ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE FILOSOFIE, SOCIOLOGIE ŞI ŞTIINŢE POLITICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U. 316.369

CONSTANTIN CIORNEI-DONIGHIAN

PROBLEME ALE MINIMIZĂRII DELINCVENŢEI JUVENILE: ASPECTE SOCIALE (ÎN BAZA INVESTIGAŢIEI SOCIOLOGICE DIN JUDEŢUL IAŞI- ROMÂNIA)

SPECIALITATEA 22.00.04 – STRUCTURA SOCIALĂ, INSTITUŢII ŞI PROCESE SOCIALE

T E Z A D E D O C T O R
ÎN SOCIOLOGIE

CODUCĂTOR ŞTIINŢIFIC
ION BATCU
Doctor habilitat în sociologie,
profesor universitar

CHIŞINĂU
2006

CUPRINS

INTRODUCERE **3**

Capitolul I

CADRUL TEORETICO-METODOLOGIC DE CERCETARE A DELINCVENȚEI JUVENILE **14**

I.1. Tendințe ale delincvenței juvenile în România. Analiză sociologică de diagnostic 14
I.2. Dinamica şi caracteristicile delincvenței la nivelul județului Iaşi..... 32
I.3. Metodica şi tehnica studiului sociologic asupra comportamentului deviant 47

Capitolul II

FACTORII SOCIALI ŞI SPECIFICUL DELINCVENȚEI JUVENILE **56**

II. 1. Mediul familial şi influența lui asupra conduitelor juvenile 60
II. 2. Specificul socializării prin grupul educațional 68
II. 3. Grupul de prieteni ca factor de socializare şi fascinația delincvenței 89

Capitolul III

ASPECTE PRACTICE ALE CONTROLULUI SOCIAL ÎN DELINCVENȚA JUVENILĂ..... **100**

III. 1. Delincvența şi minoritatea. Studiu de caz în Centrul de Reeducare Tg. Ocna 100
III. 2. Polimorfismul delincvențional şi etiologia conduitelor la delincvenții tineri 109
III. 3. Prevenția şi limitele ei. Studii de caz cu minori delincvenți din județul Iaşi 127

CONCLUZII **152**

RECOMANDĂRI..... **155**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE **158**

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ..... **163**

REZUMATUL LUCRĂRII..... **169**

ANEXE **173**

Introducere

Actualitatea temei investigate

Dinamismul societăţii româneşti după decembrie 1989, perioadă cu profunde transformări politice, economice, sociale, culturale determinate totodată de apariţia unui mediu social favorabil menţinerii şi creşterii procentului infracţionalităţii, infracţionalitatea constituind o problemă foarte gravă pentru majoritatea statelor lumii, fie că sunt state puternic dezvoltate economic, fie că sunt state din Estul Europei, relansate în direcţia accelerării procesului de integrare europeană.

Această perioadă de tranziţie la un nou sistem de ordine socială şi politică este propice răspândirii la un nivel fără precedent a fenomenului de devianţă şi patologie socială. De aceea, tratarea şi prevenirea infracţionalităţii, implică în mod direct responsabilităţi la toate nivelele ierarhiei sociale, chiar la nivelul legislativului şi executivului, pentru că, lipsa de coordonare şi control, cât şi contradicţiile ce apar în diverse tronsoane ale acestui mecanism de prevenire şi control social, duc la agravarea fenomenului infracţional.

Desigur, sărăcia, crizele economice şi sociale nu generează de la sine asemenea fenomene, criminalitatea (totalitatea infracţiunilor săvârşite pe un anumit teritoriu şi într-o anumită perioadă) având o etiologie mult mai complexă, dar ele creează condiţiile sociale ale amplificării acestui fenomen. Totodată are loc şi procesul de influenţare inversă a criminalităţii asupra proceselor economice şi sociale ale perioadei de tranziţie, alterând sau blocând unele din manifestările specifice acestor procese.

Vidul politic şi juridic, neexistenţa unui control operativ şi eficient al respectării normelor şi valorilor societăţii postdecembriste de către organele abilitate cu astfel de atribuţiuni, descătuşarea îngrădirilor sociale negative existente înainte de 1989, libertatea prost înţeleasă, dorinţa de afirmare prin orice mijloace, chiar prin manifestări agresive, eliberarea unui număr mare de infractori prin acte de clemenţă din anii 1988; 1989 şi 1990 etc. (toţi aceşti factori favorizând criminalitatea), ducând la o adevărată escaladare a acestui fenomen confirmat de creşterea în fiecare an a numărului total de infracţiuni şi infractori.

În această perioadă postdecembristă, când se cristalizează şi se structurează o nouă societate civilă în ţara noastră şi când se multiplică o serie de fenomene şi procese disarmonice şi disfuncţionale, făcându-şi prezenţa chiar aspecte de anomie şi patologie socială, problemele educării, adaptării şi mai ales promovării tinerilor, devin extrem de presante şi dificile, nerezolvarea lor putând determina apariţia unor fenomene de frustaţie, inadaptare, înstrăinare şi delincvenţă în rândul anumitor tineri şi adolescenţi. Rezolvarea acestor probleme ale tinerilor, adoptarea unei legislaţii satisfăcătoare în diferite domenii (familie, învăţământ, muncă, religie etc.), presupune cunoaşterea, evaluarea, explicarea şi determinarea cauzelor şi condiţiilor care generează sau favorizează manifestări antisociale şi apoi elaborarea unor modele etiologice şi predictive care să cuprindă complexitatea factorilor delictogeni.

Abordarea fenomenului de delicvenţă juvenilă, a mecanismelor sale de producere îşi justifică actualitatea şi pertinenţa prin caracterul mai mult sau mai puţin intens al acestui fenomen, prin ilicitul penal, care aduce atingere gravă intereselor umane, de maximă generalitate punându-se în pericol valorile fundamentale şi normele recunoscute şi acceptate în cadrul unei societăţi date, afectându-i astfel, buna sa funcţionalitate.

Reprezentând ansamblul încălcărilor şi abaterilor tinerilor de la normele de convеţuire socială, încălcări şi abateri sancţionate penal, delincvenţa juvenilă se caracterizează printr-o serie de trăsături şi note distincte pentru o societate sau alta, care derivă atât din condiţiile socio-economice şi culturale ale societăţii respective cât şi din modalitatea de concepere, sancţionare şi tratare a delictelor comise de minori şi tineri.

Aceste note distincte ar putea fi exemplificate prin factorul ”*agresivitate”* sau cel de ”*frustare”*, de instabilitate afectivă şi comportamentală şi de egocentrismul şi impulsivitatea ce caracterizează vârsta adolescenţei. Din aceste perspective sunt privite drept cauze ale delincvenţei juvenile decalajele dintre maturizarea fizică şi cea psihică, ostilitatea şi agresivitatea faţă de generaţia precedentă, reacţiile violente la starea de insecuritate, anomaliile psihice, tarele ereditare.

Necesitatea unei lucrări care să abordeze cu prioritate problematica delincvenţei juvenile se fundamentează pe o serie de întrebări care, nefiind nicidecum inedite, devin presante şi solicită răspunsuri urgente la un moment dat. Aceasta deoarece acest fenomen este un indicator al stării sistemului social şi un predictor pentru devenirea sa. Pentru România, unele dintre aceste întrebări sunt: De ce se manifestă o creştere fără precedent a conduitelor ilegale în general şi a delincvenţei juvenile în special într-o societate aflată în tranziţie ? Dacă se acceptă drept cauză principală „dezordinea socială”, se poate vorbi, corelat, de o criză a familiei, o criză a şcolii ? De ce proliferează grupurile informale cu influenţe negative şi se

multiplică aşa-numitele ”sub-culturi „ ale adolescenților/ tinerilor ? Dacă toate statisticile oficiale şi cercetările ştiințifice reclamă o reformă în îngrijirea şi protecția minorului, cum se explică faptul că instituțiile abilitate o promovează secvențial, fragmentat şi ineficient ? Astfel că a dezbate problemele minorului delincvent înseamnă a dezbate, de fapt, problemele profunde ale familiei, ale grupului şcolar, ale socializării secundare, ale funcționalității instituționale la nivel social.

Plecând de la această minimală considerație cu privire la importanța temei abordate, se justifică interesul acordat domeniului de un număr mare de specialişti; iar această atenție nu este de dată recentă, ci face parte din tradiția investigării şi analizei comportamentului uman, respectiv a abaterilor cu caracter antisocial. Şi aproape că nu există autor care să se preocupe de delincvență şi criminalitate fără să abordeze şi problema conduitelor juvenile.

Problemele minimizării delincvenței juvenile, subiectul cercetării lucrării de față, se află de mai multă vreme în atenția specialiştilor (sociologi, psihologi, criminologi, jurişti etc.), ca şi în domeniul de activitate al unor instituții de control social.

În acest context al importanței temei, demersul de față a vizat clarificarea unor aspecte practice şi teoretice din zona etiologiei comportamentului delincvent: mediul familial şi disfuncțiile sale, grupul şcolar ca grup generator de conduite periferice de risc social, posibilități de recuperare şi intervenție a minorilor delincvenți.

Pentru a realiza obiectivul propus s-a utilizat o metodologie sociologică de cercetare bazată pe documentare şi anchetă sociologică, în vederea explicării şi clarificării unui set de noțiuni şi termeni specifici sociologiei delincvenței. Dintre aceştia amintim noțiunile de: delincvent, familie patogenă, conduită ilicită, eşec şcolar, forme de intervenție în delincvența juvenilă, probațiune etc.

Termenii de mai sus, ca şi alții de altfel au fost utilizați în concordanță cu literatura de specialitate şi cercetările empirice din România, dar şi din alte țări (cu o trimitere specială către literatura de sociologie nord americană). Astfel prin termenul de „delincvent” în general, se înțelege acel membru al unui grup social care încalcă valorile legale în mod premeditat şi responsabil, reprezentând prin aceasta un pericol social. Minorul delincvent este persoana care întruneşte aceste condiții şi are vârsta sub 18 ani. Un alt termen utilizat în lucrarea de față este cel de „ familie patogenă ”, care face referire la o realitate aparte a grupului familial, care prin carențele apărute la nivelul funcțiilor sale, generează conduite de tip patogen. Prin „conduită ilicită” în teza de față am făcut referire la acele comportamente desfăşurate de către o persoană minoră, care încalcă regulile sociale acceptate, intrând în sfera infracționalității, aşa cum este ea definită de legislația în vigoare privind infracționalitatea. „Eşecul şcolar” este o expresie care delimitează acel rezultat din activitatea şcolară care se

îndepărtează de la finalitățile şi scopurile finale ale educației. Printre factorii care generează „eşecul şcolar" amintim absenteismul, abandonul şcolar, apartenența la grupurile stradale ca şi caracteristicile psihoindividuale. „Forme de intervenție" – circumscrie totalitatea măsurilor şi activităților desfăşurate de instituții abilitate în cazul delincvenței probate. Dintre formele de intervenție din România amintim: măsurile educative, sancțiunile penale, serviciul de probațiune, munca în folosul comunității ş.a., ca o notă aparte în ultima perioadă se pune accent pe justiția juvenilă recuperativă. „Serviciul de probațiune" constituie o formă mai recentă de intervenție, cu acoperire națională ce se desfăşoară în servicii de supraveghere şi reintegrare socială a infractorilor minori de pe lângă Tribunalele județene. În prezent funcționează în fiecare județ din România asemenea servicii, care au specialişti proprii, denumiți consilieri.

În lucrarea de față au mai fost folosiți şi alți termeni cheie, a căror semnificație rezultă din contextul capitolelor.

Gradul de cercetare a problemei. În contextul transformărilor de astăzi un loc aparte îi revine politicii sociale în domeniul prevenirii delincvenței juvenile. Tendința de a explica procesul de creştere şi educare a tinerei generații ocupă un loc permanent în preocupările filosofilor, psihologilor, pedagogilor şi sociologilor.

Pentru România, cu privire la abordarea temei se poate face observația că demersurile pot fi clasificate după diverse criterii, deşi nu se va putea face o listă completă. O direcție este dată de literatura de până în anul 1989, în care se observă o tendință de *medicalizare* a problemei delincvenței juvenile – şi în consecință apar multe lucrări cu conținut sociologic la Editura Medicală. Justificarea acestei tendințe se regăseşte în ideologia regimului politic, pentru care era incomod să recunoască oficial că societatea pe care o guvernează produce şi devianțe. De altfel, majoritatea preocupărilor din acea perioadă se desfăşurau fie în câmpul criminologiei ca ştiință a penalului, fie în colective restrânse şi aproape anonime ce studiau disfuncțiunile societății fără să aibă posibilitatea de a pune în circulație largă rezultatele autentice. În această situație s-au aflat îndeosebi Dan Banciu şi Sorin M. Rădulescu care de altfel au produs o literatură de specialitate bogată imediat după 1990 (a se vedea Bibliografia generală), în mare parte bazată pe documentarea şi cercetările efectuate înainte de 1989. De aici, şi caracterul livresc al lucrărilor, fără trimiteri şi aplicații practice. Dar aceşti autori o contribuție majoră: transferându-şi activitatea în mediul universitar bucureştean, au constituit colective de cercetare direcționate pe studierea patologiei sociale.

O altă direcție se referă la demersurile de natură *psihologică*, delincvența juvenilă fiind de altfel un domeniu de interes pentru specialiştii care investighează personalitatea şi procesul său de structurare. Unii dintre ei s-au orientat pe analiza din psihologia socială – cum

este cazul ieşenilor Adrian Neculau (specialist de prestigiu în psihologia socială, cu o listă consistentă de apariţii) şi Ştefan Boncu (*Devianţa atolerată*, Editura Universităţii „Al.I.Cuza" Iaşi, 2000 – unde face o analiză riguroasă cu privire la puterea majorităţii în construirea comportamentelor conformiste şi modul în care iau naştere conduitele deviante). Alţi psihologi au fost preocupaţi de diagnosticarea şi descrierea simptomatologiei conduitelor delincvente – cum este cazul reputatului universitar bucureştean Nicolae Mitrofan, care a lucrat în echipe de psihodiagnostic clinic. Rezultatele cele mai semnificative au fost publicate succesiv. De asemenea, aici intră şi Ruxandra Râşcanu, preocupată de comportamentul deviant în general şi modul său de structurare.

Şi, să nu omitem, specialiştii care au realizat investigaţii pe populaţia penitenciarizată şi influenţele mediului penitenciar asupra dezvoltării carieri deviante: psihologul Gheorghe Florian la Penitenciarul Bucureşti (cu apariţii precum *Psihologie penitenciară*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1996 şi *Fenomenologie penitenciară*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 2003) şi sociologul George Neamţu la Penitenciarul Iaşi, care a iniţiat şi derulat din 1993, în premieră naţională, cercetări şi programe de suport pentru deţinuţi, cu accentul pe deţinuţii minori. Dintre specialiştii domeniului, se remarcă cei care se înscriu în orientarea *criminologică* : poliţişti şi magistraţi care au investigat fenomenul delincvenţei juvenile utilizând un instrumentar specific, pentru operaţionalizarea şi optimizarea activităţii în domeniile intervenţiei de tip represiv. Nume mai cunoscute sunt I.Pitulescu (fost ministru de interne), I.Cîmpeanu (poliţist preocupat de victimologie), R.Stănoiu (cu contribuţii teoretice în criminologie), I. Durnescu (care a promovat modelul probaţiunii ca alternativă la penitenciarizare) iar lista poate continua.

O altă categorie de specialişti se referă la cei care au depus eforturi îndelungate pentru a dezvolta şi optimiza o reţea naţională de protecţie a minorului aflat în dificultate, cu tulburări de comportament, ce poate eşua în delincvenţă: Ana Muntean, la Timişoara, specialist în violenţă domestică, Vasile Preda, psihopedagog preocupat de delincvenţa juvenilă la Universitatea din Cluj Napoca, Cristina Neamţu, conf.dr. la Universitatea „Al.I.Cuza" Iaşi, specialist în devianţa şcolară.

Totuşi, un cuvânt aparte trebuie spus despre investigaţia sociologică. Încercând o sintetizare, pentru că demersurile nu pot fi enumerate şi epuizate, se constată că în fiecare centru universitar semnificativ din România se dezvoltă o preocupare cvasigeneralizată pentru investigarea ştiinţifică a comportamentelor deviante şi, în consecinţă, şi a conduitelor de risc juvenile precum şi a factorilor de influenţă (familia, şcoala, grupurile de semeni). Specialiştii sunt numeroşi. Pot fi amintiţi autorii Elisabeta Stănciulescu (analiza sistemului familial), Ion Ionescu (sociologia şcolii), Cătălin Zamfir (politici sociale şi strategiile antisărăcie), Dumitru

Stan (populaţii vulnerabile), Maria Roth-Szamoskozi (sisteme de protecţie a copilului), George Neamţu (excludere socială, toxicomanie la adolescenţi).

Iată deci că dificultatea prezentului demers derivă şi din evidenta structurare a cunoaşterii ştiinţifice în domeniu, fapt ce reclamă nivelul organizării cercetării noastre. În consecinţă, trebuie bine precizate o serie de elemente specifice investigaţiei sociologice: scop, obiective, ipoteze, metodologie.

Problema investigaţiei actuale constă în relevarea factorilor sociali care vor contribui la realizarea contradicţiei dintre cerinţele societăţii privind respectarea normelor sociale, legislaţiei în vigoare şi celor tradiţionale de conduite, precum şi situaţiei reale a anomiei, a dezorganizării vieţii sociale, îndeosebi în mediul minorilor şi delincvenţei juvenile în judeţul Iaşi (România), elaborarea recomandărilor pentru minimizarea delincvenţei juvenile.

Scopul şi sarcinile lucrării constă în atingerea a două finalităţi: **o documentare** cu privire la analiza factorilor sociali ai conduitelor de delincvenţă juvenilă (familie, grup educaţional, grup de prieteni) şi **investigaţii de diagnostic** asupra factorilor favorizanţi, evidenţierea şi rolul grupurilor informale la minorii delincvenţi în centre de reeducare.

Obiectivele propuse sunt următoarele:

- Inventarierea unor modele de explicaţie teoretică asupra factorilor de risc în comportamentul juvenil;
- Relevarea tipologiei atitudinii minorilor faţă de muncă şi educaţie;
- Precizarea unei metodologii de cercetare sociologică a delincvenţei, cu utilizarea documentaţiei, anchetei şi studiului de caz ca metode principale;
- Analiza factorilor sociali ai conduitei delincvente, cu descrierea elementelor specifice acestora;
- Analiza comparativă a infracţiunilor săvârşite de minori în România şi judeţul Iaşi;
- Examinarea rolurilor reale ale familiei, şcolii, organismelor de control social privind problema deviantei minorilor ;
- Listarea formelor de protecţie juridică a minorului delincvent;
- Evidenţierea relaţiilor organelor de administraţie publică locală privind starea deviantei juvenile ;

Aceste obiective reprezintă doar o parte a demersului sociologic, deoarece fenomenul delincvenţei este foarte complex şi depinde în mare măsură de context şi variabile individuale, greu de surprins în cercetări structurate. Cum România se află în plin proces de transformare socială şi cum aceste transformări creează noi forme de delincvenţă (de exemplu frauda fiscală sau aşa numita delincvenţă a gulerelor albe), la fel şi obiectivele unui studiu sociologic trebuie să se modeleze în funcţie de structura socială.

Obiectul cercetării îl constituie starea reală a situației delincvenței juvenile din județul Iaşi şi implicațiile sociojuridice de prevenire a acestui fenomen generalizat în toată țara (care se află într-un proces continuu de schimbări în vederea aderării la U.E.), şi presupune elaborarea unui ansamblu de măsuri aliniate la standardele europene, care ar asigura un sprijin real copiilor şi adolescenților aflați în dificultate, oferindu-le un nivel decent de bunăstare şi o securitate socială adecvată în condițiile actuale.

Subiectul cercetării îl constituie preadolescenții şi adolescenții cu vârste cuprinse între 12 şi 18 ani, domiciliați în zonele urbane şi rurale din județul Iaşi. Totodată au fost supuşi investigației sociologice minorii aflați sub sancțiune penală, instituționalizați în Centrul de Reeducare din Tg. Ocna, Jud. Bacău (singura unitatea de profil din zona Moldovei – România) şi în calitate de experți au fost chestionați specialişti în domeniul pedagogiei, dreptului şi asistenței sociale.

Baza empirică a lucrării a cuprins : analiza datelor la nivel național şi județean, înregistrate la Institutul Național de Statistică, Ministerul Justiției, Ministerul Administrației şi Internelor şi Institutul Județean de Statistică, rezultatele investigației sociologice efectuate de autor în cursul anilor 1995-2005 în colaborare cu specialişti din cadrul Catedrei de Sociologie şi Asistență Socială a Universității A.I. Cuza din Iaşi, conform eşantionului elaborat.

În procesul de investigație au fost studiate opiniile şi comportamentul diferitelor categorii de preadolescenți şi adolescenți, pe un eşantion reprezentativ de 672 respondenți, aplicându-se, în vederea obținerii unor rezultate relevante, mai multe variabile operaționale: mediul de trai, vârstă, sex, studii etc., iar pentru o relevanță mai mare au fost aplicate chestionare pentru un număr de 79 de copii şi adolescenți instituționalizați în Centrul de Reeducare Tg. Ocna – Bacău (numărul total de instituționalizați la data efectuării investigației). În calitate de experți au fost selectate un număr de 158 de persoane – specialişti în domeniul pedagogiei, dreptului şi asistenței sociale a copiiilor şi adolescenților.

Studiul s-a realizat prin aplicarea diverselor metode şi tehnici de cercetare: observația , analiza comparativă a datelor statistice şi a legislației juridice în domeniu, chestionarea, interviul formalizat, studiul de caz, analiza documentelor etc. Prelucrarea informației sociologice s-a efectuat pe calculator, conform unui program elaborat special.

Documentarea este prezentă în prima parte a lucrării ca o tehnică indispensabilă prin care se descrie cunoaşterea ştiințifică existentă la un moment dat. În lucrare a fost folosită şi ca tehnică secundară, în scopul studiului de diagnostic. Analiza informațiilor din statisticile oficiale a avut ca finalitate evidențierea caracterului de fenomen al delincvenței juvenile în România şi a cuprins o perioadă de 10 ani, aşa cum se practică în literatura de specialitate.

Perioada, respectivă a fost analizată şi cu alte metode: anchetă sociologică, chestionar pe populație reprezentativă, studiu de caz.

Ancheta sociologică ca metodă fundamentală în sociologie, s-a realizat utilizând un set de tehnici: observația directă neparticipativă, analiza documentelor, interviul sociologic, chestionarul prin formular. Toate au avut ca scop culegerea de informații ştiințifice care să pună în evidență elemente pertinente şi stabile ale conduitelor studiate şi ale factorilor sociali.

Ipoteza cercetării contribuie la realizarea scopului cercetării. Un set de ipoteze bine conturate vor permite să se formuleze corect şi clar o serie de întrebări, care vor ajuta în realizarea instrumentelor de lucru. În cadrul studiului sociologic al unui anumit fenomen ipotezele se extrag din teoria existentă referitoare la domeniul studiat. În cazul de față, corelația inițială se referă la faptul că, protecția social juridică a copiilor şi adolescenților depinde în mare măsură de relația dintre starea economică a societății, nivelul de trai al populației, posibilitățile reale de afirmare ale acestora , pe de o parte, şi politica socială a statului, responsabilitatea şi rolul socializator al familiei, instituțiilor educaționale şi organizațiilor non-guvernamentale, pe de altă parte.

Ipotezele de lucru. În analiza fenomenului delincvenței, paleta ipotezelor de la care se poate pleca este foarte vastă. Această lucrare porneşte de la o serie de ipoteze care vizează atât familia cât şi şcoala, prietenii, anturajul subiecților.

Printre acestea se menționează următoarele ipoteze:

- Nu se naşte nimeni delincvent, ci delincvența este o conduită ce se dobândeşte pe parcursul vieții individului;
- Mediul familial determină puternic dezvoltarea normală a personalității individului şi o familie cu deficiențe reprezintă un factor de risc înalt;
- Familiile monoparentale au un indicator de predicție pro-delincvent mai mare decât familiile nucleare;
- Copiii instituționalizați sunt mai expuşi riscului de delincvență decât cei din familii;
- Deficiențele grupului şcolar sunt direct proporționale cu riscul de delincvență, astfel încât minorii cu diferite forme de eşec şcolar sunt mai expuşi socializării negative în grupurile de semeni;

Pentru atingerea scopului, realizarea obiectivelor şi verificarea ipotezelor s-a utilizat o metodologie sociologică de investigare a factorilor delincvenței de la afecțiunile neurologice

şi până la învățarea specializată a tehnicilor delincventului recidivist. Această strategie este în concordanță cu metodologia actuală din cercetarea științifică a societății.

Suportul metodologic şi teoretico-ştiinţific al prezentei investigații sociologice l-au constituit lucrările clasicilor științei sociologice E. Durkheim, J. Quetelet, R. Merton, care caracterizează comportamentul deviant ca o stare de anomie şi a dezorganizării societății. Anomia socială reprezintă devierea de la normele sociale ca urmare a discordanței dintre scopurile indivizilor şi mijloacele lor de realizare de care ei dispun. Au fost utilizate informații din documentele instituțiilor de profil ale statului, mass media, cercetărilor monografice din țară şi de peste hotare. O contribuție deosebită în domeniu o au specialiştii români: E. Zamfir, C. Zamfir, E. Stănciulescu, I. Ionescu, D. Stan, G. Neamțu, V. Miftode, F. Mănoiu, V. Epuran, C. Moroşanu, şi savanții ruşi: O.N. Bezrukova, O.I. Borodkina, L.A. Iaksiukova, E. Ivanova ş.a.

De asemenea problematica legată de prezenta temă precum şi a celor privind politicile sociale, asigurarea posibilităților egale, formarea şi perfecționarea culturii morale, autoafirmarea, problemele de educație şi adaptare la mediul social au constituit obiectul de investigație științifică şi a savanților din R. Moldova, respectiv: A. Timuş, A. Roşca, L. Malcoci, M. Bulgaru, S. Dimitrenco, I. Bejan–Volc, O. Stamatina, I. Batcu, A. Mocanu, S. Milicenco, V. Blajco, V. Guțu, T. Fornea ş.a.

Lucrările autorilor menționați reprezintă nu numai un mijloc de îmbogățire a teoriei științifice despre societate, dar şi contribuie la formarea personalității şi educării acesteia.

Baza teoretică a lucrării, obținută prin documentare, a fost pusă în operă metodologică prin elaborarea schemei operaționale de cercetare sociologică. Această schemă cuprinde totalitatea elementelor de conținut ce intervin în pregătirea, derularea şi analiza de conținut a cercetării sociologice. În acest sens această operație cuprinde mai multe momente, astfel:

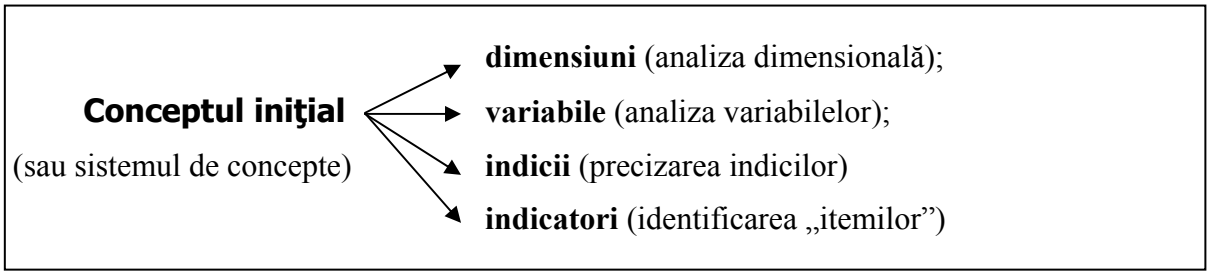

Noutatea ştiinţifică a lucrării. Cât priveşte partea de **noutate** şi contribuție proprie a lucrării, este recunoscut faptul că în științele sociale, în general, deci şi în sociologie, este mai dificil de adus elemente noi în concepte, explicații teoretice sau instrumente de investigație. De cele mai multe ori, partea de originalitate se regăseşte în modalitățile de abordare. În cazul de față, modalitatea proprie de a aborda explicația teoretică este oarecum

mai puțin frecventată: majoritatea autorilor construiesc paradigma după un domeniu specific în timp ce lucrarea noastră pune accentul pe subiectul acțiunii (fie el grup sau individ). De asemenea, cu riscurile de rigoare, din punct de vedere metodologic am optat pentru utilizarea comprimată a unor metode şi tehnici sociologice care creează o structură explicativă cuprinzătoare, şi nu pe componente. Spre exemplu, la nivelul populației investigate, se pot face extrapolări valide în modul următor: investigația prin tehnici multiple (chestionar, observație, scale psihologie) a populației totale din Centrul de Reeducare Tg. Ocna permite extrapolări asupra delincvenților probați, investigația formelor de violență școlară la nivelul unei populații reprezentative (672 elevi) din județul Iaşi permite extrapolări cu privire la etiologia conduitelor delincvente la minori, analiza activității Centrului pentru Primirea Minorilor Delincvenți în Regim de Urgență din cadrul Direcției de Protecție a Copilului Iaşi pune în evidență posibilitatea activităților preventive.

A fost efectuată analiza comparativă a indicatorilor delincvenței juvenile din țară şi din județul Iaşi, precum şi relevarea factorilor sociali ai conduitei delincvenței juvenile.

Astfel încât, se poate face trecerea de la **populații locale**, la **populații regionale** şi **populații naționale,** iar analizele implicite ale lucrării sunt cu caracter reprezentativ. În această dimensiune se regăseşte şi componenta de semnificație şi actualizare teoretică: conceptualizările şi teoretizările anterioare din literatura de specialitate au fost filtrate pentru validarea demersului de investigație practică, ce se finalizează cu constructe actualizate, semnificative pentru populația specifică.

În urma cercetării a fost elaborată tipologia atitudinii minorilor față de muncă şi educație stabilirea factorilor sociali ai conduitei delincvenței juvenile precum şi o analiză comparativă a acestora. Recomandările elaborate în baza cercetării au fost expediate autorităților specializate de resort pentru stabilirea factorilor sociali ai conduitei delincvenței juvenile în vederea elaborării strategiei de intervenție în combaterea fenomenului.

Semnificaţia teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării, constă în validarea metodologică a unor demersuri investigative bazate pe utilizarea informațiilor pentru instituții specializate în optimizarea socială, informarea pertinentă cu privire la dinamica fenomenului de delincvență juvenilă. Recomandările elaborate în rezultatul investigației sociologice pot fi folosite de instituțiile de resort. Valoarea aplicativă a lucrării se regăseşte câteva elemente: îndrumar în documentarea teoretică cu privire la etiologia delincvenței juvenile, validarea metodologică a unor demersuri investigative bazate pe diversitate metodologică, utilitatea informațiilor pentru instituții specializate în optimizarea

socială, cu privire la formele de intervenție în combaterea fenomenului de delincvență juvenilă.

Aprobarea lucrării. Teza a fost realizată la Secția de Sociologie a Institutului de Filosofie, Sociologie şi Ştiințe Politice din cadrul Academiei de Ştiinte a Republicii Moldova. Conținutul lucrării a fost examinat la şedințele secției Sociologie şi la seminarul ştiințific de profil.

Rezultatele investigațiilor reflectate în teză au fost expuse la 5 foruri ştiințifice internaționale, la 3 conferințe din țară şi au fost publicate în 12 articole în diferite culegeri de profil şi reviste de specialitate, din România şi R. Moldova precum şi în monografia „Problematica contemporană a delincvenței juvenile", autor C. Ciornei-Donighian, Ed. PIM, Iaşi, 2006, pagini 213.

Cuvintele cheie:

Subcultura delincventă, poliformism delincvențional, violența şcolară, ataşamentul delincvent, grup stradal („gaşca de cartier"), familie patogenă, abandon şcolar, centrul de reeducare, familie monoparentală, serviciul de probațiune, variabile delictogene, polimorfism moderat, criminalitatea minorilor, conduită ilicită, inadaptarea socială, duplicitatea conduitei, dezechilibrul existențial, atitudine paternistă şi „egocentristă", dezechilibrele ortomoleculare şi delincvență, gratificări compensatorii, personalitatea antisocială, institut medical educativ, referate presentință, supraveghere instituțională.

Structura lucrării. Teza de doctor a fost alcătuită conform cerințelor şi practicilor din domeniul cercetării, cuprinzând următoarele elemente: introducere, trei capitole divizate în nouă subcapitole, concluzii şi recomandări, bibliografie, rezumate în limbile: română, engleză şi rusă şi anexe, urmărind ca din acest punct de vedere să oferim posibilitatea unei înțelegeri cât mai realiste şi profunde a problematicii analizate.

capitolul I

Cadrul teoretico-metodologic de cercetare a delincvenţei juvenile

I.1. Tendinţe ale delincvenţei juvenile în România. Analiză sociologică de diagnostic

Delincvența juvenilă reprezintă o problemă socială de o deosebită actualitate, cu atât mai mult, cu cât politica instituțiilor educative, a instanțelor de socializare îşi dovedesc astăzi limitările şi neputințele, generând mai mult ca oricând efecte negative, o parte din ele regăsindu-se la nivelul actelor delincvente comise de minori şi tineri proveniți din diverse medii. Comportamentele deviante ale indivizilor, şi cu precădere explicativă asupra conduitelor tinerilor, se consideră că sunt expresia, în primul rând, a disfuncțiilor educative şi socializatoare ale familiei, şcolii dar şi a altor instituții cum ar fi mass-media, biserica, sau ai factorilor de socializare negativă, cum este grupul stradal. In acest domeniu s-au întreprins o serie de cercetări mai mult sau mai puțin cunoscute publicului larg care-şi propuneau evidențierea cauzelor şi a condițiilor care generează şi favorizează comportamentul infracțional al minorilor, identificarea factorilor subiectivi şi obiectivi care produc devianța, atât ca manifestare individuală cât şi ca fenomen de grup. Datele obținute au permis un anumit tip de analiză asupra fenomenului la nivel național şi elaborarea ulterioară a unor modele explicative cu privire la aspectele semnificative ale delincvenței juvenile **[10, p. 85] .** Pentru a putea cunoaşte şi controla cu adevărat evoluția fenomenului este indispensabilă intervenția şi dezvoltarea concomitentă a metodologiei de cunoaştere ştiințifică cu cea a acțiunilor de ajutor. In scopul ameliorării consecințelor ce decurg din disfuncțiile instanțelor de socializare, a minimalizării efectelor unor categorii de factori asupra apariției fenomenului, cât şi în scopul resocializării şi reintegrării minorilor, un rol important îl ocupă practica diverşilor specialişti din zona controlului social. Promovarea unor reforme în domeniul protecției sociale precum şi a practicii judiciare este absolut necesară. Diferențierea metodelor de lucru şi îmbunătățirea serviciilor existente precum şi crearea de noi structuri operative de intervenție în domeniu se impune ca obiectiv primordial care ar conduce în ultimă instanță la diminuarea acestui fenomen îngrijorător.

Dinamica fenomenului de delincvenţă juvenilă în România în perioada 1985-1989

De la început, trebuie afirmat că, în orice sistem social, dintre toate fenomenele indezirabile, delincvența era şi este cea mai inconfortantă. Din acest motiv ideologia comunistă o conota politic şi o valoriza ca atare. De aceea toate datele oficiale din acea perioadă a regimului comunist despre acest domeniu trebuie trecute prin filtrul precauției şi prudenței epistemologice, cu rezerve dar acceptându-se totodată ca o sursă de documentare fără de care nu se poate face nici o analiză pertinentă. În perspectiva orientării unor demersuri complexe şi calificate în domeniile implicate major în etiologia fenomenului de delincvență juvenilă, în mod corespunzător sunt prezentați în acest capitol şi principali indicatori privind minorii delincvenți.

Pentru a putea surprinde şi unele aspecte mai profunde ale fenomenului (tendințe, caracteristici), care să determine o eficiență sporită în sfera combaterii şi prevenirii lui, sunt prezentate minimal acele grupe de infracțiuni care, prin natura şi ponderea pe care o au în volumul global al criminalității juvenile, indică un grad sporit de pericol social. Acestea sunt:

- infracțiuni în dauna avutului public
- infracțiuni în dauna avutului particular
- infracțiuni contra persoanei
- infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială

La nivelul fiecărui an vor fi prezentate atât datele generale (cantitative) ale fenomenului, cât şi principalele informații statistice ce țin de grupele de infracțiuni menționate, mai ales cele ce pot sugera şi anumite aspecte de ordin calitativ ale criminalității juvenile**[88**]**.

Perioada aleasă pentru această analiză cuprinde două etape, 1985-1989 şi 1990-2005 (cu date despre anii 1990;1995;2000;2005), la finele fiecăreia dintre ele sunt prezentate observațiile care se impun. Astfel, aşa cum reiese şi din datele privind starea infracțională (tabelul 1) în anul 1985, un număr de 5686 minori au fost cercetați pentru comiterea de infracțiuni prevăzute în Codul Penal; în anul 1986 au fost învinuiți 5322 minori, în anul 1987, 4460 minori, în 1988 numărul acestora a fost de 3305 minori , iar în 1989 a scăzut la 2868. Se observă că în primii 2 ani ai perioadei analizate numărul minorilor delincvenți a fost relativ mare, anul de vârf fiind 1985.

Evoluția fenomenului de delincvență juvenilă în România în perioada 1985-1989.

Tabelul 1

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	5686	5322	4460	3305	2868
Rata	100%	93%	20%	42%	50%

În ceea ce privește numărul delincvenților minori, conform statisticilor oficiale, s-a înregistrat o scădere în fiecare an ce a urmat după 1985. Astfel: în 1986 s-a înregistrat o scădere a numărului delincvenților minori cu 7% față de 1985, în 1987 cu 20% față de 1985, în 1988 cu 42% şi în 1989 cu aprox. 50% față de 1985. Se observă că în anul 1989 s-a înregistrat cel mai mic număr de minori infractori.

Pe grupe de infracțiuni, situația este distribuită astfel:

a. Infracțiuni contra persoanei

Tabelul 2

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	683	640	469	299	257
Rata	100%	93,7%	68,6%	43,7%	37,6%

Omor **Tabelul 3**

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	99	78	59	23	70
Rata	30%	23%	14%	6%	21%

Viol **Tabelul 4**

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	372	329	223	86	137
Rata	100%	12%	41%	77%	64%

Aşa cum reiese din datele prezentate în tab.1-4, o retrospectivă asupra principalelor infracțiuni săvârşite în decursul celor 5 ani analizați, reliefează câteva concluzii relevante. Astfel, cel mai mare număr de infracțiuni contra persoanei a fost înregistrat în 1985 – 683; 640 în 1986; 469 în 1987; 299 în 1988; 257 în 1989. Ponderea cea mai mare o au violurile: 372 în 1985; 329 în 1986; 223 în 1987; 86 în 1988, 137 în 1989. Situația privind acest gen de infracțiune se prezintă astfel: în 1985 s-a înregistrat cel mai mare număr de minori învinuiți pentru infracțiunea de viol, apoi acest număr a scăzut cu aprox. 12% în 1986 față de 1985, cu aprox. 41% în 1987, cu aprox. 77% în 1988 şi cu aprox. 64% în 1989 față de 1985.

Numărul total al minorilor învinuiți de infracțiuni contra persoanei a fost în perioada celor 5 ani de 2348. Ponderea cea mai mare a acestui gen de infracțiuni în totalul infracțiunilor comise în cei 5 ani s-a înregistrat în 1985 (25%), iar cea mai mică în 1989 (10%).

În anul 1988 din cele 2359 persoane învinuite (la nivel național) pentru infracțiuni contra persoanei, 299 (5,11%) învinuiți sunt minori. Raportând acest număr la totalul de 3305 minori învinuiți în 1988, procentul se ridică la 9,04%, 117 (3,02%) erau elevi, cifre ce reprezintă 11,19% din totalul elevilor învinuiți pe țară. Din totalul persoanelor fără ocupație (1012), 102 (10,07%) sunt minori, cifră ce reprezintă doar 3,8% din totalul minorilor învinuiți în 1988.

În anul 1989 din cele 6593 persoane învinuite pe țară pentru acest gen de infracțiuni, 257 (3,89%) sunt minori. Raportând acest număr la totalul de 2868 minori învinuiți în 1989 pe țară procentul se ridică la 8,96%; 200 minori erau elevi la data comiterii infracțiunii, ceea ce reprezintă 11,68% din totalul elevilor învinuiți în 1989 la nivel național. Din totalul de 968 persoane fără ocupație care au săvârşit acest gen de infracțiune, 61 sunt minori, cifră ce reprezintă doar 2,12% din totalul minorilor învinuiți în 1989. In 1989 din cele 886 persoane învinuite (pe țară) au antecedente penale 5 (0,8%).

De asemenea, nu puține au fost situațiile când minorii au săvârşit infracțiuni deosebit de grave ca: omoruri, tentative de omor, lovituri cauzatoare de moarte. Astfel, ponderea minorilor învinuiți pentru infracțiunea de omor în totalul învinuiților a fost: în 1985 – 99 minori, în 1986 – 78 minori, în 1987 – 59, în 1988 – 23, iar în 1989 – 70 minori. Se observă că, în continuare, anul 1985 poate fi considerat anul "de vârf", iar anul 1988, anul în care s-a înregistrat cel mai mic număr de infracțiuni de omor comise de minori.

Numărul total al minorilor care au comis infracțiuni de omor în cei 5 ani a fost de 329. Ponderea fiecărui an în numărul total de omoruri a fost: 1985 – 30%, 1986 ~ 23%; 1987 ~ 14%, în 1988 aprox. 6%, în 1989 ~ 21%. Ponderea minorilor care au comis infracțiunea de omor este de 3,1% din totalul de 9550 minori învinuiți în cei 5 ani pentru această infracțiune.

b. Infracțiuni contra avutului particular

Tabelul 5

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	2381	2210	1954	1575	1430
Rata	100%	11%	19%	36%	34%

Aceste infracțiuni au cea mai mare intensitate dintre toate infracțiunile săvârşite de minori. Astfel, în 1985 numărul minorilor care au comis infracțiuni contra avutului particular a fost de 2381, în 1986 – 2210, 1987 – 1954, 1988 – 1575, iar în 1989 – 1430. Anii de vârf

sunt 1985 şi 1986, iar anul 1989 este anul cu cele mai puține infracțiuni contra avutului personal sau particular săvârşite de minori.

Infracțiunile contra avutului particular împreună cu infracțiunile contra avutului public au cea mai mare pondere în totalul infracțiunilor săvârşite de minori. Astfel, în 1985 s-au comis aprox. 25% astfel de infracțiuni şi în 1986 ponderea este de aprox. 15%.

Numărul total al învinuiților minori (pe țară) a fost 9550 în cei 5 ani. Ponderea cea mai mare s-a înregistrat în 1985 – 25%, iar cea mai mică în 1989 – aprox. 15%.

În ceea ce priveşte intensitatea comiterii infracțiunilor contra avutului particular s-a înregistrat următoarea situație: dacă luăm anul de bază 1985, când s-au înregistrat cel mai mare număr de infracțiuni de acest gen, atunci avem:

- în 1986 infracționalitatea a scăzut cu aprox. 11% în comparație cu 1985; în 1987 cu aprox. 18%; în 1988 cu aprox. 34% şi în 1989 cu aprox. 32%.

În anul 1988, din cele 12315 persoane învinuite pentru infracțiuni în dauna avutului particular, 1575 sunt minori. Dacă raportăm acest număr la cei 3305 minori învinuiți în 1988, procentul devine alarmant; 817 minori erau fără ocupație în momentul săvârşirii infracțiunii iar 684 erau elevi (5,55% din totalul învinuiților). Ponderea minorilor cu antecedente penale în totalul persoanelor cu antecedente penale pentru această categorie de infracțiuni a fost de 2,78%.

În anul 1989, din cele 10941 persoane învinuite pentru infracțiuni în dauna avutului particular, 1430 au fost minori învinuiți în 1989, procentul de 49,86% devine îngrijorător, el crescând cu 2,86% față de 1988. Numărul minorilor fără ocupație a fost de 635, iar 791 erau elevi. Ponderea minorilor cu antecedente penale în totalul persoanelor învinuite a fost 1,76% (69 minori).

c. Infracțiuni contra avutului public

Tabelul 6

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	2375	2208	1832	698	2288
Rata	24%	23%	18%	7,3%	23%

În anul 1985 numărul minorilor învinuiți a fost de 2375, în 1987 de 2208, în 1987 de 1832, în 1989 de 698 şi în 1988 de 2288. In 1985 minorii învinuiți pentru acest gen de infracțiuni reprezintă 24% din totalul minorilor învinuiți pentru săvârşirea de infracțiuni, în 1986 ei reprezentând aprox .23%, în 1987 – 18%, în 1988 – 7,3% iar în 1989 aprox. 23%.

Se poate constata că, infracțiunile contra avutului particular şi infracțiunile contra avutului public reprezintă în anul 1985 – 49% din totalul infracțiunilor, în 1986 – 46%, în 1987 – 38%, în 1988 – 27%, în 1989 – 38%.

Intensitatea infracțiunilor săvârşite în dauna avutului public a înregistrat următoarea situație: în 1985 – 24% din totalul infracțiunilor săvârşite de minori, pentru ca în 1987 să scadă la 9%. In anul 1988, din cele 13038 persoane învinuite pe țară pentru săvârşirea acestui gen de infracțiuni, 903 sunt minori. Raportând acest număr la cel al învinuiților pentru această categorie de infracțiuni, procentul este de 6,92%. Dacă avem în vedere totalul minorilor învinuiți în 1988 (3305) procentul se ridică la 27,32%. Dacă raportăm numărul elevilor delincvenți (438 minori) la numărul total al elevilor care au comis infracțiuni (3304) procentul depăşeşte 13%.

Din totalul de 13038 persoane învinuite pentru infracțiunile în speță, 13,22% sunt minori fără ocupație, iar 78 au avut antecedente penale. In anul 1989, din cele 14576 persoane învinuite pe țară pentru săvârşirea de infracțiuni în dauna avutului public, 698 (4,78%) sunt minori). Dacă raportăm numărul minorilor învinuiți pentru categoria de infracțiuni în discuție, la totalul minorilor învinuiți în anul 1989, procesul depăşeşte 15%. Numărul minorilor fără ocupație a fost de 233.

Aceste trei categorii de infracțiuni au fost relevante pentru conturarea unei imagini de ansamblu în legătură cu comportamentul infracțional al minorilor, prima categorie (infracțiuni contra persoanei) evidențiind fenomenul deosebit de grav al comiterii de către minori a unor fapte cu periculozitate socială ridicată. Celelalte două categorii de infracțiuni (contra avutului particular şi avutului public), nu fac decât să confirme, în urma analizării datelor, că, la fel ca şi în cazul categoriei infractorilor adulți, ele dețin ponderea cea mai mare în totalul infracțiunilor săvârşite.

Alte infracțiuni prevăzute în Codul Penal şi care au fost comise de minori sunt:

d. Infracțiuni contra autorității

Tabelul 7

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	42	58	52	103	270
Rata	0,4%	0,52%	0,51%	1,1%	2,8%

La acest gen de infracțiuni numărul minorilor este relativ mic: 42 în 1985, 58 în 1986, 52 în 1987, 103 în 1988, 270 în 1989. Aceste infracțiuni au avut o pondere relativ mică în totalul infracțiunilor, valoarea cea mai mică fiind înregistrată în anul 1985 (0,4%), iar cea mai mare valoare în anul 1989 (2,8%).

e. Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială

Tabelul 8

	1985	1986	1987	1988	1989
Număr	45	55	26	22	37
Rata	0,43%	0,5%	0,25%	0,2%	0,35%

În cadrul acestei categorii de infracțiuni s-a înregistrat următoarea situație: în 1985, numărul minorilor care au săvârşit astfel de infracțiuni a fost de 45, în 1986 –55, în 1987 – 26, în 1988 – 22, în 1989 – 37 minori. Aceste delicte au cea mai mică pondere din totalul infracțiunilor săvârşite de minori, ponderea cea mai mare fiind înregistrată în anul 1986 (0,5%0, iar cea mai mică valoare în anul 1989 (0,2%).

În anul 1988 din cele 5089 persoane învinuite pentru săvârşirea unor infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială, 22 sunt minori. Dacă raportăm acest număr la totalul de 3305 minori învinuiți în 1988 procentul de 0,66% este nesemnificativ.

În anul 1989, numărul minorilor care au săvârşit acest gen de infracțiuni a fost de 37 (8,18%) din totalul învinuiților pentru această infracțiune. Raportând acest număr la totalul de 2868 minori învinuiți în 1989, rezultă un procent nesemnificativ de 1,29%.

În privința structurii sancțiunilor aplicate minorilor care au săvârşit infracțiuni în perioada 1985-1989, aceasta a fost următoarea:

- în anul 1985, din totalul de 5686 minori delincvenți, 1271 au fost încredințați colectivului şi 3706 au fost internați în şcoli speciale de reeducare;
- în 1986, din 5322 minori delincvenți, 1400 au fost încredințați colectivului şi 3706 internați în şcoli speciale de reeducare;
- în 1987, din totalul de 4460 minori delincvenți, 1114 au fost încredințați iar 2850 au fost internați în şcoli speciale de reeducare;
- în 1988, din totalul de 3305 minori, 1630 au fost încredințați colectivului iar 1635 au fost internați;
- în anul 1989, din cei 2868 minori delincvenți, 1533 au fost încredințați, iar 1455 internați în şcoli speciale de reeducare.

Dinamica delincvenţei juvenile în perioada 1990-2005

Radiografia fenomenului infracțional evidențiază prin prisma datelor statistice, dar mai ales a gravității faptelor săvârşite, că un segment important al acestuia este rezultatul acțiunii unei categorii de populație deloc neglijabilă atât din punct de vedere al numărului, cât mai cu seamă a vulnerabilității comportamentale, respectiv minorii. Cu toate că ani îndelungați realitatea a fost premeditat deformată, artificializându-se cu grijă tehnicile de raportare, astfel încât adevăratele dimensiuni ale acestui flagel să nu transpară, fenomenul a existat, el înregistrând cote alarmante, ceea ce a făcut ca în prezent să se transforme într-o adevărată plagă socială. Dar ceea ce trebuie acceptat este faptul ca statisticile evidențiază o situație îngrijorătoare în privința evoluției fenomenului de delincvență juvenilă după 1989.

Tabelul 9

Per. / Categ.	1990	1993	1996	1999	2002	2005	Rata criminalit. față de 1990
Persoane condamnate definitiv	37112	83247	104029	87576	81814	81879	220,62%
Din care minori	**1983**	**6940**	**10377**	**8797**	**7005**	**8187**	**412,85%**
Număr total de infracțiuni	97828	219487	321651	363690	312204	208239	212,74%
Total persoane invinuite	56282	163367	211138	239346	230850	170563	303,05%
Din care minori	**5490**	**16560**	**21754**	**16119**	**15670**	**15253**	**277,83%**

Trebuie să facem precizarea că situațiile statistice nu au fost prezentate întotdeauna pentru toți anii calendaristici din două motive: pe de o parte, s-ar fi ajuns la descrieri oarecum asemănătoare, pentru un număr destul de mare de ani; pe de altă parte, în metoda seriilor statistice cu care s-a lucrat este reprezentativ prezentarea datelor pentru unele intervale de timp. Astfel încât folosind un material mai restrâns cantitativ, s-a obținut aceeaşi informație ştiințifică validă.

În anul 1990, la nivel național au fost învinuite 56282 persoane pentru cele 97828 infracțiuni săvârşite. Dintre aceştia, cei 5490 de minori reprezintă 9,75%. Minorii fără ocupație reprezintă 47,85% din totalul persoanelor fără ocupație învinuite în anul 1990, iar 330 minori (3,34%) au avut antecedente penale.

În anul 1993, la nivel național au fost învinuite 163367 persoane pentru cele 219487 infracțiuni săvârşite, fiind condamnate definitiv un număr de 83247 persoane, din care 6940 sunt minori. Cei 16560 minori delincvenți reprezintă 10,1%. Minori fără ocupație reprezintă 7,87% din totalul persoanelor învinuite, iar 311 minori (1,87%) au avut antecedente penale.

În anul 1996, la nivel național au fost învinuite 211138 persoane pentru cele 321651 infracțiuni săvârşite, fiind condamnate definitiv un număr de 104029 persoane, din care 10377 sunt minori, ce reprezintă 9,97% din totalul persoanelor condamnate definitiv în anul 1996. Din totalul de 211138 de persoane învinuite 21754 sunt minori, reprezentând un procent de 10,3% din totalul de persoane învinuite. Minorii fără ocupație reprezintă 16,03% din totalul persoanelor fără ocupație învinuite, iar 351 minori (2,61%) au avut antecedente penale.

În anul 1999, la nivel național au fost învinuite 239346 persoane pentru cele 363690 infracțiuni săvârşite, fiind condamnate definitiv un număr 87576 persoane, din care 8797 minori ce reprezintă un procent de 10,04% din numărul total al persoanelor condamnate definitiv în cursul anului 1999. Cei 16119 minori învinuiți reprezintă 6,73% din totalul persoanelor învinuite în 1999. Minorii fără ocupație reprezintă 18,08% din totalul persoanelor fără ocupație învinuite, iar 337 minori (2,91%) au avut antecedente penale.

În anul 2002, la nivel național au fost învinuite 230850 persoane pentru cele 312204 infracțiuni săvârşite, fiind condamnate definitiv un număr 81814 persoane, din care 7005 minori ce reprezintă un procent de 8,56% din numărul total al persoanelor condamnate definitiv în cursul anului 2002. Cei 15670 minori învinuiți reprezintă 6,78% din totalul persoanelor învinuite în 2002.

În anul 2005, la nivel național au fost învinuite 170563 persoane pentru cele 208239 infracțiuni săvârşite, fiind condamnate definitiv un număr 81879 persoane, din care 8187 minori ce reprezintă un procent de 9,99% din numărul total al persoanelor condamnate definitiv în cursul anului 2005. Cei 15253 minori învinuiți reprezintă 8,94% din totalul persoanelor învinuite în 2005.

Analiza principalelor tipuri de infracțiuni săvârşite de minori în acest interval de timp, evidențiază o vădită predilecție spre faptele penale de natură judiciară. Deşi cea mai mare intensitate o au furturile, totuşi se înregistrează o creştere deosebit de îngrijorătoare a infracțiunilor cu pericol social ridicat. Nu puține sunt situațiile când minorii săvârşesc infracțiuni deosebit de grave, după cum nu puține sunt furturile din avutul public şi personal care denotă multă ingeniozitate şi profesionalism.

Ceea ce este mult mai îngrijorător este faptul că, dacă în anii anteriori ponderea infractorilor minori în totalul autorilor de fapte penale judiciare era de cca. 15-16%, în anul 1990 ea se ridică la peste 191,4%, evoluând în mod progresiv atingând în anul 1996 procentul de 396,2% față de anul 1990, scăzând apoi treptat, ajungând în 2005 la procentul de 277,8%. Această descreştere nefiind semnificativă, procentul arătat indică o menținere a fenomenului la cote destul de alarmante.

O privire de ansamblu asupra principalelor tipuri de infracțiuni evidențiază câteva concluzii relevante. În primul rând se manifestă o recrudescență a infracțiunilor îndreptate împotriva vieții şi a integrității persoanelor, iar infracțiunile de omor şi loviturile cauzatoare de moarte săvârşite de minori în anii 1990 - 2005 se ridică la cifra de 897, ceea ce înseamnă că anual s-au înregistrat cca.59 de astfel de fapte comise de minori.

În cele ce urmează va fi prezentată o analiză privind principalele grupe de infracțiuni comise de minori în perioada 1990-2005.

a. Infracțiuni contra patrimoniului

Tabelul 10

Perioada / Detalii	1990	1993	1996	1999	2002	2005
Persoane învinuite pentru furt	29900	97724	115499	95014	72780	75984
Din care minori	**1677**	**7368**	**7807**	**4209**	**3668**	**5562**
Persoane învinuite pentru tâlhărie	1788	4647	3866	3336	3025	3326
Din care minori	**101**	**350**	**261**	**148**	**152**	**244**
Persoane condamnate definitiv pentru furt	17257	37628	49062	33745	30316	34344
Din care minori	**90**	**3134**	**4891**	**3388**	**2595**	**3115**
Persoane condamnate definitiv pentru tâlhărie	936	2283	3040	3054	2836	3133
Din care minori	**7**	**190**	**303**	**397**	**243**	**284**

În anul 1990, din totalul de 29900 persoane care au fost învinuite pentru furt (aşa cum rezultă din tabelul 10), 1677 (5,6%) au fost minori. Din totalul de 1788 de persoane învinuite pentru tâlhărie 101 au fost minori (5,64%). Dacă raportăm numărul minorilor învinuiți pentru categoria în discuție la totalul minorilor învinuiți în 1990 şi anume la 5490, procentul se ridică la 30,55%. Pentru aceste categorii de infracțiuni au fost condamnate definitiv un număr total de 18193 persoane, din care 97 sunt minori, clasificați astfel: 90 pentru infracțiuni de furt şi 7 pentru infracțiuni de tâlhărie, ceea ce reprezintă un procent de 0,53% din totalul de condamnați definitiv pentru acest gen de fapte. A sporit de asemenea, numărul minorilor învinuiți pentru infracțiuni în dauna avutului public, de la 2,98% în 1989, la 5,02% în 1990, ceea ce reprezintă 33,73% din toți elevii învinuiți în acest an.

În anul 1993, din totalul de 97724 persoane învinuite pentru infracțiuni în dauna patrimoniului, 7368 (7,53%) sunt minori. Dintre aceştia, 2145 (3,24%) erau elevi la data comiterii infracțiunii. Dacă raportăm acest număr al elevilor la numărul total al minorilor învinuiți în 1995 (16580 minori), procentul este de 12,93% față de 5,37% în 1990. Elevii învinuiți pentru infracțiuni în dauna patrimoniului reprezintă 32,36% din toți elevii învinuiți în 1993. Din cele 5119 persoane cu antecedente penale învinuite în 1993, 133 (2,60%) sunt minori.

Din totalul de 7329 persoane fără ocupație învinuite pentru această grupă de infracțiuni, 1446 (19,73%) sunt minori. Comparativ cu perioada precedentă, se observă o tendință alarmantă de creştere a numărului elevilor învinuiți pentru aceste infracțiuni de la 3,2% la 18,6%, ceea ce reprezintă 32,35% din toți elevii învinuiți în 1993 (33,73%). Acest

procent ar putea fi pus în legătură cu înmulțirea "copiilor străzii" care au părăsit şcoala, unii ajungând în situația de a-şi căuta mijloacele de existență ori chiar de distracție prin infracțiuni.

În anul 1996, din totalul de 115499 persoane învinuite pentru săvârşirea de infracțiuni în dauna patrimoniului, 7807 (6,75%) au fost minori. Dacă raportăm acest număr al minorilor învinuiți pentru categoria de infracțiuni în discuție, la totalul de 21754 minori învinuiți în 1996, procentul se ridică la 35,88% (30,93% constituie ponderea în 1993). Dintre aceştia, numărul minorilor elevi a fost de 922 (2,44%); raportând acelaşi număr de elevi la numărul elevilor învinuiți (număr ce reprezintă 88,22% din totalul minorilor învinuiți), procentul se ridică la 31,49%. Elevii învinuiți pentru acest gen de infracțiuni reprezintă 28,19% din toți elevii învinuiți în 1996 (în 1993 proporția era de 32,26%). Tendința de creştere a numărului elevilor între învinuiți pentru infracțiuni în dauna patrimoniului apare şi mai pronunțată în anul 1996. În 1996 aşa cum rezultă din tabelul 10 este anul în care s-au săvârşit cele mai multe infracțiuni din întreaga perioadă studiată.

În anul 1999, din totalul de 95014 persoane învinuite pentru infracțiuni în dauna avutului public, 4209 (4,42%) sunt minori. Dintre aceştia, 1071 (25,44%) erau elevi la data comiterii infracțiunii. Dacă raportăm acest număr al elevilor la numărul total al minorilor învinuiți în 1999 (16119 minori), procentul este de 6,64%. Elevii învinuiți pentru infracțiuni în dauna patrimoniului reprezintă 35% din toți elevii învinuiți în 1999. Din cele 12118 persoane cu antecedente penale învinuite în 1999, 797 (6,57%) sunt minori. Din totalul de 12927 persoane fără ocupație învinuite pentru această grupă de infracțiuni, 2413 (18,67%) sunt minori.

În anul 2002, din totalul de 72780 persoane învinuite pentru infracțiuni în dauna patrimoniului, 9097 (12,5%) sunt minori. Dintre aceştia, 2184 (24%) erau elevi la data comiterii infracțiunii. Dacă raportăm acest număr al elevilor la numărul total al minorilor învinuiți în 2002 (15670 minori), procentul este de 13,93%. Din numărul total al minorilor învinuiți în 2002, un număr de 264 dintre aceştia aveau vârsta de până la 14 ani, ceea ce reprezintă un procent de 1,68%, ceea ce reprezintă o scădere semnificativă comparativ cu anul 1996, când numărul acestora era de 1437(41,8%) din numărul total de minori cu vârsta sub 14 ani şi învinuiți pentru comiterea acestui gen de infracțiuni.

În anul 2005, au fost învinuite pentru săvârşirea acestui gen de infracțiune un număr de 75984 de persoane, din care 423 au fost minori sub 14 ani, ceea ce reprezintă un procent de 0,55%, dar cu toate acestea în realitate numărul acestora a crescut față de perioada anterioară cu 160,2%. De asemenea pe ansamblul acestui gen de infracțiune se constată o creştere a numărului total cu 3204 infracțiuni comparativ cu anul 2002.

Din analiza tabelului 11 rezultă următoarele aspecte:

a. Infracțiuni contra persoanei

Tabelul 11

Perioada / Detalii	1990[1]	1993	1996	1999	2002	2005
Persoane condamnate definitiv pentru infracțiuni contra persoanei din care pentru:	8296	16718	18916	22169	22092	17076
Omor	1028	1250	1420	1329	1277	900
Lovituri cauzatoare de moarte	91	115	232	235	137	109
Vătămare corporală gravă	533	714	1017	961	827	724
Ucidere din culpă	889	1048	950	909	857	2491
Infracțiuni contra protecției .muncii	4	7	47	12	26	32
Viol	783	883	969	727	649	1013
Acțiuni directe (#)	3955	9292	11056	14067	13873	11807
Din care minori	**443**	**1476**	**1895**	**2210**	**1891**	**1548**
Rata criminalității (persoane condamnate def. la 100000 de locuit.)	**160**	**366**	**390**	**460**	**375**	**369**

- se referă la infracțiuni mai puțin grave (amenințare, lovire, insultă, calomnie etc.), pentru care plângerea persoanei vătămate se adresa Instanței de Judecată în vederea realizării de împăciuire.

[1] - în anul respectiv au fost emise decrete de grațiere a unor pedepse și amnistierea unor infracțiuni

În anul 1990, din totalul de 9338 persoane condamnate definitiv pentru infracțiuni contra persoanei, 443 (5,34%) sunt minori. Raportând acest număr la totalul de 5490 minori învinuiți în anul 1990, procentul se ridică la 8,06%. Din numărul total al persoanelor fără ocupație, 204 (12,83%) sunt minori, cifră ce reprezintă 3,71% din totalul minorilor învinuiți în 1990.

În anul 1993, din totalul de 16718 persoane condamnate definitiv pentru acest gen de infracțiune, 1476 (8,82%) sunt minori. Raportând acest număr la totalul de 6940 minori condamnați definitiv în 1993, procentul este de 21,26%. Numărul minorilor condamnați definitiv în 1995, față de 1990, a crescut cu 349,97%. Din numărul total al minorilor fără ocupație, 303 (20,52%) sunt elevi. Se constată o creştere de proporții alarmante a numărului de minori condamnați definitiv pentru acest gen de infracțiuni.

În anul 1996, din cele 18916 persoane condamnate definitiv pentru acest gen de infracțiuni, 1895 sunt minori; ei reprezintă 10,01% din toți minorii învinuiți în 1996. Numărul minorilor cu antecedente penale a fost de 22 (1,16%), iar numărul elevilor a fost de 222 (1,68%); aceştia reprezintă 6,78 din totalul elevilor învinuiți în 1996. Din cele 3324 persoane fără ocupație învinuite 335 (10,07%) sunt minori. Numărul minorilor condamnați definitiv în

1996 a crescut cu 427,76%, față de 1990 şi cu 128% față de anul 1993, fenomenul aflându-se în continuă creştere.

În anul 1999, din cele 22169 persoane condamnate definitiv pentru acest gen de infracțiuni, 2210 sunt minori; ei reprezintă 9,96% din totalul persoanelor condamnate definitiv din această categorie şi 25,12% din numărul total al minorilor condamnați definitiv în anul 1999, procent îngrijorător care indică o tendință de creştere a numărului de minori implicați . Numărul minorilor cu antecedente penale a fost de 121 (1,26%), iar numărul elevilor a fost de 358 (3,75%); aceştia reprezintă 8,15 din totalul elevilor învinuiți în 1999.

În anul 2002, din cele 22092 de persoane condamnate definitiv pentru infracțiuni contra persoanei 1891 (8,55%) sunt minori. Din totalul de 7005 minori condamnați în acest an, cei condamnați pentru infracțiunile în discuție reprezintă 26,99%. Raportat la anul 1999 se constată o scădere a numărului de minori condamnați pentru acest gen de fapte cu 14,62%, cu 0,30% față de anul 1996, rămânând totuşi față de cealaltă perioadă de referință (anii1990 şi 1993) la cote destul de ridicate.

În anul 2005, din cele 17076 persoane condamnate definitiv pentru genul de infracțiuni aflat în discuție 1548 au fost minori, ceea ce reprezintă un procent de 9,06%, un procentaj în creştere față de anul 2002. Din totalul de 8187 minori condamnați definitiv în anul 2005, 18,90% reprezintă procentajul celor care au săvârşit infracțiuni contra persoanei. Comparând datele din tabelul de mai sus, se observă o tendință de scădere a acestui gen de infracțiuni, dar nu în mod semnificativ.

În situație similară se află şi R. Moldova, unde infracțiunile comise de minori constituie aproximativ 10% din numărul total al infracțiunilor înregistrate. În ultimii ani, însă, persoanele minore comit tot mai multe infracțiuni în grup, deseori fiind atrase la aceste acțiuni de către persoane mature.

În conformitate cu datele statistice oficiale (datele Centrului de informație al Ministerului Afacerilor Interne a R. Moldova), numărul minorilor aflați în conflict cu legea a fost în continuă creştere începând cu anul 1992 şi până în 1997 (de la 1652 până la 2325 infracțiuni înregistrate pe an).

Analizând datele mai sus prezentate se constată că, doar în anul 1998 a avut loc o scădere cu 6,2% a infracțiunilor comise de minori. După această perioadă numărul infracțiunilor comise de minori se află în creştere treptată. Astfel, în anul 1998 minorii au comis 2261 de infracțiuni, în 1999 – 2622 infracțiuni, în 2000 – 2928 infracțiuni, iar în anul 2001 – 2684 infracțiuni.

Date comparative ale delincvenței juvenile pe categorii de infracțiuni din România şi Republica Moldova în anul 2001

Tabelul 1 2

Detalii	ANUL 2001						Devierea în procente +-% dintre cele 2 țări
	ROMÂNIA			REPUBLICA MOLDOVA			
	Număr total de infracțiuni	Infracțiuni comise de minori	Procentaj % față de numărul total	Număr total de infracțiuni	Infracțiuni comise de minori	Procentaj % față de numărul total	
Furturi	95314	17013	18 %	32800	2090	5 %	+13 %
Jafuri	12960	4320	33 %	3175	164	7 %	+26 %
Tâlhării	3467	580	17 %	1250	47	6 %	+11 %
Leziuni corporale grave	1133	363	32 %	385	11	4 %	+28 %
Viol	1269	456	36 %	215	14	7 %	+29 %
Omoruri	597	26	4 %	197	14	9 %	-5 %

Comparând datele referitoare la delincvenței juvenile din cele două state la nivelul anului 2001, se poate concluziona faptul că, acest fenomen s-a dezvoltat şi intr-o țară şi alta, dar în moduri diferite în ceea ce priveşte procentajul infracțiunilor comise de minori. Dacă în R. Moldova acesta este de aproximativ 10% din numărul total de infracțiuni comise în cursul anului 2001, în România acesta la unele categorii de infracțiuni depăşeşte procentajul de 30% din numărul total de infracțiuni (semnificativ aici este numărul de violuri comise de minori în România, respectiv 456 reprezentând un procentaj de 36% din numărul total al acestor infracțiuni comise în perioada analizată).

Numărul minorilor care intră în conflict cu legea, precum şi acelor din grupurile de risc, a crescut brusc în ultimii ani. Majoritatea covârşitoare a infracțiunilor sunt comise de minori care nu beneficiază de un mediu familial şi social adecvat, nu frecventează o instituție de învățământ, nu au loc de muncă şi nu sunt susținuți prin măsuri educative de către părinți, tutori sau reprezentanți ai serviciilor sociale.

Comparând datele referitoare la evoluția delincvenței juvenile din cele două state respectiv România şi R. Moldova, se poate concluziona faptul că, acest fenomen s-a dezvoltat aproape identic în ambele state, unde în perioada analizată, pe fondul crizei sociale apărute atât în România cât şi în R. Moldova, ca urmare a profundelor schimbări şi a instabilității economice subite şi deseori extreme, care a afectat populația celor două țări, atunci când au fost introduse măsurile drastice de pregătire pentru economia de piață, acest fenomen a cunoscut a amploare

indiscutabilă, uneori dramatică atât în România cât şi în R. Moldova. Similitudinea fenomenului din cele două state este atât de apropiată încât se poate afirma că, şi tipologia infracţiunilor comise de minori este canalizată pe acelaşi gen de delicte (spre exemplificare: furturile şi tâlhăriile), care au ponderea cea mai mare atât în România cât şi în R. Moldova.

De asemeni faptele comise cu violenţă au cunoscut o evoluţie ascendentă, cu o explozie în 1990 şi 1999, moment de la care se remarcă o oarecare tendinţă de stabilitate şi chiar scădere diferenţiată, pe genuri de infracţiuni. Structura participanţilor la comiterea infracţiunilor cu violenţă relevă tendinţa acestora de organizare în grupuri, fapt ce sporeşte periculozitatea socială a faptelor comise în special a vătămărilor grave şi tâlhăriilor. Ritmul cel mai mare de creştere a numărului autorilor faţă de cel înregistrat în 1990 se întâlneşte la categoria minori 14-17 ani (între 1,47% - 1,62% pe an). Însumate, cele două segmente de populaţie reprezintă peste 30% din numărul total al infractorilor din România, fapt cu conotaţii de pericol social deosebit de mare.

Consecinţă a unei politici pronataliste controlată de stat, delincvenţa juvenilă a cunoscut o explozie în 1985 (creştere cu peste 300% faţă de 1981). Începând cu 1990 se înscrie într-o nouă linie ascendentă, astfel încât în 1993-1994 au fost înregistrate cele mai înalte cote din ultimii 40 de ani (dublu faţă de 1985).

Explozia amintită a avut loc pe fondul sporirii generale a numărului participanţilor la comiterea de fapte penale, dar proporţia acesteia a fost mult mai mare în rândul minorilor, (195% faţă de 74,4% în general), perioada de referinţă a ultimilor 15 ani (1990-2005) evidenţiind creşterea continuă a numărului de elevi, ajungând în 1996 la 41% din total. Frecvenţa cea mai mare de fapte penale săvârşite de categoria de participanţi amintită se înscrie în sfera celor ce vizează dreptul la proprietate şi la integritate fizică şi anume, furtul şi tâlhăria (în medie 19,1% şi respectiv 21,5%) din totalul acestor genuri de infracţiuni comise în ultimii 15 ani. Gradul de pericol social al acestei fenomenologii este accentuat prin scăderea treptată a vârstei participanţilor, creşterea valorii prejudiciului creat de aceştia şi tendinţa de a acţiona prin constituire în grupuri, adeseori conduse de infractori majori cu antecedente penale.

Ca observaţii generale, pe baza datelor obţinute prin DOCUMENTARE şi consultarea documentelor oficiale, putem afirma că:

- pentru o perioadă îndelungată copilul a constituit şi constituie o categorie vulnerabilă şi predispusă victimizării, în special în domeniul ilegalului;
- se poate vorbi de două tipuri de documentare în analiza delincvenţei juvenile: o primă perioadă, specifică regimului comunist, în care infracţionalitatea juvenilă era privită şi tratată din perspectiva inconvenientelor ideologice, cu deformări evidente

şi, o a doua perioadă, după 1990, în care are loc o „explozie" statistică generată îndeosebi de publicarea „cifrei reale" a delincvenţei în România.

- politicile pro-nataliste ale regimului anterior au creat disfuncţiuni grave în procesul fundamental de îngrijire şi protecţie a copilului; noul regim a excelat într-o perioadă prin lipsa oricărei politici naţionale cu privire la îngrijirea şi protecţia copilului şi a familiei.
- comportamentul infracţional al copiilor/minorilor este de un polimorfism moderat, dar cu tendinţa de creştere în periculozitate socială şi intensitate odată cu creşterea în vârstă;
- soluţiile cele mai frecvente se refereau şi încă mai reprezintă o practică ineficientă la instituţionalizare în centre speciale de reeducare sau chiar în penitenciare.

Ca tendinţe, fenomenul delincvenţei juvenile a avut o evoluţie specifică în România, marcată atât de creşteri cât şi scăderi semnificative. Prin scăderea mecanismelor de control social de la nivelul familiei şi al comunităţii şcolare, cât şi din raţiuni socio-economice, copilul a devenit un actor vizibil în ilicitul penal. Consecinţă a unor politici nepotrivite şi neresponsabile, delincvenţa juvenilă a cunoscut o explozie în 1985 (creştere cu peste 300% faţă de 1981). Începând cu 1990 se înscrie într-o nouă linie ascendentă, astfel încât în 1993-1994 au fost înregistrate cele mai înalte cote din ultimii 40 de ani (dublu faţă de 1985). Iată câteva date sugestive prezentate în tabelul următor:

Dinamica infracţiunilor juvenile din România în perioada 1990 – 2005 **Tabelul 13**

Perioada / **Detalii**	**1990**	**1993**	**1996**	**1999**	**2002**	**2005**	**2005 faţă de 1990 %**
Total participanţi	56282	163367	211138	239346	230850	170563	303,05%
Comise de minori	5490	16560	21754	16119	15670	15253	277,83%
Infracţiuni judiciare	71018	114070	149556	143314	102034	70344	99,05%
Comise de minori	3984	11521	15404	10085	9918	8289	208,05%
Infracţiuni cu violenţă	5660	49297	61582	96032	128816	100219	1770,65%
Comisie de minori	1506	5039	6350	6034	5752	6964	462,41%

Creşterea numărului minorilor delincvenţi este însoţită şi de alte tendinţe negative: vârsta tot mai mică a făptuitorilor, creşterea gradului de pericol social prin agresivitate crescută şi asocierea în grup pentru comiterea faptelor penale. In anul 1995 se remarcă o creştere de 138% a participanţilor minori sub 14 ani la comiterea de fapte penale comparativ cu anul 1993, faţă de o creştere de numai 120,7% în cazul minorilor peste 14 ani raportat la acelaşi an **[81, p.16-46].** Luând în considerare infracţiunea comisă pentru categoria de minori cu răspundere penală (14-18 ani), se remarcă aceeaşi tendinţă ascendentă a numărului minorilor implicaţi în comiterea unor fapte penale la toate categoriile de infracţiuni.

Majoritatea infracţiunilor comise de minori sunt din categoria uşoară – a furturilor din avutul privat şi public cu menţiunea că, în ultima perioadă, se semnalează o diversificare a modului de acţiunea. Organizarea în grup a minorilor ca formă de acţiune pentru comiterea de fapte penale dar şi atragerea minorilor în acţiuni organizate de adulţi, se intensifică cu tendinţa creşterii participării copiilor din grupa de vârstă de până la 14 ani. Este o situaţie în care copilul este el însuşi o victimă a abuzului exercitat de adult şi nu trebuie tratată ca o complicitate la delict.

Ca particularităţi ale fenomenului infracţional în România, se înregistrează creşterea numărului cazului de minori cu antecedente penale, implicarea minorilor în infracţiuni de prostituţie şi droguri, creşterea fenomenului de abandon şcolar legate de cauze ce ţin de comportament infracţional, acţionarea sub influenţa alcoolului şi diversificarea modului de operare. Deşi ca mod de operare aceste infracţiuni sunt asemănătoare celor săvârşite de majori, totuşi ele au şi anumite particularităţi ce se impun a fi evidenţiate, astfel:

a) delictele săvârşite de minori se disting în primul rând prin mărimea valorilor furate, în sensul că această mărime nu este direct proporţională cu valorile existente la locul faptei sau cu posibilităţile de însuşire a lor din unitatea sau locuinţa spartă; de regulă, valorile însuşite fiind mult mai mici. Se sesizează uşor faptul că minorii sustrag bunuri care le sunt necesare în raport cu vârsta lor.

b) numai în proporţie de 20% din delicte ce se înregistrează au ca autori un singur minor, regula fiind aceea a participării mai multor infractori;

c) modurile de operare a minorilor, deşi nu se deosebesc radical de cele ale adulţilor, au totuşi anumite semne particulare, printre care s-ar putea aminti:

- manifestă o anumită fantezie în comiterea delictelor, în sensul că îşi selectează mijloacele şi tehnicile;
- inconştienţa dă uneori un curaj deosebit în folosirea unor procedee periculoase;
- adesea se inspiră din metodele văzute în filme, pe care în mintea lor le consideră perfecte;
- de regulă nu folosesc unelte sau dispozitive specifice infractorilor profesionişti, ci improvizează prin utilizarea altor mijloace găsite întâmplător;

- în foarte puține situații devin violenți; în cazurile în care sunt descoperiți apelează la fugă pentru a putea scăpa;
- datorită faptului că nu cunosc performanțele științei criminalistice nu manifestă prea multă grijă pentru a-şi proteja urmele, ceea ce duce la rapida lor descoperire;
- infractorii minori manifestă, de regulă, multă precipitare post-delict, astfel încât sunt vizibili la scurt timp după comiterea faptei.

Cu toate că asocierea minorilor cu infractorii majori nu constituie o premieră, se constată că, în ultimii ani, astfel de grupări proliferează îngrijorător şi ceea ce este şi mai grav este faptul că în ele sunt atrase şi minori de 14-15 ani. O categorie de minori ce nu poate fi riguros definită şi încadrată într-o grupă delincventă o reprezintă categoria minorilor vagabonzi, numiți şi "copii străzii". Întrebarea ce s-ar pune în discuție este următoarea: această stare infracțională a existat întotdeauna în societatea noastră şi nu a fost suficient de cunoscută de opinia publică, deci într-un cuvânt a fost ascunsă, sau în perioada post-revoluționară creşterile sunt atât de mari încât fenomenul a devenit traumatizant pentru întreaga populație. Răspunsurile care se pot da acestor întrebări se pot contopi într-unul singur, el situându-se undeva pe la mijloc, în sensul că fenomenul infracțional a existat şi în perioada de dinainte de 1989, dar nu s-a ridicat niciodată la cotele de azi. Nici perioada interbelică şi nici cea de după război nu au înregistrat asemenea cote îngrijorătoare, deşi situația politică şi economică a societății era mai precară decât cea din prezent. Perioada de tranziție a generat în mod obiectiv unele efecte economice imprevizibile, care, la rândul lor, au devenit cauze ale multora din disfuncționalitățile apărute pe plan social. Nu este mai puțin adevărat faptul că se conturează tot mai pregnant apariția unor anumite stări permisive față de comportamentul minorilor cât şi în relațiile cu ceilalți membri ai familiei. In amplificarea fenomenului de delincvență juvenilă un rol însemnat l-a avut apariția şi chiar adâncirea decalajelor dintre nivelul aspirațiilor personale şi cel al posibilităților materiale. Accentuarea tot mai vizibilă a diferențierilor între condițiile materiale ale indivizilor, a avut ca efect proliferarea sentimentului de frustrare, sentiment ce, neputând fi pe deplin controlat, a dus în mod inevitabil la săvârşirea unor fapte penale.

Copiii sunt inevitabil martori, uneori chiar participanți activi, la frământările şi căutările *familiei* în vederea găsirii unor soluții de obținere a unor resurse suplimentare prin care să-şi îmbunătățească situația materială. Nu rare sunt situațiile când în familie, tocmai datorită deteriorării situației economice, copiii în mod premeditat sunt învățați să ignore preceptele convenționale, să încalce valorile civice şi normele tradiționale. În astfel de condiții imaginea minorilor despre civism şi moralitate se degradează treptat iar valorile pro-sociale sunt înlocuite cu alte norme care, de cel mai multe ori, contravin atât legislației cât şi preceptelor generale morale. Aceste tendințe inițiate în familie vor fi întărite şi dezvoltate în mediul şcolar tarat de multe deficiențe, în grupul de prieteni şi apoi în grupul de asemănători delincvenți, care va finaliza un traseu considerat prea uşor a fi unul definitiv şi irecuperabil.

Aceasta explică în mare măsură de ce unii minori încep prin a săvârşi acte uşoare din proprie inițiativă ca mai apoi să participe alături de delincvenți autentici la comiterea unor delicte din ce în ce mai periculoase.

I.2. Dinamica şi caracteristicile delincvenţei juvenile la nivelul judeţului Iaşi

Situat în partea de nord-est a României, Județul Iaşi este mărginit la vest de râul Moldova şi la est de râul Prut (care constituie şi granița cu Republica Moldova). Cu o suprafață de 5476 Kmp, Iaşul este un județ mediu ca întindere, reprezentând 2,3% din suprafața țării (ocupând locul 23 între celelalte județe ale României).

Organizarea administrativă a județului Iaşi cuprinde la 1 iulie 2005 un număr de 2 municipii (Iaşi şi Paşcani), 2 oraşe (Hîrlău şi Târgu Frumos), 94 comune şi 420 sate. Reşedința județului este municipiul Iaşi, unul dintre cele mai importante oraşe ale României (cu o populație la 1 iulie 2003 de 313444 locuitori, acesta ocupa locul II după municipiul Bucureşti.

Populația Județului Iaşi la 1 iulie 2005 era de 813943 locuitori, reprezentând 3,8% din populația totală a României (Județul Iaşi ocupând locul 3, după municipiul Bucureşti şi Județul Prahova); din totalul populației, 46,2% locuieşte în mediul urban, iar 53,8% în mediul rural.

În interiorul acestor structuri administrative, comunitatea locală alcătuită dintr-o diversitate de grupuri şi populații îşi are o viață proprie, ce respectă şi repetă legitățile generale ale societății. Însă zona Iaşului este recunoscută la nivel național pentru un component de mare semnificație din viața sa: dimensiunea culturală care este una de tradiție, dublată de o componentă economică şi socială, cu evidente oscilații în perioada de după 1990.

Fără să insistăm pe acest element, vom prezenta succint câteva caracteristici ale dinamicii infracționale, element ce nu poate lipsi din complexa viață a comunității ieşene, cu precizarea suplimentară că această descriere este una de tip diagnostic, care constată prezența fenomenului încă o dată, utilizând diverse metode de cercetare sociologică.

Ca o trăsătură comună de altfel şi altor comunități de talie mare, se observă că delincvența în general, ca şi cea juvenilă, a căpătat dimensiuni de mare vizibilitate socială. Cuvântul care defineşte cel mai bine această recrudescență a infracționalității este cel de polimorfism. Ca peste tot în România, are loc o creştere a numărului de delicte, dar cu o stabilizare a numărului de infractori. De aici, şi alte caracteristici pe care le rezumăm plecând de la situațiile oficiale ale instituțiilor abilitate de controlul social.

Ca şi celelalte judeţe din ţară, judeţul Iaşi se confruntă cu fenomenul infracţional care din punct de vedere statistic oscilează de la an la an, dar el este mereu prezent şi în plină evoluţie. Este analizată această stare de fapt în baza indicatorilor statistici pe numărul total de infracţiuni şi categorii de participanţi. În tabelul 2 este prezentată situaţia privind volumul criminalităţii pe judeţul Iaşi raportat la nivel naţional. În acest sens se observă că anul 1996 a fost anul de vârf în ceea ce priveşte numărul de infractori minori atingând valoarea de 21754 la nivel naţional, din care 940 de infractori minori în judeţul Iaşi, ceea ce reprezintă un procentaj de 4,32% din numărul total de infractori minori înregistraţi la nivel naţional. Pentru următoarea perioadă analizată se observă o descreştere a acestor cifre atât la nivel naţional cât şi la nivelul judeţului Iaşi, dar fenomenul rămâne totuşi la valori destul de îngrijorătoare. Astfel la nivelul anului 2002 numărul de infractori minori la nivel naţional este de 15670, iar la nivelul judeţului Iaşi de 701, scăzând doar la 15253 în anul 2005 la nivel naţional şi crescând însă la nivelul judeţului Iaşi la 804. Dacă la nivel naţional în anul 2005 se constată o uşoară descreştere în ceea ce priveşte numărul de infractori minori, la nivelul judeţului Iaşi se poate vorbi de o creştere a acestui fenomen.

Evoluţia delincvenţei juvenile pe categorii de vârstă din judeţul Iaşi în anii 1990 şi 2005

Tabelul 14

Anul / Indicatori	1990			2005			Deviere 2005 faţă de 1990 (%)
	România	Judeţul Iaşi	**Pondere**	**România**	Judeţul Iaşi	**Pondere**	
Nr.infractori minori	5490	472	9 %	15253	804	5 %	- 4 %
Neîncadraţi în muncă	3967	325	8 %	10756	555	5%	- 3 %
până la 14 ani	0	326	326 %	610	249	41%	- 285 %
În vârstă de 14 – 16 ani	2341	149	6 %	11001	254	2 %	- 4 %
În vârstă de 17 – 18 ani	3049	179	6 %	3642	301	8 %	+ 2 %

Dinamica principalelor infracţiuni săvârşite de minori la nivel naţional şi în judeţul Iaşi în perioada 2000-2005

Tabelul 15

Anul / Indicatori	2000			2005		
	România	Judeţul Iaşi	**Pondere** (%)	**România**	Judeţul Iaşi	**Pondere** (%)
Total fapte penale comise	16511	641	3,88 %	15253	804	5,27 %
- omor	26	1	3,84 %	31	2	6,45 %
-loviri cauzatoare de moarte	66	1	1,51 %	62	0	0,00 %
- tentativa de omor	135	7	5,18 %	153	6	3,92 %
-vătămare corporală gravă	363	5	1,37 %	298	2	0,67 %
- viol	456	9	1,97 %	382	5	1,30 %
- tâlhărie	2580	121	4,68 %	1254	178	14,19%
- furt	10538	354	3,35 %	10654	305	2,86 %
- prostituţie	287	11	3,83 %	298	5	1,67 %
- infracţiuni la regimul droguri şi stupefiante	158	9	5,69 %	189	3	1,58 %
- infracţiuni la regimul circulaţiei	429	23	5,36 %	475	10	2,10 %
- alte infracţiuni	2219	100	4,50 %	1543	273	17,69%

Pe categorii de infracţiuni atât la nivel naţional cât şi la nivelul judeţului Iaşi ponderea cea mai mare o au infracţiunile de tâlhărie şi furt, urmate de infracţiunile comise la regimul circulaţiei şi la regimul drogurilor şi stupefiantelor.

Din punct de vedere metodologic, menţionăm că cercetarea noastră nu se bazează pe date comparative la nivel naţional şi pe unele judeţe(cum ar fi judeţul Iaşi). Obiectivul nostru este să constatăm prezenţa şi dimensiunea fenomenului de infracţionalitate, inclusiv juvenilă, şi să o încadrăm în dinamica la nivel naţional.

În acest sens, întreaga noastră cercetare are un caracter de diagnoză socială.

Furturile şi tâlhăriile au devenit în ultimii ani o adevărată problemă atât pentru ieşeni, cât şi pentru poliţişti. După mai mulţi ani de atentă monitorizare, au fost realizate mai multe

statistici. Potrivit acestora, atât județul cât şi oraşul Iaşi sunt împărțite în zone distincte, în funcție de tipul şi de natura infracțiunilor. Astfel, dacă anumite categorii de infractori obişnuiesc să acționeze în anumite sectoare, acelaşi lucru poate fi spus şi în ceea ce-i priveşte pe hoții de buzunare, pe jefuitorii de locuințe ori pe spărgătorii de autoturisme. În baza unor anchete sociologice întreprinse pe parcursul mai multor ani şi a statisticilor realizate în acest sens, s-a realizat o hartă a infracționalității din municipiul Iaşi.

Totodată, au fost purtate o serie de discuții cu reprezentanții Inspectoratului de Poliție Județean Iaşi, cu privire la combaterea acestui fenomen îngrijorător. Astfel, dacă tâlharii obişnuiesc să acționeze în anumite sectoare, acelaşi lucru poate fi spus şi în ceea ce-i priveşte pe hoții de buzunare, pe jefuitorii de locuințe ori pe spărgătorii de autoturisme.

Cea mai gravă problemă este, de departe, cea legată de tâlhăriile comise pe stradă sau în scările de bloc. Potrivit unor statistici prezentate recent, cele mai multe fapte de acest gen au fost înregistrate, în ultimii ani, în câteva zone distincte: Pasarela Podul Roş - Nicolina, Bazar, Gara Nicolina, Gara Mare şi aleile lăturalnice din zona Podul Roş. De asemenea, în ultimii ani au fost semnalate astfel de fapte şi în scările sau lifturile mai multor blocuri din zonele Ciurchi, Dispecer, Dacia, Arcu şi Billa. În marea majoritate a cazurilor, cei implicați sunt tineri, cu multiple antecedente penale.

O alta problemă stringentă este cea a hoților de buzunare. Fie că operează în mijloacele de transport sau în zonele aglomerate, „șuții" au ajuns un adevărat calvar pentru ieşeni. Nu există săptămână în care o persoană să nu se plângă de faptul că i-au dispărut banii din poşetă sau buzunar.

În privința mijloacelor de transport, traseele preferate de hoți sunt Stația Pădurii - Piața Unirii, Podul Roş - Copou şi Tg. Cucului - Gara. De cele mai multe ori, aceştia sunt trecuți cu vederea de controlori. „Au fost situații în care a fost observată o colaborare între cele două părți, în sensul că hoții nu sunt luați la întrebări. Uneori chiar, acțiunile întreprinse de oamenii legii sunt deconspirate, intenționat sau nu, de controlori. La toate acestea se adaugă şi faptul că, de cele mai multe ori, există oameni care observă un hoț dar, de frică, preferă să întoarcă privirea în altă parte", a declarat unul dintre polițiştii care a lucrat sub acoperire pe furturile din buzunare.

De asemenea, "șuții" (denumirea în jargon a hoților din buzunare) îşi desfăşoară activitatea, aproape nestingheriți, în preajma tonetelor de pe Independenței sau din Păcurari, respectiv în piețe precum cele din Alexandru cel Bun şi Nicolina. Polițiştii au avut şi încă mai au probleme mari cu furturile din locuințe şi din maşini.

Numărul păgubiților care depun plângeri este destul de mare, motiv pentru care oamenii legii încearcă să găsească soluții pentru reducerea fenomenului. Potrivit statisticilor, dacă cele mai multe apartamente călcate de musafiri nepoftiți sunt cele din Nicolina sau Tg. Cucului, zonele preferate de hoții din maşini sunt Canta, Tătăraşi, Centrul Civic şi Cantemir.

Nu în ultimul rând, au fost înregistrate situaţii în care infractorii profitau de neatenţia şoferilor şi sustrăgeau bunuri în timp ce aceştia făceau cumpărături şi-şi lăsau portierele neasigurate.

În continuare va fi prezentată evoluţia fenomenului infracţional la nivelul judeţului Iaşi în perioada 1990 – 2005.

Situaţia delincvenţei juvenile din judeţul Iaşi în perioada 1990-2005

Tabelul 16

Anul / Detalii	1990	1993	1996	1999	2002	2005
Nr.infractori minori	472	565	940	819	701	804
Neâncadraţi în muncă	325	391	648	565	484	555
În vârstă de până la 14 ani	326	175	291	254	217	249
În vârstă de 14 – 16 ani	149	178	270	259	221	254
În vârstă de 17 – 18 ani	179	211	352	307	262	301

Aşa cum se observă din tabelul 15 evoluţia delincvenţei juvenile în perioada de referinţă a fost destul de oscilantă, prezentând atât creşteri cât şi scăderi ale valorilor cifrelor ce materializează această stare de fapt. Astfel dacă în 1990 numărul total de infractori minori era de 472, din care 325 neîncadraţi în muncă, ceea ce reprezintă 68,85 %, iar numărul celor cu vârsta până la 14 ani la nivelul anului 1990 a fost de 326, iar un procent destul de ridicat. La categoria 14-16 ani la nivelul anului 1990 cifra infractorilor minori se ridica la valoarea de 149, ceea ce reprezintă 31,56% din numărul total al infractorilor minori .

În anul 1993 numărul acestora creşte cu 119,70%, atingând valoarea de 565 de infractori minori, din care 391 sunt neîncadraţi în muncă, ceea ce reprezintă 69,20%, 175 dintre aceştia au vârsta până în 14 ani, reprezentând un procentaj de 30,97%, 178 au vârsta între 14 şi 16 ani, iar 211 cu vârsta între 17 şi 18 ani, şi 531 sunt băieţi, ce reprezintă un procentaj de 93,98%.

În anul 1996 numărul de infractori minori atinge valoarea maximă din întreaga perioadă studiată, respectiv cifra de 940 de minori, ce reprezintă o creştere de 199,15% faţă de anul 1990 şi de 166,37% faţă de anul 1993, dintre aceştia 648 erau neîncadraţi în muncă, ceea ce reprezintă un procentaj de 68,93% din totalul de minori infractori din anul 1996. La categoria de vârstă până în 14 ani numărul acestora este de 291, cifră ce reprezintă o scădere faţă de anul 1990, dar în creştere faţă de 1993 cu un procentaj de 60,13%. La categoria de vârstă 14-16 ani,numărul acestora este de 270, ce reprezintă o creştere constantă faţă de anii anteriori cu 181,2% faţă de 1990 şi cu 151,68% faţă de anul 1993. La categoria de vârstă 17-

18 ani de asemenea se constată o creştere a numărului de infractori ajungând la cifra de 352 de minori, reprezentând o creştere de 196,64 % față de anul 1990. Din totalul de 940 infractori minori din anul 1996, 876 sunt băieți, reprezentând un procent de 93,19%.

În anul 1999 numărul de infractori minori se află într-o uşoară scădere cu 12,87% față de anul 1996, dintre aceştia 565 erau neîncadrați în muncă, ce reprezintă un procentaj de 68,98% din numărul total şi mai puțini decât în anul 1996 cu 12,80%. La categoria de vârstă de până în 14 ani numărul acestora scade la 254. Scade şi numărul de la categoria 14-16 ani cu 4,07% față de anul 1996 şi de asemenea în scădere este şi numărul celor din categoria 17-18 ani ajungând la valoarea de 307. Din numărul total al infractorilor minori din anul 1999, 764 sunt băieți , ceea ce reprezintă un procentaj de 93,28%.

În anul 2002 numărul infractorilor minori scade cu un procentaj de 14,4% față de anul 1999 şi cu 25,42% față de anul 1996 când s-a înregistrat valoarea cea mai mare din perioada supusă analizei. Din totalul înregistat în acest an 484 nu erau încadrați în muncă, 217 erau cu vârsta până în 14 ani, 221 aveau vârsta între 14 şi 16 ani şi 262 cu vârsta între 17 şi 18 ani şi 653 erau băieți ce reprezintă un coeficient de 93,15% din numărul total.

În anul 2005 se constată iarăşi o creştere cu 114,69% față de anul 2002, valoarea totală ajungând la cifra de 804 minori infractori, din care 555 neîncadrați în muncă, 249 cu vârsta până în 14 ani, 254 cu vârsta între 14 şi 16 ani, iar 301 cu vârsta între 17 şi 18 ani, din totalul de minori delincvenți 750 sunt băieți, ceea ce reprezintă un procentaj de 93,28%.

În tabelul 167este prezentată situația privind volumul criminalității pe județe raportat la suta de mii de locuitori. În acest sens se observă că județele cu cea mai înaltă rată a criminalității sunt: pe primul loc Ialomița cu un volum de 1831, ceea ce înseamnă un număr de 5367 de infracțiuni la suta de mii de locuitori; pe locul doi se situează Botoşani cu un volum de 1793, însemnând 8257 infracțiuni la suta de mii de locuitori; pe locul trei se situează municipiul Bucureşti cu un volum de 1611, ceea ce înseamnă 31057 de infracțiuni la suta de mii de locuitori. Pe ultimele trei locuri cu cea mai scăzută rată a criminalității se află județele : Vâlcea cu un volum al criminalității de 1010, însemnând 4204 infracțiuni la suta de mii de locuitori; Sibiu cu un volum al criminalității de 958, însemnând 4052 infracțiuni la suta de mii de locuitori şi pe ultimul loc Alba cu cel mai scăzut volum al criminalității de 883, ceea ce înseamnă 3357 de infracțiuni la suta de mii de locuitori.

Județul Iaşi se află pe locul 35 din 43 de poziții, cu un volum al criminalității de 1065, însemnând un număr de 8666 de infracțiuni la suta de mii de locuitori.

Raportat la acest clasament pe țară se poate spune că, județul Iași se află pe o poziție „acceptabilă”, comparativ cu celelalte județe, din punct de vedere al volumului criminalității și al numărului de infracțiuni la suta de mii de locuitori.

Criminalitatea la nivel de județe, în anul 2005

Tabelul 17

Județul	populația	Locul după vol. criminalității	Județul	Infracțiuni	vol. crim.
0.	1.	2.	3.	4.	5.
Total	**21658528**	1	IALOMIȚA	5367	1831
ALBA	380091	2	BOTOȘANI	8257	1793
ARAD	460457	3	M. BUCUREȘTI	31057	1611
ARGEȘ	646899	4	DÂMBOVIȚA	8628	1604
BACĂU	723787	5	COVASNA	3507	1566
BIHOR	596670	6	HUNEDOARA	7244	1502
BISTRIȚA NĂSĂUD	317313	7	SĂLAJ	3654	1484
BOTOŞANI	460507	8	CONSTANȚA	10562	1477
BRAŞOV	595647	9	PRAHOVA	12086	1457
BRĂILA	370941	10	CĂLĂRAȘI	4626	1453
BUZĂU	495325	11	MEHEDINȚI	4407	1443
CARAŞ SEVERIN	332889	12	VRANCEA	5671	1438
CĂLĂRAŞI	318360	13	NEAMȚ	8099	1418
CLUJ	697118	14	SATU MARE	5163	1396
CONSTANȚA	714923	15	BRĂILA	5120	1380
COVASNA	223996	16	TIMIŞ	8934	1355
DÂMBOVIȚA	537910	17	CLUJ	9417	1351
DOLJ	720857	18	COVASNA	4471	1343
GALAȚI	621208	19	TULCEA	3361	1328
GIURGIU	287462	20	BRAŞOV	7882	1323
HARGHITA	327297	22	ILFOV	3531	1251

Judeţul	populaţia	Locul după vol. criminalităţii	Judeţul	Infracţiuni	vol. crim.
0.	1.	2.	3.	4.	5.
HUNEDOARA	482415	23	ARGEŞ	7945	1228
IALOMIŢA	293102	24	SUCEAVA	8626	1223
IAŞI	**813505**	25	GORJ	4682	1215
ILFOV	282320	26	MARAMUREŞ	6251	1212
MARAMUREŞ	515648	27	GIURGIU	3471	1207
MEHEDINŢI	305426	28	VASLUI	5489	1190
MUREŞ	583410	29	HARGHITA	3832	1171
NEAMŢ	571266	30	MUREŞ	6712	1150
OLT	485936	31	BISTRIŢA NĂSĂUD	3637	1146
PRAHOVA	829253	32	ARAD	5211	1132
SATU MARE	369718	33	OLT	5472	1126
SĂLAJ	246209	**34**	**IAŞI**	**8666**	**1065**
SIBIU	422980	35	BACĂU	7413	1024
SUCEAVA	705343	36	DOLJ	7374	1023
TELEORMAN	425209	37	GALAŢI	6308	1015
TULCEA	253154	39	BUZĂU	5006	1011
VASLUI	461104	40	VÂLCEA	4204	1010
VÂLCEA	416234	41	SIBIU	4052	958
VRANCEA	394408	42	ALBA	3357	883
M. BUCUREŞTI	1927448	43	Tot.	280812	1297

Aşa cum rezultă din tabelul 18 numărul faptelor penale comise de minori cu vârsta până în 14 ani, în anul 2005 la nivelul judeţului Iaşi se prezintă astfel: total fapte penale 240, cu un număr de 249 de participanţi, din care 116 sunt elevi, 133 în situaţia de abandon şcolar, 119 fiind din mediul urban şi 130 din mediul rural. Din totalul faptelor de 240 infracţiuni, 44 au fost comise cu violenţă, din care : 2 omoruri; 2 tentative de omor ; 1 vătămare corporală gravă; 39 de tâlhării; 3 violuri; 2 cazuri de prostituţie; 1 infracţiune la regimul drogurilor şi stupefiantelor şi un număr de 193 alte infracţiuni.

În tabelul 19 sunt prezentate date cu privire la infracțiunile comise de minori cu vârsta cuprinsă între 14 şi 16 ani şi care potrivit legii nu răspund penal şi care se prezintă astfel: cu un număr total de 56 infracțiuni şi 64 participanți, din care 1 infracțiune de omor, 1 tentativă de omor, 3 violuri, 15 tâlhării, 34 de furturi şi 2 alte infracțiuni.

Situația statistică a faptelor penale comise de minori până la 14 ani în anul 2005 (Județul Iaşi)

Tabelul 18

INDICATORI	Total fapte penale comise	Total minori care au comis fapte penale	Situația şcolara		Domiciliu	
			elevi	abandon şcolar	urban	rural
A. TOTAL fapte penale comise	**240**	**249**	**116**	**133**	**119**	**130**
Din care comise cu violenta:	**44**	**42**	**6**	36	**21**	21
- omor	**2**	**2**		2		2
- tentativa de omor	**2**	**2**		2	**1**	1
- vătămare corp. grava	**1**	**1**	**1**			1
- tâlhărie	**39**	**38**	**7**	31	**21**	17
- violuri	**3**	**3**		3		3
Prostituție	**2**	**2**		2	**1**	1
Infr.la regimul drogurilor si stupefiantelor (Lg.143/2000)	**1**	**1**	**1**		**1**	
Alte fapte penale	**193**	**204**	**109**	**95**	**96**	**108**

Statistica infracțiunilor comise de minori (14-16 ani) în anul 2005 şi participanții la săvârşirea acestora, care potrivit legii nu răspund penal (Județul Iaşi)

Tabelul 19

1. TOTAL INFRACȚIUNI COMISE	56	2. TOTAL PARTICIPANȚI LA INFRACȚIUNILE DE:	64
- omor	1	- omor	1

- tentativa de omor	1	- tentativa de omor	1
- viol	3	- viol	5
- tâlhărie	15	- tâlhărie	17
- furt - total	34	- furt - total	39
- alte infracțiuni	2	- alte infracțiuni	1

Statistica infracțiunilor comise de minori (14-16 ani) in anul 2005, care au răspundere limitată (în funcție de discernământul minorului) şi participanților la săvârşirea acestora (Județul Iaşi) **Tabelul 20**

1. TOTAL FAPTE PENALE COMISE	**203**	**2. TOTAL PARTICIPANȚI LA FAPTELE DE:**	**254**
- tentativa de omor	3	- tentativa de omor	4
- tâlhărie	37	- tâlhărie	49
- furt - total	130	- furt - total	150
- prostituție	1	- prostituție	1
- infr.la regimul drogurilor si stupefiantelor (Lg.143/2000)	1	- infr.la regimul drogurilor si stupefiantelor (Lg.143/2000)	1
- infr.la regimul circulației (OUG 195/2002 si HG 85/2003)	2	- infr.la regimul circulației (OUG 195/2002 si HG 85/2003)	2
- alte infracțiuni	29	- alte infracțiuni	47

Statistica infracțiunilor comise de minori (16-18 ani) in anul 2005, şi participanților la săvârşirea acestora care răspund penal (Județul Iaşi) **Tabelul 21**

1. TOTAL INFRACȚIUNI COMISE	**269**	**2. TOTAL PARTICIPANȚI LA INFRACȚIUNILE DE:**	**301**
- omor	4	- omor	5
- tentativa de omor	1	- tentativa de omor	2
- vătămare corporala grava	1	- vătămare corporala grava	1
- viol	2	- viol	2

- tâlhărie	41	- tâlhărie	52
- furt - total	158	- furt - total	190
- prostituţie	2	- prostituţie	1
- infr.la regimul drogurilor si stupefiantelor (Lg.143/2000)	1	- infr.la regimul drogurilor si stupefiantelor (Lg.143/2000)	3
- infr.la regimul circulaţiei (OUG 195/2002 si HG 85/2003)	8	- infr.la regimul circulaţiei (OUG 195/2002)	5
- alte infracţiuni	51	- alte infracţiuni	40

În tabelul 20 se află date cu privire la infracţiunile comise de minori cu vârsta între 14 şi 16 ani , care au răspundere limitată (funcţie de discernământul minorului), tabelul 21 este prezentată statistica infracţiunilor comise de minori cu vârsta cuprinsă între 16 şi 18 ani care răspund penal. Aceste situaţii operaţionale pun în evidenţă aspecte, care au o gravitate socială deosebită. Exemplificăm cu faptul că pentru categoria de vârstă "14-16 ani" există un total de 203 fapte penale comise de către 254 de minori, din care 3 tentative de omor cu 4 participanţi, 37 de tâlhării cu 49 de participanţi, 130 de furturi cu 150 de participanţi, 1 infracţiune de prostituţie, 1 infracţiune la regimul drogurilor şi stupefiantelor, 2 infracţiuni la regimul circulaţiei rutiere. Pentru cea de a doua categorie sau înregistrat un număr de 269 infracţiuni comise cu 301 participanţi, din care 4 omoruri cu 5 participanţi, 1 tentativă de omor cu 2 participanţi, 1 vătămare corporală gravă cu 1 participant, 2 violuri cu 2 participanţi, 41 de tâlhării cu 52 de participanţi, 158 de furturi cu 190 de participanţi, 2 infracţiuni de prostituţie, 1 infracţiune la regimul drogurilor şi stupefiantelor, 8 infracţiuni la regimul circulaţiei rutiere şi un număr de 51 alte infracţiuni.

Concluzia indubitabilă a întregii cercetări, bazate pe o diversitate metodologică validă din punct de vedere ştiinţific, este că infracţionalitatea a devenit un flagel al societăţii noastre. Dar ceea ce sete mult mai grav este faptul că fenomenul delincvent juvenile, ilustrat şi prin cercetarea din judeţul Iaşi, se manifestă într-o continuă creştere, iar ce este mai îngrijorător este faptul că tot mai multe infracţiuni sunt comise de minori cu vârsta sub 14 ani, se observă că în ultimii ani se manifestă o preocupare crescândă pentru adulţii care folosesc copii sub vârsta responsabilităţii penale în scopul realizării activităţilor criminale, cunoscându-se bine faptul că ei nu pot fi condamnaţi şi , de regulă, vor fi eliberaţi imediat după arestare. Astfel încât adulţii îşi schimbă de multe ori rolul de la factorul de socializare în factor de generare a conduitelor delincvente.

Tabelul 22

	2004	2005	(+ / -)	(%)
TOTAL	1278	1560	282	22,07
Comise cu violență	192	324	178	18,43

Situația infracțiunilor sesizate care au fost comise în şcoli şi în afara acestora în care au fost implicați elevi în anul 2005 (Județul Iaşi)

Tabelul 23

INDICATORI	SCOLI GENERALE	LICEE	ALTE INST. DE INV. PREUNIV.	TOTAL
0	1	2	3	4
INFRACȚIUNI - TOTAL	**94**	**234**	**9**	**337**
AUTORI - TOTAL	**120**	**302**	**13**	**435**
- infr. infr. savarsite de elevi	**63**	**161**	**6**	**230**
- AUTORI	**88**	**211**	**8**	**307**
- infr. infr. savarsite de alții	**31**	**73**	**3**	**107**
- AUTORI	**32**	**91**	**5**	**128**
- victime elevi - total	**38**	**117**	**1**	**156**
- alte victime - total	**95**	**94**	**7**	**196**
- in incinta scolii	**10**	**19**	**2**	**31**
- AUTORI	**16**	**25**	**2**	**43**
- infr. infr. savarsite de elevi	**4**	**15**	**0**	**19**
- AUTORI	**4**	**23**	**0**	**27**
- infr. infr. săvârşite de alții	**6**	**4**	**2**	**12**
- AUTORI	**12**	**2**	**2**	**16**
- victime elevi	**5**	**14**	**0**	**19**
- alte victime	**31**	**4**	**2**	**37**
0	1	2	3	4
- in afara scolii	**84**	**215**	**7**	**306**
- AUTORI	**104**	**277**	**11**	**392**
- infr. săvârşite de elevi	**59**	**146**	**6**	**211**
- AUTORI	**84**	**188**	**8**	**280**
- infr. săvârşite de alți autori	**25**	**69**	**1**	**95**
- AUTORI	**20**	**89**	**3**	**112**
- victime elevi	**33**	**103**	**1**	**137**
- alte victime	**64**	**90**	**5**	**159**

Tipologia delictelor la minorii care au săvârşit infracţiuni în perioada studiată

Privind retrospectiv tipurile principale de infracțiuni săvârşite de către minori în decursul anilor prezentați, pot fi evidențiate câteva aspecte mai importante. In primul rând se constată o recrudescență a infracțiunilor îndreptate împotriva **vieții şi integrității persoanelor**, (ca ex., infracțiunile de omor şi lovituri cauzatoare de moarte săvârşite de minori în anii 1990 şi 1991 se ridică la cifra de 97, ceea ce înseamnă că anual s-au înregistrat 46 de astfel de fapte comise).

Referitor la acest gen de infracțiuni se impune menționarea câtorva elemente distincte, printre care:

- destul de rar, din numărul omorurilor şi loviturilor cauzatoare de moarte au fost săvârşite în grup
- frecvent, făptuitorii au consumat alcool înaintea săvârşirii infracțiunilor, ceea ce relaționează delincvența cu consumul de băuturi alcoolice
- puține din cazurile de omor săvârşite de minori au avut ca mobil jaful victimelor de bani şi alte valori materiale foarte rar cazurile de omorurile şi loviturile cauzatoare de moarte au avut ca mobil violul
- în unele din situații, omorul s-a săvârşit asupra unor membri ai aceleiaşi familii, preponderent fiind omorul asupra tatălui
- uneori făptuitorii au încercat să-şi ascundă urmele pentru a nu fi descoperiți
- un număr foarte mic din omoruri s-au săvârşit asupra unor persoane vârstnice, lipsite de apărare şi locuind în case izolate
- cel mai adesea, minorii care au săvârşit omoruri nu erau încadrați în şcoală sau în altă instituție de socializare
- 15% din totalul minorilor care au săvârşit omoruri sunt etnici țigani,.
- din totalul de omoruri, 55% s-au comis în mediul rural şi 45% în mediul urban

O a doua categorie de infracțiuni care se proliferează deosebit de virulent este cea a **tâlhăriilor**. Se constată faptul că tot mai multe infracțiuni de acest tip sunt săvârşite de minori constituiți în grupuri care, noaptea sau ziua, în diferite medii şi locuri, acționează cu îndrăzneală asupra unor persoane bănuite de a poseda bunuri sau bani. Uneori, tâlhăriile săvârşite de minori au ca efect deposedarea de importante sume de bani, iar alteori se soldează cu sume derizorii sau obiecte gospodăreşti de mică valoare. Ceea ce este demn de semnalat este faptul că, de regulă, împotriva victimelor se foloseşte o violență nejustificată pentru vârsta lor.

În încercarea de a stabili câteva caracteristici specifice acestui tip de infracțiuni, merită a fi evidențiate următoarele:

- în 65% din cazuri, tâlhăriile au fost săvârşite în grupuri de 2-4 minori
- media vârstei minorilor care au săvârşit acte de tâlhărie este de 15 ani
- într-o proporție de 60% din numărul tâlhăriilor săvârşite în grup, s-au comis cu participarea unor majori, iar 40% din aceştia mai fuseseră condamnați pentru alte fapte penale
- în ceea ce priveşte distribuția locurilor unde s-au săvârşit tâlhăriile, se constată că 80% s-au săvârşit în stradă şi în 20% din situații, chiar în imobilele locuite de victime
- 75% din tâlhăriile comise s-au produs în mediul urban şi 25% în mediul rural. În acest ultim caz, se constată o creştere îngrijorătoare a numărului de astfel de infracțiuni în mediul rural, ceea ce indică o anumită alterare a procesului de educație în rândul populației tinere de la sate
- 65% din minorii care au săvârşit acte de tâlhărie nu aveau nici o ocupație
- victimele actelor de tâlhărie au fost în proporție de 33% femei şi 67% bărbați; ca preponderență a vârstei victimelor se constată că în 72% din cazuri victimele depăşesc vârsta de 60 ani
- distribuția geografică a acestui tip de infracțiune evidențiază că pe primul loc se situează nordul Moldovei, pe locul al doilea, zona de centru-vest a țării iar pe locul trei zona de sud-est a țării.
- se constată o creştere de aprox .18 ori a numărului de tâlhării săvârşite de minori comparativ cu acelaşi tip de fapte comise în 1989 (135 tâlhării în 1989 față de 1075 comise în 1991)
- în anii 1990-1991 s-au înmulțit alarmant de mult faptele infracționale comise de minori în vârstă de până la 14 ani

În contextul actualei explozii infracționale, violurile săvârşite de minori, în afara faptului că înregistrează creşteri alarmante, ele dobândesc şi unele caracteristici specifice infracțiunilor comise de infractori majori.

Infracțiunile de **viol** săvârşite de minori sunt caracterizate de unele elemente particulare după cum urmează:

- numărul infractorilor este, de regulă, mult mai mare decât al infracțiunilor de viol, ceea ce denotă existența mai multor participanți la comiterea violului. În anul 1990 s-au înregistrat 182 astfel de infracțiuni, la care au participat 282 minori, iar în anul 1991 s-au comis 219 infracțiuni de viol în timp ce numărul participanților se ridica la 281

- într-un procent de 58% din totalul infracțiunilor săvârşite, făptuitorii nu cunoşteau victimele
- s-a constatat că într-o proporție de 42% din numărul infracțiunilor de viol săvârşite de minori s-au produs pe fondul consumului prealabil de alcool
- s-a stabilit că în proporție de 24% din numărul minorilor participanți la săvârşirea violurilor, aceştia erau rude de gradul I şi II (frați şi veri)
- 32% din numărul violurilor săvârşite s-au consumat în imobilele infractorilor, în absența părinților acestora, diferența de 68% reprezintă proporția violurilor care s-au consumat în diferite case părăsite, pe câmp şi în alte locuri dosnice, necirculate
- într-un însemnat număr de cazuri, peste 32% din violuri, au fost însoțite de perversiuni sexuale. Practicarea perversiunilor se datorează, în principal, următoarelor cauze:
    1. dorința de satisfacere a unor curiozități provocate de relații cu alte persoane
    2. consumul excesiv de alcool
    3. proliferarea publicațiilor pornografice şi circulația unor casete video cu acelaşi conținut
- deşi nu se poate stabili un procent exact al gradului de vinovăție a victimelor, rezultă totuşi că, într-un număr însemnat de cazuri violurile s-au săvârşit şi cu concursul nemijlocit al victimelor, al căror comportament a incitat minorii să comită astfel de fapte
- se constată o creştere îngrijorătoare a numărului de infracțiuni de viol săvârşite asupra unor minore de vârstă mică; într-un număr de 18 cazuri, violurile s-au săvârşite asupra unor femei bătrâne a căror vârstă se situa între 65 şi 85 ani.

Ca o trăsătură a acestui tip de infracțiune, se poate observa că violurile săvârşite de minori se consumă într-o proporție de 68% prin maltratarea victimelor, ceea ce produce traume psihice profunde pentru tot restul vieții la nivelul acestora.

Numărul deosebit de mare de astfel de fapte, diversitatea modurilor de operare, mărimea grupurilor de infractori, valoarea pagubei lor, cât şi mediile în care se comit infracțiunile de **furt** din avutul public şi particular îndeamnă la o analiză cauzală mai atentă, avându-se în vedere tocmai aceste aspecte.

I.3. Metodica şi tehnica studiului sociologic asupra comportamentului deviant

Fenomenul de devianță constituie o problemă complexă la nivel social, care rezultă din interacțiunea unor cauze individuale şi sociale şi a unor condiții favorizante, a căror cunoaştere şi explicație ştiințifică stau la baza măsurilor de politică penală şi socială menite să conducă la prevenirea şi diminuarea manifestărilor antisociale. Acest fenomen, prin complexitatea cauzelor şi efectelor sale, a impus o abordare multidisciplinară, elaborându-se numeroase teorii, ipoteze, interpretări care să explice etiologia comportamentului deviant. Şi acest demers nu este definitivat.

În general, identificarea factorilor sociali, culturali, economici şi individuali care structurează configurația delincvenței vizează cauzele şi condițiile de apariție ale comportamentului delincvent. Şi în acest domeniu, variantele sunt atât de diverse şi multiple încât orice abordare sau trecere în revistă devine lesne un demers demn de laudă ca şi unul criticabil.

În literatura de specialitate **[4, p.61]** există o multitudine de exprimări şi variante epistemologice, care pot fi sintetizate în unele paradigme. Aproape toate aceste demersuri converg la câteva variante, ce analizează diverse elemente considerate fundamentale. Cea mai frecventă variantă consideră că la baza comportamentului deviant stă *structura biologică şi personalitatea individului*. Din această perspectivă, sunt posibile mai multe orientări sau paradigme explicative, care pot fi sintetizate astfel:

- *punctul de vedere biologic – constituțional*, conform căruia factorii genetici şi biologici au o contribuție hotărâtoare în geneza delincvenței;
- *orientarea neuro – psihiatrică*, consideră actele delincvente ca săvârşite preponderent de personalități patologice, ale căror tulburări sunt transmise ereditar;
- orientarea psiho-individuală consideră caracteristicile de personalitate, răsfrânte la nivel comportamental, ca fiind generatoare de frustrări şi agresivitate;
- *orientarea psiho – socială* susține că individul nu se naşte criminal, ci este socializat negativ, structurându-se dizarmonic în funcție de modelele culturale.

Pornind de la aceste orientări sociale, au fost elaborate şi alte teorii, puncte de vedere în ceea ce priveşte personalitatea delincvenților. În numeroase studii, delincvența este considerată un fenomen de inadaptare, de neintegrare socială, care generează o anumită stare conflictuală produsă de neconcordanța dintre idealurile individului, sistemul său valoric şi

ofertele sociale. Efectul secondat de acest dezechilibru îl constituie scăderea controlului social şi implicit al capacității de conciliere a conflictelor.

Din această perspectivă se pot distinge două orientări:

- *orientarea statistico–normativă*, care vizează variațiile ce se înregistrează în rata delincvenței;
- *orientarea macrosocială*, care urmăreşte identificarea unor legități sociale ca determinante a actelor de delincvență.

Sociologia, psihologia, criminologia, antropologia, economia şi alte discipline ştiințifice şi-au îndreptat preocupările teoretice şi practice asupra decriptării mecanismelor comportamentelor delincvente: nu s-a ajuns la un model peste tot acceptat iar scenariile propuse sunt amețitor de multiple şi diverse. O sinteză a celor mai cunoscute şi aplicate metode de investigație corelate se află în lucrările lui C. Bartollaş la care am apelat preponderent, dar există o listă impresionantă în domeniu, atât la nivel național cât şi în literatura străină **[89***]**.

Atunci când se întreprinde o cercetare sociologică completă trebuie să fie luate în considerare toate cerințele metodologice şi metodice care se cer unor studii sociale. Dacă în cazul de față este vorba nu despre studiul unei norme sociale, ci a unei patologii sociale cum este comportamentul deviant, aceasta introduce ca element nou în principiul de organizare a unei cercetări empirice şi anume teza conform căreia nu numai rezultatul unei cercetări, ci şi calea care ne duce la el trebuie să fie corectă, se aplică în totalitate şi cercetărilor sociologice privind comportamentul personalității.

Studiind personalitatea minorului care a săvârşit o infracțiune, se poate descoperii acele trăsături care în asociere cu factorii externi acționează negativ şi ca urmare a unei acțiuni conştiente îl duc la săvârşirea unor fapte antisociale. Comportamentul adolescentului având tendințe negative se deosebeşte calitativ prin periculozitatea sa socială de comportamentul celor care respectă normele sociale. Din aceasta cauza a studierii personalității minorului cu comportament deviant în cazul acestui studiu a constat in explicarea următoarelor aspecte:

a). care sunt abaterile si deformările care caracterizează aceasta personalitate în comparație cu cea normal tipica a unei personalități obişnuite din societate;

b). cum iau naştere astfel de deviații;

c). cum se exprimă în motivul comportamentului antisocial, in adoptarea si punerea in practică a hotărârii privitoare la o infracțiune concretă;

d). cum se poate preveni formarea si dezvoltarea lor, prin ce căi pot fi înlăturate sau prevenite;

Aceste probleme şi multe altele au format concepția teoretică inițială pe baza căreia s-a întocmit programul concret de studiu şi s-au stabilit procedeele metodice.

Metodica realizării acestui program ține cont de abordarea complexă a interpretării aspectelor teoretice şi practice ale comportamentului deviant. Acest lucru a favorizat o definire mult mai precisă a obiectului ipotezelor de lucru ce se referă la diferite laturi ale problemei. În primul rând, ipoteze factoriale care formează legătura ipotetică între factorii sociali şi alternanțele studiate.

La determinarea volumului eşantionului s-a avut in vedere sarcina principală definită drept scop al cercetării: evidențierea tendințelor principalelor caracteristici ale condițiilor şi factorilor sociali care, influențează negativ asupra formării şi dezvoltării personalității minorului ca subiect al vieții sociale.

Conform datelor statistice la data efectuării studiului populația totală a județului IAŞI era de **822.573** locuitori, din care minori în vârstă de **11-17 a**ni era alcătuită din **70.905** persoane, care a fost considerată **populația generală.**

Grupa de control a fost constituită dintr-un număr de **57.206** de minori din mediul şcolar primar, gimnazial şi liceal, diferența de 13.699 minori cuprinşi în alte forme de învățământ respectiv şcoli profesionale, şcoli ajutătoare etc. au fost incluşi în populația generală.

Volumul populației selectate s-a calculat pe baza nivelului de şcolarizare, a poziției sociale şi a sexului. În cazul metodei date de selecție, calculul s-a făcut după formula:

$$n = \frac{t^2 \cdot \sigma^2 \cdot x^a}{N \gamma^2/x + t^2 \sigma x/2}$$

În care : **n** este mărimea populației generale ;

t este coeficientul de credibilitate;

γ^2/x dispersia caracteristică studiată;

$\sigma x/2$ eroarea limită a eşantionului;

Se calculează eşantionul luând nivelul de şcolarizare drept criteriu determinant. Se ştie că N = 57.206; σ x / 2 = 2,6 iar coeficientul de credibilitate 0,1.

Dispersia nivelului de şcolarizare a fost calculată la populația generală în felul următor (vezi anexa 1).

În practică o abatere a eşantionului de ± 5 % față de populația generală este considerată satisfăcătoare. În studiul de față eroarea maximă a eşantionului în ceea ce priveşte şcolarizarea este egală cu 0,1 din clasă.

Substituind valorile găsite în formula de mai sus , obținem:

$$n = \frac{(2,6)^2 \times 1,9 \times 57206}{57206 \times (o,1)^2 + (2,6)^2 \times 1,9} = 672$$

În mod asemănător se calculează eşantionul selectat din punct de vedere al vârstei şi după poziția socială.

Evaluarea reprezentativităţii

Pentru a evalua precizia şi reprezentativitatea eşantionului trebuie să comparăm populația generală şi cea a eşantionului după o serie de criterii. Acestea sunt acelea după care s-a făcut clasificarea populației selectate: tipul. domiciliul, mediul urban, mediul rural, după şcoala urmată ş.a.m.d. populația selectată este alcătuită din 672 de persoane. Să comparăm populația selectată cu cea generală în ceea ce priveşte tipul şi locul de domiciliu (tabelul prezentat mai jos).

Datele din tabel atestă o abordare nesemnificativă în limitele de plus minus 5 % a criteriilor de separație, cu excepția criteriului „mediu urban zona II rezidență", unde valoarea abaterii este de plus 7,9 %. Această situație este legată de faptul că în mediul urban supus studiului în cazul de față populația de vârstă adolescentă este mai mare ca în celelalte medii, din punct de vedere al densității.

Reprezentarea eşantionului

Tabelul 24

După tip şi loc:

Criteriul de comparație	Populația generală (%)	Populația eşantionului (%)	Mărimea abaterii
Mediul rural (şcolari)	**10,1**	**11,9**	**- 1,8**
Mediul rural (gimnaziu)	**65,4**	**65,2**	**+ 0,2**
Mediul rural (liceu)	**18,4**	**22,3**	**- 3,9**
Mediul urban zonaI Rezidență	**34,6**	**34,8**	**- 0,2**
Mediul urban zonaII Rezidență	**40,2**	**32,3**	**+ 7,9**
Mediulurban zonaIII Rezidență	**31,3**	**33,5**	**- 2,2**

După şcoală : **continuare tabelul 24**

Criteriul de comparaţie	Populaţia generală (%)	Populaţia eşantionului (%)	Mărimea abaterii
1.	2.	3.	4.
Mediul rural (şcolari)	**61,2**	**61,0**	**+0,2**
Mediul rural (gimnaziu)	**22,3**	**22,2**	**+0,1**
Mediul rural (liceu)	**16,5**	**16,8**	**- 0,3**
Mediul urban Şc. Vlahuţă	**73,3**	**73,8**	**- 0,6**
Mediul urban Şc.Mârzescu	**8,6**	**10,9**	**- 2,3**
Med.urb.Lic.M.EMINESCU	**18,2**	**15,3**	**+1,9**
Med.urb.Lic.E.RACOVIŢĂ	**39,4**	**40,0**	**- 0,6**
Lic.M.KOGĂLNICEANU	**38,0**	**38,0**	**0**
Lic. T.MAIORESCU	**22,6**	**22,0**	**+0,6**
Lic. M.STEFĂNESCU	**38,7**	**37,3**	**+1,4**
Lic. CERNĂTESCU	**39,6**	**38,6**	**+1,3**

După sex: **continuare tabelul 24**

Criteriul de comparaţie	Populaţia generală (%)	Populaţia eşantionului (%)	Mărimea abaterii
BĂIEŢI	**49,4**	**50,6**	**- 1,2**
FETE	**50,6**	**49,4**	**+1,2**

În linii generale abaterile populaţiei eşantionului populaţiei generale după criteriile poziţie socială, şcolarizare şi sex s-au menţinut în limitele de minus plus 5% în fiecare din zonele studiate, ceea ce asigură viabilitatea rezultatelor studiului.

Numărul obiectelor este determinat de mulţi factori ce se compară în timp şi spaţiu, caracterologici ş.a. în cazul de faţă am utilizat doi factori comparativi şi caracterologici principali. Din această cauză obiectul următor de cercetare a fost ales din rândul adolescenţilor cu tendinţă spre comportamentul deviant având vârsta cuprinsă între 14-18 ani care în momentul aplicării chestionarului se aflau internaţi într-o instituţie specială de reeducare şi care au alcătuit grupa de bază.

Pornind de la principiul că selectarea unui eşantion depinde de obiectul de studiu şi de caracterul problemelor teoretice rezolvate, am soluţionat în prima etapă nu numai metoda comparării eşantionului de minori cu comportament deviant cu adolescenţi care au un comportament normal şi în mod corespunzător am comparat diferite personalităţi pentru realizarea unei mai depline evidenţieri a trăsăturilor socio-psihologice a minorilor de aceeaşi

vârstă având comportament deviant din grupa de control. Am stabilit în ce măsură adolescenții infractori o exprimă sau introduc în aceasta ceea ce le este specific. În plus s-a încercat prezentarea caracteristicii socio-psihologice a opiniei sociale, a părerilor persoanelor din imediata apropiere a adolescenților înşişi. Aceasta ar fi trebuit să contribuie la evaluarea metodicii căci, dacă s-ar fi dovedit că infractorii şi cei care respectă legea dau un răspuns relativ identic, înseamnă că se poate concluziona asupra unei anumite veridicități în răspunsurile lor şi a fundamentării metodicii ca atare.

Toate acestea au cerut de ales drept obiect de cercetare minorii cu comportament deviant din CENTRUL DE REEDUCARE Tg.Ocna, jud. Bacău care este singura instituție de profil din zona Moldovei (România). Astfel populația generală a inclus minorii doar dintr-o singură instituție de reeducare.

Structura populației generale a fost clasificată după două caracteristici în concordanță cu vârsta şi nivelul de şcolarizare. Posibilitatea unei asemenea abordări a influențat asupra alegerii metodei de eşantionare în cadrul căreia a fost definită ca un eşantion serial.

După cum se ştie eşantionul serial necesită studierea completă a instituției selectate. Primul pas în alcătuirea eşantionului în instituția selectată a constat în stabilirea mărimii populației eşantionului care reprezintă micromodelul populației generale. În cazul de față este vorba despre un eşantion în două trepte (vârstă şi nivel de şcolarizare), ba chiar grupele celor chestionați au apărut ca serii. Ca urmare a „efectului de eşantion serial ”, mai sus amintit, nu este indicat un volum mare al eşantionului în cazul unei instituții separate.

În legătură cu aceasta în literatura de specialitate se arată că într-o serie întreagă de cercetări indiferent de dimensiunea instituției, după o anumită valoare a eşantionului (de obicei cca. 300 de persoane), are loc o suprasaturație cu informație şi în astfel de situații, chiar în cazul unor decalaje esențiale în structura populației eşantionului nu se modifică caracterul (indicatorii mediani) informației colectate. Atât pentru calcularea volumului populației eşantionului cât şi în vederea verificării reprezentativității ei în cele ce urmează a fost colectată informația statistică despre populația generală care era în număr de 79 persoane, după criteriile vârstă, şcolarizare, domiciliu. Datele au fost extrase din fişele de evidență personală a centrului de reeducare. În conformitate cu instituția de profil aleasă, adolescenții instituționalizați au fost dispuşi în funcție de vârstă în proporția prezentată în tabelul 24.

Populația eşantionului sub aspectul şcolarizării a fost determinată în mod analog sub formă de fracție, corespunzător populației generale.

După o schemă asemănătoare a fost alcătuit şi eşantionul pentru chestionarul „expert” care este direcțional şi în mai multe trepte, în care au fost introduse următoarele grade de selecție: Ministerul Educației; Inspectoratul Şcolar Județean Iaşi; Centrul de Asistență Psihologică Iaşi; Direcția Generală de Asistență Socială şi Protecția Copilului Iaşi; Instituții

Structura eşantionului cercetat din punct de vedere al vârstei (n = 79)

Tabelul 25

Variabila vârstă	Numărul de adolescenţi cu comportament deviant (f)	Observaţii
Grupa de vârstă 14-16 ani	**11**	
Grupa de vârstă 16-18 ani	**59**	
Grupa de vârstă peste 18 ani	**9**	
Variabila studii	**79**	
Clasele I-IV	**17**	
Clasa a V a	**12**	**Urmează şi cursuri de şc.prof. cu profil lăcătuş mecanic**
Clasa a VI a	**12**	
Clasa a VII a	**13**	**Urmează şi cursuri de şc.prof. cu profil tâmplărie universală**
Clasa a VIII a	**7**	
Şcoală profesională	**18**	

şcolare din învăţământul primar, gimnazial, profesional şi liceal. La determinarea componenţei eşantionului (207 persoane) selecţia s-a făcut din grupe sociale diferite (sau categorii de persoane chestionate), specialişti ai ministerelor: educaţiei, justiţiei, administraţiei şi internelor; asistenţi sociali, sociologi, psihologi etc., folosindu-se metoda eşantionului proporţional tipic.

Programul cercetării s-a realizat în câteva etape, în fiecare din acestea s-a folosit un anumit ansamblu de metode de culegere de informaţii ştiinţifice necesare. În prima etapă s-au utilizat informaţii şi date concrete: metodele de analiză a datelor statistice oferite de instituţiile de specialitate ale statului privind indicatorii socio-demografici; indicele cantitativ al faptelor antisociale săvârşite de tineri cu vârsta între 12-18 ani la 10.000 locuitori, datele statistice economico-geografice ale judeţului Iaşi.

Au fost luate în considerare date de tipul: numărul total al locuitorilor judeţului Iaşi, procentul populaţiei urbane şi al celei rurale; distribuirea populaţiei urbane pe zone de rezidenţă, documente ale ministerelor: educaţiei, justiţiei, administraţiei şi internelor, precum şi literatură de specialitate menţionată în bibliografie. Obiectivele principale ale etapei au fost: obţinerea informaţiei despre obiectele de cercetare, formarea teoretică a componenţei eşantionului, evidenţierea trăsăturilor tipice şi a celor specifice şi a laturilor obiectelor în vederea elaborării unui instrumentar de studiu adecvat.

În cea de a doua etapă s-au folosit premise preempirice de studiu, cum ar fi: metode de observare, metodica propoziţiilor neterminate, analiza conţinutului bazelor de date de la Ministerul de Justiţie, Ministerul Administraţiei şi Internelor, şi de la instituţii de asistenţă socială în vederea elucidării problemei educaţiei minorilor şi a combaterii fenomenelor antisociale în rândul adolescenţilor. Obiectivul principal al etapei a fost descoperirea şi constatarea celor mai actuale forme şi metode de identificare a manifestărilor antisociale la minori, precizarea obiectului de studiu şi formularea problemei principale a cercetării.

În cea de a treia etapă au fost studiate şi analizate principalele date empirice, motivaţia comportamentului, orientările valorice, obiectivele etc. Studiul sociologic al problemei „Dimensiuni ale delincvenţei juvenile. Aspecte sociale" s-a realizat cu ajutorul unui instrumentar complex elaborat special, al cărui scop a fost obţinerea unei imagini despre factorii sociali care condiţionează abaterile din comportamentul minorilor , despre dinamica orientării sociale a minorilor cu un comportament deviant, despre orientările valorice şi motivarea fenomenelor antisociale şi a măsurilor cu caracter preventiv.

Pentru atingerea acestor scopuri am elaborat trei tipuri de anchete (vezi anexele 2,3,4). Fiecare chestionar conţine mai multe seturi de întrebări sau secţiuni. În general acestea au fost formulate de maniera întrebărilor concrete sub aspectul înşiruirii şi al conţinutului lor, ceea ce a asigurat un grad maxim de comparare a datelor obţinute.

Setul de întrebări care explică condiţiile obiective de viaţă şi activitate a minorilor şi a părinţilor lor : pe de o parte condiţiile de viaţă ale familiei, prezenţa unora sau altora dintre obiectele de folosinţă, nivelul câştigurilor s.a.m.d., iar pe de altă parte atitudinea subiectului faţă de diferite laturi ale realităţii obiective care formează mediul social al personalităţii. Ex. „care din următoarele aparate electrice sau electronice se aflau în locuinţa ta? sau poziţia socială a părinţilor, existenţa copiilor etc."

Un alt set de întrebări este acela care urmăreşte studierea mecanismului formării personalităţii minorului în micromedii (familie, grup de prieteni), a orientării activităţii sale, a motivării comportamentului, a efectelor nocive asupra personalităţii adolescentului din partea mediului, a familiei care urmăresc deficienţele muncii educative în şcoală, condiţiile nefavorabile formării profilului moral. Ex. „relaţiile între părinţii tăi erau bune, ocazional tensionate, des tensionate sau permanent conflictuale?" sau „cine dintre membrii familiei tale au mai comis infracţiuni pedepsite de lege şi care sunt aceste infracţiuni" sau „care din următoarele tipuri de relaţii sunt cele în care te aflai cu colegii de şcoală" etc. Tot în acest set am introdus şi întrebările care explică atitudinea subiecţilor faţă de învăţătură, colectivul de profesori ş.a.m.d.

De asemenea a mai fost folosit un set de întrebări cu ajutorul cărora am studiat valorile socio-psihologice şi morale ale adolescenţilor atât din grupa de bază cât şi din cea de control.

S-a studiat domeniul emoțional–volitiv, reacția la unele sau altele dintre evenimente, factorii din mediul apropiat care influențează asupra formării şi devenirii personalității minorilor, orientarea spre valoare-scop, comunicarea cu prietenii etc. Ex. „să ne orientăm atenția către relațiile pe care tu le aveai stabilite în grupurile din care făceai parte. Te rog să faci diferența dintre relațiile de ACCEPTARE, relațiile de INDIFERENȚĂ şi relațiile de RESPINGERE". În sfârşit, secțiunea „caracteristici socio-demografici ale personalității" a avut în vedere datele referitoare la poziția socială, şcolarizare, sex, zona de domiciliu. În afară de aceasta, în chestionare au fost introduse întrebări care să ne uşureze analiza motivării faptelor antisociale, în particular metoda situațiilor proiective.

Valoarea metodelor proiective constă în faptul că subiectul găsea motive personale şi cumva îşi domina cenzura pe care o opunea conştiința.

Seturile de întrebări din chestionarul experților au fost destinate în primul rând să evidențieze factorii care influențează în cea mai mare măsură asupra comportamentului deviant al adolescenților, iar în al doilea rând s-a presupus ca evaluările experților să definească tendința şi semnificația fiecărei grupe de indicatori obținuți prin anchetarea celor două categorii de subiecți – adolescenți din grupa principală şi cea de control.

Înainte de redactarea finală anchetele au fost verificate într-un studiu pilotat. În particular au fost studiate astfel de întrebări cum ar fi tipologia presupuşilor respondenți, univalența perceperii şi interpretării întrebărilor în vederea includerii lor definitive în chestionare. Studiul pilotat a dovedit că anchetele au fost completate fără nici o greutate de către adolescenții din cele două grupe şi experți.

Astfel cercetarea ştiințifică a problemei „Dimensiuni ale delincvenței juvenile. Aspecte sociale" se bazează pe o largă întrebuințare a metodelor sociologice, a abordărilor şi procedurilor metodologice.

capitolul II

Factorii sociali şi specificul delincvenţei juvenile în România

Un rol principal în investigarea ştiinţifică a fenomenului de delincvenţă juvenilă îl joacă analiza etiologică, ce implică printre altele studiul detaliat al caracteristicilor psiho-sociale ale adolescentului /tânărului în formare, al motivaţiilor, nevoilor şi aspiraţiilor sale, al raporturilor cu mediul şi ceilalţi asemănători, al ansamblului de elemente care pot explica particularităţile individuale ale tânărului şi medierea pe care contextul o oferă actului de transgresiune a normei, condiţiile psihice interne predispozante pentru acest tip de conduită şi influenţele determinate de structura mediului socio-cultural extern. Analiza etiologică este dominată şi marcată de prezenţa a *două orientări* principale, cea psihologică şi cea sociologică – fără însă ca acestea să ofere răspunsuri izolate şi finale. Prima orientare se concretizează, cel mai adesea, într-o abordare individuală a comportamentului şi particularităţilor psihice ale tânărului delincvent, care încearcă să explice devianţa penală ca rezultat al unor tulburări de comportament şi personalitate datorate *incapacităţii de adaptare la exigenţele normative*. Cea de a doua orientare – sociologică – pune accentul pe condiţiile şi proprietăţile mediului social şi cultural, considerând fenomenul de delincvenţă ca un *efect al conflictelor şi contradicţiilor existente în cadrul sistemului social*.

Delincvenţa juvenilă este reprezentată printr-o serie de trăsături ce reclamă necesitatea identificării cauzelor şi condiţiilor care generează actele antisociale. Acest fenomen se caracterizează prin trăsături specifice categoriei de vârstă, cât şi prin caracteristici de personalitate care se construiesc într-un anumit cadru socio–economic şi cultural. Manifestările antisociale juvenile trebuie înţelese prin luarea în considerare a factorilor individuali psihologici, sociali, culturali.

În literatura de specialitate sunt prezentate trei mari categorii de factori ce pot genera comportamentul delincvent **[1, p.37-57]:**

a. factori individuali;
b. factori microsociali;
c. factori macrosociali.

Specialiştii în geneza fenomenului devianţei susţin că *factorii subiectivi* (ce ţin de personalitatea copilului) au o importanţa deosebită. Ei sunt de părere că neglijarea caracte-

risticilor psihologice ale omului, neglijarea personalității, ignorarea proceselor psihice ale individului, înseamnă depersonalizarea întregului proces de apariție şi de structurare a comportamentelor deviante. Orice fenomen psihic este determinat de acțiunea unui factor extern asupra individului, reflectându-se în însuşirile, stările şi activitatea psihică a acestuia. Din acest motiv, factorii subiectivi sunt fundamentali în generarea devianței, ceea ce face necesară analiza acestora alături de ceilalți factori obiectivi. Astfel, se poate explica de ce, în prezența aceloraşi caracteristici social – economice şi culturale unii indivizi devin infractori , iar alții nu **[1, p.38]**.

Din cadrul factorilor microsociali fac parte principalele instanțe de socializare precum familia, şcoala, grupul stradal, alte grupuri formale sau informale.

Familia este şi se comportă ca matrice de viață fundamentală pentru existența şi formarea personalității copilului, ca mediu educativ determinant, dar şi ca sursă de dezadaptare şi comportament deviant al copilului; din păcate, poate constitui o sursă de influență negativă. Familia constituie cel dintâi şi cel mai important context de viață cu un rol deosebit în socializarea copilului. Dar, în perioada actuală, din punct de vedere sociologic, familia contemporană cunoaşte un proces de eroziune structurală, de demisie de la funcțiile sale fundamentale, o degradare continuă a autorității, şi implicit a calității mediului educativ.

Unii autori**[48, p.21-68]** au identificat şi au teoretizat mai mulți de factori de risc, unii dintre ei fiind plasați la nivelul personalității, dar cu elemente de *proveniență* familială, pe care i-au clasificat în factori care privesc ansamblul şi principalele tendințe de evoluție a condițiilor economice şi sociale, factori care țin de structura familială şi factori care privesc capitalul educativ al familiei. S-a constatat că de cele mai multe ori, carențele afective generate în special de deficiențele de tip familial pot determina instalarea unor frustrări, care la rândul lor, conduc la nivele înalte de agresivitate**[35,p.78]**. Carențele de structură familială, destul de frecvente întâlnite în perioada pe care o traversăm, sunt situații care comportă grave riscuri în educația copiilor, dar nu se poate afirma cu certitudine că toți tinerii crescuți în asemenea familii ajung inevitabil la comportamente deviante**[1, p.48].**

În literatura de specialitate sunt evidențiate o serie de greşeli educative ale părinților care pot conduce la apariția unor comportamente deviante la adolescenți. M. Petcu sintetizează o serie de disfuncționalități familiale potențial generatoare de devieri comportamentale la copil**[61, p.60-65]**: divergența metodelor educative; atitudinea hiperprotectoare, atitudinea familială indiferentă, părinții „demisionari" (mereu ocupați sau plecați de acasă), atitudinea hiperautoritară a părinților, ş.a. În concluzie, în lucrarea noastră abordăm familia este ca factorul cel mai important în desfăşurarea procesului socializării primare, socializare ce determină profund cariera socială a fiecărui individ.

Mediul şcolar se manifestă în specificitatea sa în construirea actorului social. Şcoala se deosebeşte de mediul familial, prezentând faţă de acesta o serie de avantaje şi dezavantaje din punct de vedere educativ. Printre avantaje se poate aminti faptul că educaţia şcolară este organizată, conştientă şi planificată, iar dintre dezavantaje ar putea fi menţionat gradul scăzut de afectivitate cu care este încărcat sistemul şcolar, comparativ cu mediul familial. Atunci când apare, inadaptarea şcolară reprezintă de fapt lipsa sau funcţionarea defectuoasă a proceselor de apropriere a intereselor celor doi parteneri şcolari. Inadaptarea şcolară se manifestă prin insatisfacţii ce produc temeri şi descurajare. Repetarea în timp a acesteia conduce la cronicizarea stării de anxietate, a frustrării elevului, ceea ce determină gesturi de revoltă şi apariţia de situaţii conflictuale, la început cu colegii şi apoi cu întreaga lume. Nerezolvarea acestor conflicte sau ignorarea lor îl împing pe elev la apatie, dezinteres şi indiferenţă faţă de şcoală, manifestându-se apoi prin absenteism, vagabondaj şi în final prin abandon şcolar. Deficienţele de ordin organizatoric (precum inadecvarea regimului de activitate intelectuală la particularităţile de vârstă ale elevilor, lipsa interesului şi preocupării pentru individualizarea procesului instructiv – educativ etc.) sunt de natură să întreţină o stare de stres generalizat. Astfel elevii devin mai vulnerabili, mai expuşi la experienţele de comportament predeviant sau deviant.

O importanţă deosebită o are cultivarea relaţiei afective pozitive, apropierea şcolii şi a elevilor de viaţă, de mediul muncii prin organizarea unui program echilibrat. În ultimii ani, specialiştii în terapie familială din SUA au început să acorde tot mai multă atenţie sistemului şcolar ca factor cauzal în rezolvarea problemelor inclusiv cele de disfuncţionalitatea familiei. Iar în problemele de comportament ale copilăriei, specialiştii au încercat să descrie modul în care apar acestea la şcoală, creează perturbări în sistemul familial, cuprinzând în explicaţia lor, prin termenul de „triunghi", cele trei elemente fundamentale: familie – copil – şcoală **[51, p.81]**.

Grupul formal şi grupul informal. Adolescenţii vin în contact cu diverse grupuri de referinţă (grupul de colegi, grupul de prieteni din cartier), care le oferă mai mult şi mai neîngrădit posibilitatea afirmării de sine, într-un spaţiu social neîncorsetat de reguli formale - şcolare sau familiale. În cadrul acestor grupuri se realizează o socializare secundară, ce poate fi sau nu în acord cu normele şi valorile generale ale societăţii. De altfel, statisticile arată că cele mai multe infracţiuni sunt comise în grup, ceea ce înseamnă că rolul grupului în apariţia devianţei este destul de pregnant. Grupul de semeni este un remediu împotriva sentimentului (autentic sau nu) de izolare şi singurătate. Tendinţa de grup este aproape un impuls profund care mobilizează şi sensibilizează fiinţa umană pentru a stabili şi întreţine relaţii cu ceilalţi. Pe plan psihologic, acest fapt se exprimă prin sentimentul apartenenţei, acea

stare interioară care-l face pe om să se simtă ataşat de alte fiinţe umane, acestea oferindu-i, la rândul lor, o anumită linişte psihică **[26, p.62]**. Oferta grupului – cadru şi de „socializare negativă" – şi forţa sa de atracţie se explică prin nevoia copilului de recunoaştere a propriei persoane de către ceilalţi, de a fi acceptat de către ceilalţi aşa cum este el şi de a fi stimulat în acţiunile sale **[1, p.52]**. Evaluarea corectă a factorilor de risc comportamental, a deschiderii potenţiale a grupului stradal spre sfera actelor antisociale uşoare iniţial (micul furt, actele de vandalism, practicarea jocurilor de noroc, consumul de băuturi alcoolice şi de droguri, prostituţia) presupune cunoaşterea nuanţată atât de către părinţi, cât şi de către profesori, a naturii şi a profilului activităţii acestor grupuri, ceea ce permite predicţia evoluţiilor posibile şi adoptarea de strategii eficiente de prevenire şi de recuperare.

Atât în grupul informal non-delincvent, cât şi în cel delincvent, se dezvoltă pattern-uri de relaţii de prietenie bazate pe principiul similarităţii. În acest moment apare aşa-numitul fenomen al „găştii" – sau grupurile de cartier. Aceste grupuri îşi dezvoltă propria lor minicultură, care include un stil propriu de a se îmbrăca, a vorbi, a se comporta. Găştile sunt definite de către sociologi **[95, p.120]** ca fiind grupuri mici, de 5 până la 12 indivizi, în general de aceeaşi vârstă şi acelaşi sex. Acestea diferă ca structură şi obiective de *grupul larg* de adolescenţi care reprezintă colectivităţi mari care au la bază stereotipuri similare şi în care indivizii, în mod opţional, pot sau nu să petreacă timpul împreună **[51, p.151]**.

Se afirmă destul de des şi de apăsat că, printre factorii de risc în apariţia comportamentului deviant nu se enumără doar familia, şcoala şi grupul de prieteni, ci şi **mass-media**. Accesul adolescenţilor la diferite emisiuni şi programe furnizate pe micile sau marile ecrane pot avea un rol hotărâtor în adoptarea unor conduite delincvente. Experienţele care au încercat să demonstreze rolul mass – media, în special al producţiilor ce promovează violenţa şi alte conduite delincvente în creşterea ratei infracţionalităţii au condus la opinii diferite; iniţial s-a considerat că modelele de conduită nonconformiste, vehiculate prin televiziune şi cinematografie, îi afectează numai pe indivizii cu imaturitate psiho – socială. Alte experimente au demonstrat că şi tinerii fără tulburări caracteriale pot fi afectaţi de violenţa din filme, aceasta incitându-i la conduite agresive, mai ales dacă violenţa este realizată de un „erou simpatic", cu care subiecţii se identifică. Unii adolescenţi apreciază în filme doar scenele agresive luate ca atare, fără să facă distincţia necesară între agresivitatea prosocială şi cea antisocială, fiind interesaţi mai mult de tehnicile agresiunii.

II.1. Mediul familial şi influenţa lui asupra conduitelor juvenile

Familia este considerată elementul natural şi fundamental al societății, ea reprezintă una dintre construcțiile sociale cele mai vechi şi mai specifice în asigurarea continuității şi afirmării a speciei umane. În concepția antropologiei moderne, familia este cea mai mică unitate socială. Conform lui Lowie, suntem în măsură să concluzionăm că, spre deosebire de orice formă de organizare socială, familia luată individual, este o unitate omniprezentă **[82, p.72]**. Deşi relativ independentă în raport cu societatea în interiorul căreia se formează, familia este determinată şi condiționată în organizarea şi evoluția sa, de modul în care este organizată societatea, pe care o reflectă. Studiul familiei s-a impus cu necesitate abia în epoca modernă, deşi preocupările în acest sens sunt foarte vechi. Problema organizării vieții de familie şi a consecințelor ei funcționale apare în germene în lucrările antichității şi a gânditorilor renascentişti, iar într-o perioadă istorică mai apropiată la socialiştii utopici. Inițial metodele de cercetare a familiei au fost filologice, etnologice şi istorice, abia în secolul nostru concepându-se teorii şi cercetări sistematice, sociologice, psihologice, sexologice şi de psihopatologie familială.

În orice societate, familia reprezintă o formă de comunitate umană, alcătuită din cel puțin doi indivizi, uniți prin legături de căsătorie şi/sau paternitate, realizând mai mult sau mai puțin latura biologică şi/sau cea psihosocială" **[46, p.17]**. Această definiție a fost formulată astfel deoarece realitatea socială a generat o diversitate de tipuri de familii ce nu se mai pot rezuma doar la unul din cele două aspecte prezente în cuplu. De exemplu familiile monoparentale cuprind elementele de natură parentală şi realizează doar latura psihosocială. În general, însă, viața desfăşurată de indivizi în cadrul familiei cuprinde două elemente esențiale: **o latură biologică**, **constantă**, rămasă de-a lungul timpului în formă aproape neschimbată şi **o latură socială**, î**n permanentă mişcare**, reprezentând morala, educația, aspectele economice, juridice, psihosociale etc **[47, p.141]**.

Numeroasele definiții date până acum familiei, au încercat să scoată în evidență o serie de aspecte de ordin structural şi funcțional. În mod tradițional, familia este un grup care îşi are originea în căsătorie, fiind alcătuit din soț, soție şi copii născuți din unirea lor (grup căruia i se pot adăuga şi alte rude), pe care-i unesc drepturile şi obligațiile morale, juridice, economice, sociale şi religioase (inclusiv drepturile / interdicțiile sexuale) - Cl. Levi-Strauss; o familie constituie un grup înzestrat cu caracteristici proprii, cu anumite obiceiuri, care respectă anumite tradiții chiar inconştient, care aplică anumite reguli de educație, sau altfel spus, care creează o atmosferă - (R. Vincent); familia este o unitate de interacțiuni şi intercomunicări

personale, cuprinzând rolurile sociale de soț şi soție, mamă şi tată, fiu şi fiică, frate şi soră (E. Burgers, H. Locke); familia constituie un fel de personalitate colectivă a cărei armonie generală influențează armonia fiecăreia dintre părți (A. Berge); familia este un grup social realizat prin căsătorie, cuprinzând oameni care trăiesc împreună, cu o gospodărie casnică comună, sunt legați prin anumite relații natural-biologice, psihologice, morale şi juridice (Ov. Bădina, F. Mahler); familia este o grupare socială bazată pe căsătorie sau înrudire, care posedă o anumită structură organizată, istoriceşte determinată (Valentina Liciu) **[47, p.144]**.

Plecând de la aceste definiții, se pot contura următoarele caracteristici ale familiei:

a) existența unui anumit număr de persoane;
b) reuniunea lor ca urmare a unui act civil – de regulă, actul de căsătorie;
c) între membrii grupului familial există un ansamblu de drepturi şi obligații garantate juridic;
d) relații interpersonale, între toți membrii, de ordin biologic, psihologic şi moral;
e) climatul sau atmosfera psihosocială;
f) ansamblul de norme şi reguli privind conduita membrilor grupului familial;
g) organizare structurală, cu o anumită distribuție a rolurilor şi sarcinilor familiale;
h) îndeplinirea unor funcții în raport cu societatea **[47, p.145].**

Familia este o instituție socială şi ca orice instituție are funcțiile ei. Desigur, pe parcurs, acestea s-au manifestat în mod diferit - ele reprezentând totalitatea responsabilităților ce revin familiei în cadrul arhitectonicii de ansamblu a activității economico-sociale într-o anumită perioadă istoriceşte determinată.

Există două categorii de factori **[47, p.145]** ce favorizează sau modifică negativ funcționalitatea unei familii: **Factorii externi** – sunt factori exteriori familiei şi acționează foarte puternic asupra ei. Cei mai importanți sunt considerați a fi regimul politic al societății, nivelul de dezvoltare economică, legislația şi politicile sociale, nivelul general de instrucție, educație şi civilizație. **Factorii interni**, cei ce pot fi uşor acuzați de apariția disfuncțiilor din cadrul acesteia. Dintre cei considerați mai importanți enumerăm: dimensiunea familiei, cu implicații în realizarea socializării şi a solidarității; structura familiei, cu impact asupra funcției economice şi reproductive; diviziunea rolurilor şi a autorității, cu repercusiuni în principal asupra funcției de solidaritate. Specificăm faptul că aceşti factori nu acționează simplist asupra funcțiilor delimitate şi atribuite familiei, deoarece perturbările din cadrul unei funcții antrenează modificări în toate celelalte, într-o proporție mai mică sau mai mare.

În general, în literatura de specialitate se vorbeşte de mai multe funcții, care sunt comprimate în **patru funcții** pe care le îndeplineşte familia, considerate de majoritatea specialiştilor ca fiind "fundamentale": funcția economică, funcția socializatoare, funcția de solidaritate şi funcția sexuală şi reproductivă. Nu le voi detalia întrucât se regăsesc în toate

lucrările despre familie. Dar este greu de afirmat dacă astăzi aceste funcţii mai sunt cu adevărat "fundamentale", deoarece această caracteristică era foarte potrivită pentru societatea tradiţională, în cadrul căreia familia extinsă devenise aproape un etalon în îndeplinirea acestor funcţii. Familia contemporană însă, încalcă *tabu-ul fundamentalităţii funcţiilor*, de cele mai multe ori în mod conştient.

În ceea ce priveşte funcţionalitatea sa, mediul familial poate fi analizat după mai mulţi indicatori, dintre care cei mai importanţi sunt consideraţi:

1. modelul de raportare interpersonală a părinţilor, înţelegând prin acesta, nivelul de apropiere şi înţelegere, acordul sau dezacordul în legătură cu diferite probleme;
2. gradul de coeziune al membrilor familiei;
3. modul în care este perceput şi considerat copilul;
4. ansamblul de atitudini ale membrilor în raport cu diferite norme şi valori sociale;
5. modul de manifestare a autorităţii părinteşti;
6. gradul de acceptare a unor comportamente variate ale copiilor;
7. nivelul de satisfacţie resimţit de membrii grupului familial;
8. dinamica apariţiei unor stări tensionale şi conflictuale;
9. modelul de aplicare al recompenselor şi sancţionărilor;
10. gradul de deschidere şi sinceritate manifestat de membrii grupului familial **[47, p.72]**.

Cele mai multe dintre *tulburările de comportament* şi cazurile de *inadaptare socială* înregistrate la tineri în ultimii ani îşi au cauzele în *carenţele educative* atât în viaţa de familie cât şi în activitatea unor instituţii sociale. Tulburările de conduită pot fi de mai multe feluri: dificile, dezadaptate, familiale, sociale, şcolare etc. În sociologia modernă a fost conturată şi impusă paradigma dependenţei comportamentale de educaţie şi de mediu, ca etapă construită în copilărie. Astfel *vârsta de creştere* a căpătat o importanţă deosebită şi constituie *terenul* pe care se caută aspectele de etiologie cauzală pentru orice fel de tulburări sociale ulterioare.

Inadaptarea este o carenţă a *integrării în mediu* **[42, p.157]** şi, funcţie de situaţia în care se manifestă, vorbim de inadaptarea familială, şcolară, profesională sau socială. *Un inadaptat* social este acel individ care nu se poate integra în mediul social convenţional în care trăieşte. Această stare are consecinţe negative nu doar asupra psihicului şi comportamentului copilului sau tânărului, ci şi asupra întregului complex social cu care se află într-un conflict permanent şi distructiv. *Cauzele* care duc la inadaptarea socială diferă de la un individ la altul în funcţie de personalitatea acestuia, şi de la un mediu la altul. Inadaptarea socială este un proces lent, de durată, în care *influenţele mediului* se împletesc cu *reacţiile individului.* Aceasta poate avea uneori tendinţe latente care se declanşează doar în cazul unor incidente sau condiţii favorizate (de exemplu, divorţul părinţilor sau mai mult, moartea unuia dintre părinţi într-un accident – pot schimba radical comportamentul unui

copil). Procesul de integrare socială este favorizat sau defavorizat de numeroase cauze, multe dintre ele găsindu-se în *mediul familial* în care trăieşte individul. De aceea este necesară o prezentare sumară a situațiilor familiale generatoare de comportament deviant la copil.

Pentru o înțelegere mai bună şi mai completă a influenței mediului familial asupra comportamentului pro-social sau pro-delincvent al copilului, se impune trecerea în revistă a **stilurilor educative**. Astfel, se constată că multitudinea climatelor educative se organizează în jurul a două axe: (1) axa autoritate – liberalism sau constrângere – permisivitate şi (2) axa dragoste – ostilitate sau ataşament – respingere **[76,p.91]**.

În primul caz, sunt utilizați indicatori care reflectă:

- limitele şi constrângerile impuse de părinți activității copiilor;
- responsabilitățile atribuite copiilor;
- modul în care este exercitat controlul parental;
- rigoarea cu care sunt aplicate şi controlate regulile etc.

În cel de-al doilea caz, indicatorii reflectă:

- gradul de angajare a părinților în activitatea copilului;
- ajutorul pe care părinții îl oferă copilului;
- timpul pe care părinții îl consacră copilului;
- receptivitatea față de stările lui emoționale şi față de nevoile sale.

Majoritatea autorilor, combinând cele două variabile – controlul parental (1) şi suport parental (2) –, identifică trei modele funcționale de acțiune parentală: **modelul permisiv, modelul autoritar** şi **modelul autorizat**. Primul model, cel permisiv, este caracterizat de nivelul scăzut al controlului, asociat identificării părintelui cu stările emoționale ale copilului. Acestuia îi sunt impuse puține norme de conduită şi puține responsabilități, iar modul în care răspunde el aşteptărilor parentale este supus unui control slab. Prin urmare părinții se străduiesc să înțeleagă nevoile copilului şi să răspundă într-un mod adecvat acestor nevoi. Cel de-al doilea model şi anume modelul autoritar, se caracterizează printr-un nivel înalt al controlului, însă acestui nivel i se asociază o slabă susținere a activității copilului, acestuia fiindu-i impuse principii şi reguli de conduită inviolabile. Valorile pe care părinții le transmit sistematic copiilor, sunt: autoritatea, tradiția, munca, ordinea, disciplina. Şi în cel de-al treilea model, modelul autorizat (authoritative) – fiind caracterizat de un control sistematic – îmbină acest control cu un puternic suport parental. Părinții formează reguli şi controlează respectarea lor, însă ei nu impun aceste reguli ci rămân deschişi la dialoguri verbale cu copiii, explicându-le motivele pentru care regulile trebuiesc respectate şi situațiile în care acestea se aplică stimulând astfel autonomia lor de gândire.

Numeroase studii indică o corelație între *modelul* educativ şi *clasa socială*. Astfel, clasele superioare, practică în general un model educativ lejer, care permite dezvoltarea liberă

a personalității copiilor şi manifestarea autonomiei lor, iar constrângerile educative sunt slabe. Aflate la polul opus, clasele populare practică un model educativ caracterizat printr-o atitudine aparent similară celei din clasele superioare însă diferă de aceasta prin faptul că exprimă mai degrabă un fel de indiferență, absența proiectelor educative. Cele mai multe constrângeri se exercită asupra copiilor din familiile aparținând claselor mijlocii, care sunt prin excelență adeptele unui "rigorism" educativ. În cadrul acestor familii, copilul este supus de timpuriu presiunilor, pentru a i se inocula conştiinciozitatea, ordinea, responsabilitatea, deprinderile legate de curățenie, ținută, maniere. De asemenea activitatea şcolară, ieşirile, viața sexuală sunt bine supravegheate.

Prezența *constrângerilor* se face simțitor totuşi în toate clasele sociale şi în fiecare dintre acestea se manifestă o tendință de evoluție către permisivitate. Corelațiile dintre modelul educativ şi clasa socială sunt însă departe de a fi absolute.

O altă variabilă este *structura internă a familiei*. Sociologul francez J. Lautrey, în 1980 (citat de E.Stăciulescu), confirmă ipoteza dependenței stilului educativ de modul de structurare a familiei. Acesta construieşte trei tipuri de familii:

1. **familii slab structurate** care prezintă copilului puține regularități, normale fiind aproape absente;
2. **familii cu structură rigidă** care pun copilul în fața unor norme a căror aplicare nu admite nici o excepție;
3. **familii cu structură suplă** care fumizează copilului regularități şi norme flexibile, aplicabile in funcție de situație **[76, p.94]**.

Deci, se poate spune că mediul (climatul) familial poate fi pozitiv sau negativ deci "bun" sau "rău" şi se interpune ca un filtru între influențele educaționale exercitate de părinți şi achizițiile psiho-comportamentale realizate la nivelul personalității copiilor. Mediul familial pozitiv favorizează îndeplinirea tuturor funcțiilor cuplului conjugal şi familial la cote înalte de eficiență. Aici, "în sânul familiei", individul este aşteptat, preferat, înțeles, prețuit, respectat, îi este cerută părerea, sfatul, opinia şi dacă toate acestea la un loc devin factori motivaționali, vor duce la creşterea gradului de integrare a comportamentului său în viața şi activitatea familială şi totodată, la sporirea unității şi coeziunii grupului familial. "Forțele familiale centrizate" vor atrage din ce în ce mai mult pe fiecare membru al familiei, astfel încât va creşte gradul de stabilitate şi funcționalitate a unității familiale.

Prin această prezentare succintă a mediului familial, se poate observa că familia este primul şi cel mai puternic mediu în care copilul se **socializează,** trecând de la starea de dependență la starea de autonomie. De asemenea, se poate concluziona că influența deosebită pe care o exercită mediul familial asupra comportamentului şi dezvoltării copilului acționează în **dublu sens**. Prin caracterul său stabil şi coerent, familia este un mediu educogen cu valențe

formative esențiale pentru dezvoltarea normală a copilului, însă, în cazul unui mediu carențat, acesta defavorizează educația copilului, dezvoltarea normală a sa, generând riscul inadaptării.

În „Societatea celui de-al treilea val", cum o numeşte Alvin Toffler **[79, p.55]**, *familia nucleară* tipică redusă numeric la soți şi copiii lor necăsătoriți (proprii sau adoptați) este periclitată de *familia nucleară netipică* (cum ar fi familia monoparentală alcătuită din părinte unic-copil, familia fără descendenți, familia reconstituită prin căsătorie) şi de *stilurile* de viață nenucleară (celibatari, divorțați, conviețuiri bunici-nepoți, mătuşi, nepoți etc.). Cauzele principale ale periclitării familiei nucleare tipice sunt: dinamica vieții moderne, statutul profesional, nesiguranța materială, situațiile medicale tot mai complexe, accidente de conviețuire (deces, detenție etc.).

Aceste transformări profunde la nivelul familiei au generat chiar o nouă terminologie care încearcă să explice noua şi complexa realitate familială. Spre exemplu, Roger Mucchielli – ca şi alți psihologi şi sociologi – numesc **desertism familial** mediul stabilizat *pe tensiune* şi *conflict,* mediul marcat de carențele atitudinale generate de condițiile existențiale precare şi de evenimente traumatizante ca deces, invaliditate, divorț, abandon **[44, p.55]**. Acest mediu afectează relațiile de conviețuire dintre soți, părinți şi copii, amenințând unitatea şi echilibrul familiei. Stresul conflictual este generator de suferință profundă ce marchează pe fiecare membru al familiei şi face din aceasta o conviețuire formală şi traumatizantă. Comportamentul nefiresc al „mamei frustate", comportament autoritar în exces, anxios, inconsecvent, nevrotic, hiperprotector precum şi comportamentul nefiresc al tatălui, violent, nevrotic, hiperprotector – toate aceste atitudini eronate ale părinților în relațiile cu copiii, comportamente vor genera la rândul lor, în cascadă, conduite agresive, distructive, de inadaptare socială ce se pot finaliza în eşec multiplu (psihologic, cultural, profesional, social).

Clasificarea mediului familial funcțional este condiționat de satisfacerea mai multor trebuințe. Astfel, compensarea "trebuințelor-obligații" (trebuințe economice, de confort, de siguranță şi stabilitate) cât şi a "trebuințelor-aspirații" (de armonie şi unitate a cuplului, de instruire, de comunicare) determină echilibrul biologic şi psihic al individului şi armonia conviețuirii în familie. Neîndeplinirea acestor trebuințe, generează stări de încordare şi de tensiune ce afectează echilibrul individual şi armonia vieții de familie. Un mediu familial pozitiv, caracterizat de coerență, echilibru, securitate, este mediul ce satisface trebuințele de siguranță, protecție, apartenență socioactivă şi prestigiu. Unitatea, echilibrul şi armonia vieții de familie sunt puse la grea încercare de unele evenimente stresante (neînțelegeri, eşecuri, boli) ce pot apărea în orice moment în cadrul familiei. Atunci când resursele de coeziune nu rezistă acestor evenimente stresante, atmosfera de tensiune şi neînțelegerile stabilizate generând fenomenul denumit "desertism familial" care deteriorează grav relațiile de familie **[38, p.129-180]**. În cadrul familiei se pot stabili *relații pozitive* (stenice) de atracție, dragoste,

înțelegere, solicitudine, respect, prietenie, dar la fel de bine şi opusul lor – relații de dezbinare, ură, indiferență, cu consecințe devastatoare asupra tuturor membrilor.

Datorită anumitor condiții complexe ale vieții familiale – de labilitate şi confuzie afectivă, succese sau insuccese şcolare şi profesionale, impresii eronate sau nu de infidelitate, realizări sau dificultăți materiale etc. – au loc transformări chiar paradoxale ale relațiilor afective. Astfel relațiile de atracție se transformă în relații de ostilitate, iar relațiile de ostilitate în relații de atracție, relațiile de înțelegere se transformă în relații de dezbinare, iar relațiile de dezbinare în relații afective de înțelegere şi tot astfel relațiile de dragoste se transformă în relații de ură, iar cele de ură în relații de dragoste. În aceleaşi condiții, favorizate de labilitatea şi confuzia afectivă, se stabilizează relații contradictorii, ambivalente cum ar fi: atracție şi ostilitate, înțelegere şi dezbinare, dragoste şi ură. Aceste relații contradictorii, o dată stabilizate, marchează profund comunicarea intra – şi intergenerații. În situații extreme de neînțelegere şi conflict se ajunge la destrămarea familiei şi la trăirea traumatismului separării ce afectează pe fiecare dintre membrii familiei şi pe copil în special. Este ştiut faptul că monoparentalitatea, şi în mod special cea rezultată din divorţ, generează un mediu familial slab educogen, întrucât ea este corelată în general cu o diminuare a activității educative şi mai ales cu o eficiență mai mică a eforturilor educative.

Aceste aspecte complicate ale vieții de familie se aplică unei ființe cu trebuințe absolut speciale: copilul. Potrivit psihologului francez Henri Wallon (citat de I.Mitrofan, N. Mitrofan), pentru copil familia este o problema *existențială* şi *fundamentală*, de a fi sau a nu fi, prin faptul de a se găsi aşezat, prin natura sa, într-un grup destinat să-i asigure alimentația, întreținerea, securitatea, prima educație – şi traseul său social ulterior. Mediul familial devine cadrul de ambianță materială, spirituală, morală în care se formează indivizii ca actori sociali, întrucât familia este cel mai apropiat şi adecvat mediu de structurare intelectuală, afectivă a personalității copiilor. De aceea, **complicațiile** – care pot fi carențele – mediului familial, fie materiale, spirituale sau morale, influențează negativ şi deseori decisiv dezvoltarea psiho-comportamentală şi socială a copiilor, mai ales atunci când aceste carențe generează un mediu instabil şi agravat de tensiune şi conflict, de deşertism familial, prezent în forme uşoare în familiile "problemă" (organizate juridic) şi în forme severe în familiile dezorganizate.

Specialiştii în domeniul analizei şi intervenției asupra grupului familial au ajuns la o concluzie comună: dintre toate mediile ce influențează dezvoltarea umană (familie, şcoală, cercul de prieteni, mass media), familiei îi revin unele din cele mai importante sarcini, ea construind, deopotrivă, universul afectiv, social şi cultural al viitorului adult. Prin urmare, în mod inevitabil, mediile familiale carențiale prezintă riscul de a defavoriza sau împiedica dezvoltarea normală a copiilor. Cunoaşterea caracteristicilor specifice mediilor familiale este extrem de utilă în intervenția profilactică şi terapeutică, în vederea prevenirii şi remedierii

relațiilor conflictuale defavorabile echilibrului fiecărui membru al familiei şi copiilor în special. Astfel, în literatura de specialitate **[41, p.69;101-118]** distingem următoarele tipuri de medii familiale carențiale:

1. mediul familial *rigid*;
2. mediul familial *libertin*;
3. mediul familial *naiv*;
4. mediul familial *anxiogen*;
5. mediul familial *conflictual*;
6. mediul familiilor *dezorganizate*.

Concluzii

În concluzie, **carențele mediului familial** defavorizează dezvoltarea normală şi echilibrată a copiilor. Deşi nu determină în exclusivitate consecințe negative asupra dezvoltării sub aspectul *maturizării sociale* a copiilor, carențele mediului familial prezintă însă un mare *risc*. Riscul constă în nerealizarea în perspectivă a tinerilor pe plan socio-cultural la nivelul capacităților şi aspirațiilor. De asemenea, riscul se poate concretiza şi în delincvență sau alte forme de devianță, totul având ca punct de plecare imitarea unor defecte şi „vicii" de realizare socială şi de integrare civică. Pe de altă parte, cazurile de nereuşită socio-profesională, de delincvență a părinților. Bineînțeles că există şi cazuri care nu confirmă aceste situații, sunt cazuri în care , defecte şi vicii ale tinerilor nu-şi găsesc explicația în modul de viață al familiei, ci în firea sugestibilă aflată sub influența nocivă a *mediului extrafamilial*.
De altfel, în tendințele sale, se pare că familia urmează cadrul general al societății. În urma unor studii s-a constatat că şi cadrul larg **societal** generează şi favorizează în mare parte fenomenele de deficit de integrare a individului. Un studiu de diagramă coordonat de A. Miroiu (1998) **[1, p.85]** prezintă societatea românească ca fiind una încă ne-modernă, în care o mare parte din muncă este pre-industrială, serviciile sunt subdezvoltate, agricultura este ne-performantă, fără sprijin din partea statului, este o societate care îşi iroseşte resursele pentru un consum preponderent în vederea subzistenței. În plan uman – relațional, societatea este interesată să formeze numai „cetățeanul minimal", luat în considerare doar ca alegător şi ca plătitor de taxe. În această societate încrederea în legi şi în instituții este una limitată. Există zone destul de mari unde există indivizi excluşi sau marginalizați (săracii, şomerii, minoritarii etnici şi religioşi, copiii). Iar, ca o consecință, lipsa de educație, generată de sărăcie, violență, şomaj, a condus în rândul adolescenților la apariția unor comportamente deviante. Conservatorismul gândirii instituționale, efortul de păstrare al status quo-ului sporesc inerția sistemului general de educație, care este orientat spre supraviețuire/ autoconservare şi mai puțin spre înnoire, dezvoltare şi modernizare. Tinerii astfel educați nu-şi pot imagina un mod

de viață diferit de acela al părinților, temându-se de orice schimbare. Traseul social şi întregul instrumentar psiho-social descurajează prin natura lor schimbările şi inovațiile în această privință. De aici, atractivitatea ridicată a conduitelor ne-legale.

Conform unor autori, problemele şi riscurile de socializare, definite mai recent prin termenii de „excludere socială" şi „spațiu social precar" **[55, p.129-158]** nu sunt caracteristice numai societății româneşti, cu ele se confruntă în măsură diferită toate popoarele şi toate statele lumii în diferite etape şi nivele. Este firesc ca într-o lume în care propagarea şi schimbul informațiilor se produc cu viteze şi în volume uluitoare, toate fenomenele sociale semnificative să se deruleze sub semnul globalizării. Nu pot fi excluse în acest caz nici fenomenul crimei, delincvența, reflectarea în plan individual al acestora şi modul în care sunt concepute acțiunile de prevenire, de combatere şi de anihilare a efectelor negative asupra condiției umane.

Trebuie, de asemenea, să precizăm că excursul nostru nu are un caracter şi o finalitate strict teoretică, ci una aplicativă: în lucrarea de față există elemente de cercetare sociologică ce CONFIRMĂ din păcate aceste presupoziții: familia şi carențele sale funcționale reprezintă principala sursă de conduite predelincvente şi apoi delincvente. Cercetarea noastră realizată pe eşantionul de minori aflați sub sancțiune penală de la Centru de Reeducare Tg. Ocna, Bacău validează încă o dată ipotezele şi corelațiile legate de mediul familial şi delincvența juvenilă.

II.2. Specificul socializării prin grupul educaţional

Grupul mic şi socializarea şcolară

Un grup uman reprezintă un sistem social organizat, compus dintr-un număr limitat de persoane (3 până la 20-25), animate de un scop comun şi de un sentiment de interdependență, posedând un ansamblu de roluri legate între ele promovând norme specifice şi relații afective de simpatie şi/sau antipatie **[11, p.65]**. Grupul de elevi poate fi considerată un grup restrâns, întrunind toate caracteristicile generale ale acestuia: număr redus de membri, posibilități de cunoaştere şi comunicare reciprocă, scopuri şi activități comune, structuri corespunzătoare acestora, etc. Definițiile date grupului mic sunt variate şi depind de perspectiva adoptată şi de criteriile şi caracteristicile luate ca bază a definirii.

În câmpul vast şi variat al cercetărilor asupra grupului restrâns (mic), se pot identifica trei curente mari, după cum afirmă J.Filloux **[58, p.76]**:

1. curentul interacționist (G. Homans şi R.F. Bales), în care grupul e considerat şi descris în termeni de sistem, urmărindu-se cu precădere rolul interacțiunilor în realizarea echilibrului acestuia;
2. curentul dinamist (K.Leroin şi şcoala sa), care ia în considerare stările tensionale din grup şi stilurile de conducere practicate precum şi efectele lor asupra structurii unui câmp grupal ce se află într-o dinamică permanentă. Criteriul esențial al grupului îl constituie funcționarea şi progresul înregistrat de acesta;
3. curentul psihanalitic (S. Slavson, D.Anzen, M. Pages), unde descrierea grupului porneşte de la mecanismele de transfer şi de la proiecțiile grupale interpersonale.

Din perspectiva acestor orientări teoretice, care nu au întotdeauna o unitate internă, manifestându-se prin modalități variate, putem identifica două modalități de abordare a grupurilor: abordarea orizontală – ce porneşte de la proprietățile grupului – şi abordarea verticală – care se ocupă de nivelele acestuia.

Abordarea orizontală **[90, ****]** presupune identificarea unor variabile direct observabile şi studierea interdependenților. Aceasta întrucât grupul devine realitate socială atunci când proprietățile sale se realizează. Caracteristicile fără de care grupul nu poate exista şi funcționa optim sunt: mărimea, scopurile şi obiectivele, structurile de statut-uri şi roluri, structurile de comunicare, sistemul de norme, interacțiunea şi relațiile interpersonale, coeziunea şi dinamica grupului. Acestea sunt caracteristicile generale, comune tuturor grupurilor restrânse. Dar, de asemenea, caracteristicile grupurilor restrânse pot fi studiate la trei nivele: generale, particulare şi individuale. Cele mai multe dintre aceste caracteristici le vom găsi într-un mod particular şi în caracterizarea grupurilor educaționale. Se menționează totuşi un aspect şi anume, faptul că grupul restrâns se caracterizează printr-un număr relativ de membri (2-3 până la 30-40) care permite realizarea optimă a celorlalte variabile.

Abordarea verticală a grupurilor mici porneşte de la stabilirea unor nivele şi procese implicate la fiecare nivel. Aceste nivele sunt în interacțiune permanentă şi analiza lor ne permite să înțelegem mai bine **disfuncționalitățile** grupurilor.

Se impune totuşi a se face distincția dintre conceptele de grup restrâns şi colectiv.

Conceptul de colectiv are semnificația sa proprie care-l deosebeşte de conceptul de grup şi-l situează aparte în teoria grupurilor. Colectivul şcolar poate fi definit ca un grup de elevi care urmăreşte un scop anume şi desfăşoară o activitate comună, având organe proprii de conducere şi o organizare specifică, corespunzătoare scopurilor şi activităților depuse. Grupul este un concept cu o sferă mai largă (noțiunea gen), iar colectivul este noțiunea specie, un tip de grup ce atinge o anumită treaptă de evoluție. Se deosebesc două aspecte esențiale ale grupurilor educaționale: aspectul social – concretizat în organizarea formală (statute, roluri etc.) şi aspectul psihologic – desemnând funcționarea acestor caracteristici.

Grupul educațional este întotdeauna un grup formal, constituit pe baza unor cerințe instituționale şi prin distribuirea unor roluri diferite educatorilor şi educaților care se află în raporturi obligatorii, reglementate şi controlate socialmente. Clasa este singura situație de învățământ unde se află reuniți fără excepție următorii cinci factori: un singur individ adult în raporturi regulate cu un grup de copii a căror prezență este obligatorie.

În raport cu alte tipuri de grupuri, grupul şcolar are o serie de particularități. El este un grup de formare, de modelare a unor capacități şi trăsături de personalitate, de învățare a unor componente, de asimilare a cunoştințelor şi abilităților necesare. Una dintre particularitățile esențiale ale grupului–clasă este dominarea instituțională a cadrului didactic față de elevi în raporturile lor cu ştiința. Iar această relație nu generează întotdeauna efecte benefice şi pozitive asupra participanților la viața grupului.

Grupul–clasă are caracteristicile sale specifice precum şi un sistem propriu de interacțiune, determinat de pozițiile actorilor sociali angajați. Grupul şcolar posedă o serie de caracteristici socio-psihologice specifice de care de altfel nu sunt lipsite alte grupuri; existența ajutorului reciproc şi a unei critici binevoitoare, tendința spre trăirea în comun a fenomenelor şi evenimentelor, perseverența în atingerea scopurilor propuse, etc. Fenomenele de ordin socio-psihologic ce caracterizează relațiile şi interacțiunile membrilor colectivului acestuia, climatul său psihologic, percepția colectivului de către membrii săi, situația individului în cadrul clasei, perspectivele individului în raport cu ale celorlalți, autodeterminarea comună. Grupul, deci, poate deveni un adevărat "laborator" în care elevii experimentează, sub "controlul colectiv", diferite comportamente sociale.

Aderarea la grup, participarea la viața grupului reprezintă pentru fiecare dintre membrii săi, prilej de satisfacere a unor nevoi psihosociale. Orice tip de grup, deci şi grupul şcolar, îndeplineşte pentru membrii săi câteva funcții specifice **[49, p.65].**

a. ***Funcția de integrare socială*** răspunde nevoilor fundamentale ale individului uman: nevoia de apartenență, de recunoaştere, de afirmare, de status. Individul izolat în afara grupului este mai fragil decât individul integrat într-o structură psiho-socială.
b. ***Funcția de reglementare a relațiilor din interiorul grupului***: exprimă tendința membrilor de a se referi la unitatea, coeziunea, viața psihologică a grupului şi de a le considera valori pozitive. Grupul, prin aprobare sau dezaprobare mutuală, sancționează acțiunile membrilor săi, rezultatele muncii, atitudinile şi comportamentele acestora.
c. ***Funcția de reglementare a relațiilor intraindividuale*:** fiecare dintre membri se poate regăsi în oglinda socială a grupului, îşi poate confrunta imaginea de sine, adesea devalorizată cu imaginea grupului despre sine.
d. ***Funcția de securitate*:** grupul este o matrice, un "înveliş psihologic" pentru membrii săi.

Grupul–clasă asigură un anumit confort psihic fiecăruia dintre elevi, un mediu prielnic de manifestare, de a fi el însuşi, de a se valoriza ca personalitate.

Toate aceste funcţii complexe ale grupului nu pot fi actualizate decât prin acţiunile membrilor. Altfel ele rămân virtuale posibilităţi de manifestare. Prin activităţi de grup, prin eforturile membrilor pentru a atinge scopul comun se pune în mişcare întreaga potenţialitate a grupului şi în acelaşi timp se evidenţiază câteva *procese* tipice pe care le îndeplineşte orice tip de grup:

- ***Procesul de realizare a sarcinii*** este desemnat de cadrul organizaţional funcţional al activităţii şcolare: o organizare specifică (o clasă de elevi în jurul unui lider adult), o anumită succesiune a secvenţelor, un ritm specific de lucru. Sarcina e comună pentru toţi membrii, dar varietatea ritmurilor individuale de lucru şi a posibilităţilor personale determină performanţe deosebite.
- ***Procesul de comunicare***: clasa de elevi este un mediu de comunicare (între elevi, între profesori şi elevi) prilejuit de sarcina comună şi de relaţiile interindividuale ale membrilor. O comunicare deschisă, fără formalisme şi ritualuri inutile măreşte încrederea membrilor în virtuţile grupului. Blocarea comunicării prin relaţii reciproce să scadă randamentul membrilor. Funcţionând normal pe principiul feed-back-ului, valorizează pe fiecare membru, acţionează ca factor de omogenizare. Dacă, prin comportamentul său, profesorul se face acceptat de elevi, atunci se deschid canalele de comunicare între profesor şi elevi se creează condiţii pentru ca grupul şcolar să devină receptiv, permisiv, deschis.
- ***Procesul afectiv*** – apreciativ presupune corelarea criteriului preferenţial, socio-emoţional, cu criteriul axiologic. Aceasta înseamnă că preferinţa interpersonală nu este spontană, strict emoţională, ci o valorizare prin prisma unui sistem atitudinal, a unor achiziţii de modele acţionale.
- ***Procesul de influenţă*** în grup (clasa de elevi) semnifică distribuirea autorităţii şi receptarea acesteia. Viaţa clasei se desfăşoară după un set de reguli, norme, coduri.

Procesele de grup nu trebuie înţelese ca secvenţe separate ale vieţii grupului, ci în **interacţiune**. Ele facilitează îndeplinirea funcţiilor grupului, exprimă desfăşurarea vieţii de grup**[58, p.260]**.

Caracteristici ale grupurilor educaţionale

Prima dintre caracteristicile definitorii ale grupului şcolar este **prezenţa scopurilor**, scopuri explicite sau implicite, tranzitive sau intranzitive, de sarcină sau de susţinere, individuale sau de grup, etc. Ca şi grup formal, clasa are şi scopuri prescriptive (stabilite

anterior de către persoane ce nu aparţin în mod necesar grupului şcolar). Caracterul lor prescriptiv decurge din faptul că grupul – clasă funcţionează într-o instituţie – şcoală – ce urmăreşte în mod explicit şi deliberat educarea şi instruirea elevilor. Prezenţa scopurilor este condiţia existenţei şi a progresului grupului. Atât învăţătorul cât mai ales elevii le integrează în grade diferite, gradul de asimilări fiind dependent de aşteptările lor.

Un aspect important al constituirii şi dinamicii grupurilor şcolare este relaţia dintre scopurile comune (prescriptive) şi cele individuale. Scopurile comune se dezvoltă prin armonizarea şi integrarea lor reciprocă, nu prin constrângere, ci prin subordonarea şi integrarea conştientă şi consimţită a celor individuale grupale. Acţiunea de integrarea a învăţătorului sprijină şi dirijează acest proces. În această privinţă un rol important îl are măsura în care elevii "conştientizează" semnificaţia activităţi de învăţare ca scop comun al grupului.

Manifestările unor **stări tensionate** şi conflictuale pot fi generate de o serie de anomalii în constituirea scopurilor de grup. Asemenea situaţii pot fi caracterizate de predominarea excesivă a **scopurilor prescriptive** şi gradul lor înalt de **corecţie** asupra membrilor grupului, non-congruenţa scopurilor şi aşteptările educatorului cu cele ale elevilor şi posibila reinterpretare de către învăţător a scopurilor individuale ale elevilor în termenii experienţei şi nivelului său aspiraţional. Fenomenele negative pot genera şi absenţa ierarhizării temporare a scopurilor, care generează uneori stagnarea şi chiar posibila destructurare a grupurilor.

O altă caracteristică, la fel de importantă ca şi prima, se referă la **structura de roluri**. Scopurile se concretizează în sarcini ce urmează a fi realizate în comun de către membrii grupului – clasă. Faza iniţială a oricărui grup se caracterizează printr-o stare de incertitudine, care poate genera o anumită ambiguitate comportamentală. Abordarea şi rezolvarea acestei incertitudini determină elaborarea treptată a modalităţilor de acţiune şi a unui sistem de reglare şi coordonare a conduitelor fiecăruia. Se realizează astfel o organizare a activităţii grupului, aspectul cel semnificativ al acestuia fiind structura de roluri, prin care fiecare membru cu sarcini şi funcţii determinate. Fiecare membru al grupului va fi perceput de către ceilalţi din perspectiva rolului său.

Investirea cu roluri în cadrul grupului este dependentă de anumite **variabile**, dintre care resursele personale sunt printre cele mai importante. Fiecare membru reprezintă un ansamblu de resurse cognitive, afective şi acţionale. Investirea cu roluri a membrilor grupului, duce nu numai la un spor de prestigiu şi la ordonarea şi controlul conduitelor, dar şi la dezvoltarea acestor resurse latente ale fiecăruia.

Principalele resurse pe care le reprezintă un elev în calitatea sa de membru al unui grup şcolar sunt:

- ***Cunoştinţele şi experienţa sa anterioară***, nivelul dezvoltării sale intelectuale şi capacitatea de a le împărți celorlalți;
- ***Imaginea sa despre grup şi despre membrii acestuia***, care determină atitudinile, conduitele şi motivațiile sale;
- ***Sociabilitatea*** elevului ca disponibilitate pentru relațiile cu ceilalți.

Educatorul poate fi analizat din aceeaşi perspectivă. Resursele sale sunt cunoştinţele şi experienţa sa, conştiinţa faptului că relaţia educativă e o relaţie umană, conştiinţa propriilor aşteptări şi a consecinţelor lor asupra grupului de elevi "aptitudinea" de a înţelege fenomenele de grup, capacitatea de a accepta elevul ca persoană. Gama rolurilor circumscrise statutului de educator este variată. Profesorul poate fi sursă de cunoştinţe, mediator, coordonator, consilier, evaluator, supraveghetor al disciplinei etc.

Conform teoriei lui Getzels, orice proces social – în cadrul unui context dat – poate fi abordat din trei puncte de vedere:

- ***structural*** – ca ansamblu de relaţii între coordonator şi conduşi, într-un sistem anume (al şcolii);
- ***funcţional*** – ca acţiune de investire şi de integrare de roluri pentru atingerea obiectivelor asumate de organizaţia respectivă;
- ***operaţional*** – ca raporturi între persoane, nu numai din perspectiva rolurilor, dar şi din aceea a aşteptărilor, a trebuinţelor, a caracteristicilor funcţie de personalitatea şi experienţa lor.

Rezultă că **orice sistem** sau organizaţie socială implică două genuri de fenomene interdependente: de o parte, **instituţia** cu anumite roluri şi aşteptările corelative ale acestora, şi de cealaltă parte **indivizii** cu personalitatea lor, cu trebuinţele şi dispoziţiile lor, cu orientarea şi sistemul lor de valori, prin intermediul cărora se realizează acţiunea în sistemul social dat.

Această relaţie poate să genereze două situaţii. Când comportamentul este **centrat** pe îndeplinirea cerinţelor **rolurilor** avem un comportament justificat rolului, care are efect socializarea personalităţii; iar în situaţia inversă, a centrării pe **caracteristicile** de personalitate, avem un comportament integrat, care determină personalizarea rolurilor. Ideal, comportamentul social al individului ar trebui să se realizeze un echilibru judicios al celor două aspecte încât comportamentul său să fie eficient socialmente, dar şi generator de satisfacţii individuale.

De altfel, Getzels a încercat să introducă elemente derivate din apartenenţa individului la grup, care intervin semnificativ în procesul de predare – învăţare, în relaţia profesori – elevi. Din analizele lui Getzels au fost derivate trei stiluri de relaţionare, ce corespund modului concret de aplicare a dimensiunilor de bază **[77, p.87]:**

- ***stilul normativ*** – maximalizează rolul şi expectaţiile sale în defavoarea caracteristicilor de personalitate. Autoritatea profesorului în grup va fi impusă, interacţiunile limitate, iar sancţiunile vor avea mai degrabă un caracter extrinsec; problemele grupului sunt plasate pe plan secundar;
- ***stilul personal*** – maximalizează caracteristicile de personalitate (motivaţii, aptitudini etc.).

  Autoritatea va fi mai degrabă descentralizată, difuzată în grup, iar relaţia profesor – elevi mai flexibilă; sancţiunile au un caracter intrinsec;
- ***stilul tranzacţional*** – este un intermediar între cele două stiluri, permiţând să se pună accent fie pe aspectele instituţionalizate, fie cele personale. Educaţia este concepută ca o tranzacţie dinamică între roluri şi personalităţi. În acest context, fiecare individ se identifică cu scopurile instituţiei şcolare, integrându-se ca nevoi şi motivaţii proprii. Individul simte că aparţine unui grup, cu identificări emoţionale şi cu opinii raţionale privitoare la activitatea desfăşurată.

Iată deci că analiza rolurilor ne permite să înţelegem mai bine anumite fenomene care se manifestă în grupul şcolar, dintre care unul care ne interesează în mod deosebit se referă la **violenţa şcolară,** care va genera multe dintre derapajele ulterioare ale elevului. Iar violenţa şcolară are două mari surse: diferenţele manifestate în interiorul normativităţii grupului educaţional şi modalităţile diferite de coeziune în jurul normelor şcolare.

Existenţa unui sistem de norme este una din premisele fundamentale ale constituirii şi funcţionării optime a unui grup educaţional. O normă este o regulă de conduită recunoscută şi acceptată de toţi membrii grupului educaţional. Ea nu poate exista în afara unui acord al membrilor asupra conduitelor respective. Conţinutul normelor este foarte important pentru funcţionarea grupului şcolar. Norma acţionează nu numai ca pârghie reglatoare a comportamentelor elevilor, ci şi prin conţinutul său, care se converteşte în conţinuturi de personalitate.

Normele pot fi constituite şi instituţionale. Cele constitutive sunt determinate de caracteristicile fundamentale al activităţii de învăţare ca activitate socială organizată să prescrie reguli de desfăşurare a acestei acţiuni. Cele instituţionale decurg din specificul instituţiei şcolare ca instituţie socială de instruire şi educaţie şi cuprind reguli de comportament ale profesorilor şi elevilor în cadrul şcolii. Aceste două categorii de norme au un caracter prescriptiv, constituindu-se ca norme explicite ale grupului educaţional. Astfel, normele iniţial prescriptive şi exterioare, devin norme ale grupului; un amestec de reguli impuse şi create, care dirijează viaţa cotidiană a acestuia.

Normele implicite se constituie din mers, fiind emanaţia grupului sau a unei părţi a acesteia şi sunt, de aceea, mai flexibile, mai puţin riguroase. Ele se constituie pe mai multe

căi. Unele dintre normele implicite sunt norme empirice, însuşite în familie, în grupurile de prieteni şi aduse de elevi în grupul educațional. De mai multe ori normele implicite sunt regulatori mai puternici grupului în comparație cu normele explicite, acest lucru explicându-se prin încărcătura emoțională pe care o au, datorită implicării directe şi permanente a membrilor grupului. Normele implicite nu sunt totdeauna convergente cu cele explicite, fapt care provoacă, adesea, anumite contradicții, ce se manifestă în termeni de conflicte de norme. Cauzele acestor conflicte sunt numeroase. Fie că e vorba de ataşamentul mai mare al elevilor la valorile vehiculate de cultura normativă a grupului, fie că metoda de incubare a normelor explicite este inadecvată, fie o anumită disfuncționalitate a raporturilor şcolii cu viața socială – toate se concretizează în anumite conflicte de norme.

Adesea, conflictele de norme sunt provocate de atitudinea de respingere a culturii normative de către profesor. Acest refuz este amplificat de faptul că elevii văd în profesor pe reprezentantul exclusiv al regulilor de conduită prescriptive, ceea ce face să apară stări tensionale şi conflictuale, care reduc simțitor atât performanțele grupului, cât şi pe cea a membrilor acestuia.

Normele pot fi utilizate ca instrumente de dirijare a comportamentelor, de structurare a conduitelor de acceptare a lor. Ia naştere, astfel, conformitatea, ca una din caracteristicile importante ale vieții de grup. Ea este determinată şi susținută de gradul de înțelegere a scopurilor şi de identificarea fiecăruia cu grupul, de atracția pe care acesta o generează, de forța grupului şcolar în raport cu cele extraşcolare, de nivelul de satisfacere al aşteptărilor, de coeziunea grupului etc.

Gradul de respectare al normelor grupului constituie şi criteriul de apreciere al conduitelor deviante şi a fenomenelor de marginalitate grupală. Evaluarea conduitelor deviante trebuie să țină seama de sistemul de referință (norme explicite sau implicite), cât şi de "zona de toleranță" în limitele căruia se realizează aprobarea sau dezaprobarea comportamentelor. Se pot astfel stabili şi gradul diferitelor tipuri de sancțiuni şi recompense, menite să susțină efortul de constituire a unui grup optim, cu efecte educaționale superioare în toate planurile.

Mai mult decât alte caracteristici, *coeziunea* este dependentă de toate celelalte, ca fiind o expresie concentrată a gradului de optimalitate a tuturor caracteristicilor unui grup. Ea poate fi greu izolată şi de acea este greu de definit. În general, coeziunea exprimă gradul de unitate şi de integrare a grupului, rezistența sa la destructurare. La baza ei stau o serie de forțe (interne şi externe), de motivații, care evidențiază şi mai pregnant interdependența sa cu celelalte caracteristici.

Printre aceste forțe şi motivații putem enumera percepția scopurilor (semnificația lor individuală şi grupală). Percepția reciprocă în grup, gradul în care sunt satisfăcute aspirațiile

membrilor, nivelul de reuşită a acţiunilor comune, satisfacţia generată de viaţa de grup, existenţa perspectivelor care asigură mişcarea şi dezvoltarea grupului. Toate acestea depind de acţiunile profesorilor în direcţia asigurării condiţiilor de manifestare a motivaţiilor grupale. Menţinerea coeziunii clasei depinde, în bună măsură, de cunoaşterea de către cadrele didactice a structurilor informale ce se constituie şi utilizarea lor în procesul educativ. Cu cât cadrele didactice permit şi încurajează schimburile dintre elevi, cu atât coeziunea clasei va fi mai puternică, iar relaţiile cu profesorii mai bune. Pe această cale se menţine un climat propice pentru activitatea de instruire.

Un rol însemnat în menţinerea coeziunii îl are măsura în care grupul educaţional constituie *sursa şi locul* de satisfacere *a problemelor afective* ale elevilor. Sunt cazuri când această satisfacere se realizează în afara sa, exclusiv în grupurile informale. Această situaţie poate genera stări tensionale, insatisfacţii şi disoluţii ale structurilor relaţionale.

Un alt factor de menţinere a coeziunii îl constituie *tehnica de motivare* la care apelează cadrele didactice în procesul de instruire şi anume motivarea prin competiţie sau cea prin *cooperare*. Adesea, problema competiţiei – cooperarea determină opoziţii nejustificate între metodele de instruire şi educaţie. Este vorba de o interdependenţă între cele două aspecte. Majoritatea cercetărilor atestă superioritatea metodelor care fac în mod preponderent apel la raporturile de cooperare între elevi în privinţa efectelor lor pe planul dezvoltării şi al menţinerii coeziunii şi a vieţii grupale în general. Cooperarea creează cadrul unor relaţii şi schimburi intense între elevi, stimulează înţelegerea şi acceptarea colegilor, eforturilor comune pentru realizarea unor sarcini (fie de învăţare, fie extradidactice). Accentul pe competiţie poate avea efecte negative atât în plan individual – creând o anumită insecuritate personală în grup – cât şi în plan grupal – prin stabilirea coeziunii şi prin diminuarea satisfacţiilor şi plăcerii vieţii în comun. Nu trebuie însă să opunem cele două situaţii şi nici nu trebuie să considerăm că una are doar efecte pozitive, iar cealaltă numai efecte negative. Cel mai corect mod de acţiune este de a folosi tehnici de cooperare prin competiţie. Aceasta, întrucât anumite forme de competiţie între elevi au efecte pozitive atât în dezvoltarea lor, cât şi menţinerea interesului pentru viaţa de grup. Problema este de a le subordona cooperării.

Acest lucru e necesar cu atât mai mult cu cât viaţa de grup se fondează pe ideea *cooperării şi nu a competiţiei*. Se impune evitarea unor fenomene de individualism exagerat pe care le generează unele sisteme de evaluare a performanţelor şcolare, care accentuează nepermis de mult de competiţie, punându-i pe elevi în opoziţie, determinându-i a crede că performanţa lor superioară nu este dependentă de rezultatele inferioare ale celorlalţi. De aceea trebuie să asociem aprecierile individuale şi aprecierile asupra grupului în ansamblu, pentru a evidenţia rolul său în evoluţia pozitivă a elevilor. Această cerinţă se impune a fi respectată şi în privinţa aprecierilor referitoare la comportarea elevilor. S-a constatat că recompensele

adresate întregului grup susțin şi mențin un climat pozitiv. Clasele apatice sunt, adesea, cel mai puțin coezive, deşi sub raport disciplinar par a nu crea probleme.

De asemenea, *comportamentul* educatorului are incidență nu numai asupra performanțelor şcolare ale elevilor, dar şi asupra climatului clasei, a productivității acesteia, ca şi asupra atitudinilor sale față de cadrul didactic. Elevii îşi iubesc profesorii buni, prietenoşi, calmi, drepți. Ei resping profesorii care sunt excesiv de autoritari, care îşi sprijină statutul pe acordarea de pedepse, care nu fac efortul de a-i înțelege, care dau un caracter impersonal relațiilor cu elevii, bazat pe controlul strict al rolurilor şi normelor. În aceste condiții este foarte probabil să apară disfuncții.

Grupul de elevi ca grup educaţional

Cadrul normal şi dimensiunile sociale ale instruirii au fost, în general mai puțin studiate şi aprofundate. Cercetări recente atestă însă semnificația majoră a acestor aspecte în formarea personalității. Aspectele sociale nu constituie doar cadrul actului de instruire, ele nu sunt exterioare acestuia, ci sunt implicate nemijlocit în toate compartimentele sale – de la formularea obiectivelor până la evaluarea rezultatelor.

Punctul de plecare al identificării dimensiunilor sociale ale instruirii îl constituie studierea clasei de elevi din perspectiva particularităților sale socio-pedagogică şi mecanismelor prin care ea favorizează actul de învățare şi predare. Grupul–clasă constituie cadrul psihosocial al desfăşurării activității de instruire şi de educare. El condiționează şi mediază activitatea de învățare, relația profesor–elev, metodele pedagogice. El autorizează şi consacră anumite metode şi relații educaționale, comportamente didactice, iar pe de altă parte, determină formele actului educațional în ansamblul său. Învățarea nu e doar un act individual ci şi unul social. Cadrul învățării sociale este clasa de elevi. Chiar dacă influența factorilor de grup este uneori latentă, impactul lor calitativ este foarte semnificativ.

Clasa şcolară este considerată adesea un sistem social*, o societate* în miniatură, după cum consideră unii pedagogi, afirmație care nu este întotdeauna acceptată deoarece există multe caracteristici care le diferențiază. Aşa zisa "societate şcolară" are anumite reguli de funcționare proprii. Realitatea şcolară are un caracter tranzitoriu, de aceea anumite modalități de organizare şi funcționare (utilizarea timpului, disciplina, efectuarea sarcinilor, etc.) au o anumită artificialitate, ceea ce face din ele doar un exercițiu din rolul social viitor.

Clasa şcolară este o realitate socială unde au loc numeroase fenomene cu evidente semnificații sociale. Aici are loc articularea de predare şi învățare, care creează un câmp pedagogic în cadrul căruia se realizează un proces de comunitate şi asimilare a ştiinței. J.C. Filloux remarca într-una din lucrările sale, că o clasă este, înainte de toate, un mediu de

comunicare, instrumentul instituționalizat, prin care partenerii acestui proces interacționează reciproc şi în cadrul căruia sunt reflectate valorile şi ideologia unei societăți **[22, p.128]**.

Cu toate acestea, clasa de elevi are caracteristici proprii ce rezultă din conținutul şi finalitățile activității de instruire, care determină structuri, interacțiuni, sisteme normative etc. Cunoaşterea şi utilizarea de către profesor a acestor elemente în optimizarea instruirii constituie un obiectiv important al activității pedagogice. Premisa acestor acțiuni o constituie considerarea clasei de elevi ca grup educațional. Există totuşi câteva *DEFICIENȚE* ale socializării în şcoală (punctate deseori de specialişti):

- în şcoală socializarea se realizează mai sistematic, orientat în funcție de obiectivele educaționale proiectate. Ea poate alterna deficiențe ale socializării în familie, dar poate, de asemenea să rămână ineficientă, datorită caracterului formal şi cadrului depersonalizat*;*
- deoarece în societate acționează mai multe instanțe de socializare, este posibil ca ritmul valoric – normativ promovat de şcoală să nu coincidă cu acela din familie sau din alte grupuri în care e inclus (grup de prieteni, grupuri stradale, grupuri de interese etc.). Necoincidența modelelor de socializare (incongruență) poate fi descrisă sub trei forme:
    - paralelismul: valorile unui sistem nu se găsesc şi în celelalte;
    - divergența: ceea ce este valoarea într-unul din sistemele normative devin comportament marginal discutabil în limitele acceptabilității – în celelalte;
    - contradicția: desemnează antagonismul flagrant dintre modelele de socializare; semnul atribuit unei valori se inversează la trecerea de la un model la altul; un comportament pozitiv în cadrul unui grup în grupuri în vârstă (“bandă”, grup stradal) este recuzat şi transformat în interdicție explicită în celelalte grupuri (de exemplu, familie, uneori şcoală).
- Înțelegerea greşită de către unii educatori a finalității procesului desocializare, ca “dresură socială”, prin care sunt favorizate compromisul, adecvarea la norma instituită şi impusă din exterior de către adult, standardizare;
- Tratamentul preferențial acordat elevilor “buni” cu care educatorul are tendința de a interacționa mai frecvent şi care nu sunt astfel mai motivați şi mai receptivi la influențele educative, o dată cu tendința de a slăbi legăturile interpersonale cu elevii care au randament şcolar mediu sau scăzut.
- Tendințe de a întări prin sancțiuni severe comportamentale aşa – numiților copii problemă, de a-i eticheta negativ, de a-i considera irecuperabili.
- Necunoaşterea particularităților individuale ale copiilor: oferta educativă este omogenă, uniformă, dezindividualizată şi aplicată pentru copii extremi de diferiți din punctul de vedere al capacităților, al reactivităților, al stilului acțional etc.

- Insuficienta cooperarea a şcolii cu familia, lipsa unui feed-back informaţional între cele două instituţii educative, absenţa sau caracterul ocazional al unor decizii luate în comun, a împărtăşirii de experienţe pedagogice în cadrul dialog deschis, din ambele părţi. Cauzele acestei deficienţe sunt multiple şi ţin atât de familie (nivelul socio – economic şi cultural, mentalităţi, timp liber, factori de stres care orientează atenţia părinţilor spre alte domenii de acţiune), cât şi de obişnuinţele şi prejudecăţile cadrelor didactice. Printre acestea din urmă amintim: limitarea acţiunii educative la orele de clasă, ignorarea de către unii profesori a modului în care elevii îşi petrec timpul liber, a grupurilor de afiliere, a problemelor familiale, de care copilul este marcat etc. Nu în cele din urmă, amintim relaţia de fals-prestigiu a profesorilor faţă de intervenţia părinţilor considerată ca o intruziune într-un domeniu în care ei nu au competenţele necesare.
- Efectele educaţiei formale, ale învăţământului formal, în general efectele actului educativ de tip autoritar caracterizat şi în inabilitatea educatorilor de a stabili legături interpersonale, atât cu copii, cât şi între ei. Refugiul în autoritate este adeseori o formă de disimulare a anxietăţii persoanei, a neîncrederii în sine.
- De multe ori imaginea de sine a educatorului e construită în raport cu un canon social (modelul ideal al profesorului ”bun”), care poate fi mai mult sau mai puţin adecvat nivelului real al persoanei. Asemenea educatori au tendinţa de a se adapta exigenţelor emise de cei de care exercitarea profesiilor. Pentru a-şi apăra imaginea idealizată despre sine de “ameninţare”ce vine dinspre ceilalţi; un astfel de profesor va apela la o serie de “mecanisme”: de exemplu, reacţia de refuz a criticii, afirmarea exagerată autorităţii; restrângerea sau neacceptarea comunicării cu elevii pe care nu-i apreciază şi favorizarea legăturii cu cei care-i facilitează imaginea idealizată; depersonalizarea elevului perceput ca obiect al educaţiei etc.

Totodată, se poate spune că şcoala, în orice societate, promovează preponderent modelele tradiţionale, chiar inflexibile, uneori perimate în raport cu schimbările sociale şi cu mediul socio-cultural al vârstei tinere. Este vorba de fapt de problema mult disputată a conflictului dintre generaţii, în care, trebuie să recunoaştem, vârstnicii se exprimă prin conservatorism şi uneori intoleranţă faţă de tineri **[37, p. 87]**.

Violenţa şcolară – variabile şi reprezentări ale elevilor. Studiu practic [91,*****]

Studierea factorilor care influenţează violenţa şcolară prezintă un interes deosebit, atât teoretic, dar mai ales practic, întrucât violenţa şcolară este în mare parte o *violenţă subiectivă,* resimţită ca atare doar de victimă şi care nu poate fi reperată ca atare din exterior. De aceea, a

explica de ce un anume gest al profesorului, o expresie verbală sau o anume procedură educațională este percepută de unii elevi ca o formă de violență, în timp ce alți elevi nu le etichetează astfel, şi, mai ales, determinarea trăsăturilor comune elevilor celor mai vulnerabili la fenomenul violenței şcolare, pot sugera educatorilor căi noi de abordare a situațiilor educaționale, de natură să contribuie la creşterea sentimentului de securitate în şcoală şi la creşterea calității actului educațional. Atât elevii, cât şi profesorii, reacționează în mod specific la ceea ce percep ca fiind manifestări ale violenței; de fiecare dată când un partener al relației didactice etichetează conduita celuilalt ca formă de violență probabilitatea unui feed-back violent creşte exponențial. Riposta alimentează cristalizarea unei spirale a violenței în clasă şi şcoală, care va fi foarte dificil de diminuat. De aceea, punctul de pornire în **prevenirea violenței** în şcoală îl reprezintă înțelegerea percepției violenței la ambii parteneri ai relației educaționale, întrucât perceperea violenței dă startul elaborărilor, prelucrărilor (i)raționale, atribuirilor, discriminărilor, marginalizărilor, într-un cuvânt declanşează tot setul de procese psiho-sociale care fixează bucla de feec-back a violenței în mediul educațional.

Scopul principal al studiului a fost să evidențieze nivelul violenței şcolare, aşa cum este ea definită în literatura de specialitate, şi modul în care este percepută de elevi ca atare, ştiut fiind faptul că unul dintre factorii etiologici ai delincvenței juvenile îl reprezintă inadaptarea şcolară, eşecul şi abandonul şcolar.

Studiul de față a fost realizat pe o **populație de 672 de elevi** din ciclul şcolar primar, gimnazial şi liceal din municipiul Iaşi. Elevii care au participat la investigație provin din medii socio-culturale diverse şi frecventează atât unități şcolare "de cartier", cât şi "şcoli de elită". Scopul urmărit de studiu a fost identificarea formelor de violență şcolară în relația educator-educat, precum şi evaluarea nivelului general de violență din şcoli. Investigația a fost concepută şi realizată ca anchetă pe baza unui chestionar. **Chestionarul** (Anexa nr. 3) include, alături de itemii de identificare ai subiecților (vârsta, sexul, şcoala, clasa, domiciliul, profesia părinților), 9 itemii care cer elevilor să aprecieze importanța educației şcolare, să caracterizeze atitudinea profesorilor față de elevi şi să indice formele concrete de violență şcolară la care au fost martori sau victime. Chestionarul a menționat ca forme de violență următoarele conduite ale profesorului: nedreptățirea la notare, amenințarea, lovirea, ignorarea-neglijarea, umilirea-jignirea elevilor. Chestionarul a oferit elevilor posibilitatea de a menționa şi alte forme de violență din partea profesorilor, percepute frecvent în relația educațională; cei mai mulți elevi au indicat aici drept formă de violență cronică refuzul cadrelor didactice de a semna carnetele de CEC pentru ridicarea alocației, precum şi cerințele şcolare exagerate ale unor profesori.

De precizat că, în metodologia studiului, nu s-a urmărit aspectele strict cantitative ale condițiilor analizate, ci mai mult o listare a lor şi o definire minimală. În consecință, studiul de față nu face trimiteri la procentaje şi alte valori nominale, ci doar constată nişte raporturi.

În urma prelucrării şi analizei rezultatelor, s-a obținut o mare cantitate de informații vizând factorii care influențează percepția fenomenului violenței şcolare la elevi; dintre aceşti factori cei mai relevanți par a fi următorii: apartenența la *mediul de rezidență* (cartier), *statutul ocupațional* al tatălui şi *genul*.

A. Influența apartenenței la mediul de rezidență asupra perceperii formelor de violență în relația elev-profesor.

Ipoteza: elevii ce provin din medii caracterizate de un înalt indice al violenței vor avea o percepție mai slabă asupra violenței din şcoală, comparativ cu cei care provin din medii mai puțin violente.

Subiecții eşantionului au fost grupați pe trei zone de rezidență: zona de rezidență 1 include Centru, Copou, Târgu-Cucu; zona de rezidență 2 include: Tătăraşi, Păcurari, Tudor, Podu-Roş, Cantemir; zona de rezidență 3 include: Dacia, Mircea, CUG, Nicolina, Frumoasa, Metalurgie, Bularga, Galata, Mircea, Țuțora.

S-a observat că, pe ansamblu, percepția cea mai critică a profesorului este specifică elevilor din zona 3; toate atributele ostilității față de elevi (indiferență, exigență excesivă, atitudine răzbunătoare şi discriminatorie) sunt percepute în cele mai mari proporții la profesorii care-şi desfăşoară activitatea cu elevii proveniți din cartierele cu probleme sociale. Nu întâmplător aici şcoala este cel mai puțin văzută ca un instrument eficient de acces la scopurile culturale ale societății. Ca urmare, profesorul este perceput doar ca o figură de putere, iar relația didactică doar ca o relație de putere, utilitatea lor socio-profesională fiind foarte slab percepută.

Referitor la perceperea formelor de violență şcolară, s-au obținut următoarele date:

a) Nedreptățit la notare. Elevii din zona 1 dau răspunsuri ce se polarizează în jurul variantelor "rar" sau "niciodată". Interpretare: elevii ce provin din această zonă rezidențială şi-au format într-o mai mare măsură capacitatea de a se autoevalua realist; pe de altă parte, putem presupune că profesorii sunt mai obiectivi la notare în şcolile-far, aici transparența în actul evaluării fiind mai mare. În privința zonelor 2 şi 3 se observă polarizări ale răspunsurilor pe variantele "deseori/uneori". Elevii din aceste zone au cu certitudine un sentiment de frustrare față de notare, determinat de autoevaluarea nerealistă, de decalajul între aşteptări şi rezultate. E posibil ca la cristalizarea acestui decalaj să contribuie şi faptul că profesorii nu comunică sistematic criteriile de evaluare sau că folosesc mai mult evaluarea ca un instrument de constrângere în relația cu elevul (se observă corelația cu perceperea profesorilor ca persoane răzbunătoare şi prea exigente). Observație: pe ansamblul eşantionului, puțini elevi se consideră întotdeauna nedreptățiți, ceea ce sugerează că această formă de violență e practicată

doar de puțini profesori, non-răspunsurile sunt foarte puține ceea ce demonstrează că aspectul notării este foarte sensibil pentru elevi.

b) Amenințat de profesori. Majoritatea covârşitoare a elevilor afirmă că nu sunt amenințați niciodată de profesori (80%). Există şi trei situații atipice: elevii din Nicolina, Dacia şi Bularga, care distribuie răspunsurile la toate variantele, de la "mereu" la "niciodată". Deci, fie în cartierele recunoscute ca având probleme de comportament social pragul minimal de percepere a violenței verbale este mai scăzut, fie profesorii care lucrează cu aceşti elevi nu reuşesc să-şi desfăşoare activitatea decât cu ajutorul acestei forme de violență**.**

c) Lovit pentru indisciplină. 74% din totalul eşantionului afirmă că nu au fost loviți niciodată pentru indisciplină. Şi aici tot elevii din Nicolina, Bularga şi Dacia semnalează prezența mai frecventă a acestei conduite la cadrele didactice. Se remarcă numărul mare de non-răspunsuri tot la elevii cu domiciliul în zona 3 (aproximativ 10%). Probabil, pedepsirea fizică a elevilor reprezintă o formă de adaptare a stilului pedagogic în şcolile din cartierele cu un indice înalt de violență; putem presupune că profesorii acestor elevi fac inferențe cu privire la eficiența sancțiunii fizice; considerând-o unica metodă de disciplinare folosită în familie, probabil profesorii ajung la concluzia că pedeapsa fizică este o metoda aprobată şi justificată.

d) Ignorat/neglijat la ore. 50% din elevi declară că niciodată nu au fost ignorați/ neglijați la activitățile din clasă. Variantele de răspuns "rar" şi "uneori" întrunesc 34% din răspunsuri. Se pare că elevii sunt mai puțin dispuşi să recunoască/să vorbească despre forme de violență pe care poate nici nu le recunosc ca atare (dacă e ignorat sau neglijat în clasă acest lucru e perceput ca un avantaj, nu ca o formă de violență). Nu există diferențe semnificative între zone vizavi de acest aspect, iar non-răspunsurile sunt foarte puține (cele mai multe la elevii din Copou).

e) Umilit/jignit. 60% din elevi afirmă că niciodată nu au trăit o asemenea experiență în şcoală, şi numai 26% răspund "rar" sau "uneori". Din nou elevii din Nicolina, Dacia, Bularga (cartierele considerate de rang inferior după variabile economice şi culturale) dau răspunsuri la toate variantele de la "mereu" la "niciodată". Este posibil ca aici să existe elevi foarte atenți şi critici – activi şi re-activi la fenomenul violenței şcolare – în raport cu prestația cadrelor didactice. Cel mai mare număr de non-răspunsuri apare la zonele 1 şi 2. Fie elevii din zona 1 sunt cei mai pasivi față de fenomenul violenței şcolare, fie socializarea şcolară e foarte eficientă în cazul lor (de exemplu: nu trebuie să vorbească despre anumite lucruri care se întâmplă în şcoală). Cei din zona 3 sunt mai reactivi probabil ca rezultat al socializării extraşcolare. Ipoteza nu se confirmă.

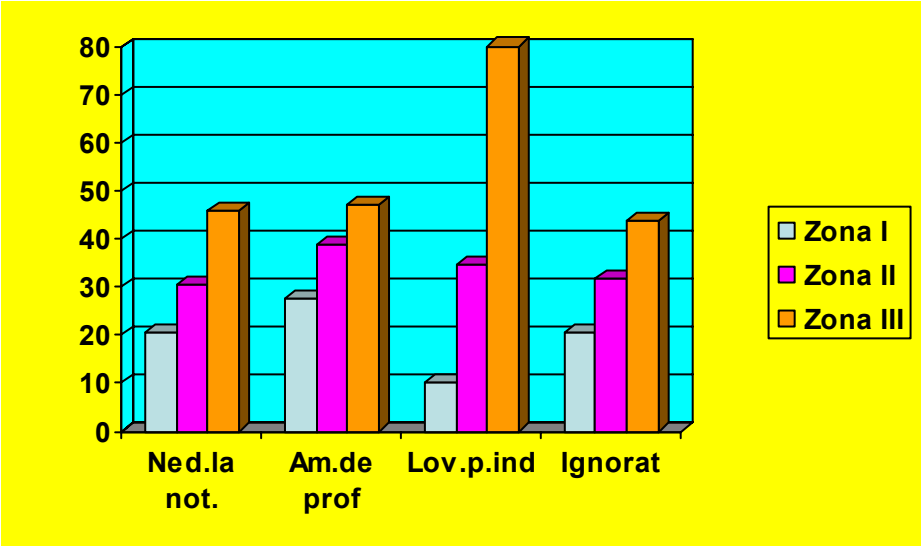

B. Influența statutului ocupațional al tatălui asupra percepției formelor de violență.

Ipoteză: apartenența la familii cu status înalt scade pragul de sensibilitate față de diversele forme ale violenței în relația profesor-elev.

a) Nedreptățit la notare. Copiii patronilor, urmați de cei ai personalului de conducere/decizie şi de copiii şomerilor sunt cei care se cred cel mai frecvent nedreptățiți la notare. De asemenea, copiii patronilor (urmați în ordine descrescătoare de cei ai muncitorilor necalificați, ai cadrelor de conducere cu pregătire superioară) sunt cei care raportează cele mai multe situații de nedreptățire la notare la care au fost martori. Explicație: este posibil ca statutul foarte înalt al capului de familie să modeleze nivele de aspirație foarte mari şi să distorsioneze autoevaluarea realistă a elevilor; de asemenea, conştientizarea statutului social privilegiat poate să inducă structurarea unui complex de inferioritate la cadrele didactice, care s-ar compensa prin practici discriminatorii în notare. Putem presupune şi faptul că mulți din copiii patronilor sunt obişnuiți să obțină ceea ce vor fără efort şi, atunci când nu obțin succesul şcolar, reacția de apărare se bazează pe atribuiri externe de genul "profesorul mă persecută".

Pe de altă parte, copiii şomerilor şi ai muncitorilor necalificați se cred nedreptățiți la notare fie deoarece nu cunosc/nu înțeleg criteriile de evaluare, fie şi-au însuşit o mentalitate de victimă, fie au dezvoltat un mecanism de apărare prin atribuiri externe. Copiii specialiştilor cu studii superioare şi cei ai funcționarilor administrativi au cea mai slabă percepție vizând nedreptățirea lor la notare sau a colegilor lor.

b) Amenințat de profesori. Regăsim aceeaşi distribuție ca şi la itemul precedent: cel mai frecvent amenințați de profesori (cumulând variantele de răspuns "mereu" şi "deseori") se percep copiii ai căror tați au funcții de răspundere/decizie sau sunt patroni. Interpretare: fie pragul de sensibilitate emoțională e foarte scăzut la aceşti copii, fie avem de-a face cu un fenomen real de motivare prin amenințare sistematică cu sancțiunea. Cei care răspund că niciodată nu au fost amenințați de profesori sunt copiii funcționarilor, cadrelor cu pregătire medie şi ai celor cu studii universitare. Referitor la perceperea violenței verbale îndreptate împotriva colegilor, distribuția răspunsurilor se menține la ambele variante extreme de răspuns: copiii patronilor, ai muncitorilor necalificați şi ai cadrelor de conducere raportează cele mai multe situații de amenințare, în timp ce percepția cea mai slabă a violenței verbale se regăseşte la copiii funcționarilor administrativi, ai cadrelor militare ai lucrătorilor din comerț-servicii.

c) Lovit pentru indisciplină. Raportarea acestei forme de violență e cea mai frecventă la copiii muncitorilor necalificați şi ai şomerilor (tot ei dau şi cel mai mare procent de non-răspunsuri – între 10 şi 26%). Dacă e vorba de un fenomen real, atunci el poate fi explicat prin frecvența mai mare a cazurilor de indisciplină la această categorie de copii, corelat cu eşecul măsurilor punitive educaționale, preluarea stilului de disciplinare parental (uneori părintele încurajează acest gen de pedeapsă), estimat ca fiind unicul eficient. Cel mai mare număr de răspunsuri "niciodată" îl dau copiii ai căror tați au funcții de decizie/conducere, urmați de cei ai specialiştilor cu pregătire universitară şi ai funcționarilor (aceşti elevi dau acelaşi răspuns şi când e vorba de lovirea colegilor lor). Această distribuție a răspunsurilor poate fi explicată prin mai multe variabile: fie socializarea primară şi cea secundară au fost mai eficiente în cazul fiilor personalului cu pregătire superioară, fie inferența status-ului tatălui asupra copilului determină o mai mare teamă la cadrele didactice față de consecințele unei astfel de practici de sancțiune, fie aceşti copii frecventează şcolile în care asemenea gesturi sunt excluse din repertoriul de sancțiuni. Pe de altă parte, atunci când li se cere să raporteze situațiile de violență fizică îndreptate împotriva colegilor, copiii patronilor şi ai cadrelor de conducere dau cele mai multe răspunsuri de tipul "mereu" sau "deseori"; deşi ei nu sunt victimele acestui tip de violență, sunt martori foarte atenți ai acestui tip de violență.

d) Ignorat/neglijat la ore. Se observă o polarizare a răspunsurilor după cum urmează: copiii muncitorilor necalificați, ai şomerilor, ai lucrătorilor din servicii/comerț şi ai patronilor au cele mai multe răspunsuri "mereu" şi "deseori" în timp ce "rar" sau "niciodată" sunt răspunsuri tipice la copiii funcționarilor din administrație, ai personalului cu funcții de

conducere/decizie şi ai cadrelor cu pregătire medie. Dacă este vorba de un fenomen real, el se poate explica astfel:

a. cadrele didactice preferă să lucreze cu elevii cu motivație puternică pentru studiu şi cu nivel de aspirație înalt, ori copiii şomerilor şi ai muncitorilor necalificați valorizează mai puțin utilitatea educației şcolare ca bază a succesului în viață;
b. copiii funcționarilor administrativi, care aleg în proporție de 100% doar răspunsurile "rar" sau "niciodată" au preluat de la părinți/tată un model de adaptare rutinier-birocratic (în sensul dat de R.Merton acestei forme de adaptare) care-i face să se integreze funcțional optim în activitatea şcolară, atenuând sau anihilând perceperea neglijării lor.

Demn de observat este faptul că doar copiii specialiştilor cu pregătire universitară dau valori tuturor variantelor de răspuns, de la "mereu" la "niciodată", ceea ce exprimă atât sensibilitatea față de această formă de violență, cât şi atitudinea critică față de prestația cadrului didactic.

e) Umilit/jignit. Copiii patronilor şi ai personalului cu funcții de decizie/conducere dar şi copiii şomerilor dau răspunsuri extreme: "niciodată" dar şi "mereu/deseori". Preferă răspunsul "niciodată" şi "rar" copiii lucrătorilor din comerț/servicii, ai funcționarilor din administrație, ai cadrelor militare şi ai specialiştilor cu studii universitare. Sensibilitatea mai mare la violența verbală a elevilor ai căror tați au un status socio-profesional înalt este explicabilă dacă ținem cont de fenomenul de identificare copil-tată şi de probabilitatea mai mare de a beneficia de un climat supra-protector în familie. Probabil aceleaşi variabile vizând identificarea copil-părinte şi tipul de disciplină parentală explică de ce sensibilitatea la violența verbală e mai redusă la copiii funcționarilor şi lucrătorilor. Obişnuința cu etichetarea şi conformismul față de valorile şcolare pot convinge un elev de justețea etichetei şi astfel această practică nu mai e la fel de acut percepută ca o formă de violență.

În calitate de martori ai umilirilor şi jignirilor celorlalți elevi, copiii patronilor (66%) şi ai cadrelor de conducere (30%) dau cele mai multe răspunsuri de tipul "mereu" şi "deseori". Cumulat cu distribuția răspunsurilor la itemul care se referea la calitatea de victimă directă a violenței verbale, rezultă că sensibilitatea mai mare a acestei categorii de elevi este un fenomen real, care se datorează imaginii de sine supra-dimensionate generate de identificarea cu tatăl şi întreținută de procesul comparației sociale. Copiii cadrelor militare şi ai funcționarilor au cea mai estompată percepție a fenomenului violenței şcolare, atât în calitate de martori, cât şi în calitate de victime, adaptarea şcolară fiind realizată în cazul lor la nivele foarte bune. Ipoteza se confirmă: cu cât statutul ocupațional al tatălui este mai înalt, cu-atât creşte receptivitatea şi sensibilitatea la expunerea la fenomenul violenței şcolare.

INFLUENȚA STATUTULUI OCUPAȚIONAL AL TATĂLUI ASUPRA PERCEPȚIEI FORMELOR DE VIOLENȚĂ

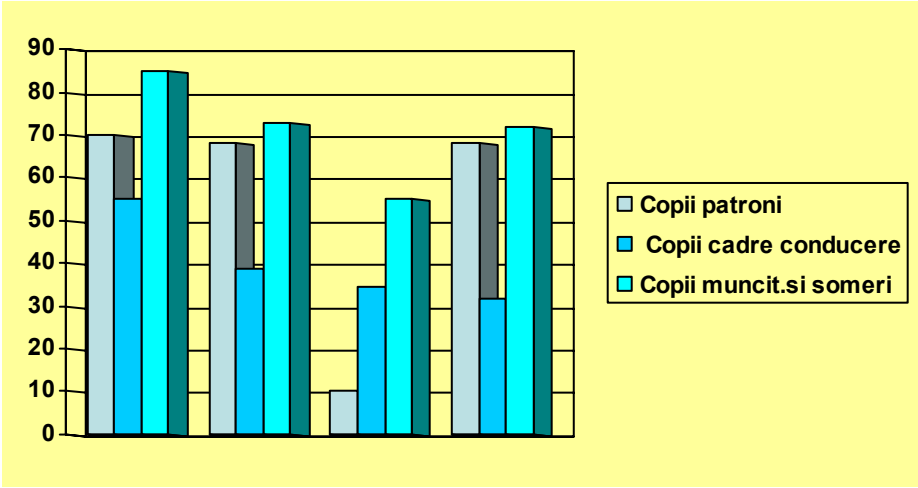

Demn de remarcat este faptul că în raport cu statutul ocupațional al mamei, distribuția răspunsurilor primite indică faptul că cei mai sensibili elevi la toate formele violenței şcolare sunt copiii şomerelor (în timp ce cei mai bine adaptați sunt copiii mamelor care au funcții de conducere şi studii superioare). Putem presupune că acelaşi mecanism al identificării, dar de această dată identificarea se face cu mama, are ca principal efect însuşirea unei mentalități de victimă la aceşti elevi, care percep la cele mai înalte cote toate formele de violență îndreptate numai împotriva lor, copiii mamelor şomere nefiind martori atenți ai violenței îndreptate împotriva colegilor.

C. Influența variabilei sex asupra perceperii formelor de violență în relația profesor-elev.

Ipoteza: datorită socializării diferențiate, fetele sunt mai sensibile la toate formele violenței şcolare, comparativ cu băieții.

Distribuția pe sexe a eşantionului este 40% băieți, 60% fete. Înainte de analiza percepției formelor de violență şcolară după variabila sex, trebuie făcute următoarele precizări: fetele au tendința de a dezvolta o percepție mai favorabilă a atitudinii profesorilor, comparativ cu băieții; în acest sens, fetele descriu într-o mai mare măsură profesorii ca fiind competenți (dar şi prea exigenți), apropiați față de elevi şi înțelegători; atributul "răzbunători" este la fel de frecvent folosit de fete şi de băieți. Însă, comparativ cu băieții, care afirmă că profesorii sunt întotdeauna sau deseori indiferenți, fetele percep mult mai puțin indiferența profesorilor; pentru fete, profesorii nu sunt indiferenți, răspunsurile băieților fiind de trei ori mai multe în acest sens; fetele valorizează mult mai puternic şcoala şi educația şcolară, comparativ cu băieții, proporția de răspunsuri "şcoala este foarte importantă" sau "importantă" fiind dublă la fete comparativ cu băieții.

Date fiind aceste premise, diferențele după variabila sex în perceperea violenței şcolare par să susțină ipoteza inițială. Însă datele concrete sunt următoarele:

a) Nedreptățit la notare. Băieții aleg varianta "mereu" în proporție de 58% (fetele 42%) şi "niciodată" în proporție de 46% (fetele 54%). Interpretarea răspunsurilor indică cert faptul că băieții se simt dezavantajați: valorile şcolare sunt valori preponderent feminine, profesorii sunt în mare lor majoritate femei. Apare întrebarea: există o tendință reală de a menaja fetele ? Putem presupune că profesorii sunt cu-adevărat influențați de stereotipurile de rol-sex. Fetele sunt mai conformiste, acceptă mai uşor o judecată de valoare făcută de un profesor, reproduc mai mult algoritmi de lucru şi cunoştințe actuale în maniera în care le-au fost predate de profesori.

b) Amenințați de profesori. "Mereu" este un răspuns exclusiv masculin.

Fetele răspund "deseori" sau "niciodată". Interpretare: amenințarea reprezintă o formă de motivare eficientă în cazul băieților (practicată de profesori femei), al căror conformism față de valorile şcolare se obține mai greu. Cadrele didactice femei înțeleg/tolerează mai greu activismul fizic al băieților, modul lor specific de a-şi afirma masculinitatea, de a se afirma în general. Pe de altă parte, sensibilitatea băieților față de violența verbală este mai mare decât a fetelor (care se tem mai mult de violența fizică).

c) Lovit pentru indisciplină. Şi aici băieții dau cele mai multe răspunsuri "mereu" (100%) şi "deseori" (75%). Aleg varianta de răspuns "niciodată" doar 38% băieți. Răspunsurile se explică prin faptul că cele mai multe probleme de disciplină le au într-adevăr băieții, ceea ce sugerează eşecul cadrelor didactice de a găsi sancțiuni educaționale alternative eficiente la bătaie. Pe de altă parte, întrucât afirmarea masculinității se traduce în bună măsură prin agresivitate, se pare că avem aici de-a face cu o agresivitate re-activă a profesorilor.

d) Ignorat sau neglijat la ore. Doar la acest tip de violență fetele dau cel mai mare număr de răspunsuri "mereu" şi "deseori". Se simt ignorați sau neglijați la ore în special elevii cu un nivel de aspirație foarte înalt şi cu o motivație puternică față de învățarea de tip şcolar. Corelat cu distribuția răspunsurilor la itemii precedenți, este posibil ca fetele să se simtă mai ignorate şi pentru că băieții par să monopolizeze atenția negativă a profesorilor. Intervine şi nevoia mai puternică a fetelor de a se face remarcate la şcoală, ceea ce explică sensibilitatea lor mai pronunțată față de acest tip de violență şcolară. Pe de altă parte, spre deosebire de băieți, care sunt convinşi că profesorii sunt indiferenți față de elevi, fetele nu cred că profesorii sunt indiferenți şi nici ele însele nu sunt indiferente față de ceea ce se întâmplă la şcoală. În mod cert, percepția mai mare a neglijării ca formă de violență, la fete este în funcție de convingerea lor că profesorii nu sunt indiferenți față de elevii lor.

e) Umilit/jignit pentru rezultatele şcolare. Şi aici se remarcă procentul cel mai mare de răspunsuri "mereu" dat de băieţi (dublu, comparativ cu fetele) dar şi numărul mare de răspunsuri "deseori" şi "uneori" dat de fete. Sensibilitatea mai mare a băieţilor faţă de violenţele verbale şi apelul frecvent la etichetare ca strategie motivaţională în relaţia cu elevii băieţi explică această distribuţie a răspunsurilor.

INFLUENŢA VARIABILEI SEX ASUPRA PERCEPERII FORMELOR DE VIOLENŢĂ ÎN RELAŢIA PROFESOR - ELEV

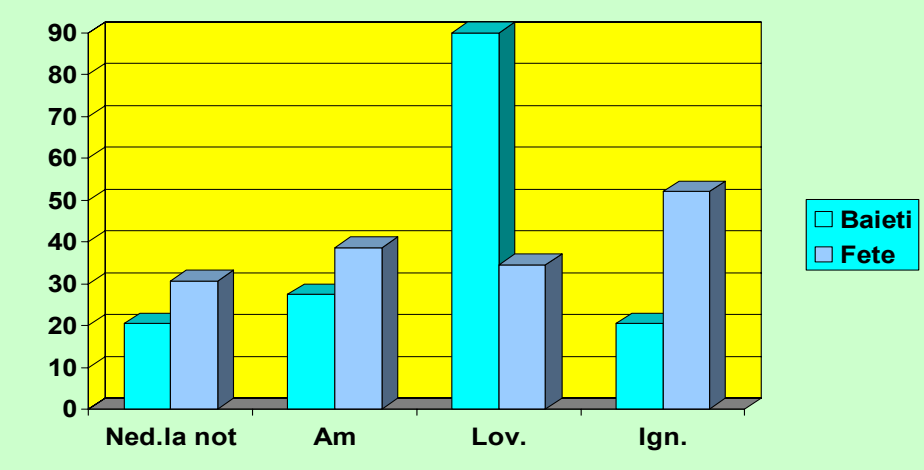

***Observaţie*:** este foarte interesant modul în care perceperea după variabila sex a formelor de violenţă în relaţia profesor-elev exprimă modul în care se reflectă în practica educaţională stereotipurile de rol-sex. Profesorii cred că fetele sunt mai asertive, mai ataşate valorilor şcolare şi, în general, mai bine adaptate şcolar. Faptul că în şcoli predomină cadrele didactice femei atrage atenţia şi asupra unui alt aspect: fenomenul de identificare care se produce mai uşor între profesoare şi eleve, decât între profesoare şi elevi. De aici, tendinţa de a menaja mai mult fetele şi faptul că violenţa e mai mult percepută sau/şi îndreptată contra băieţilor.

Dacă în calitate de victime, distribuţia răspunsurilor la identificarea situaţiilor de violenţă din relaţia educaţională indică cu certitudine o sensibilitate mai mare a băieţilor la fenomenul violenţei şcolare, în calitate de martor al fenomenului raportul mărturiilor după variabila sex se inversează: ca martori, fetele sunt cele care raportează cele mai multe forme de violenţă şcolară. Putem presupune că ele sunt martorele violenţei îndreptate contra băieţilor. Deci, corelat cu distribuţia răspunsurilor în ceea ce priveşte observarea cazurilor de violenţă îndreptate împotriva colegilor, apare clar faptul că fetele sunt la fel de sensibile ca băieţii la fenomenul violenţei specifice relaţiei educaţionale. Astfel, în cazul nedreptăţilor la notare, fetele aleg răspunsul "mereu" şi "deseori" în proporţie de peste 70%, în timp ce băieţii aleg aceleaşi variante de răspuns în proporţie de 20%; pedepsele fizice aplicate elevilor sunt

raportate mai mult de fete (60%). Se observă o tendință de apropiere a răspunsurilor între fete şi băieți doar în cazul violențelor verbale: amenințările profesorilor sau jignirile sunt percepute relativ echilibrat, proporțiile la toate variantele de răspuns, fiind pe ansamblu mai mari la fete.

În concluzie, se observă faptul că fetele nu resimt că sunt victimele violenței şcolare la fel de mult ca băieții, dar se consideră martorii ei. Putem explica relația specifică dintre calitatea de victimă şi martor al violenței şcolare, indiferent de variabila sex, pe baza eficienței funcției inhibitoare a **sancțiunii**: o sancțiune are rolul de a pedepsi o conduită indezirabilă, dar, în acelaşi timp, are rolul de a inhiba repetarea aceleiaşi conduite de către terți. Se pare că efectul inhibitor al majorității formelor de violență din relația educațională e mai puternic în cazul fetelor: ele învață din observarea unui model să evite tot ceea ce ar putea contribui la punerea lor în ipostaza de victimă, ceea ce pare a nu funcționa la fel de eficient în cazul băieților. Mai puțin sensibili la ceea ce se întâmplă colegilor şi mai centrați pe ei înşişi, băieții ajung inevitabil într-o proporție mai mare să devină victimele violenței profesorilor şi din cauză că aplicarea sancțiunilor are în cazul lor o funcție inhibitoare mai puțin eficientă.

Putem afirma că perceperea *VIOLENȚEI ÎN RELAȚIA EDUCAȚIONALĂ* este în funcție de variabilele prezentate, dar şi de forma concretă de violență. S-a demonstrat, de exemplu, sensibilitatea mai mare a elevilor (în special a băieților) față de violențele verbale. În majoritatea situațiilor, *in put*-ul violenței în relația didactică este profesorul, cel care are inițiativele şi puterea de decizie în clasă. Pentru profesor, caracteristicile elevului – mediul de proveniență, statutul ocupațional al părinților, sexul, atitudinea față de şcoală şi rezultatele şcolare – sunt principalii factori care moderează nivelul şi forma de violență din feed-back-ul oferit în diverse situații educaționale. Pe măsură ce se dezvoltă şi acumulează experiență, elevii devin capabili să decodifice acest mecanism. Fără să ajungă la elaborări complexe şi generale, elevii pot explica cu acuratețe violența profesorului. Mărturiile lor subiective sunt un barometru fidel al prejudecăților, limitelor şi intențiilor profesorilor față de ei.

II. 3. Grupul de prieteni ca factor de socializare şi fascinaţia delincvenţei

În literatura de specialitate s-a impus tot mai mult ideea că *grupul de prieteni* **[92, #]** joacă un rol important în evoluția adolescentului. El îl învață pe acesta să respecte drepturile altuia, este totodată o formațiune de control şi un sistem de securitate, o adevărată instituție care modelează personalitatea. Participarea adolescentului la un grup de vârsta sa este una din

cele mai importante experienţe ale vieţii sale care contribuie la formarea viitorului adult. Experienţa pe care o dobândeşte adolescentul în grupurile la care participă este variată (familie, şcoală, cercuri sportive, ştiinţifice, cenacluri), dar, în general, ea conduce la o *socializare secundară* cu efecte voit pozitive asupra personalităţii tânărului, dezvoltându-i anumite trăsături şi caracteristici cum ar fi cinstea, loialitatea, prietenia, responsabilitatea etc. În grupul de prieteni lucrurile se schimbă.

Datorită unor limite, adolescentul simte nevoia participării la un alt *grup* decât cel formal, care să răspundă integral nevoilor sale, prezentând alte particularităţi **[64, p.58-59]**. În cadrul grupului însă, nu toţi adolescenţii se comportă la fel. Astfel, la unii, sub influenţa agresivităţii individuale, se creează sentimentul de vină, care generează frustrarea. Aceştia, în cadrul grupului, se descarcă de această povară. Alţii descoperă în grup "mijloacele puterii şi dominaţiei", ceea ce îi face să preia rapid responsabilităţi, să acţioneze pentru alţii, *grupul* devenind un adăpost şi un suport. Formarea grupurilor apare ca un proces complex, ca o cauzalitate foarte variată: dezvoltarea unor interese, găsirea securităţii, dezvoltarea unei noi identităţi, nevoia de evadare din mediul oficial (mai ales cel familial); necesitatea căutării rolului la care îi îndreptăţeşte noul statut; mijloc de afirmare a Eu – lui.

Grupul de prieteni sau **anturajul [39, p.199]** reprezintă „un mediu socio – uman constând din persoanele cu care copilul (adolescentul) se află în relaţii apropiate, frecvente şi care-l influenţează în formarea gusturilor, dorinţelor, intereselor, idealurilor şi opţiunilor şcolare sau profesionale.”

Adolescenţii stabilesc o serie de relaţii prin intermediul cărora se integrează în anumite grupuri de referinţă (grup de joacă, de prieteni, asociaţii de tineri), deoarece aceştia împărtăşesc aceleaşi idealuri, îi preocupă aceleaşi probleme, au interese şi trebuinţe identice. Pentru că aceste nevoi nu şi le pot satisface în cadrul familiei sau şcolii, adolescenţii se refugiază în grupul de prieteni. Perioada adolescenţei este specifică formării unui grup de prieteni, a întemeierii unor relaţii stabile, de lungă durată. În grupul de referinţa adolescentul îşi găseşte identitatea, acest grup permiţându-i afirmarea de sine. Cele mai multe grupuri de referinţa au o influenţă benefică asupra individului, asupra structurii lui de personalitate. Există însă şi grupuri a căror influenţă are ca repercusiuni socializarea negativă a adolescenţilor. Acestea sunt aşa – numitele grupuri „stradale” sau „găşti” formate din indivizi recidivişti sau cu antecedente penale, care reuşesc să atragă în anturajul lor numeroşi adolescenţi a căror educaţie morală nu este suficient de riguroasă şi care manifestă predispoziţii sau chiar serioase tulburări de comportament. Aceste grupuri reuşesc să-i antreneze pe unii adolescenţi în diferite acte şi fapte deviante şi delincvente, cu un grad ridicat de periculozitate socială cum ar fi tâlhării, violuri, vătămări corporale, furturi, trafic de substanţe interzise etc.

Dar, ca un fapt sociologic acceptat, socializarea la nivelul grupului de prieteni are loc între tineri de aceeaşi vârstă sau vârste apropiate, cu acelaşi prestigiu, autoritate, şi care împărtăşesc aceleaşi valori şi norme. Grupul de prieteni îi oferă adolescentului securitate, poziție recunoscută, siguranța rezolvării unor probleme. În cadrul grupului, adolescenții sunt învățați cum să evite constrângerile părinților sau educatorilor şi tehnici de manipulare a adulților. În momentul în care adolescenților le lipsesc orientarea şi afecțiunea părinților, influența anturajului devine foarte puternică. Acesta ajunge să se identifice cu o familie, caracterizată prin raporturi informale, care datorită desfăşurării unor multiple activități sportive, culturale, determină creşterea creativității adolescentine, dar poate direcționa conduita şi spre zone ale excluderii sociale.

Grupul de prieteni îi captează tânărului atenția, interesul, sociabilitatea, îi permit să-şi valorifice calitățile, contribuind astfel la dezvoltarea conceptului de sine. Prin evaluările celorlalți se conturează autoevaluarea. Adolescentul face eforturi pentru a crea o bună impresie în grup, de aceea încearcă să respecte regulile, să-şi creeze ocupații interesante, să întrețină discuții convingătoare. Spre deosebire de perioada copilăriei în care predomină relațiile de prietenie spontane, în adolescență acestea sunt bazate pe intimitate şi seriozitate. Aceste prietenii pot dura chiar toată viața şi pot marca definitiv personalitatea adolescentului.

J. Piel **[64, p.59]** prezintă câteva tipuri de grupuri spre care individul se orientează în perioada adolescenței:

- non-formale (de prieteni, de joacă);
- semi-formale (de discuții);
- formale, unele organizate cu intervenția adulților, altele fără intervenția acestora.

Grupurile informale se formează fie ca grupuri în cadrul celor formale, fie în afara unor cadre instituționalizate. În cazul în care grupul informal se dezvoltă în cadrul celui şcolar, acesta urmăreşte satisfacerea unor nevoi de exprimare mai liberă, mai puțin constrângătoare. În acest caz, grupul informal satisface membrilor trebuințele de securitate şi recunoaştere socială.

Influența grupului de prieteni prezintă o serie de efecte pozitive asupra individului **[26, p.33]**:

- satisface ***nevoi afective*** fundamentale: înțelegere, sprijin, model de identificare, recunoaştere, comunicare, apartenență la o colectivitate sau grup;
- asigură posibilitatea ***învățării***, solidarității, a cooperării, a ierarhiei, a unui sistem de valori, însuşirea normelor de conviețuire, a rolurilor sexuale;
- facilitează autocunoaşterea, intercunoaşterea, empatia, formarea prieteniilor, asumarea sarcinilor şi obligațiilor.

De menționat, deşi s-a abordat această problemă, că în procesul de socializare al adolescentului, un loc important îl ocupă şi grupul informal de la şcoală. Clasa, privită ca un grup, poate îndeplini o serie de funcții privind socializarea adolescenților. Cele mai importante funcții **[51, p.91]** în acest sens ar fi:

- oferă elevului confort (dar şi disconfort) psihologic, în funcție de gradul de integrare al acestuia;
- asigură securitatea adolescentului;
- oferă suport social în situațiile de confruntare cu autoritatea şcolară;
- reglementează relațiile din interiorul grupului, grupul sancționând pozitiv sau negativ comportamentul membrilor;
- reglementează relațiile inter-individuale, dar şi problemele intra-individuale în sensul că procesul de construire a identității de sine include calitatea de membru al grupului.

Adrian Neculau afirmă că: „grupul oferă adolescentului un ideal de sine, o imagine liniştitoare a propriului Eu, un antidot pentru neliniştile sale interioare… Slab – adolescentul caută puterea grupului, caută să se identifice cu acesta; neînsemnat – caută prilejuri de afirmare, de valorificare; necunoscut – doreşte să devină necesar; amenințat – aşteaptă protecție de la ceilalți.” **[56, p.165].**

În cadrul grupului de prieteni, socializarea este bazată pe interacțiunea mai multor adolescenți, egali ca vârstă sau autoritate, ce împărtăşesc aceeaşi viziune asupra lumii, diferită de cea a adulților. Din acest punct de vedere, socializarea făcută în cadrul grupului se diferențiază de socializarea făcută în cadrul familiei, în care rolul de transmițător de norme, valori şi modele revine adultului. Oferindu-i o multitudine de preocupări şi interese şi reunind tineri cu „aceleaşi probleme de viață”, grupul stradal are o influență aparte în socializarea minorului, care vede în grup „o comunitate de suflet”, ce îi oferă identitate, poziții ierarhice şi rezolvarea problemelor **[68, p.108]**. Grupul de prieteni, poate avea în acelaşi timp şi funcția de a inița adolescentul în nenumărate taine ale vieții adultului, printre care şi sexualitatea, modul de naştere al copiilor, etc.

În anul 1960, James Coleman elabora definitiv, ca o continuare a altor şcoli, noțiunea de ***subcultură*** sau de ***societate adolescentină***, noțiune care consideră că adolescența implică un set de norme şi valori specifice ce caracterizează un anumit stil de viață al copiilor sau tinerilor, diferit de cel al adulților, şi care oferă sprijin, orientare, securitate, recunoaştere şi criterii evaluative de grup **[18, p.19]**. Spre deosebire de criteriile de evaluare folosite de adulți, cele ale grupului de adolescenți vizează autonomia personală, identificarea cu modele eroice şi confruntarea deschisă cu lumea adulților.

Socializarea adolescentului prin intermediul anturajului existent în şcoală şi în afara ei are un rol mai important decât socializarea în cadrul familiei, deoarece în societăţile contemporane perioada de şcolarizare a tânărului s-a mărit spre deosebire de societăţile tradiţionale.

Astfel, noţiunea de subcultură adolescentină, poate explica modul de formare a subculturilor delincvente şi atracţia exercitată de bandele de cartier asupra adolescenţilor, deoarece în cursul procesului de socializare în cadrul grupului, aceştia se influenţează reciproc. Numeroase teorii psihologice şi sociologice, amintite în capitolul precedent, fac referire la delincvenţa juvenilă săvârşită în grup: teoria subculturilor delincvente (Cohen), teoria asocierii diferenţiale (Sutherland), teoria grupului de referinţă (Clark) arată că majoritatea actelor delincvente se comit în grup, ca urmare a exercitării unor influenţe reciproce între membri. Aceste elemente au fost confirmate în mare parte şi de cercetările noastre, prezentate succint în lucrare.

Conceptul central în aceste grupuri, ca de altfel în orice grup uman, este cel de **uniformitate**. În cadrul grupurilor se manifestă presiuni către *uniformitate.* Aceste presiuni către uniformitate prin presiuni se face prin comunicare, scopul comunicării fiind în acest caz influenţarea în vederea reducerii divergenţelor. De fapt când se discută şi se exercită presiuni către uniformitate, punctele de vedere se pot apropia unele de altele, tinzând formarea unei opinii comune, solidare. Mai multe experimente –dar şi experienţe – demonstrează că prezenţa unor divergenţe într-un grup antrenează încercări de *influenţare reciprocă* ce creează posibilitatea realizării unei opinii comune. Presiunea către uniformitate nu este nici automată, nici uniformă.

Cu cât coeziunea grupului este mai mare, cu atât este mai importantă presiunea către uniformitate. Aceasta se exercită în special faţă de cei care nu aderă la valorile, normele grupului respectiv, având opinii diferite faţă de ceilalţi membrii ai grupului. Cercetări efectuate în domeniul psihosociologiei au arătat că un individ având în mod obiectiv dreptate, şi fiind conştient de acest lucru, ajunge să accepte opinia grupului, care greşea în unanimitate. Acesta este un *efect de conformitate* suportat de individul aflat în stare de divergenţă faţă de raţionamentul grupului, supus presiunii grupului, el reduce această divergenţă adoptând raţionamentul grupului. Cu cât interesul individului faţă de grup este mai mare, cu atât procesul de reducere a divergenţei va fi mai rapid îndeplinit. Dacă nu acceptă opinia grupului este respins de către acesta. Astfel individul are doar două alternative: fie acceptă opinia grupului, fie părăseşte grupul păstrându-şi propria idee. Şi atunci când o *opinie comună* se stabilizează şi începe să definească ceea ce este dezirabil, ea devine o *normă a grupului,* căpătând valoarea prescriptivă. Adeziunea la normă determină aprobarea socială, putându-se ajunge până la

respingerea din cadrul grupului atunci când nu se observă adeziunea şi chiar ataşamentul la această normă a grupului.

Normativitatea este nucleul grupului şi baza coeziunii. Un grup nu poate exista sau persista decât dezvoltându-se în jurul normelor sale. Se pot distinge *trei tipuri* de coeziune: – o coeziune normativă şi culturală, care se raportează la atitudinile comune, la ritualuri, la norme şi valori obşteşti; – o coeziune funcțională care trimite la modul de funcționare a grupului şi depinde de organizarea adoptată, de rețelele de comunicare, de statute, de natura sarcinii, de gradul de ajustare a resurselor în raport cu activitățile întreprinse; – o coeziune socio-afectivă ce corespunde afinităților dintre participanți. Aceste trei tipuri de coeziune sunt inter-dependente. Se înțelege că ceea ce se întâmplă în cadrul grupului nu este nici rezultatul comportamentelor individuale în cadrul grupului nu este nici rezultatul comportamentelor individuale izolate, oricât de marcante ar fi ele, nici al determinismelor sociale care s-ar aplica mecanic. Viața unui grup depinde de articularea unor motivații şi strategii individuale la dinamici colective sau sociale şi depinde şi de mediul social în care există.

Prin diferite cercetări efectuate pe grupuri mici, psihologii sociali au pus în evidență *valoarea integrativă a coeziunii.* Gradul înalt de consens atins în grupurile coezive facilitează comunicarea, cooperarea, în aceste grupuri cu moralul ridicat, stima de sine şi stima reciprocă se nasc sentimente de securitate şi de încredere care favorizează implicarea. Alte studii contestă însă aceste idei optimiste, scoțând în evidență dezavantajele coeziunii şi nu avantajele ei. Prin comunicarea ei îşi exprimă opiniile, care sunt discutate în grup şi acceptate sau respinse în funcție de interesele majorității. Astfel, în grupul de prieteni, adolescenții îşi însuşesc normele şi valorile sociale, dar în acelaşi mod tinerii îşi pot însuşi valori şi norme indezirabile şi respinse din punct de vedere social. Tânărul intrat într-un grup în care sunt adoptate valorile şi normele societății în general are şanse de integrare socială, fiind supus unei presiuni de conformare la normele şi valorile grupului respectiv.

Schema de învățare în grupul de prieteni se structurează pe o logică şi un model explicativ prezentate de teoria asociațiilor diferențiate cumulată cu teoria subculturilor delincvente. Propozițiile de bază ale acestei învățări sunt următoarele **[93, ##]**.

- comportamentul deviant este învățat;
- comportamentul deviant este învățat în interacțiune cu alte persoane în procesul comunicării;
- aspectul privind influența în învățarea comportamentului criminal este întâlnit în grupurile sociale familiale;
- caracterul determinant al învățării comportamentului deviant (delincvent) cuprinde: a) transmiterea şi imitarea tehnicilor comiterii, care variază de la tehnici foarte simple la altele mai complicate, şi b) direcționarea specifică a motivelor, trebuințelor, raționalizărilor şi atitudinilor;

- direcționarea specifică a motivelor şi tendințelor este orientată prin intermediul definițiilor (ele pot fi favorabile sau nefavorabile unui motiv sau unei tendințe);
- persoana devine delincventă dacă – şi numai cu această condiție – ponderea aprecierilor favorabile prevalează asupra aprecierilor defavorabile pentru încălcarea legilor;
- asociațiile diferențiale pot varia sub raportul frecvenței, duratei, priorității şi intensității;
- procesul învățării comportamentului criminal, prin asocierea cu patern-urile delincvente şi non-delincvente, presupune toate mecanismele care sunt implicate în orice tip de învățare;
- comportamentul deviant este o expresie a nevoilor şi valorilor generale; el se explică prin intermediul acestora.

Concluzia principală care se desprinde din aceste principii este ideea că învățarea comportamentului deviant (prima propoziție) începe prin transmiterea şi imitarea tehnicilor şi atitudinilor deviante (a patra propoziție) într-un proces de comunicare cu alte persoane (a doua propoziție). Şi sunt grupuri, cum este cazul grupurilor de copii ai străzii, unde aceste principii se verifică în mod continuu. Procesul poate fi ilustrat în felul următor:

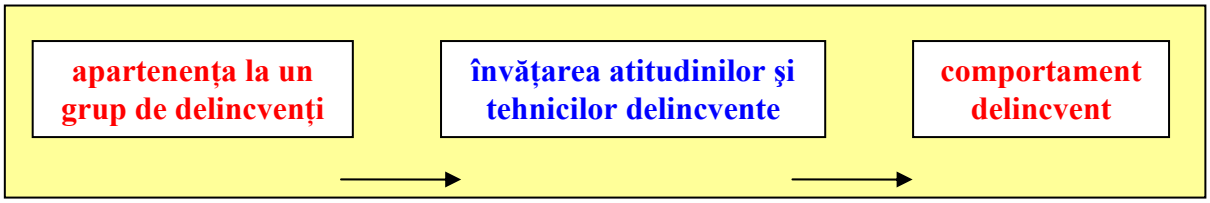

Conform acestei scheme, la originea învățării tehnicilor şi atitudinilor deviante şi, în mod indirect, a delincvenței, se află apartenența la un grup deviant. Importantă în acest cadru este precizarea pe care o face Sutherland cu privire la delincvent, ca produs al socializării negative. El arată că, în urma învățării, subiectul respectiv nu trebuie considerat un infractor *ipso fact,* căci el prezintă doar o potențialitate ridicată pentru comiterea actelor deviante.

Aceste presupoziții şi aserțiuni au fost, în mare parte, validate de cercetări sociologice şi sunt validate de realitățile sociale. Una dintre aceste realități este într-o mare expansiune şi vizibilitate în momentul actual, deşi evoluția sa se întinde pe o perioadă de timp mai mare. Este vorba de fenomenul „bandelor/grupurilor de cartier" ca forme particulare de socializare adolescentină. Prezentăm pe scurt unele aspecte deja recunoscute.

În ultimele decenii, în țările puternic dezvoltate social, politic şi economic (SUA, Franța, Italia, Germania, dar şi China) violența şi agresivitatea manifestate de bandele de adolescenți şi fenomenul delicvenței juvenile au devenit o problemă importantă pentru ceilalți cetățeni iar folosirea armelor de foc, comerțul cu droguri şi comiterea unor infracțiuni

deosebit de grave (crime, violuri, jafuri) sunt acte greu rezolvabile pentru autorități. Formarea acestor bande de cartier este determinată de anumiți factori sociali, economici şi culturali, dar cele mai importante par a fi:

- socializarea deficitară realizată în familie şi şcoală;
- situația de depravare economică a unor familii de apartenență, de obicei a grupurilor minoritare neintegrate social;
- atracția exercitată asupra tinerilor de subculturile delincvente şi violente.

Unii sociologii **[9, p.23]** deja au arătat că un rol important în formarea bandelor de tineri îl constituie sistemul de valori specific subculturilor adolescentine, că aceste bande reprezintă o caracteristică *normală* şi *universală* a vârstei adolescentine, tinerii încercând să obțină cu ajutorul lor statutul de adult şi sentimentul „bărbăției", iar tendința de formare a lor este mai mare în zonele în care tinerii sunt împiedicați o perioadă de timp prelungită să dobândească accesul la prestigiu social prin intermediul modelelor instituționalizate (rituri, ceremoniale sau ritualuri).

Banda a fost definită de Malcom Klein **[45, p.88-89]**, în 1971, şi constituie „orice grup reprezentativ de adolescenți care:

a) sunt, în general, percepuți de alții ca o asociație distinctă în cadrul comunității;

b) se cunosc, ei înşişi, ca un grup semnificativ, denumit într-un anume fel;

c) sunt implicați într-un număr suficient de incidente delincvente pentru a primi un răspuns consistent negativ din partea comunității şi a autorităților."

În urma unei largi si complexe cercetări de teren, realizată în câteva oraşe din SUA (New York, Los Angeles, San Francisco), sociologul american Lewis Yablonsky, a clasificat bandele de tineri **[85, p.178-182]** în următoarele categorii:

a) ***banda socială*** – are o formă de organizare relativ permanentă, îşi desfăşoară acțiunile într-un loc stabil (restaurant, magazin, club);

– toți membrii se cunosc între ei, fiind uniți de un puternic sentiment de prietenie ce le asigură fiecăruia identitatea;

– au însemne distincte ce-i deosebesc pe membrii lor de comunitatea externă (haine, insigne, jachete specifice);

– printre activitățile lor ce au orientare socială se numără jocurile sportive, dansurile, audiții colective, discuții personale şi alte acțiuni sociale acceptabile caracteristice adolescenților;

– aceste bande sociale participă foarte rar la activități delincvente, scopul lor principal fiind marcarea distinctă a identității grupurilor de adolescenți;

b) ***banda delincventă*** – scopul principal al acestor bande este de a comite acte ilegale;

– spre deosebire de bandele sociale, în bandele delincvente interacțiunea socială a membrilor este un factor secundar;

– printre cele mai frecvente acte ilicite pe care le desfăşoară bandele delincvente se numără: comercializarea drogurilor, furturile, jafurile, bătăile, agresiunile cu scopul de a obține beneficii, etc. Referitor la comercializarea drogurilor, Gilles Ferreol remarca faptul că „într-un climat amenințat de şomaj, traficul de „iarbă" înseamnă un câştig de bani lichizi; acest element în general subestimat, de politicile din domeniu public, este adesea determinant pentru instruirea unor adevărate rețele ale delincvenței **[28,p.144]**;

– banda delincventă este formată dintr-un grup de tineri socializați în cadrul unor subculturi ilegitime şi care folosesc violența numai ca mijloc de a obține profituri materiale;

c) ***banda violentă*** – una dintre funcțiile principale ale bandelor violente este aceea de a conduce nebuneşte maşinile, ca mijloc de exteriorizare a ostilității şi a agresiunii, cu scopul de a satisface trebuințele emoționale ale membrilor, imposibil de realizat în grupurile normale de adolescenți;

– pe de altă parte, membrii bandelor violente, ucideau sau schilodeau diferite persoane, fără nici un scop rațional, numai pentru a obține o poziție de prestigiu în cadrul bandei;

– posedarea unor arme de foc cu putere letală deosebit de mare;

– violență rasială – bandele de negrii sau populația de origine hispanică participau la lupte intense unele împotriva altora;

– consumul şi comercializarea drogurilor;

– tinerii se alătură acestor bande din dorința de a avea sentimentul identității şi pentru a-şi proteja teritoriul.

Lupta pentru teritoriu, utilizarea unor ritualuri de inițiere, violența lipsită de sens, comerțul şi consumul de droguri, constituie trăsături reprezentative ale bandelor delincvente şi violente, care oferă tinerilor o realitate aparte, diferită de cea a adulților, definită de relații puternice de prietenie, dar şi de scopurile urmărite împreună. Bandele formate din tinerii din suburbii, bandele de motociclişti, bandele rasiste, bandele „capetelor rase", se numără printre cele mai cunoscute bande existente în lume şi în SUA. Ele sunt implicate în acte de rasism, satanism, vandalism, violență şi delincvență.

Tinerii membrii ai acestor bande se confruntă cu probleme asemănătoare: de exemplu, în SUA, bandele formate din tineri de origine hispanică, constituie o formă de răspuns față de presiunile şi incitațiile vieții de stradă, oferind sentimentul sprijinului familial, scopurile, obiectivele, orientările, recompensele şi sancțiunile de care tinerii sunt privați în propriile

familii. La rândul lor, bandele formate din tinerii aparținând populației de culoare cuprind indivizi agresivi, ce au experimentat forme variate de prejudiciu şi discriminare şi care consideră că nu au nici o şansă de a reuşi în viață pe căi legitime.

În România, formarea bandelor sau a „găştilor de cartier" nu este un fenomen care să atingă nivelul celui din țările dezvoltate, însă ele există şi funcționează după aceleaşi seturi de norme si valori, constituind aceeaşi ***reacție (sub)culturală*** şi agresivă față de problemele ridicate de adolescență şi situația economică precară a societății în general şi a unor categorii de familii din care fac parte. Iar fenomenul grupurilor de cartier nu poate fi separat de fenomenul delincvenței juvenile care s-a amplificat sensibil în România perioadei de tranziție; statisticile oficiale consemnează o creştere anuală a numărului de minori şi tineri, care intră în conflict cu legea penală, precum şi sporirea considerabilă a delictelor grave, comise de tineri împotriva proprietății, vieții şi integrității persoanelor sau normelor de conviețuire socială. Începând cu anul 1990, numărul minorilor sancționați definitiv de către instanțele judecătoreşti a crescut de peste 5 ori, de la 1.983 minori condamnați în 1990 la 11.196 minori condamnați în 1998 (vezi figura de mai jos).) **[94, p.540]**.

DINAMICA MINORILOR SANCȚIONAȚI DEFINITIV ÎN PERIOADA 1990 - 2005

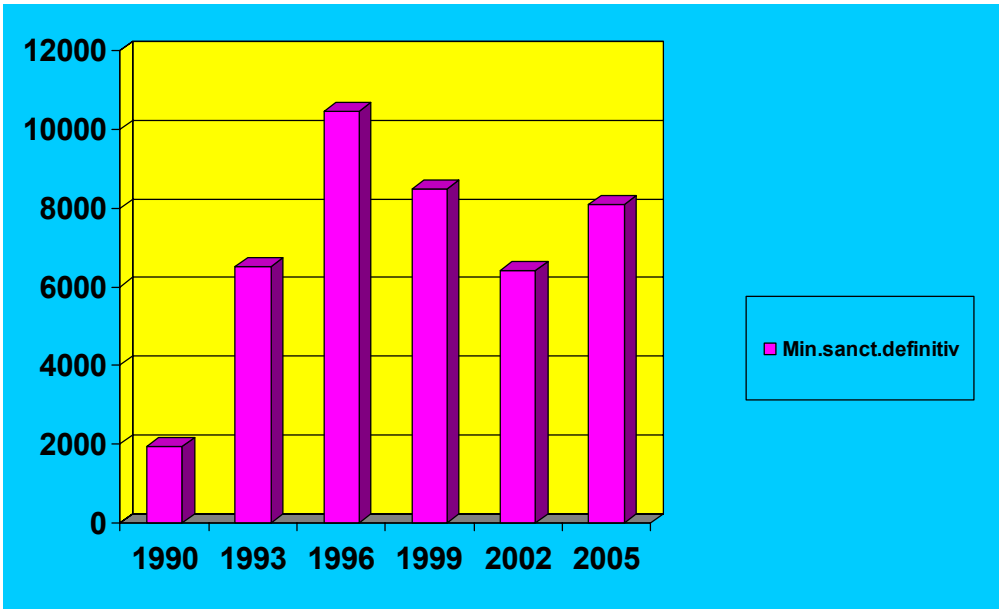

Conform datelor obținute de organele de poliție, numai în Bucureşti există 214 de găşti de cartier implicare în acte de delincvență, violență, recuperare, consum şi comercializare de droguri. Acestea cuprind un total de 970 de membrii dintre care 862 au fost identificați de organele de poliție iar peste 100 sunt cunoscuți doar după semnalmente sau porecle. Din situațiile operative ale Ministerului Administrației şi Internelor, s-a stabilit că

circa 40-50% din membrii găştilor de cartier din Bucureşti sunt consumatori de droguri, iar restul sunt implicați în acte de tâlhărie cu consecințe grave. În cadrul acestor găşti de cartier există şi copii ce aparțin unor categorii sociale favorizate, pentru care gaşca reprezintă fie un factor incitator al unui anume stil de viață specific adolescenților, fie un loc de refugiu pentru insatisfacțiile resimțite în viața de familie. Deoarece specialiştii români au abordat numai în treacăt problema formării şi funcționării acestor grupuri, există mai puține informații asupra acestui subiect de un interes deosebit, în condițiile în care delincvența juvenilă este, cu precădere, un fenomen de grup marginal şi exclus.

Totuşi, se observă că începând cu 1999 se manifestă o descreştere treptată a numărului de minori sancționați – iar o posibilă explicație se referă nu la o diminuare a fenomenului propriu-zis, ci la faptul că tot mai puțini minori delincvenți sunt sancționați penal datorită presiunilor şi standardelor internaționale de protecție juridică a copiilor aflați în criză.

Aspectele juridice şi practice ale delincvenței şi minorității sunt abordate în capitolul următor, unde se află de asemenea o cercetare proprie, realizată pe minori probați şi internați, ce validează aserțiunile cu privire la influența grupului asupra comportamentului de tip delincvent manifestat la adolescenți şi preadolescenți.

capitolul III

Aspecte practice ale controlului social în delincvenţa juvenilă

III.1. Delincvenţa şi minoritatea. Studiu de caz în centrul de reeducare Tg. Ocna.

Delincvenţa şi minoritatea

Orice persoană în viața sa parcurge mai multe etape, fiecare fiind caracterizată de o serie de elemente bio-psiho-fizice proprii. Copilăria, adolescența, maturitatea şi bătrânețea sunt etape ale vieții care se caracterizează prin vizibile transformări fizice şi psihice ale fiecărui om, transformări ce nu pot fi ignorate deoarece au o mare însemnătatea atât pentru individ cât şi pentru societate.

Cercetările din domeniul fiziologiei si psihologiei au pus în evidență faptul că, în copilărie şi adolescență persoana are o mare sensibilitate. Copilul şi adolescentul, în anumite limite, spre deosebire de adult, nu are capacitatea deplină de a-şi autoevalua acțiunile proprii în lumina anumitor exigențe sociale şi juridice. Copilul este într-o fază în care abia sunt asimilate, prin educație, elementele primare ale conştiinței sale. Aceste elemente urmează a fi sistematizate şi consolidate prin acțiuni pedagogice perseverente şi de durată. De aceea copilul trebuie educat şi ocrotit cu toată grija şi devotamentul, pentru că numai în raport cu aceasta va fi capabil, când va fi adult să devină un om util societății şi familiei. Orice carențe care pot să apară în educarea şi îngrijirea minorului ele vor avea răsunet asupra comportamentului minorului şi tânărului în sensul întârzierii sau chiar anihilării procesului formativ, de aici derivând o întreagă suită de consecințe negative legate de personalitatea acestora.

Măsurile puse in aplicare pentru o bună educare a minorilor şi pentru prevenirea acțiunilor antisociale în rândul lor, trebuie să țină cont de fragilitatea biopsihofizică a ființei umane în primele stadii ale evoluției şi de asemenea trebuie să fie susținut prin acțiuni social-economice destinate să asigure o dezvoltare normală a minorilor şi orientarea acestora.

Aceste probleme sunt obiect de interes şi pentru o serie de organisme internaţionale. ***Organizaţia Naţiunilor Unite*** a adoptat o ***Declaraţie Universală a Drepturilor Copilului,*** în cadrul căreia a fost proclamat dreptul copiilor la ajutor şi asistenţă, statul fiind răspunzător de soarta tinerei generaţii. În preambulul ***Convenţiei*** se face precizarea că, în conformitate cu principiile proclamate în ***Carta Naţiunilor Unite,*** copilul are nevoie de protecţie şi îngrijire, de o protecţie juridică adecvată, precum şi de crearea unor condiţii materiale şi spirituale de natură să-i asigure o dezvoltare normală fizică şi intelectuală. ***Convenţia cu privire la Drepturile Copilului,*** adoptată de ***Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite*** la 20 noiembrie 1989, semnată şi de ţara noastră, la 26 ianuarie 1990, este o dovadă a interesului pe care România îl manifestă pentru generaţiile viitoare. Ţările semnatare ale ***Convenţiei*** trebuie să-şi adapteze legislaţia internă la cerinţele principiilor şi regulilor adoptate prin Convenţie şi, de asemenea, să întreprindă acţiunile concrete arătate în Convenţie şi necesare aplicării acesteia în viaţă.

Starea de minoritate în plan juridic

Pe planul reglementărilor juridice se impune un statut juridic aparte al minorului faţă de adult, şi aceasta din mai multe puncte de vedere: a) ocrotirea intereselor minorilor; b) sistemul educaţional: c) răspunderea juridică.

a) Aşa cum reiese din literatura de specialitate, noţiunea de „interes al minorului" are un conţinut complex. Ar reprezenta toate măsurile pe care le iau părinţii în deplina obligaţie de creştere şi de îngrijire a sănătăţii şi dezvoltării fizice, morale şi intelectuale a minorului; cuprinde şi reglementările ocrotirii părinteşti sau alternativ pentru minori care se găsesc în situaţii de dificultate. Pentru asigurarea interesului minorului, legea a prevăzut anumite organe competente care exercită atribuţii de control în acest domeniu şi anume: instanţa de judecată şi autoritatea tutelară.

b) Ţinând seama de particularităţile biopsihofizice ale copiilor şi adolescenţilor, de faptul că aceste etape ale dezvoltării fiinţei umane sunt paşi importanţi în procesul formativ – educativ, o importanţă deosebită o capătă activitatea de educaţie şi instruire a acestor viitori oameni maturi. Din acest motiv statul trebuie să se preocupe de asigurarea unui sistem educaţional apt să formeze copiii pentru o viaţă socială economică, şi culturală activă şi demnă.

c) Regimul răspunderii juridice a minorilor este, şi el, influenţat de caracteristicile biopsihofizice ale acestora.

Problema esenţială care se pune în acest domeniu este stabilirea limitei interioare a vârstei de la care un minor ar putea fi socotit ca având, biopsihofizic capacitatea de înţelege şi

discerne între ceea ce este bine şi ceea ce este rău în relaţiile social-umane şi, în consecinţă, de a-şi putea dirija în mod conştient voinţa şi acţiunile. Vârsta de la care se admite că există o asemenea capacitate, devine, astfel şi limita de la care minorii vor avea răspundere juridică pentru faptele lor. Acest lucru e legat totodată de capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice, adică de aptitudinea acesteia de a-şi exercita drepturile şi de a-şi asuma obligaţii, săvârşind acte juridice (art.5 alin.3 din Decretul nr. 31/1954).

Capacitatea deplină de exerciţiu începe de la data când persoana fizică devine majoră, adică de la împlinirea vârstei de 18 ani (art.8 Decretul nr. 31/1954). Una din premisele capacităţii de exerciţiu (alături de capacitatea de folosinţă) este discernământul, care este diferit în funcţie de vârstă. Pe măsură ce omul participă la viaţa juridică, el îşi formează şi dezvoltă discernământul juridic. Dar acest discernământ mai depinde, în afară de vârstă şi de sănătatea minţii. În funcţie de calitatea discernământului, legiuitorul reglementează felurite capacităţi de exerciţiu ale persoanei şi anume:

a) lipsa capacităţii de exerciţiu (care caracterizează discernământul minorului sub 14 ani şi al alienatului sau debilului mintal pus sub interdicţie judecătorească);
b) capacitatea de exerciţiu restrânsă (pentru minorul între 14 şi 18 ani) şi capacitatea de exerciţiu deplină (persoana care a împlinit vârsta de 18 ani şi femeia care s-a căsătorit înainte de această vârstă).

Lipsa de capacitate de exerciţiu a persoanelor fizice menţionate este o măsură de ocrotire a lor, datorită lipsei de discernământ. Ideea ocrotirii persoanei fizice fără capacitate de exerciţiu se reflectă în întregul drept civil, inclusiv în ceea ce priveşte obligaţiile civile (mai ales răspunderea civilă delictuală). Trebuie făcută însă diferenţa între răspundere civilă delictuală şi răspunderea penală.

În cazul răspunderii civile delictuale pe primul plan se află, în toate cazurile, interesele persoanei al cărei patrimoniu a fost prejudiciat printr-o faptă ilicită, în cazul minorului lipsit de capacitate de exerciţiu sau cu capacitate de exerciţiu restrânsă, victima este despăgubită de o altă persoană (răspundere civilă complementară, indirectă). Spre deosebire de răspunderea civilă delictuală, în dreptul penal nu există răspundere pentru fapt altuia, sancţiunile fiind strict personale.

Legislaţia penală face diferenţa între minori cu răspundere penală şi minori care răspund penal. Astfel faptele prevăzute de legea penală săvârşite de minori care în momentul comiterii nu aveau vârsta de 14 ani nu au caracter penal şi nu constituie infracţiune, minorul care are vârsta între 14-16 ani răspunde penal numai dacă se dovedeşte că a săvârşit fapta cu discernământ, iar dacă a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal fără nici o excepţie (art. 99 Cod penal).

Minori sub sancţiune penală instituţionalizaţi
Analiză de caz în Centrul de Reeducare Tg.Ocna – Bacău

Prevederile legale ale funcționării Centrului de Reeducare

Organizarea şi fundamentarea Centrelor de reeducare sunt precizate de Decretul 545/1972 şi Art.104 Cod penal. Încă din momentul internării într-un centru de reeducare minorul participă la o serie de activități menite a contribui la restructurarea sa atitudinal-comportamentală. **[53, p.34]**

Ca instituție, centrul de reeducare cuprinde unități de învățământ (şcoli cu învățământ de zi, seral ori fără frecvență), forme de calificare profesională (şcoli profesionale, şcoli de calificare, ateliere pentru practica profesională, ateliere de muncă), activități interne de reeducare şi culturale.

Centrul de reeducare este condus de director, adjuncți şi consiliul profesoral. Corpul profesoral din centrul de reeducare îşi desfăşoară activitatea după planurile de învățământ şi programele de muncă specifice instituțiilor şcolare şi educative. Cele mai importante funcții ale centrului de reeducare sunt astfel formulate:

- funcția de îngrijire şi supraveghere instituțională;
- funcția de (re)educare, socializare şi dezvoltare personală a minorului;
- funcția de reintegrare familială şi socială;
- funcția de orientare şi pregătire profesională;
- funcția de monitorizare şi evaluare.

Personalul didactic din centrele de minori (profesori, maiştri – instructori, educatori, asistenți sociali, sociologi, psihologi) şi personalul militar (de pază) trebuie să posede o pregătire specifică, în care să se regăsească şi elemente de cunoaştere psihologică, noțiuni generale despre delicvența juvenilă, elemente de psihologie corecțională etc.

Fiind sancțiune de drept penal, măsura educativă se execută regimul instructiv – reeducativă care presupune constrângerea prin regulament intern (activități ordonate, disciplină specifică, program strict). Activitățile principale derulate în centru de reeducare urmăresc cu precădere şcolarizarea, calificarea profesională, munca productivă şi practica profesională .reeducarea minorilor internați. Conform prevederilor Decretului 545/1972 obligațiile (îndatoririle) şi drepturile minorilor internați în Centru de Reeducare pot fi grupate în *Îndatoriri* (să cunoască şi să respecte regulile de ordine interioară, să participe cu regularitate ca cursuri şi la instruirea practică, să-şi însuşească temeinic cunoştințele ce li se predau şi să respecte programul de activitate stabilit, să păstreze cu grijă bunurile proprietate publică, să participe la acțiunile inițiate şi organizate în Centru) şi *Drepturi* (să primească corespondență, pachete cu alimente, bani şi bunuri care nu contravin regulilor interne, să fie

vizitat de rude şi persoane apropiate, să primească hrană adecvată, echipament, asistență medicală).

Centru de reeducare Tg. Ocna – prezentare generală [96####]

Centrul de reeducare Tg. Ocna a fost reînființat la 1 august 2001 şi funcționează în aceeaşi incintă cu Şcoala de Administrație Penitenciară pentru subofițeri Tg. Ocna. Elevii şcolii şi minorii din Centru sunt cazați la cele două nivele ale clădirii dormitoarelor, învață în aceeaşi clădire şi împart sala de masă. Centrul deserveşte toate județele Moldovei, precum şi județele Bihor, Maramureş, Cluj, Bistrița-Năsăud, Covasna, Harghita, Buzău. La data vizitei, în Centru se aflau 79 minori, toți de sex masculin, față de care instanțele de judecată au dispus, în conformitate cu dispozițiile art. 104 din Codul penal, măsura educativă a internării într-un centru de reeeducare. Dintre aceştia, 11 aveau vârste cuprinse între 14 şi 16 ani, 59 între 16 şi 18 ani, iar 9 aveau peste 18 ani. În anul 2003 au fost rulați un număr de 89 de minori, dintre care 44 au fost puşi în libertate. În toate cazurile în care de la internarea în Centru s-a împlinit un an, Consiliul profesoral analizează situația minorilor, iar în cazul în care constată că aceştia au făcut dovada corectării comportamentului, că au fost sârguincioşi la învățătură şi în însuşirea pregătirii profesionale propun instanțelor de judecată (acelora care au dispus măsura internării) liberarea minorilor înainte de a deveni majori. Situația fiecărui minor este de asemenea analizată la sfârşitul fiecărui an şcolar şi cu 2 luni înainte de împlinirea vârstei de 18 ani. În anul 2003, 21 de minori au fost puşi în libertate înainte de împlinirea vârstei de 18 ani. Instanțele de judecată au acceptat în proporție de 100% propunerile de punere în libertate promovate de Consiliul profesoral. În cazul minorilor care împlinesc vârsta de 18 ani şi care nu au probleme disciplinare sau şcolare, Centrul îi pune în libertate fără a mai fi nevoie de încuviințarea instanței de judecată. La discuțiile din cadrul Consiliului profesoral minorii nu sunt invitați să participe. Situația lor le este prezentată în discuții directe, anterior luării unei decizii de către Consiliul profesoral. Cei care urmează să fie puşi în libertate sunt mutați într-un dormitor separat şi incluşi într-un program special de pregătire pentru liberare – "Prolib" -, cu aproximativ o lună înainte de aceasta. Condițiile în care trăiesc şi învață minorii sunt bune. Cele 7 dormitoare ale minorilor se află la etajul I al clădirii în care sunt cazații şi elevii şcolii. Pentru viitor se doreşte amenajarea dormitoarelor elevilor într-un corp separat, astfel încât întreaga clădire să fie destinată cazării minorilor din Centrul de reeducare. Camerele sunt spațioase, bine încălzite şi cazează aproximativ 10-11 elevi fiecare (deşi numărul de paturi suprapuse instalate în fiecare cameră este de 14-18 paturi). Două camere dispun de spălătoare proprii. Minorii au acces la un spălător cu 21 de chiuvete, o sală baie cu 11 duşuri, două toalete cu mai multe cabine, o sală de lectură, o cameră pentru activități educaționale (unde sunt instalate şi două computere), un club, o

cămară de alimente (unde pot depozita alimentele primite prin pachet sau cumpărate din incinta Centrului) şi un oficiu cu mese şi scaune unde pot servi în condiţii civilizate alimentele proprii. Toate dotările acestor anexe sunt în perfectă stare de funcţionare şi curăţenie. Minorii pot circula fără restricţii între camere şi anexele lor, situate toate pe acelaşi nivel, şi sunt însoţiţi de cadre numai când părăsesc etajul. Minorii au acces la o cutie poştală, instalată la intrarea sălii de masă şi la un telefon, instalat la sectorul vizite, neexistând limitări în privinţa folosirii telefonului. Potrivit noilor reglementări, cartelele telefonice nu pot fi împrumutate între minori. La solicitarea minorilor cadrele îi însoţesc la telefon sau la cutia poştală, precum şi pentru a realiza cumpărături în incinta Centrului. Orele de clasă se desfăşoară într-o clădire separată, unde minorii şi elevii şcolii militare învaţă pe acelaşi etaj. De altfel, există un parteneriat cu şcoala militară, în cadrul căruia fiecare elev al şcolii are grijă de câte un minor. În interiorul Centrului, minorii poartă o ţinută obligatorie, inclusiv în timpul vizitelor cu familia. La vizitele în exteriorul centrului, minorii sunt îmbrăcaţi într-un costum de velur. De asemenea, pe perioada iernii, la vizitele în exterior poartă geci standard, obţinute de Centru prin intermediul unei asociaţii neguvernamentale. În privinţa pedepselor aplicate pentru abateri de la regulamentul Centrului, în anul 2003, 11,5% din efectivele de minori au fost pedepsiţi cu mustrare sau izolare. Pedepsele cu izolarea se aplică în cazul violenţelor fizice asupra altor colegi. De exemplu, statistica abaterilor disciplinare din semestrul II al anului 2003 arată că s-au aplicat trei pedepse cu mustrare (doi minori au fost mustraţi pentru confecţionarea de obiecte interzise şi unul pentru instigare la lovire) şi patru pedepse cu izolare (în trei cazuri pentru lovirea altor minori şi într-un caz pentru instigare la lovire). În acelaşi timp, în anul 2003, minorii au fost evidenţiaţi în 125 de cazuri, în 7 cazuri au fost învoiţi cu familia şi în 19 cazuri au fost în oraş cu familia, ca formă de recompensare. În luna ianuarie 2004, au fost aplicate două pedepse cu izolarea. În luna ianuarie 2003 a existat un caz în care un minor s-a plâns că a fost lovit cu bastonul de către trei subofiţeri. Aceştia au fost sancţionaţi cu câte 5, 4 şi respectiv 3 zile de arest, executat la locul de muncă, abaterea a fost consemnată în fişa lor şi au fost schimbaţi din serviciul de supraveghere. Personalul încadrat al Centrului numără 97 de cadre. În compartimentele de învăţământ, calificare şi asistenţă socială/psihologie sunt încadraţi: 3 profesori, 1 învăţător, 3 maiştri instructori, 1 bibliotecar, 1 ofiţer psiholog, 1 asistent social, 6 educatori, 3 ofiţeri specialişti, 4 maiştri militari, 10 subofiţeri tehnici. Din discuţiile cu cadrele penitenciarului a reieşit nevoia ca numărul educatorilor să fie mai mare.

În Centru funcţionează "Şcoala cu clasele I-VIII nr.7 Tg. Ocna" şi "Şcoala profesională nr.2 Tg. Ocna". În cadrul şcolii cu clasele I-VIII există un curs de alfabetizare (clasele I-IV) în care sunt cuprinşi 17 minori, o clasă a V-a (12 minori), o clasă a VI-a (12 minori), o clasă a VII-a (13 minori), o clasă a VIII-a (7 minori). Cursurile claselor a VI-a, a

VII-a şi a VIII-a sunt cu frecvenţă redusă. Pe lângă pregătirea şcolară, minorii din clasele cu frecvenţă redusă, participă şi la cursurile de profesionalizare cu durata de un an astfel: cei din clasele a VI-a şi a VII-a la cursurile de lăcătuş mecanic (25 de minori) şi cei din clasa a VIII-a la cursurile de tâmplar universal (7 minori). La Şcoala de arte şi meserii (profil lăcătuş mecanic), 7 minori sunt înscrişi la cursurile clasei a IX-a. În plus, în cadrul disciplinei de învăţământ "activităţi de profesionalizare", minorii din clasele a V-a şi a VI-a sunt iniţiaţi în meseria de frizer, iar elevii claselor a VII-a şi a VIII-a în meseria de ospătar. Pentru viitor, în colaborare cu Agenţia Naţională de Ocupare a Forţei de Muncă, Centrul doreşte să organizeze cursuri de calificare de scurtă durată (4 luni) pentru sectorul servicii: legumicultori, pomicultori, îngrijitori spaţii verzi, instalatori instalaţii sanitare. Cursurile şcolare sunt asigurate de către cei 3 profesori şi un învăţător încadraţi, la care se adaugă 2 profesori de istorie/geografie şi un profesor care predă educaţie civică/psihologie, cu plata cu ora. "Activităţile de profesionalizare" sunt organizate de către personalul Centrului (frizerul unităţii şi subofiţerul care se ocupă de bucătărie). Şcoala şi orele de atelier se desfăşoară lunea, marţea şi miercurea, până la ora 14. De joi până duminică au loc activităţi recreative şi educaţionale. Joia şi vinerea după-amiază minorii au timp la dispoziţia lor. Cei care participă la cercurile Clubului elevilor din Tg. Ocna au posibilitatea de a o face vinerea după-amiază. Deficitul de material didactic al şcolii şi dotarea atelierelor vor fi acoperite dintr-o finanţare Phare în valoare de 100.000 euro, pe parcursul anilor 2004–2005. Conducerea şcolii a apreciat această sumă ca fiind suficientă pentru nevoile de material didactic şi dotarea atelierelor. În compartimentul de asistenţă socială şi psihologie se derulează activităţi specifice. La internarea minorilor în centru are loc o evaluare a lor psihologică şi socio-familială (pe bază de teste şi interviu cu minorul). În funcţie de nevoile identificate, minorul este inclus în programe socio-educative şi terapeutice. În cadrul programelor socio-educative, în semestrul II al anului 2003, 8 minori au fost în tabăra Vânătorul din jud. Dâmboviţa (cu sprijinul Fundaţiei Terre des hommes), 34 de minori au participat la diferite excursii (de exemplu, la Muzeul de istorie din Oneşti, la Borzeşti, la Mausoleul de la Mărăşeşti etc.), iar 15 minori au participat la un meci de fotbal cu Centrul de reeducare de la Găeşti. De asemenea, în colaborare cu Asociaţia Familia, în cadrul programului "O casă pentru fiecare", un minor care s-a liberat din Centru (fost "copil al străzii") a beneficiat de o locuinţă. În noiembrie 2003, în Centru a fost organizată o masă rotundă la care au participat atât minori internaţi, cât şi elevi ai Şcolii nr.2 din localitate. De asemenea, minorii au participat la Balul Mărţişorului, împreună cu elevii din localitate. Opt minori ai Centrului au participat în luna decembrie 2003 la o expoziţie de pictură organizată la un liceu economic din Bucureşti. Cu această ocazie minorii au vizitat şi oraşul. În luna decembrie 2002, alţi doi minori au participat cu icoane pe

sticlă la o expoziție de pictură organizată de Ministerul Justiției. La data vizitei în Centru, erau în desfăşurare mai multe programe socio-educative. De exemplu, în cadrul programului "Educația prin influență" fiecare elev al şcolii militare are în grijă un minor. În programul "Educație integrată", minorii participă la programele educaționale ale Clubului elevilor din Tg. Ocna, Şcolii generale nr.2 Tg. Ocna şi ale Şcolii profesionale din Tg. Ocna. La Clubul elevilor, o dată pe săptămână, 30 de minori din Centru participă alături de copiii din localitate la cercurile de karting, muzică, pictură şi electronică. Serviciul de reintegrare socială şi supraveghere Bacău desfăşoară în Centru programul "7 paşi". În cadrul programului "Pregătire pentru liberare", cei care urmează să se libereze din Centru sunt mutați într-o cameră specială cu o lună înainte de acest eveniment. Tot cu o lună înainte de liberare se trimit scrisori, după caz, către Serviciile de Reintegrare Socială şi Supraveghere, Agențiile Județene de Ocupare a Forței de Muncă, Autoritatea tutelară, Direcțiile Județene pentru Protecția Copilului, bisericile din localitățile de domiciliu ale persoanelor ce urmează să se libereze. Instituțiile vizate sunt informate despre liberarea persoanei şi le este solicitat ajutorul pentru sprijinirea sa în vederea reintegrării sociale. pe baza protocolului încheiat cu Serviciul de Reintegrare Socială şi Supraveghere Bacău, un consilier de la această instituție vine la Centru şi îi informează pe cei ce urmează să se libereze că pot solicita asistență post penală Serviciului. Personalul compartimentului de asistență socială şi psihologie se implică şi în restabilirea relațiilor cu familia ale minorilor nevizitați (« necăutați »). Ei încercă să localizeze şi să contacteze familia, iar în unele cazuri acest lucru a dus la o reluare a legăturilor de familie. Cabinetul medical şi cabinetul stomatologic acordă asistență atât minorilor, cât şi elevilor şcolii militare, cadrelor din unitate şi deținuților adulți care lucrează la diverse şi sunt cazați separat. Cabinetul medical are încadrați 1 medic generalist şi 5 asistenți medicali generaliști, dintre care unul este detaşat la Spitalul Penitenciar Tg. Ocna. În anul 2003, cabinetul medical a acordat în total 6000 de consultații, din care 2500 pentru minori (aproximativ 8 consultații pe zi). Cabinetul medical colaborează cu Spitalul penitenciar pentru analize, dar ținând cont de specificul spitalului (TBC activ), recoltarea se realizează la Centru. Medicul Centrului a afirmat că minorii nu au probleme deosebite de sănătate, ci în general doar simple viroze. De aceea, a apreciat că un singur medic este suficient pentru o asistență medicală corespunzătoare. Totuşi, cabinetul medical mai are nevoie de doi asistenți, dintre care unul de farmacie şi încă un generalist. În acest sens s-a înaintat deja o solicitare către Direcția Generală a Penitenciarelor.

Cabinetul stomatologic are încadrați un medic, un asistent şi un tehnician dentar, dispunând şi de un laborator de tehnică dentară propriu. Cabinetul stomatologic acordă aproximativ 10 consultații pe zi din care 5 pentru minori.

Eficiența intervenției. Experimentul de la Tg.Ocna

În viziunea conducerii centrului – cu aprobarea ministerului de resort -, funcționarea Centrului de Reeducare Minori din Tg. Ocna în acelaşi perimetru cu Şcoala de Administrație Penitenciară reprezintă contextul favorabil realizării programului Educație prin influența minorilor delincvenți. Tezele de bază se referă la: 1. minorii au posibilitatea să relaționeze, să comunice cu elevii şcolii, să desfăşoare activități comune cu caracter educativ, sportiv, de divertisment ; 2. familiarizarea viitorilor absolvenți ai şcolii cu particularitățile unei populații penale aflată la vârsta minoratului şi care se caracterizează prin şansele cele mai mari de reabilitare; 3. viitorii gardieni sunt puşi în situația să învețe şi să experimenteze manierele de lucru privitoare la tratamentul persoanelor aflate în detenție.

Ipoteza acestui demers se referă la faptul că este necesară o nouă filosofie despre reabilitarea minorilor sancționați cu măsura educativă a internării într-un centru de reeducare : trecerea de la educația colectivă, uniformă, nediferențiată la cea personalizată, cu accent pe relația educațional terapeutică bazată pe influență socială.

Influența educativă a elevilor şcolii de administrație penitenciară asupra minorilor se concretizează în activități ce conduc la învățarea unor modele comportamentale, a unor conduite formale, ținută vestimentară, discreditarea unor modele neconforme cu regulamentul, diminuarea stărilor conflictuale, încurajarea comportamentelor acceptate. Având în vedere faptul că elevii şcolii şi minorii delincvenți utilizează aceleaşi condiții de viață şi au posibilitatea să relaționeze şi să comunice în derularea experimentului, imitația şi conformismul pot fi principalele forme de influență socială. În aceste condiții, minorul devine un individ activ, implicat cognitiv şi emoțional în această modalitate de transmitere a comportamentului şi atitudinilor : într-o manieră proprie, el codează informația despre comportament în relația sa cu elevul-gardian iar apoi o va folosi drept ghid în conduitele proprii. Teoria de bază utilizată, teoria învățării sociale, susține că indivizii achiziționează comportamente sociale prin experiență directă sau prin experiență indirectă, adică prin imitarea modelelor. În consecință, nu este nevoie ca grupul să impună explicit individului respectarea normelor pentru ca acesta să se conformeze. S-a demonstrat, de exemplu, că simpla luare la cunoştință a dezacordului cu grupul îl face pe individ să-şi schimbe comportamentul sau opinia în direcția consensului de grup.

Pentru minori, este un beneficiu deoarece desfăşoară activități comune şi dispun de un ambient social şi fizic normal: studiază în acelaşi corp de clădire, dorm în acelaşi pavilion, folosesc în comun baza sportivă şi sala de pregătire fizică, bibliotecile, cabinetul de informatică, iau masa împreună, asistă la spectacolele prezentate în unitate, etc. Totodată, au posibilitatea să relaționeze şi să comunice cu elevii şcolii, care devin surse de influență educativă. Dezvoltarea aptitudinilor de comunicare şi a competențelor de relaționare poate

contribui la consolidarea unor abilități care să le permită un comportament constructiv, autonom şi responsabil în cadrul comunității, după punerea în libertate.

Pentru elevii şcolii de subofițeri-gardieni, acest experiment constituie un prilej de a lua un contact cu regimul viitoarele locuri de muncă, înainte de efectuarea primului stagiu de practică profesională, au ocazia să aplice cunoştințe dobândite în cadrul modulelor de pregătire: supraveghere, îndrumare, consiliere, sprijinirea activităților cultural artistice, sportive şi de resocializare. În cadrul parteneriatului relația elev – minor este orientată către cunoaşterea nevoilor şi problemelor minorului, susținere şi ajutor, valori estetice şi morale, deschiderea orizontului cultural, consolidarea imaginii de sine prin valorizarea individului, descoperirea de noi valori, etc. Elevii realizează, pe baza unei fişe de observație, o urmărire personalizată a evoluției minorilor, înregistrând progresele comportamentale şi atitudinale. Un sondaj de opinie realizat în rândul absolvenților şcolii din anul precedent, relevă faptul că 84,11% consideră experimentul util pentru formarea lor profesională. (*apud* Neamțu, G., Stan, G., 2005).

III. 2. Polimorfismul delincvenţional şi etiologia conduitelor la delincvenţii tineri. Analiză sociologică prin chestionar asupra minorilor instituţionalizaţi în centre de reeducare

Tulburările de comportament ale adolescenţilor şi delincvenţa juvenilă

Toate studiile din literatura de specialitate arată că adolescentul dezvoltă, destul de frecvent o serie de conduite *originale* prin care asimilează conținutul normativ al cerințelor exterioare şi, în acelaşi timp, îşi adaptează acțiunile sale morale la constrângerile ce definesc aceste cerințe. Acțiunile adolescentului, limbajul, comportamentul, raporturile cu adulții şi cu anturajul contrazic adeseori valorile morale ideale, cu care adolescentul încearcă să-şi structureze propriul său sistem de norme şi valori. Multe din acțiunile sale, precum *nonconformismul* vestimentar, indisciplină, evaziunea din mediul familial sau şcolar, consumul de alcool, agresivitatea limbajului, fumatul, transgresează normele şi regulile de conviețuire morală şi au ca element comun ruptura cu modul de viață obişnuit, cu comportamentul anterior, cu *aşteptările* adulților. Pentru a delimita mai bine conduitele

„normale” de cele de tip deviant, trebuie făcute unele precizări cu privire la comportamentul adolescenților. Deoarece, spre exemplu, adulții nu sunt incriminați pentru unele conduite cum ar fi vagabondajul, fuga de acasă, pe când adolescenții care adoptă asemenea conduite sunt etichetați ca devianți

În sensul său legal, delincvența juvenilă include ansamblul manifestărilor considerate *antisociale* care prezintă o *gravitat*e şi *periculozitat*e deosebită din punct de vedere al consecințelor lor şi se defineşte în raport cu relațiile şi valorile sociale lezate care sunt protejate de *normele juridice* penale. În acelaşi timp, trebuie făcută diferența: predelincvența se referă la ansamblul actelor definite ca antisociale care-l pot conduce pe adolescent în fața instanței de judecată. Actele cu caracter predelincvent nu pot fi considerate ca simptomatice pentru *stările patologice* propriu–zise. Atitudinile adolescenților suferă modificări importante care pot facilita, în condițiile unor factori sociali **agravanți**, stabilirea structurilor patologice şi chiar apariția unor tulburări patologice (schizofrenia). În condițiile unui mediu educativ adecvat (pozitiv), acestea pot fi considerate doar reacții imature şi regresive ce se vor ameliora în timp. De multe ori, diferitele acte care nu încalcă normele penale, ci doar regulile etice, nu aduc prejudicii sistemului axiologico–normativ al societății, ci reprezintă un „handicap pentru făptuitorul însuşi şi pentru dezvoltarea armonioasă a personalității sale” **[72, p.165]**.

Adolescenții cu tulburări de comportament se manifestă prin simptoame caracterizate de un mare **polimorfism**, care depind atât de vârstă, sex, stadiu de dezvoltare, cât şi de factorii de mediu. Simptomatologia tulburărilor de comportament cuprinde o arie largă de manifestări plecând de la o simplă minciună şi putând ajunge la acte de mare gravitate (de exemplu, omucidere).

Comportamentul reprezintă ansamblul manifestărilor exterioare prin care un subiect exprimă atitudinea şi reacțiile sale într-o anumită situație, ținând seama de normele şi regulile sociale. Tulburările de comportament sunt frecvent confundate cu tulburările de caracter, primele fiind dependente de o modificare a afectivității şi uneori a personalității. Comportamentul este un răspuns la o solicitare internă sau externă care poate declanşa sau nu o tulburare de comportament; dar această tulburare nu este sancționată întotdeauna, astfel încât se poate concluziona că **nu întotdeauna** o tulburare de comportament conduce la delincvență.

Analiza comportamentelor *predelincvente* este necesară în **[64, p.63]**:

- depistarea factorilor care determină ca unii tineri să devină delincvenți şi alții nu în condițiile săvârşirii unor acte predelincvente cu caracter similar;
- prevenirea fenomenului de devianță juvenilă prin concentrarea acțiunilor asupra unor aspecte critice ale proceselor de socializare şi integrare socială;
- identificarea prematură a unor tendințe către delincvență a unor categorii de adolescenți;

În literatura de specialitate sunt prezentate o serie de:

1) Comportamentele ***deviante,*** asumate moral se dezvoltă clar după şapte caracteristici ale tulburărilor de comportament **[49, p.21-22]**: ani, întrucât consolidarea conştiinţei de sine se realizează abia în perioada pubertăţii şi adolescenţei. Părinţii şi profesorii sunt mediatorii principali ai valorilor culturale şi morale. Până la pubertate, comportamentul deviant moral se manifestă mai ales ca *inadaptare* psiho – socială, familială sau şcolară şi mai rar ca manifestări antisociale. În pubertate şi adolescenţă, conduitele predelincvente sunt legate pe de o parte de imaturitatea socio – afectivă şi caracterială, iar pe de altă parte, de dificultăţi de adaptare în cadrul legislaţiei şi al restricţiilor.
2) Comportamentele ***aberante*** se pot exprima relativ devreme şi au un spectru larg de manifestări, adesea stereotipe.
3) Există numeroase forme de comportamente ***de graniţă*** între comportamentele convenţionale şi cele deviante moral sau legal, între comportamente conformiste şi cele aberante. Evaluarea lor este deseori dificilă. Noel Maillone (citat de M.R.Monţanu) prezintă două tipuri de adolescenţi delincvenţi: primul tip este cel al adolescenţilor care săvârşesc infracţiuni trăind intens pe plan subiectiv intern *teama*, identificându-se în cele din urma cu delincvenţii; a doua categorie este cea a delincvenţilor care au o *atitudine antisocială* ce le monopolizează întreaga conduită.
4) ***Infracţionalitatea,*** acte ce se raportează la variabile ca vârsta şi la structurile socio-culturale.

Literatura de specialitate (vezi V. Preda, G. Neamţu, D. Banciu, I. Pitulescu ş.a.) prezintă o serie de simptoame care definesc *tulburările* de comportament. Printre aceste manifestări destul de frecvente, puse în evidenţă şi de cercetarea noastră, sunt: iritabilitatea, instabilitatea, impulsivitatea, irascibilitatea, eşecul, abandonul şcolar, fuga, vagabondajul, furtul, cerşetoria, diferite acte de cruzime, piromania, alcoolismul, tulburările sexuale, prostituţia, tentative de suicid, omuciderea.

Minciuna sau tendinţa de alterare a adevărului, constă în relatarea deliberat deformată a adevărului, a unor fapte cunoscute sau petrecute, cu scopul de a obţine un avantaj. Unii autori prezintă câteva cauze care conduc la adoptarea acestei conduite: manifestare a fanteziei, a lăudăroşeniei, intenţia de a înşela, dorinţa de compasiune, dorinţa de a se salva dintr-o situaţie neplăcută considerându-le ca o reacţie de apărare, simpatie şi antipatie, raţionamente superficiale la adolescenţi.

Instabilitatea reprezintă mai mult o modalitate reacţională a Sistemului Nervos Central, decât o tulburare de comportament, manifestată psihomotor. Instabilitatea este

definită de unii autori ca incapacitatea de a păstra o atitudine, de a fixa atenția, de a reacționa în mod conştient, de a prevedea o acțiune.

Irascibilitatea mai este denumită şi furie, nervozitate, nestăpânire de sine, o reacție de descărcare motorie critică.

Impulsivitatea – reacție de scurtcircuitare, reprezentând o trecere directă la actul de satisfacere a apetitului agresiv, de opoziție, are un caracter brusc, necenzurat, mai puțin elaborat în privința diversității acționale.

Eşecul şi abandonul şcolar – se poate datora unor cauze precum: frecvența redusă (neregulată), condiții de mediu nefavorabile, lipsa de îndrumare a copiilor de către şcoală, familie. Eşecul şcolar induce, de cele mai multe ori, o stare de tensiune, ceea ce-i determină pe indivizi să se asocieze în grupuri de tineri cu preocupări antisociale. Eşecul şcolar culminează de obicei cu abandonul şcolar, motiv pentru care aceşti adolescenți nu pot obține o calificare sau un loc de muncă prin care să-şi satisfacă necesitățile de subzistență.

Comportamentul de fugă şi vagabondaj. Fuga şi vagabondajul sunt considerate a fi cele mai importante forme de comportament predelincvent. Fuga reprezintă părăsirea fără autorizație şi fără a anunța (prevenire) pe cineva de locul în care minorul trebuie să se afle în mod normal (acasă sau la şcoală). Fuga este o expresie a unor tulburări de afectivitate şi de caracter, având o motivație psihosocială: frica, aversiunea, revolta şi descurajarea. Comportamentul de evaziune al adolescenților reprezintă o reacție la momentele dramatice intervenite în cadrul familiei sau la stimulii negativi din mediul şcolar. El poate fi descris ca un fapt normal sau ca unul patologic. Se poate vorbi de un comportament normal atunci când acest fapt are la bază o stare de inadaptare impusă de conflictele existente în cadrul protector (exemplu, familia) şi se poate vorbi de un comportament patologic în momentul în care acesta se manifestă ca un simptom tipic al unor tulburări de natură psihică.

Alcoolismul şi dependența de droguri – alcoolul reprezintă unul dintre principalii factori răspunzători pentru comportamentul antisocial (agresiune, crimă, jaf, huliganism), impunându-se ca o problemă de igienă mentală socială şi la adolescență. În perioada adolescenței, atât consumul de alcool cât şi cel de droguri, se manifestă în formă acută. Prin aceste substanțe, adolescentul tinde să-şi arate nonconformismul, sfidarea față de autoritatea adultului sau încearcă să lupte împotriva timidității şi anxietății.

Furtul reprezintă cel mai frecvent delict săvârşit de minori şi este definit ca un atentat la proprietatea particulară sau publică. Furtul începe de obicei în familie şi se extinde apoi în mediul extrafamilial, de la obiecte de valoare mică până la sume importante de bani. Infracțiunea de furt este de obicei asociată cu fuga, prostituția (în cazul fetelor), uneori cu omuciderea şi piromania. În unele țări, furturile reprezintă 70% dintre delictele minorilor.

Devierile şi delictele sexuale. În perioada adolescenței, gravitatea apare în momentul în care relațiile sexuale sunt întâmplătoare, determinate de setea de aventură sau când acestea se caracterizează prin precocitate. Dintre devierile sexuale cele mai frecvente sunt homosexualitatea şi prostituția. Precocitatea şi devierea sexuală apar de obicei în mediile de subcultură şi dezorganizare socială, unde moralitatea se găseşte într-un grad mai scăzut.

Suicidul şi tentativa de suicid. Atât suicidul cât şi tentativele de suicid mai sunt numite şi comportamente autolitice sau autodistructive. Suicidul este actul autoagresiv prin care o persoană, în mod intenționat, îşi produce moartea. Suicidul reuşit este de 10 ori mai scăzut decât tentativele de suicid, cauzele fiind de ordin psihologic. Autorii lucrărilor de specialitate fac distincția între „suicidul sincer", bine motivat, şi „suicidul şantaj", ipocrit, cu amprenta isterică.

Omuciderea este un delict foarte grav, dar rar. Acest delict reprezintă 0,40% din delincvența juvenilă. Se poate manifesta sub forma omuciderii involuntare (de exemplu, în cazul tâlhăriilor).

Diferiți autori au avut o perspectivă diferită asupra **tulburărilor** de comportament, motiv pentru care, în literatura de specialitate au apărut mai multe tipuri de clasificare ale acesteia. D. Ozunu **[1, p.30]** (1995) identifică două orientări fundamentale în clasificarea devierilor de comportament: orientarea psihiatrică şi orientarea psihologică – biopsihologică.

Realizând o îmbinare a caracterului etiologic cu cel psihopedagogic, D. Ozunu ajunge la următoarea clasificare a devierilor de comportament **[1, p.31]**:

a. devieri de comportament care țin de ***constituția psihopatoidă*** – manifestările de această categorie sunt de origine organică şi mai greu de tratat; printre caracteristici se înregistrează manifestări de inafectivitate, autism, amoralitate, acte de cruzime față de animale, linguşire, minciună;
b. devieri de comportament ce țin de modificările ***structurii neuropsihice*** – caracteristicile sunt manifestări precum nelinişte motorie, depresie şi labilitate psihică, hiperexcitabilitate, negativism, vagabondaj; aceste devieri apar datorită unor leziuni cranio – cerebrale, unor boli infecțioase, unor afectări morfofuncționale ale sistemului nervos central;
c. devieri de comportament ce decurg din ***schimbările negative*** survenite în condițiile de ***mediu fizic şi social*** – factorii cauzali sunt identificați în cadrul mediului familial, în influența grupului de prieteni, în regimul de viață inadecvat;
d. devieri de comportament ce țin de schimbările patologice produse de ambii termeni (individ – mediu) – în acest caz, factorii endogeni şi cei exogeni îşi amplifică reciproc efectele distructive.

În funcție de gradele diferite de fixare ale devierilor de comportament, se pot identifica trei stadii de evoluție a lor **[1, p.31]**:

a. tulburări de comportament ***uşoare*** **(de gradul I),** specifice acestora fiind actele de indisciplină ocazionale, în şcoală sau familie; în aceste situații, dacă sunt depistate la timp, se pot realiza acțiuni de corijare a indivizilor;
b. tulburări de comportament ***mijlocii*** **(de gradul al II-lea)**, în acest stadiu manifestările deviante se integrează în comportamentul individului (adolescentului), ceea ce îngreunează procesul de corijare a lor;
c. tulburări comportamentale ***grave*** **(de gradul al III-lea)**, în această categorie fiind incluşi elevii delincvenți, vicioşi, turbulenți, deviați moral.

Un alt autor, I. Străchinaru (1969), realizează o altă clasificare a devierilor de conduită în funcție de simptomul prevalent **[1, p.32]**:

a. conduite de **evaziune** sau de demisie, acestea exprimând de cele mai multe ori un dezacord cu mediul, la care elevul răspunde prin retragere, refugiu în el însuşi;
b. conduite de **dominare,** agresive sau revendicative, de obicei acestea desfăşurându-se pe fundalul egocentrismului, principalele forme de manifestare fiind mania şi agresivitatea;
c. conduite **perverse.**

Manifestările comportamentului deviant nu reprezintă altceva decât reacții specifice, individualizate ale elevilor la frustrările pe care le suportă în relațiile cu mediul. Ele au ca substrat un deficit de adaptare între elev/adolescent şi mediu (şcoala, familia, mediul extrafamilial). Dintre comportamentele de evaziune sau de demisie se pot aminti: actele de indisciplină cronică în timpul activităților educative, manifestări datorate instabilității de tip caracterial, manifestări datorate dezinteresului față de şcoală, neglijarea sistematică a obligațiilor şcolare, manifestările indiferenței afective, manifestări ale lipsei de respect față de educatori, lenea, minciuna, falsificarea de note în carnetul de elev, distrugerea de bunuri, izolarea de colegi, refuzul de a intra în clasă, fuga de la şcoală sau de acasă, vagabondajul, abandonul şcolar.

În ceea ce priveşte conduitele de dominare, agresiv – impulsive, acestea pot fi, prin exemplificare: atitudinile sfidătoare, denigrarea colegilor de clasă sau a profesorilor, înşelarea altor elevi sau adulți, manifestările egoiste, manifestările isteroide, manifestările impulsive, actele de tâlhărie. Ca vicii sunt considerate următoarele comportamente: fumatul şi consumul de băuturi alcoolice, consumul de droguri, practicarea jocurilor de noroc, furtul.

Conduitele perverse sunt atât perversiunile, prostituția, violul, cât şi punerea în circulație a unor materiale pornografice care pot constitui un preambul al devierilor de comportament în plan sexual. Manifestările de acest tip devin mai periculoase atunci când se comit în grup.

Alți specialiştii au clasificat trei forme ale comportamentului de evaziune **[64, p.67]**:

- ***voiajul*** (considerat ca fenomen normal, stimulat de dorința adolescentului de a vedea locuri noi);
- ***fuga propriu – zisă*** (manifestată în situații conflictuale şi situații stresante: de abandon, maltratare, dorința de răzbunare față de părinți);
- ***fenomenul „drumului"*** sau aşa-numitul „vagabondaj" (tendința adolescentului de a părăsi definitiv familia sau mediul social).

În alte apariții din literatura de specialitate s-a realizat o clasificare a tulburărilor de comportament, acestea fiind împărțite în patru categorii (Ghiran, 1991) **[21, p.62-70]**:

a. tulburări de comportament de ordin ***criză*** bio – psiho – socială ce sunt raportate la anumite etape critice de vârstă;
b. tulburări de comportament de **tip *carențial***, ce sunt determinate de carențe afective, materiale;
c. tulburări de comportament de tip ***sociopatic*****,** comportamentul deviant avându-şi originea într-un eveniment extrafamilial cu influențe asupra individului;
d. tulburările de comportament pot apărea ca simple ***simptome*** în cadrul unor tulburări psihice mult mai complexe.

Din punctul de vedere al fenomenologiei clinice de manifestare, tulburările de comportament se împart în:

- ***tulburări de comportament neepisodice*** (un rău poate duce la alt rău; nu are caracter de boală); cuprind la rândul lor următoarele tipuri de conduită deviantă: neascultarea, agresiunea, minciuna, furtul, vagabondajul.
- ***tulburări de comportament episodice*** (se caracterizează printr-o evoluție sinu-soidală, în sensul că, după o perioadă de echilibru apar perioade de dezechilibru).

Tulburările de comportament episodice se caracterizează printr-o întrerupere bruscă a modului de viață. Există două subcategorii de astfel de tulburări:

- tulburări caracterizate printr-o stare de inhibiție;
- tulburări caracterizate printr-o stare de dezinhibiție.

În explicarea tuturor acestor tulburări de comportament aproape toți autorii identifică o serie de cauze cum ar fi: ereditatea, educația, condițiile de mediu defavorabile, tulburările de personalitate ale educatorilor. N. Mitrofan **[48, p.69]** prezintă două categorii de factori ce stau la baza delincvenței juvenile:

a) ***factori individuali*** (disfuncțiile cerebrale, deficiențele intelectuale, tulburări ale afectivității, tulburări caracteriale);
b) ***factori externi, sociali*** (climatul educațional familial, eşecul privind integrarea şcolară).

Evoluția tulburărilor de comportament depinde în mare măsură de momentul în care apar primele simptoame. Unii minori îşi încep „cariera" de delincvenți de timpuriu, de obicei în cadrul familiei, iar alții mai târziu, atât la nivel psihoindividual, cât şi în grupurile de prieteni. Aceste dezechilibre mentale sunt determinate de o serie de factori ce acționează şi la nivel macrosocial. Astfel, o mare importanță în generarea dezechilibrului mintal îl au influențele educative, în special carența de autoritate, dezorganizarea familială, instabilitatea mediului de viață. O dată instalate aceste tulburări de comportament, aceste dezechilibre, sunt tot mai greu de înlăturat.

Toate aceste aspecte multiforme şi complicate pot fi *identificate, analizate, clasificate* în multiplele lor ipostaze, care se regăsesc de regulă într-o instituție de profil: un centru de reeducare pentru minori. Prezentarea succintă a unuia dintre ele – realizată în subcapitolul anterior – arată nivelul de atenție instituțională şi mai puțin socială acordat în România problematicii delincvenței juvenile. Dar constituie şi un prilej de CERCETARE şi INVESTIGAȚIE SOCIOLOGICĂ asupra unui tip de subiect de o mare complexitate: minorul delincvent. Acesta a fost motivul principal pentru care am participat la o cercetare multidisciplinară, realizată în echipă mixtă, având ca populație țintă minorii internați în Centrul de Reeducare Tg.Ocna din județul Bacău.

Şi trebuie încă o dată menționat că lucrarea de față a avut ca fundament metodologic mai multe metode sociologice, utilizate într-o strategie în care metoda anchetei a fost în prim plan. Pentru investigarea populației de minori delincvenți aflați sub sancțiune penală internați la Centrul de Reeducare din Tg.Ocna, s-a folosit tehnica chestionarului aplicat de operatori specializați, cu toate tipurile de întrebări: închise, semiînchise, semideschise, deschise. Formularul se află în Anexa 5. Populația investigată a fost populația totală din acel moment aflată în Centru, respectiv N = 65 subiecți din totalul de 66 subiecți, un minor nefiind investigat deoarece era complet neşcolarizat, iar unele sarcini prevedeau cunoştințe minime şcolare. Investigația s-a desfăşurat în luna mai 2002 şi apoi cu verificarea unor elemente în aprilie 2003. Echipa de cercetare a fost una multidisciplinară, alcătuită din specialişti în sociologie, psihologie şi ai administrației penitenciare. Metodologia a cuprins mai multe tehnici, funcție de scopurile urmărite de fiecare categorie de specialişti. S-au aplicat, de asemenea, Experimentul asociativ verbal, Testul arborelui Koch-Storra, Chestionarul de personalitate pentru nivel secundar H.S.P.Q. Ca tehnici sociologice, în realizarea anchetei s-au folosit chestionarul, întrevederea, observația şi analiza documentelor oficiale. Dintre acestea, prezentăm mai jos câteva elemente din caracterizarea populației de minori internați. Precizăm că formularele aplicate sunt prelucrate în parte datorită cantității mari de date cuprinse şi datorită faptului că interpretarea se află în fază de lucru a echipei multidisciplinare. Unele informații vor fi folosite în studii autonome ulterioare. De asemenea, în Anexe sunt prezentate unele date, organizate în SPSS.

În analiza următoare se va face referire la câteva aspecte mai importante, de fapt, aceleaşi pe care le-am urmărit şi în cadrul anchetei prin chestionar, anume: variabile de *familie, şcoală, prieteni, figuri semnificative,* tendința spre *toxicomanie, standarde de viață.* Trebuie să precizăm că, utilizând întrebări de control pentru verificarea sincerității, s-a constatat un grad ridicat de contaminare a răspunsurilor generat cel mai probabil de calitatea de internat, cu o tendință spre conformitate instrumentală, astfel încât trebuie luată o marjă de precauție față de răspunsurile subiecților. De altfel, în chestionar au fost inserate întrebări de control, care să măsoare gradul de corectitudine a răspunsurilor. Spunem « corectitudine » deoarece de multe ori minorii pot considera răspunsurile lor ca fiind sincere pentru că ei le consideră ca atare, deşi acestea pot fi incorecte din punctul de vedere al concordanței cu realitatea. Este cunoscută de altfel trăsătura specifică de imaturitate afectivă, în discordanță cu alte variabile de dezvoltare individuală. Itemul care încearcă să măsoare corectitudinea răspunsurilor este Q 49 ("de câte ori au călătorit cei din familia ta în străinătate în ultimul an de zile") iar răspunsurile, oarecum paradoxale, sunt următoarele:

Ca structură de *vârstă*, populația de minori instituționalizată este cea din figura următoare. Trebuie spus însă că marjele limitelor de vârstă (inferioară de 14 ani şi superioară de 18 ani) sunt oarecum flexibile, întâlnindu-se cazuri de depăşire a acestor vârste legale. Motivele sunt diferite. Uneori însă subiecții tind să spună vârsta legal – acceptată, pentru a nu crea « probleme » personalului de care ei depind în viața de zi cu zi.

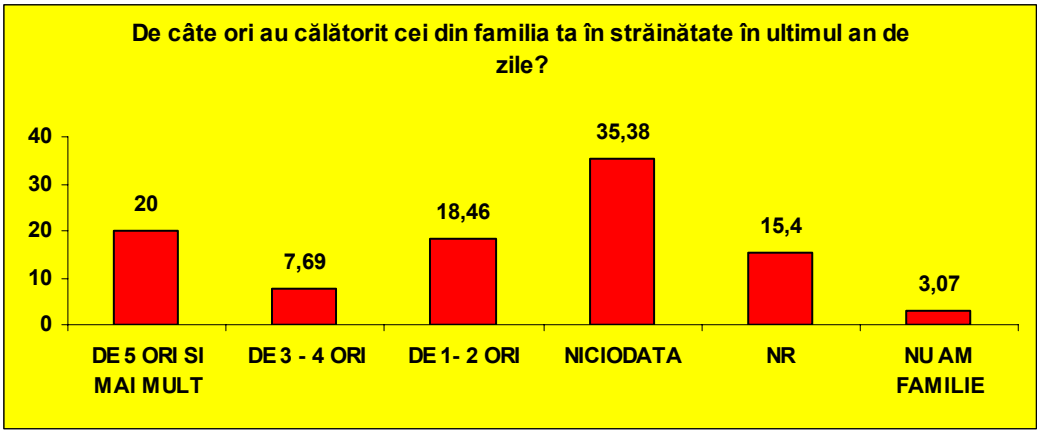

Cu privire la familie, se CONFIRMĂ aproape toate aserțiunile făcute în lucrare şi în observațiile din prezentul subcapitol. O primă observație se referă la faptul că mai mult de jumătate dintre ei provin din familii dezorganizate şi monoparentale. Numărul de familii incomplete este foarte mare adică 55, 38 %. Şi iată că literatura de specialitate nu greşeşte când subliniază rolul familiei în construirea conduitelor pro sau antisociale. Oarecum surprinzător este numărul mic de subiecți care nu recunosc o realitate de dimensiuni mai mari : 3 % dau răspunsul "Nu am familie", deşi în statistica instituției arată că numărul era mai mare. O explicație se referă la faptul că minorii sunt puternic ataşați de imaginea şi valorile afective ale familiei şi *nu recunosc* faptul inexistenței sale.

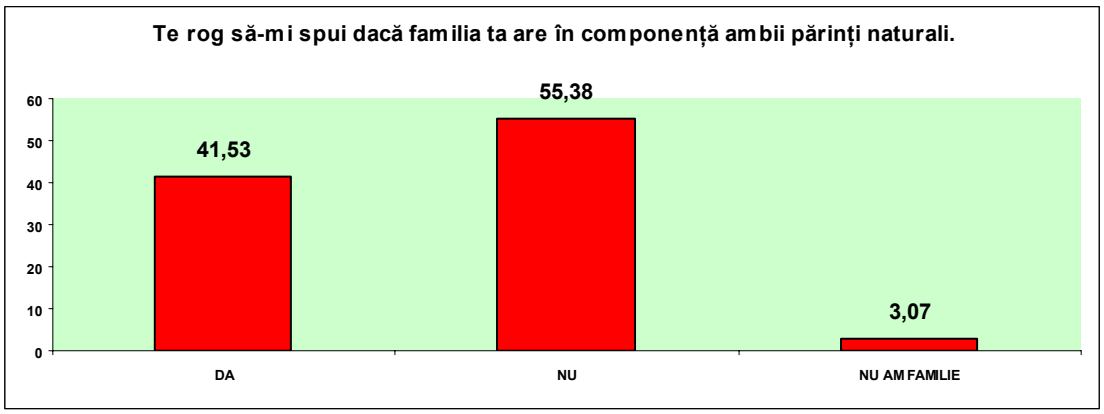

Cauzele cele mai frecvente pentru care familiile nu mai au în componență ambii părinți naturali sunt divorțul şi decesul; dar frecvențele mari ale răspunsului « deces » pot fi inventate şi explicate prin refuzul subiecților de a mai valoriza figurile parentale, fie prin auto-culpabilizare, fie prin reproşurile adresate indirect părinților prin aceste răspunsuri negative. Aceste observații se susțin prin corelarea cu Q 19, unde valorile date la « Acum primeşti vizite din partea familiei » depăşesc valorile cumulate de la Q 2. – itemul cu privire la cauza dezorganizării familiei de origine. O semnificație aparte o au şi non-răspunsurile: se observă un procentaj foarte ridicat de NR, fapt ce contravine atitudinii lor obişnuite, deschise spre comunicare şi « destăinuiri ». Explicația posibilă se referă la puternicul lor ataşament față de mediul familial, dar la care se raportează ca la o experiență dureroasă şi, în consecință, refuză să discute despre mediul pe care îl valorizează ideal dar în care s-au simțit traumatizați.

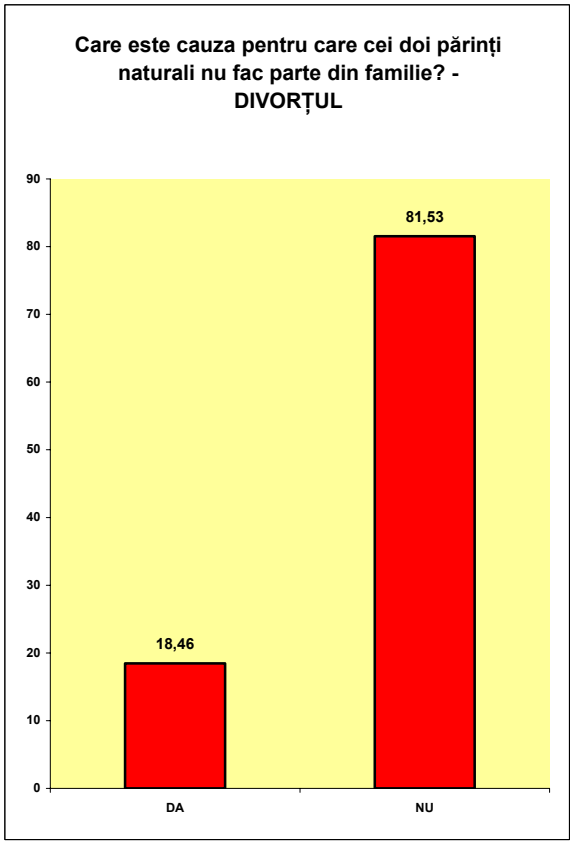

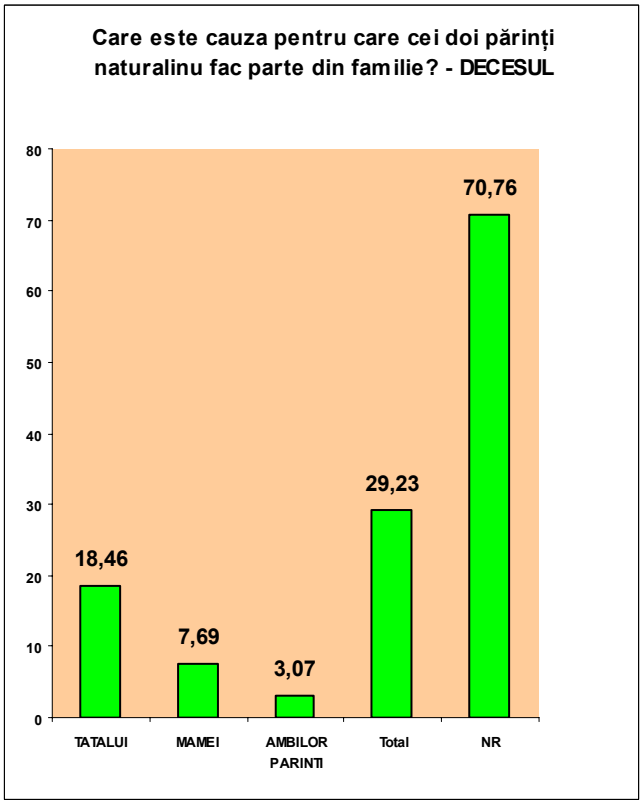

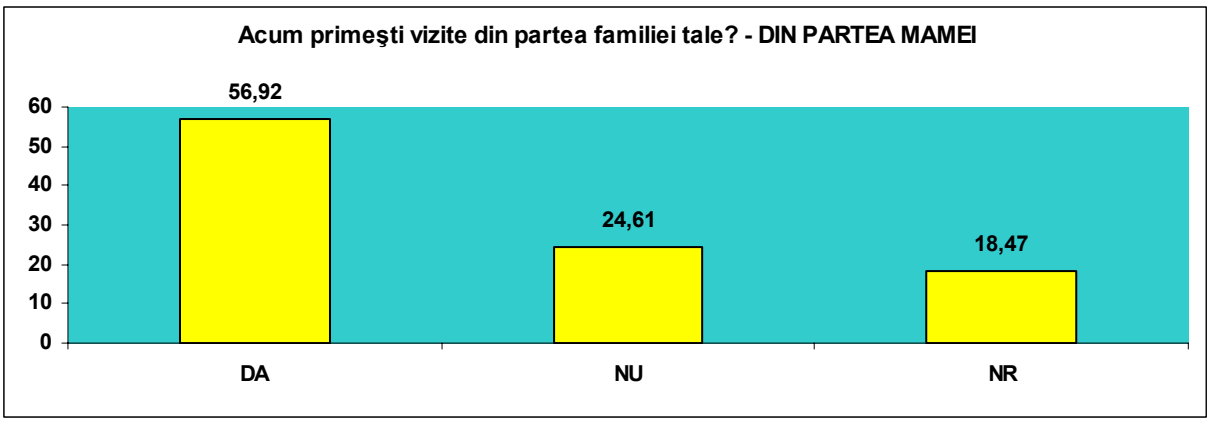

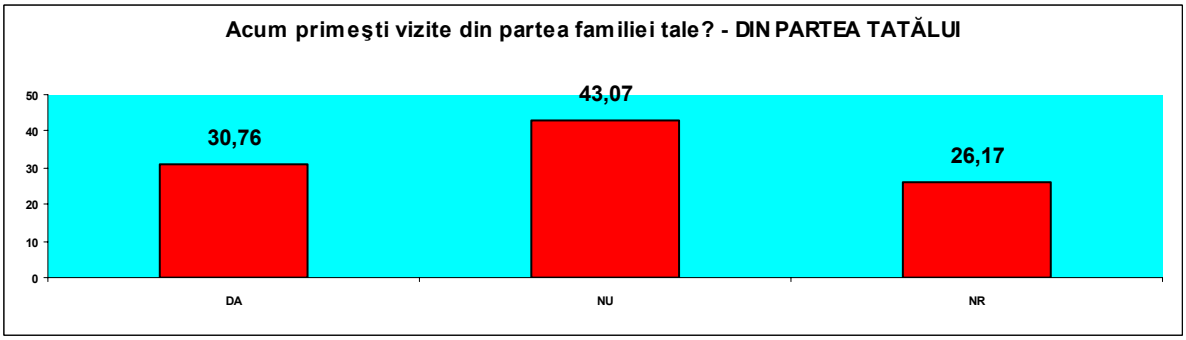

Aceeaşi imagine proiectată în mod idealizat asupra familiei (iar evadarea în imaginație este determinată de o realitate inconfortabilă) poate fi susținută şi de structura răspunsurilor date la Q9 : « Câte camere are locuința în care locuieşte familia ta ». Răspunsurile arată mai mult o dorință decât o realitate: variantele cumulate « trei camere, patru camere, cinci sau mai multe camere » ating o valoare de peste 56 %, ceea ce nu este în concordanță cu realitatea (datele din anchetele sociale aflate în dosarele individuale nu confirmă aceste răspunsuri).

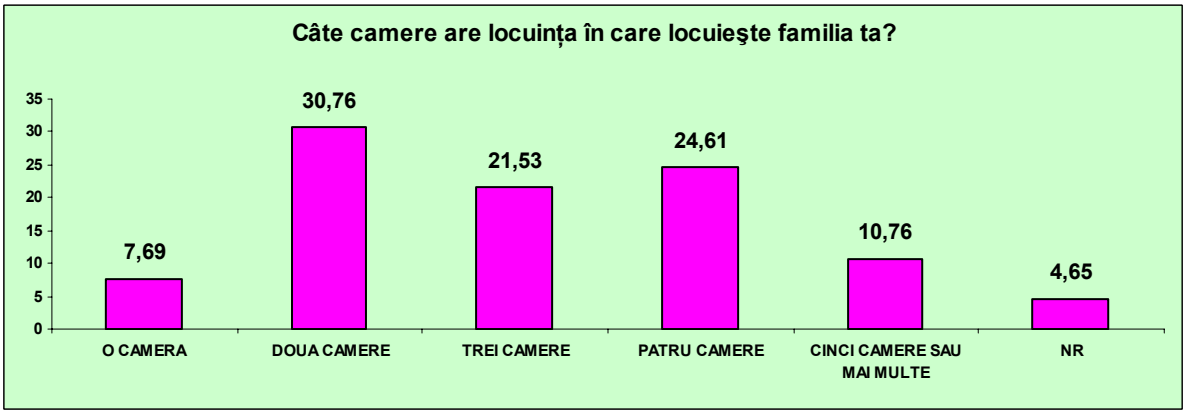

Acelaşi ataşament față de mediul familial îl regăsim şi în alte răspunsuri date de subiecți. Spre exemplu, la întrebarea cu privire la relațiile dintre părinți, ştiind deja că starea conflictuală este un lucru nedorit într-o familie normală, majoritatea răspunsurilor se focalizează pe varianta „relații bune, fără certuri sau violențe fizice”. Aceste răspunsuri sunt date foarte probabil din două motive: mai întâi este vorba despre o tendință de conformitate instrumentală („acesta este răspunsul bun, acest răspuns este aşteptat deci pe acesta îl dau ca fiind al meu”) şi, apoi, dorința de a proteja imaginea părinților de consecințele unor răspunsuri negative.

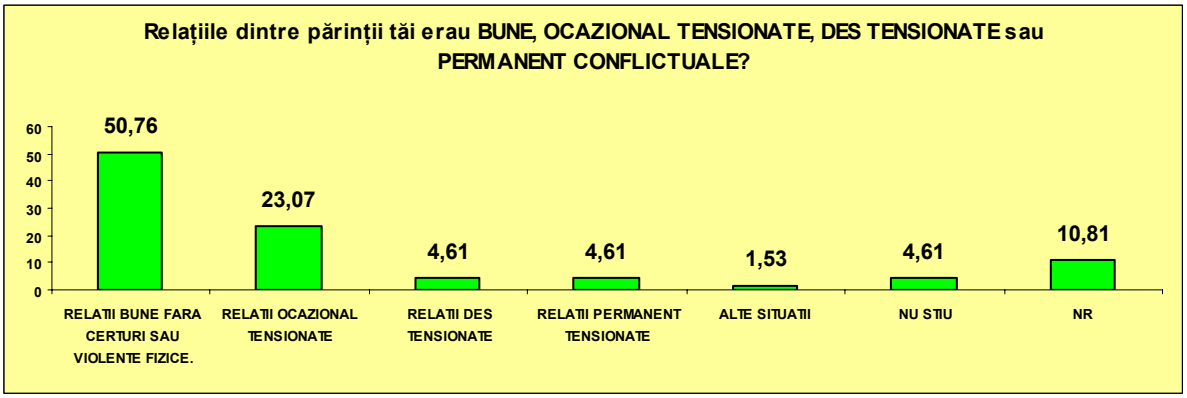

Aceeaşi grijă protectoare faţă de propria familie şi faţă de propria imagine – căci atunci când îşi descrie familia, minorul se descrie pe sine – o regăsim şi la întrebările privind istoricul infracţional al membrilor familiei: varianta „nu este cazul „ este supradimensionată în mod intenţionat. De altfel, în întrevederi, unii dintre subiecţi au şi justificat: ei nu sunt „turnători”! Mai sinceri au fost cei care au dat non-răspunsuri deoarece au recunoscut indirect că asemenea conduite există în familia de origine, dar le vine greu să vorbească despre acest fapt indezirabil de altfel. Se observă un procentaj destul de scăzut de răspunsuri care recunosc recidiva familială. Şi este de presupus că aici acţionează atât o solidaritate de tip familial, dar şi valorile specifice ale grupului delincvent care prevăd sancţiuni pentru cei care se solidarizează cu societatea convenţională şi fac destăinuiri despre universul şi membrii delincvenţei.

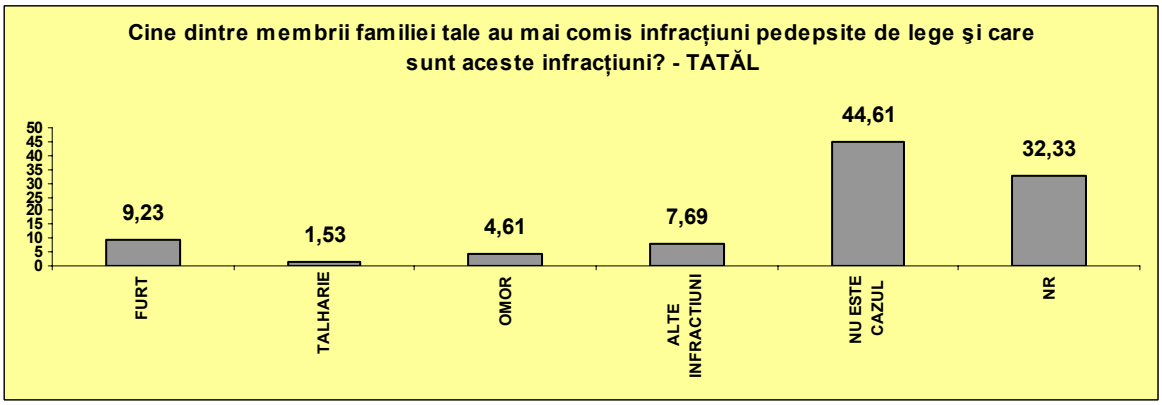

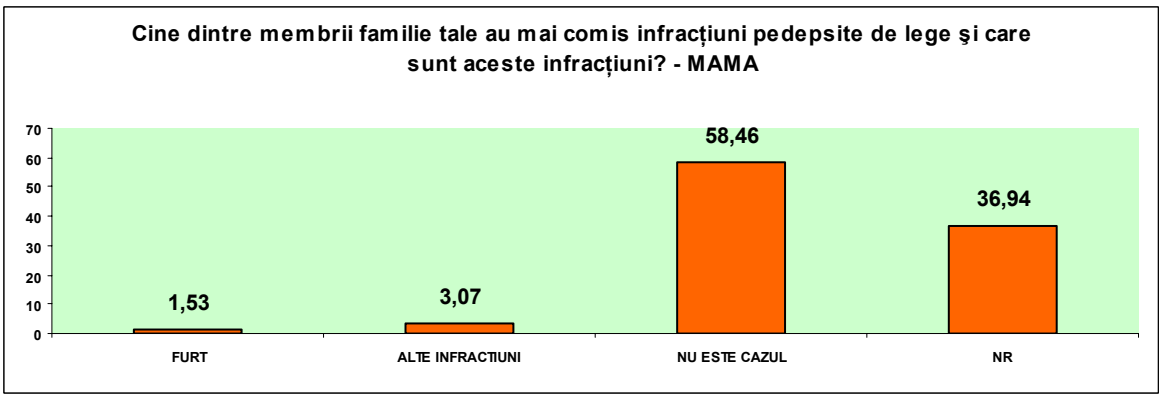

Cu privire la structura familiei, din numărul subiecților cu familii complete se observă un alt fapt evidențiat de specialişti: cele mai multe familii de unde provin delincvenți minori sunt familii cu mai mulți copii: 7 % sunt cu trei copii, 17 % au patru copii iar familiile foarte numeroase reprezintă şi ele 17 % din populația eşantionului. Este o concluzie care poate contribui la direcționarea eforturilor comunitare spre diminuarea riscului de delincvență, prin inițierea de acțiuni de sprijin şi programe de asistență la nivelul familiilor numeroase.

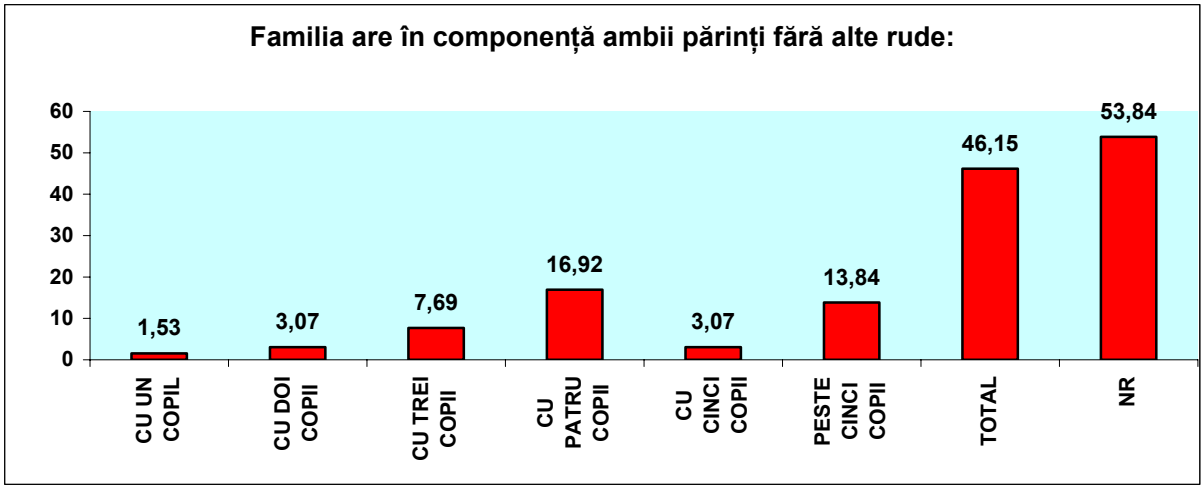

Dacă facem corelația cu nivelul veniturilor, vom obține o situație ce susține ideea că inegalitatea socio-economică este substratul profund al conduitelor ilegale: mai mult de jumătate dintre familii sunt cu venituri mici, iar în cazul răspunsurilor cu variantele „5-7 mil.", „peste 7 mil." Trebuie să manifeste reticență deoarece este cunoscută tentativa minorului de a „brava" mai ales în aspectele care țin de prestigiu social. Această atitudine este probată şi de evidențele instituționale care pun în evidență o altă situație cu privire la veniturile mari ale unor familii (sunt doar câteva cazuri izolate de astfel de copii, ce provin din familii cu situație financiară bună, dar nu cu venituri foarte mari).

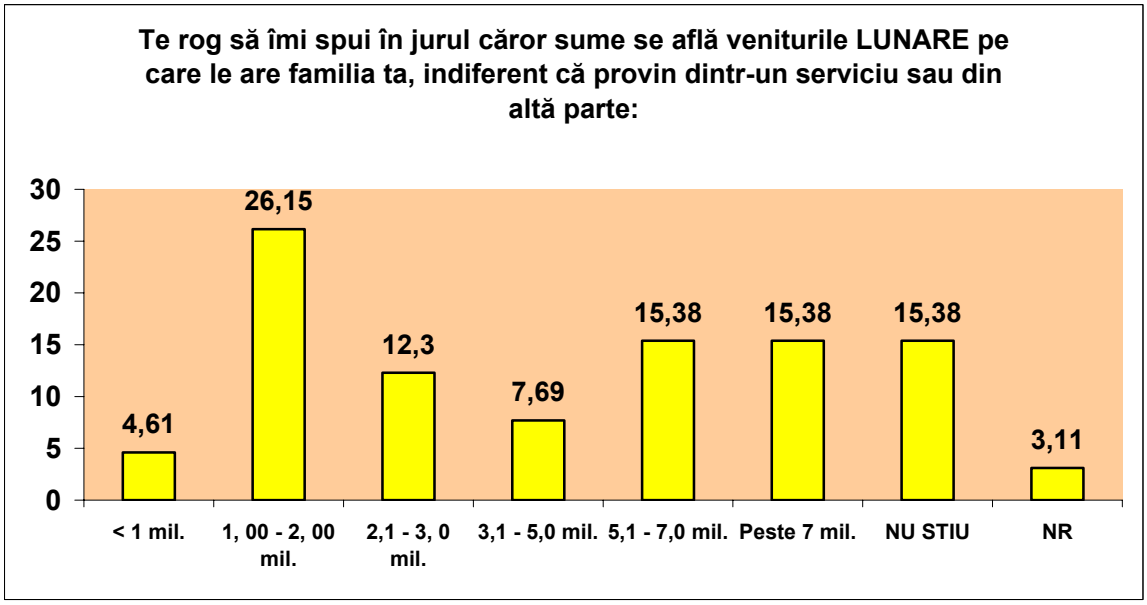

Această tendință permanentă a minorilor de a supraestima şi supradimensiona familia de origine pune în evidență două trăsături ale subiecților. Pe de o parte manifestă un puternic atașament față de familia de origine, atașament pe care îl probează prin construirea de răspunsuri mereu pozitive despre familie. Această afirmație este susținută şi de notele acordate de minori diferitelor persoane semnificative, din rândul cărora nu au lipsit mama şi tata. Scorurile obținute de aceste figuri sunt cele de mai jos. Se observă că mama are o puternică valorizare, obținând de altfel cele mai multe note maxime din toate figurile evaluate – a se vedea Q 42. O situație oarecum deosebită o prezintă figura tatălui, care este depăşită în notare de preot (cu un scor foarte mare 73 % din subiecți îi acordă nota 10) şi de învățător (cu 69 % opțiuni pentru nota maximă). Sigur, aceste notări pot fi pe larg interpretate, dar concluzia este că minorii evaluează realitatea prin intermediul grilelor emoționale.

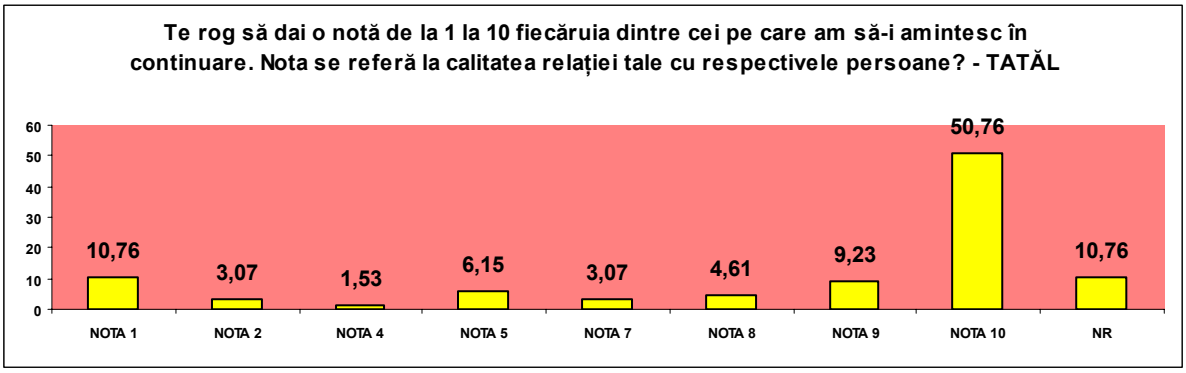

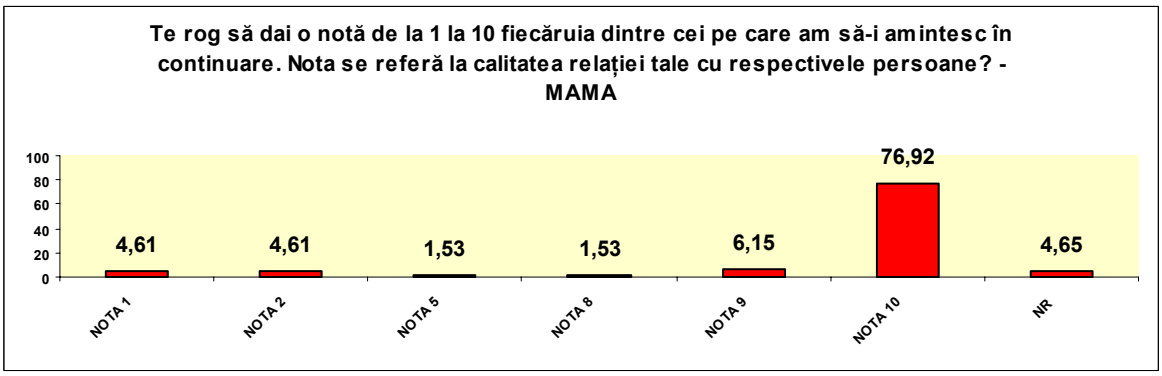

Apoi, pe de altă parte, foarte mulți dintre ei probează un grad de maturitate şi maturizare socială peste vârsta psihologică: în familiile lor de origine, copii ce prezintă un risc ridicat de delincvență sunt antrenați timpuriu în asigurarea resurselor material ale familiei (a se vedea Q 7).

Cu privire la MEDIUL ŞCOLAR şi modul în care se raportează minorul delincvent la aceste valori, facem câteva considerații utilizând îndeosebi rezultatele întrevederilor desfăşurate înainte de aplicarea chestionarelor şi în discuțiile finale avute cu subiecții investigației. *Şcoala* ştim, după cum am menționat, că este una din instituțiile cu un puternic caracter educativ. Iar pentru studiul nostru contează modul în care subiecții internați se raportează la această instituție cu caracter formativ. Grupul educațional ca factor etiologic a fost analizat în capitole precedente.

Mulți dintre cei internați au abandonat școala încă din clasele primare sau gimnaziale. Astfel **T. C.** are doar trei clase efectuate în învățământul de masă și încă trei în școala de reeducare (de „corecție", cum încă o mai denumesc ei), **G.T.** are șase clase în învățământul de masă, **F. S.** are zece clase. Se observă că acești minori au renunțat încă de la început la posibilele facilitățile oferite de educație și școală. Paradoxal, deoarece scorul obținut la notare de figura învățătorului este unul foarte înalt. La fel și relațiile pe care consideră că le avea cu dirigintele și profesorii.

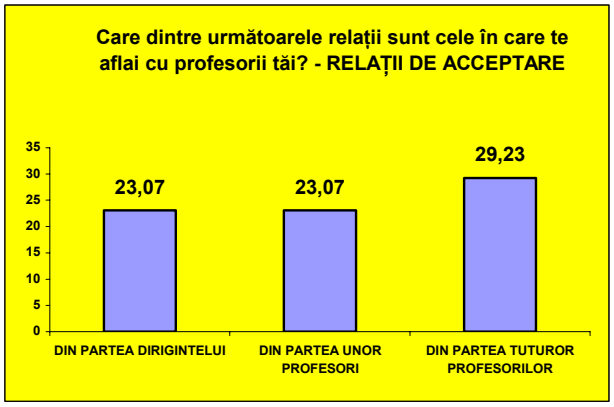

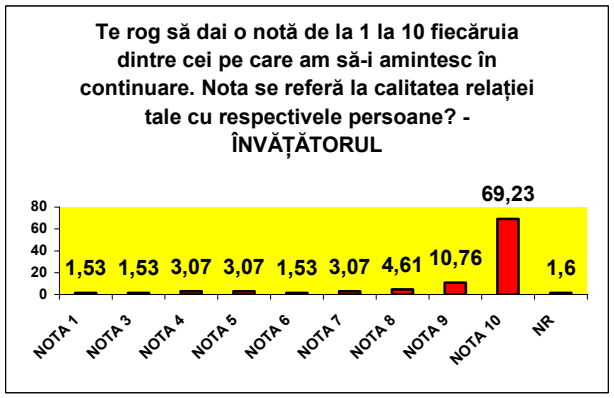

Nu se poate spune că atitudinea față de profesori este una ostilă, așa cum se vehiculează majoritatea studiilor de specialitate: ei au probleme cu școala, dar nu neapărat cu profesorii sau colegii, deși sunt și cazuri izolate de respingere. **F. A.** spune că *fiecare elev nu este plăcut de câte un profesor,* pe când **F. S.** își amintește de directorul școlii ca fiind *un porc gras care parcă cerea numai pumni.* La fel și atitudinea față de colegi. Chiar dacă unii își amintesc că îi mai agresau pe cei care meritau: **G. T.** spune despre colegii de școală că *le mai trăgeam mici bătăi, dacă mă provocau.*

Se pare că majoritatea problemelor erau generate de modul în care se raportau la valorile școlare în general, la sarcinile formative și instructive: majoritatea subiecților relatează că nu suportau regulile, regulamentele și temele pe care le aveau de îndeplinit: Era mai mult o problemă de realizarea eficientă a unei sarcini (fie ea de disciplină formală) decât de relaționare. De aici, și absenteismul și abandonul școlar.

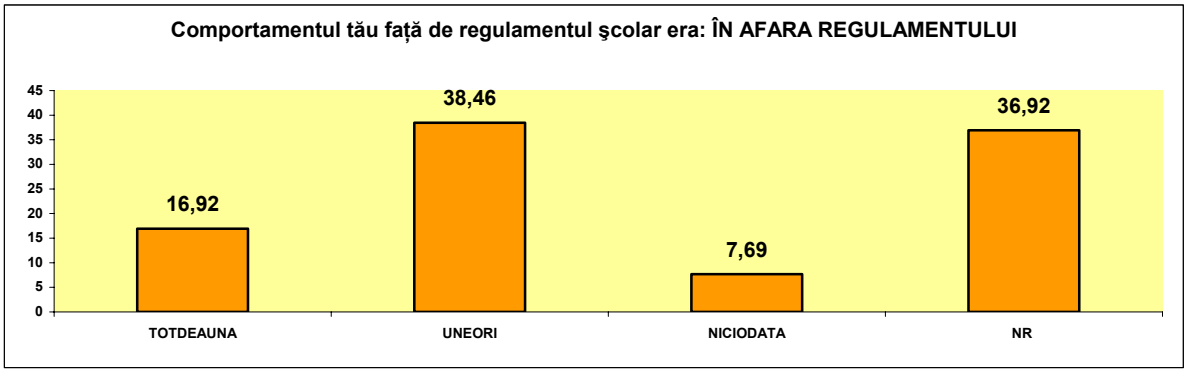

Trebuie, deci, să presupunem că reacția de respingere a valorilor şcolare se plasează la componenta cognitiv-intelectuală a acestor copii, iar eşecurile şcolare dublate de acțiunea altor factori externi determinau abandonul şi apoi conduitele pro-infracționale.

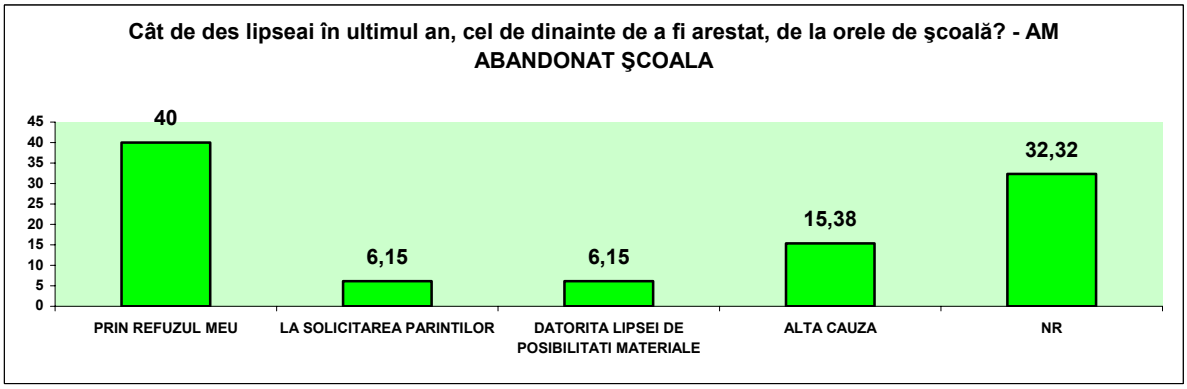

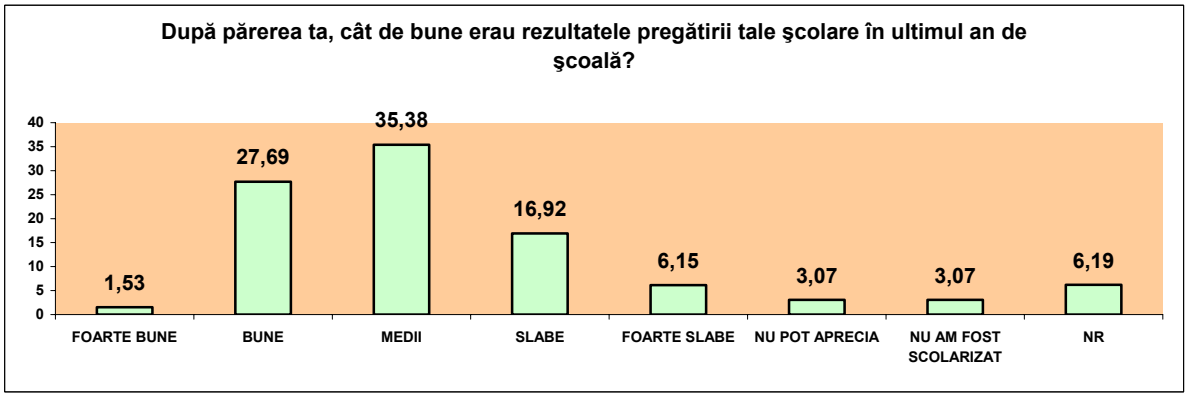

Este foarte probabil ca o lipsă majoră a sistemului educațional şcolar să se regăsească la nivelul cadrelor didactice, care nu au adoptat un stil pedagogic diferențiat şi individualizat, spre utilizarea resurselor elevilor: minorii internați aveau o percepție oarecum supraestimată față de rezultatele proprii, dar această încredere trebuia utilizată ca pârghie motivațională în dezvoltarea carierei şcolare.

Cu privire la ***anturaj*** – grupul de prieteni cu care vine în contact individul deviant – este de cele mai multe ori ca un factor puternic declanşator în conduitele de risc social. Trăind într-un grup informal, indivizii predispuşi la delincvență îşi împrumută unii de la alții conduite şi atitudini care în mod normal nu şi le-ar afişa. De multe ori se încearcă imitarea comportamentului şefului grupului sau a celor care au mai multe *fapte* delictuale comise la

activ. O caracteristică importantă a comportamentului delictual este dezvoltarea acestuia într-un grup delictual şi de cele mai multe ori chiar în grupuri agresive.

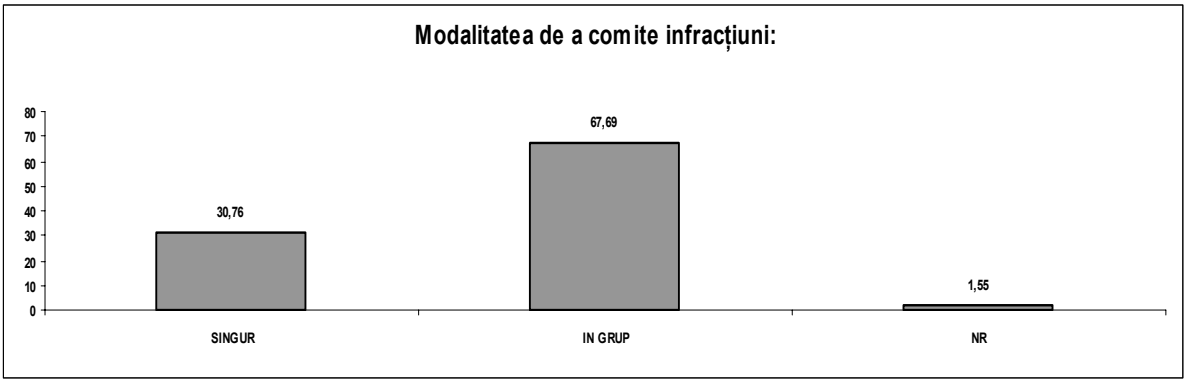

Întrebându-l pe **G. T.** de ce crede el că a ajuns în centru, care este cauza pentru care el şi alţii ca el ajung să o apuce pe acest drum al infracţiunilor, acesta răspunde că: *am intrat într-un anturaj, ştii cum e, băutură, droguri, femei, ai nevoie de bani şi atunci nu prea mai ţii cont de ceea ce ţi se poate întâmpla, comiţi fapta şi ajungi unde ajungi.* De asemeni **F. S.** afirmă despre prietenii din grup că *toţi erau hoţi.* Aceşti minori predispuşi la infracţiuni trăiesc într-un grup care se transformă lent în unul delincvent prin sfidarea autorităţilor: spune **F. A.** la început *nici măcar nu îi băgam în seamă*, (este vorba de poliţişti), mai târziu ajung să îi lovească – **F. S.** *am bătut sectoristul, ascultam muzică în parc, nu făceam nimic rău şi el a venit să ne spună să dăm muzica mai încet şi atunci l-am pocnit.* Şi totuşi refuzul şi agresiunea asupra autorităţilor nu se opreşte aici, tot **F. S.** spune că *dacă aş putea să iau o bombă şi să o pun în tribunal, să o detonez acolo împreună cu mine şi mâine aş face-o.*

Viaţa în grupul de stradă îi pun faţă în faţă cu diverse situaţii cărora trebuie să le facă faţă mai mult sau mai puţin legal, iar toate aceste experienţe sunt prilejuri de învăţare negativă: fiind minori sunt mai uşor prinşi, dar şi pedepsele sunt mai „permisive" – **T. C.** *noi cum eram pe străzi mai tot timpul aveam probleme... am luat multă bătaie de la poliţie.* Atracţia străzii, a găştii este foarte mare şi creează solidarităţi de moment foarte puternice, în care se pot naşte conduite violente care de regulă se finalizează în infracţiuni: din spirit de aventură, în combinaţie cu dorinţa de a încălca interdicţii, adolescenţii organizează activităţi excentrice, fumează, beau şi încep să consume droguri. Tot în această succesiune se comite şi prima infracţiune. De modul cum a fost tratată această infracţiune şi mai ales de gravitatea ei depinde în mare măsură traiectoria ulterioară a viitorului delincvent. Prima infracţiune diferă de la individ la individ. De obicei micii delincvenţi încep cu minciuni agresive (minciună pentru a provoca pedeapsa unui frate mai mare sau a unui partener de joacă) sau minciuni din apărare inclusiv cu scopuri evazive sau de lăudăroşenie. Mai târziu comportamentul delincvent se stabilizează pe mici furturi care încep să crească în intensitate şi gravitate. Furturile diferă şi acestea în funcţie de situaţia în care se află individul. **G. T.** – *furam*

aluminiu de la un vecin de la subsol, mici lucruri, avea foarte mult aluminiu acolo şi noi mergeam şi furam de acolo, îl vindeam când nu aveam bani. **F. S.** afirmă că**,** de fapt, nu el a comis furtul: el nu a fost vinovat, alții sunt de vină *mergeam pe stradă şi alții au spart un chioşc şi au furat din el şi au fugit. Eu când am văzut m-am dus şi am luat şi eu o cutie de bomboane. De fapt nu prea a fost furt.* În schimb **T. C.** nu mai pierde timpul cu justificări, cu „mărunțişuri" şi trece direct la fapte: *Păi am început cu furturi de astea mărunte, apoi din ce în ce mai mari şi am ajuns să sparg maşini şi apoi apartamente.* Uneori şi experiențele sexuale se transformă în prilejuri infracționale: în cazul lui **G. T.** – *Nu aveam bani şi nu aveam ce face şi ne-am dus la net, eu şi cu prietenul meu care este aici. Acolo erau două fete, una era drogată, noi eram beți. Am fost cu ele şi am făcut sex, nu s-au opus, abia după o lună jumate au spus că le-am violat.*

Fără să fie o noutate, se observă la persoanele investigate o corelație a delictelor cu consumul de alcool: sunt consumatori nu neapărat frecvenți de băuturi alcoolice, dar când se întâmplă aceste persoane îşi pierd controlul, devin agresivi, iar alții se cred mai „puternici". **T. C.** spune despre el *când beau sunt mai calculat. Sunt de zece ori mai puternic,* în schimb când nu este sub influența alcoolului îşi pierde din aceste „calități" *când sunt treaz nu vorbesc ca lumea, parcă nu sunt eu.* Alții devin agresivi chiar şi cu persoanele apropiate. De exemplu **T. C.** afirmă că *am bătut-o* (este vorba de prietena lui) *fără nici un motiv, eram puțin beat.* Unii dintre cei intervievați afirmă că atunci când sunt sub influența alcoolului nu mai ştiu ce fac, sunt foarte agresivi, **G. T. –** *când beau o iau razna, cam o caut.*

Ceea ce atrage atenția în urma întrevederilor este faptul că la unele persoane agresivitatea nu se manifestă numai asupra altor persoane, ci chiar asupra lor. Este cazul celor cu tentativă de auto-agresiviate, ca în cazul lui **M. C. –** *m-am tăiat şi am sărit pe fereastră, în cap, de la etajul 1*.

Dar, de cele mai multe ori, această auto-agresivitate este folosită în mediul penitenciar ca şi formă de protest. Delincvenții de carieră sunt cei care folosesc această formă de protest, şi nu li se pare nimic deosebit faptul că se taie pe burtă sau pe mâini, sau că îşi injectează urină sub tegument pentru a se infecta în acea zonă. La minori apare o anumită tentație de a imita aceste „modele", dar în forme mai uşoare cea mai frecventă fiind tatuajul.

În final, fără să utilizăm decât o parte infimă a informațiilor obținute într-o cercetare complexă, putem conchide că un clasament al factorilor cauzali ai delincvenței juvenile este oarecum uşor de realizat, dar de multe ori pozițiile se pot schimba între ele, funcție de personalitatea autorului şi contextul acțiunii. De altfel, nici nu prezintă o mare utilitate practică un astfel de clasament: mai importantă este latura acțională, recuperatorie şi preventivă pentru acest fenomen care îngrijorează mereu instituțiile de control social.

Totuşi, fără să fie semnul unui scepticism singular, problema minorilor delincvenţi nu s-a rezolvat până în prezent şi nu este o soluţie a viitorului prin internare, fie ea şi conformă cu toate principiile pedagogiei sociale şi cu standardele internaţionale. De altfel, toţi specialiştii intervenţiei şi teoreticienii controlului social subliniază valenţele PREVENŢIEI, formă de activitate complexă în optimizarea spaţiului social. Cu atât mai mult cu cât în programele specifice de prevenţie sunt atrase principalele instanţe de socializare ale minorului, care de altfel sunt deseori responsabile de eşecul temporar sau definitiv al minorului cu tulburări de comportament: FAMILIA, ŞCOALA, SOCIETATEA CIVILĂ. Câteva direcţii de abordare a prevenţiei în sistemul delincvenţional sunt prezentate în subcapitolul următor.

III.3. Prevenţia şi limitele ei. Sinteza studiilor de caz cu minori delincvenţi din judeţul Iaşi

Literatura de specialitate evidenţiază ca tendinţă dominantă orientarea preventivă, aceasta fiind considerată în general cea mai facilă, mai ieftină şi mai eficientă decât intervenţia propriu-zisă.

Prevenţia conţine în sine o componentă profilactică, fără să se reducă la aceasta. Profilaxia comportamentelor deviante se referă la totalitatea măsurilor adresate în special copiilor şi tinerilor, precum şi microgrupurilor sociale cărora le aparţin, luate în scopul preîntâmpinării comportamentelor indezirabile social, prin intervenţia asupra cauzelor, condiţiilor şi circumstanţelor care pot conduce la devianţă **[1, p.61]**. Profilaxia este privită ca o măsură de sănătate individuală şi colectivă. Ea nu poate fi abordată decât ca o acţiune amplă desfăşurată sistematic, ca o strategie de combatere a cauzelor deviante. Pentru reuşita acesteia este nevoie de lucrul unei echipe pluridisciplinare, formată din specialişti din domeniul pedagogiei, psihologiei, asistenţei sociale, sociologiei.

Prevenţia reprezintă ansamblul de politici, măsuri şi tehnici care, în afara cadrului justiţiei penale, vizează reducerea diverselor tipuri de comportamente ce antrenează prejudicii considerate de stat ca fiind ilicite **[15, p.101]**. Prevenirea şi intervenţia în cazul adolescenţilor cu risc deviant trebuie să realizeze două obiective, corelate între ele: pe de o parte, eliminarea / diminuarea cauzelor şi condiţiilor ce generează conduite deviante, iar pe de altă parte, resocializarea, recuperarea morală şi socială a adolescenţilor devianţi. Din acest motiv, se face necesară o intervenţie / prevenţie atât la nivelul şcolii cât şi la nivelul societăţii.

La nivelul şcolii, strategia de diminuare a devianței în rândul adolescenților trebuie să atingă următoarele obiective **[51, p.264]**:

- prevenirea problemelor de comportament prin descoperirea în timp util a surselor de disfuncționalitate în procesul de învățământ şi în viața şcolară şi remedierea lor;
- protecția şi apărarea socială a elevilor, grupurilor şi şcolii față de diferite acte deviante;
- restabilirea disciplinei şcolare, perturbată prin conduitele de devianță şcolară;
- repararea prejudiciilor, compensarea victimelor şi sancționarea devianților.

La nivelul societății, strategia de prevenire şi combatere a devianței are un dublu caracter **[51, p.265]**:

- general social, vizând identificarea şi diminuarea factorilor delictogeni şi a condițiilor ce favorizează proliferarea manifestărilor delincvente în societate;
- special normativ şi educativ şcolar, urmărind ameliorarea sistemului normativ din şcoli şi creşterea eficienței educației şcolare; pedepsirea devianților reprezintă un avertisment pentru alți elevi care ar putea fi corupți să comită diferite delicte.

Pornind de la definirea şi utilitatea ce i se acordă, se pot identifica diverse tipologii de prevenție (Gassin, 1994) **[31, p.87-95]**. O primă tipologie încearcă să facă distincție între prevenția *delincvenței juvenile* şi cea a delincvenței în general. Ideea de bază are în vedere faptul că adolescenții au personalitățile în formare, fiind astfel mai sensibili față de unele măsuri educative de tip individual, în timp ce personalitatea adultului este mai puțin dispusă la schimbări şi remodelări, astfel că tinerii ar fi obiectul unui model de reeducare pentru a diminua nivelul delincvențional, în timp ce adulții suportă o inhibare față de comportamentele ilicite prin amenințările pedepsei ce se va aplica **[10, p.222]**. Se mai face distincție, de asemenea, între prevenția *generală* şi cea *specifică*. Prevenția generală se referă la factori macrosociali de prevenire indirectă, iar cea specifică se polarizează pe anumiți factori, precişi şi vizibili ai dinamicii conduitei delincvente. Se mai poate vorbi de o prevenție *pasivă* şi una *activă*, distincție realizată mai frecvent în activitatea poliției. În prima categorie sunt incluse toate acele acțiuni de „avertisment", fără a preciza concret un fenomen anume, iar cea de a doua vizează măsuri stricte de evitare a actelor indezirabile.

Cea mai răspândită şi utilizată clasificare o constituie cea pe niveluri de prevenție:

- prevenția primară;
- prevenția secundară;
- prevenția terțiară.

1. Studiu evaluativ asupra minorilor delincvenţi din judeţul Iaşi

Studiul efectuat asupra delincvenților juvenili are ca scop principal obținerea de informații în legătură cu cauzele principale ale acestui fenomen în spațiul urban din zona Moldovei, datorită amplorii pe care l-a înregistrat în aceasta zonă în ultima perioadă de timp şi utilizarea acestora în programele şi campaniile de prevenție a tulburărilor de comportament cu caracter antisocial la minori.

1. Elemente de metodologie

Scopul principal al acestui studiu se referă la descrierea şi ierarhizarea factorilor etiologici ai comportamentului juvenil de tip delincvent, modul în care familia disfuncțională, inadaptarea şcolară şi grupul stradal influențează conduitele minorilor cu probleme de comportament.

Datorită dificultăților întâlnite în cercetările anterioare cu privire la delimitarea cauzalității, s-a stabilit o metodologie de lucru axată pe elemente de investigație sociologică de tip calitativ, dar şi aceasta cu unele neajunsuri.

În primul rând, s-au fixat următoarele ***obiective****:*

- Identificarea ***caracteristicilor*** individuale şi colective ale membrilor ce fac parte din acest grup al delincvenților juvenili;
- Evaluarea ***cauzelor*** principale care determină asocierea acestora cu grupurile stradale şi conduitele lor predelincvente sau delincvente;
- Schițarea, pe cât posibil, a unor soluții de reinserție socială şi de ameliorare a politicii de protecție socială în acest domeniu;
- Studierea acestor grupuri delincvenționale stradale pentru a se putea elabora o schiță de tipologie.

Cercetând ***situația economică a familiilor*** din care fac parte delincvenții juvenili (condiții materiale, dotări, condiții de locuit, modul de administrare a bugetului familial, existența unui şomer în familie), vom observa că, cu cât familia se confruntă cu dificultăți materiale mai mari, cu atât minorul se va simți mai puțin ataşat de familie şi va căuta să le rezolve în afara ei.

Din punct de vedere al ***structurii familiei*** (familie organizată, dezorganizată, cazuri de abandon, divorț, separare, familii monoparentale), se observă că în familiile dezorganizate sau disociate prin absența unuia dintre părinți, unde controlul parental este mai slab sau chiar

absent, riscul de părăsire temporară sau definitivă a căminului este mai mare decât în familiile organizate (absența mamei din cămin poate amplifica acest risc).

Stilul educativ al familiei şi climatul familial (modul de control parental, supravegherea anturajului minorului, sistemul de sancțiuni şi recompense, legătura cu şcoala, relațiile între părinți, conflictele dintre membri) poate influența comportamentul minorului, iar lipsa de control parental asupra activităților şi asupra anturajului minorului, la fel ca şi aplicarea unor sancțiuni excesiv de severe, poate facilita în cea mai mare măsură integrarea lor în grupurile stradale.

Dacă ***climatul familial*** este dominat de conflicte între membri şi de certuri sau acte de maltratare, atunci va creşte probabilitatea de evaziune a minorului din familie. Existența unor părinți cu antecedente penale, alcoolici sau caracterizați prin diferite deficite ori tulburări psihice amplifică riscul fugii din căminul familial.

Inadaptarea şcolară şi abandonul şcolar coroborate cu anumite condiții familiale, pot constitui premise puternice ale ancorării în grupurile stradale, deoarece şcoala este ca un micromediu socializator (cariera şcolară, performanțe şcolare, atitudinea față de profesori, metodele de educație utilizate de aceştia, relațiile cu colegii).

Influența grupului de prieteni (compoziția grupului, apartenența familială a membrilor, conduite predelincvente sau delincvente) are un rol foarte important în tipul de conduită pe care o va manifesta în societate adolescentul. Prezența în grup a unor prieteni care provin din familii dezorganizate sau existența în grupa unor indivizi care au comis deja unele infracțiuni, pot influența atât fuga de acasă a minorului, cât şi conduitele sale delincvente ulterioare.

Gradul de dezvoltare psihosocială a minorului (caracteristici psihice, caracteriale, deficite sau tulburări de dezvoltare, manifestări marginale şi deviante) reprezintă o caracteristică importantă pentru minorii cu handicap mental şi intelect de limită, care sunt mai înclinați decât alte categorii de minori să se alăture grupurilor stradale.

2. Instrumente de lucru

Interviul-convorbire – aplicat copiilor străzii primiți temporar în Centru pentru Primire Minori Delincvenți Iaşi, pentru a obține informații în legătură cu cauzele care i-au determinat să ajungă în stradă;

Observația directă – utilizată în mod complementar cu ghidul de interviu şi care, într-o primă fază a cercetării, poate ajuta la elaborarea ipotezelor de lucru;

Ancheta socială – analiza secundară a datelor culese anterior de către asistenții sociali ai centrului în cazul în care „clientul" mai fusese internat în centru; s-au obținut informații

detaliate cu privire la contextul familial şi şcolar, care au fost apoi comparate cu informațiile obținute de la minor în urma aplicării interviului.

Teste psihologice – studierea şi evaluarea constatărilor testelor aplicate de personalul *specializat* al Centrului, pentru a putea obține date referitoare la principalele trăsături psihice ale minorilor investigați (gradul de inteligență, relația frustrare – agresivitate, ostilitate, anxietate, etc.).

3. Locul şi condițiile cercetării practice

Centrul pentru Primirea Minorilor Delincvenți în Regim de Urgență, împreună cu Biroul pentru Protecția Copilului Delincvent Iaşi, fac parte din Compartimentul pentru Protecția Copilului Delincvent şi pentru Copiii Străzii, aflat în subordinea directorului general pentru probleme de asistență socială din cadrul Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului Iaşi.

Ca serviciu cu competențe specifice, *Compartimentul Protecția în Regim de Urgență a copilului* are următoarele atribuții:

- realizarea evaluării inițiale pentru toate cazurile în care se solicită plasamentul copilului in regim de urgență;
- evaluarea cazurilor copiilor abuzați, neglijați, lipsiți de ocrotire părintească (temporar sau definitiv), abandonați, delincvenți şi propunerea de luare a măsurii de plasament în regim de urgență pentru copiii aflați în dificultate;
- realizarea planului de intervenție personalizată, împreună cu echipa pluridisciplinară a Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului;
- oferirea de consultanță copiilor abuzați, neglijați, lipsiți de ocrotire părintească (temporar sau definitiv) şi familiilor acestora;
- colaborarea cu rețeaua de asistență socială comunitară în vederea stabilirii unei măsuri de protecție de urgență a copilului aflat în situație de criză;
- în funcție de rezultatele evaluării, transmiterea cazurilor serviciilor din cadrul Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului (asistența maternală, protecție rezidențială, Centrul de Primire în Regim de Urgență);
- urmărirea respectării termenului legal de transformare a deciziei de urgență în hotărârea de plasament de prelungire a deciziei de plasament în regim de urgență, în funcție de caz;
- realizarea evidențelor deciziilor de plasament în regim de urgență.

De asemenea, ca structură separată, *Compartimentul Protecția Copilului Delincvent* are următoarele atribuții:

- identificarea copiilor neacompaniați în stradă, prin analiza primară a datelor legate de caz;
- verificarea informațiilor primare şi culegerea datelor suplimentare din teren;
- întocmirea planului de acțiune, în funcție de nevoile copilului, resursele copilului şi ale familiei acestuia, analizarea riscurilor pe care le implică fiecare alternativă de soluționare a cazului;
- implementarea strategiei de lucru prin elaborarea de anchete sociale, realizarea demersurilor corespunzătoare către instituția de ocrotire de pe raza județului în care a fost găsit copilul, supravegherea şi monitorizarea situației copilului reîntors în județul Iaşi;
- monitorizarea cazului şi analiza rezultatelor;
- în cazurile copiilor care au hotărâre judecătorească de supraveghere deosebită la domiciliu: identificarea cazurilor, verificarea informațiilor primare şi culegerea de date suplimentare, supravegherea pe termen lung a minorului, acțiuni de prevenire a delincvenței.

În acelaşi sens, *Compartimentul Copiii Străzii* are următoarele atribuții:

- studierea mediului stradal (familiarizarea cu zona, contactul cu grupul de copii, familiarizarea cu limbajul folosit de aceştia, câştigarea încrederii);
- identificarea familiilor dezorganizate pentru prevenirea fenomenului;
- preluarea cazurilor sesizate de persoane fizice, juridice, specialişti din cadrul Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului şi alte instituții;
- respectarea opiniilor copilului, în relațiile cu acesta în luarea deciziilor ce-l privesc;
- evaluarea în vederea derulării intervenției prin formularea şi corelarea instrumentelor de lucru;
- elaborarea strategiei de intervenție, cu următoarele etape: consiliere, lucru individual, lucru cu familia, studii de caz, colaborarea cu echipa pentru resocializare, medierea conflictelor, lucrul cu familia, sensibilizarea şi implicarea comunității şi a factorilor de risc, prevenirea abandonului şcolar şi a comportamentului delincvent, monitorizarea copiilor străzii, mediatizarea fenomenului copiii străzii şi sensibilizarea opiniei publice.

Activitatea de bază a acestor servicii deconcertate se referă la lucrul individual, cu clienți aflați în criză, care au nevoie de ajutor specializat.

Au fost efectuate un număr de şase studii de caz, clasificate astfel:

- studiul de caz nr.1 serviciul de probațiune,

- studiul de caz nr.2 în care sunt prezentate detaliat cinci cazuri numerotate de la A la E, din care rezultă următoarele concluzii:

Factorul cel mai important care influenţează şi determină apariţia fenomenului de predelincvenţă şi delincvenţă juvenilă este reprezentat, în acest moment, de extinderea inegalităţilor sociale, care nu se reduc numai la distribuţia inechitabilă a resurselor, ci vizează numeroase aspecte, printre care absenţa unor mijloace sau oportunităţi, inegalitatea de şanse în domeniul şcolar şi profesional, discriminarea la care sunt supuse anumite grupuri sociale, în special datorită criteriilor economice. Toţi aceşti factori acţionează într-o relaţie strânsă şi obligă numeroşi copii din familiile defavorizate să fugă din familie, să abandoneze şcoala şi să aleagă mijloacele ilegitime ca „soluţii" adaptative de viaţă sau de reuşită.

Din acest punct de vedere, nu există o corelaţie obligatorie şi directă între sărăciei şi criminalitate în general, şi asupra delincvenţei juvenile, în special, dar efectele unei anumite stări economice sunt, întotdeauna, potenţate de un anume context social – politic şi cultural şi constituie substratul nevăzut al conduitelor ilegale..

Procesul de instituţionalizare este un alt factor care poate explica amplificarea delincvenţei juvenile ca problemă socială. Creşterea numărului de familii monoparentale cu mai mulţi copii şi a tendinţelor de abandon familial are o influenţă directă asupra procesului de instituţionalizare a copiilor, şi, implicit, asupra creşterii ratelor de delincvenţă juvenilă. Procesul de instituţionalizare nu vizează numai internarea acelor copii abandonaţi de părinţi în instituţiile de ocrotire, ci şi sancţionarea minorilor delicvenţi, prin internarea lor în instituţii corecţionale.

Un alt factor care explică, în mare măsură, amploarea conduitelor delicvente ale minorilor, îl constituie scăderea rolului socializator al familiei şi şcolii şi creşterea influenţei exercitate de grupul de prieteni, în condiţiile unei largi proliferări a subculturilor juvenile şi a valorilor lor adiacente. Acest factor, constituie unul din factorii amplificatori ai fenomenului bandelor sau „găştilor de cartier" şi totodată, ai amplificării actelor de violenţă, delincvenţă şi vandalism. În România, în ultimul deceniu, în pofida schiţării unor programe generoase de protecţie socială în sprijinul familiilor defavorizate, acestea au fost prea puţin puse în practică, atât datorită lipsei de resurse, cât şi aplicării, cu prioritate, a unor măsuri de restructurare economică .

La nivel macrostructural trebuie menţionate politicile sociale şi economice cu caracter guvernamental sau non-guvernamental, care au influenţat politica de asistenţa şi protecţie socială a familiilor defavorizate şi a copilului aflat în dificultate sau în situaţie de risc.

O soluţie comună pentru reducerea fenomenului delincvenţei juvenile, care pare cea mai la îndemână, o constituie întărirea ROLULUI COMUNITĂŢII şi implicarea sa directă în acţiunile de prevenire. În acţiunile de prevenire a delincvenţei juvenile, atât organizaţiile guvernamentale, conducerile locale şi organizaţiile non-guvernamentale trebuie să-şi unească eforturile, pentru a pune în aplicare o strategie comună, a cărei eficienţă nu va întârzia să-şi arate roadele în viitor.

2. Prezentarea problemei

Familia C se confruntă cu mari probleme financiare şi materiale. Aceste lipsuri financiare sunt cauzele a numeroase supărări, nemulțumiri în cadrul familiei. Din cauza condițiilor economice precare ale familia a fost nevoită să se mute de la apartamentul cu trei camere (deținut anterior) la o casă situată într-o zonă cu persoane afectate se sărăcie şi unde sunt bande de cartier compuse din tineri şi adolescenți cu conduite deviante şi chiar delicvente.

Minorul C.B. observând modul în care prietenii vecini îşi rezolvau problemele financiare (prin furturi), şi ştiind că familia sa are nevoie de bani a comis infracțiunea cu dorința de a-şi ajut familia. Fapta nu a fost premeditată şi pe moment nu s-a gândit la repercusiuni, dar acum a conştientizat gravitatea faptei sale şi consecințele ei, şi regretă acțiunea.

Familia inițial 1-a pedepsit aspru, când a aflat de fapta lui, dar îl susțin şi doresc ca fiul şi fratele lor să fie reabilitat şi să ducă o viață normală alături de ei.

Studiul de caz nr. 1

Serviciul de probațiune

Preadolescentul C.B.. în vârstă de 14 ani, domiciliat în Iaşi este cei de-al treilea copil al familiei C. Familia este compusă din mama C.M. de 44 ani, tatăl C.V. de 45 ani, C.E. de 17 ani, C.P. de 24 ani şi C.B. de 14 ani.

Situația financiară a familiei este precară deoarece C. V. este şomer. C.M. este pensionară pe caz de boală, C..E. este încă elevă, iar C.P. este fără ocupație. Relațiile interfamiliale sunt bune, dar sunt marcate de lipsurile financiare. Ca urmare a situației financiare în anul 2001, familia s-a mutat într-un cartier mărginaş al laşului, într-o casă cu două camere, veniturile fiind insuficiente pentru achitare datoriilor de întreținere a unui apartament. Cartierul în care s-au mutat este unul cu multe familii sărace sau cu alte diferite probleme sociale şi sânt grupuri de tineri şi adolescenți cu comportament deviant şi delincvent. C.B. îşi petrecea timpul liber cu astfel de adolescenți, şi influențat de aceştia a comis un furt, faptă pentru care fost reținut de poliție şi deferit justiției. Judecătoria Iaşi a cerut Centrului de Probațiune Iaşi un raport de evaluare presentențială în acest caz s-a efectuat o anchetă socială şi s-au purtat discuții cu membrii familiei, vecinii, profesorii. Recomandare făcuta de Centrul de Probațiune Iaşi a fost măsura educativă a libertății supravegheate.

1.1 **Scopul**: cunoaşterea situației lui C.B. care a săvârşit infracțiunea de furt calificat

1.2 **Obiective** : cunoaşterea situației sociale, financiare şi materiale a familiei clientului.

- identificare tipurilor de relații existente în cadrul familiei;
- identificarea cauzelor care au condus tânărul la adoptarea comportamentului antisocial
- încercare de descoperi modul în care s-ar putea interveni pentru îndreptarea conduitei tânărului.

1.3 Date de identificare a clientului **1.4 Situația socială a mamei**

Nume şi prenume	C.B.	Nume şi Prenume	C.M
Sexul	masculin	Vârsta	43 ani
Locul şi data naşterii	Iaşi, 08 nov. 1989	Adresa	Iaşi
Adresa actuală	Iaşi	Studii	10 clase
Religie	ortodoxă	Ocupație	pensionată pe caz de boală
Naționalitate	română	Starea civilă	căsătorită
Stare de sănătate	bună	Venit	1.600.000 lei
Infracțiunea	furt calificat	Religie	ortodoxă
		Naționalitate	română
		Stare de sănătate	poliartrită reumatoidă, astm

1.5 Situația socială a tatălui **1.6 Date privind ceilalți membri ai familiei**

Nume şi prenume	C.V.	Nume şi Prenume	C.P.
Vârsta	masculin	Vârsta	24 ani
Adresa	Iaşi,	Sexul	masculin
Studii	10 clase	Adresa	Iaşi
Ocupație	fără ocupație	Studii	12 clase
Starea civilă	căsătorit	Ocupație	fără ocupație
Venit	nu are venit	Starea civilă	necăsătorit
Religie	ortodoxă	Venit	nu are venit
Naționalitate	română	Religie	ortodoxă
Stare de sănătate	bună	Naționalitate	română
		Stare de sănătate	bună

1.7 Date privind ceilalți membri ai familiei

Nume şi Prenume	C.E.
Vârsta	17 ani
Sexul	feminin
Adresa	Iaşi
Studii	şcoala profesională
Ocupație	elevă
Starea civilă	necăsătorită
Venit	nu are venit
Religie	ortodoxă
Naționalitate	română
Stare de sănătate	astm bronşic

1.8. Informații privind situația materială şi financiară a familiei

Familia C locuieşte într-o casă proprietate personală, cu două camere şi o bucătărie. Locuința este dotată cu electricitate, dar nu are apă curentă şi încălzire centrală.

Locuința este mobilată corespunzător şi menținută în condiții salubre.

În această casă locuiesc cinci persoane: C.M., C.V., C.P., C.E., C.C.

Venitul familiei este de aproximativ 2.800.000 lei constituit din pensia obținută de mamă şi alocația copiilor. Acest venit este insuficient pentru acoperirea nevoilor familiei.

1.9**. Informații privind relațiile din cadrul familiei**

În cadrul familiei sunt relații bune, armonioase şi nu există conflicte de intensitate li durată mare. Singurele probleme care apar sunt cele legate de lipsurile materiale şi financiare ale familiei.

Lipsurile materiale şi financiare sunt motive pentru care adolescentul a comis infracțiunea. El dorea ca mama sa să-l poată vizita pe filele său, care în acel moment îşi satisfăcea stagiul militar, şi C.C. a comis fapta din dorința de a obține banii necesari acestei călătorii. Acum familia îl susține şi doreşte să-l ajute să depăşească acest moment şi să aibă un viitor neumbrit de fapt sa antisocială. După comiterea infracțiunii, părinții au folosit atât metode punitive cât şi coercitive de pedepsire. Principala restricție a fost legată de petrecerea timpului liber în compania prietenilor vecini, mama acuzând influența negativă a acestora asupra fiului ei.

1.10. Informații privind educația şi situația profesională a clientului

C.B. este elev în clasa a VII-a .clasele I-IV le-a promovat la aceiaşi scoală şi a fost premiat pentru rezultatele şcolare obținute.

Dirigintele minorului, R.A. declară că, deşi face parte dintr-o clasă cu elevi "problemă", B. este unul din elevii cei mai receptivi şi disciplinați.

B. Are rezultate bune la învățătură, este apreciat de profesori şi doreşte să-şi continue studiile, să obțină o diplomă care să-i permită angajarea pe piața muncii.

1.11. Informații privind atitudinile prietenilor față de client

C.B. este considerat de prieteni ca fiind un copil liniştit care nu participă la fapte deviante ale grupului de prieteni din cartierul lor.

Sunt surprinşi de fapta sa, necrezând că ar putea comite o infracțiune.

C.B. a acționat singur (a comis furtul) dar a fost inspirat, în comitere ei, de vecinii de cartier, care obişnuiesc să obțină banii prin metode ilegale.

C.B. regretă fapta şi-i este frică de implicarea sa într-un proces penal.

C.B. în momentul de față a rupt relațiile cu vechii prieteni, atât pentru că i-a interzis familia acest lucru, cât şi pentru că a înțeles că aceştia au un comportament dezirabil pentru societate şi nu doreşte să devină ca ei.

3. Găsirea punctelor "tari" şi a punctelor "slabe" prin cunoaşterea sistemelor interpersonale şi a sistemului social al clientului

În familia C. Nu au existat niciodată persoane cercetate penal(vezi genograma 2,anexa 4). Familia are dificultăți financiare mari, dar nu s-a gândit să le rezolve prin acte care ar încălca legea. Din generație în generație au fost păstrate şi transmise valorile, normele care susțin cultura şi legile întregii societăți. C.B. a fost educat în spiritul legii si doar influențele negative ale grupului de cartier, cu care ei îşi petrecea o parte din timpul liber, 1-au împins spre săvârşirea infracțiunii de furt. După cum se observă şi din harta -eco, C.B. are în momentul de față, relații bune cu familia. Toți membrii familiei îl susțin şi sunt doritori de a-1 ajuta să iasă din impas. Când s-a aflat de fapta lui B. Părinții l-au pedepsit aspru şi au fost supărați pe el, dar acum relația este bună şi-l susțin în procesul de reabilitare.

La şcoală C.B.. a avut rezultate bune, este apreciat de profesori şi aceştia (în special diriginta) doresc să-l ajute să-şi continue studiile, şi să obțină o diplomă pentru a putea să se angajeze pe piața muncii mai uşor.

Pentru infracțiunea de furt calificat C.B. este cercetat pena Analizând datele de mai sus se poate concluziona că în acest caz punctele „tari" sunt:

- relațiile bune din familie;
- faptul că familia respectă şi susține valorile şi normele sociale;
- faptul că s-au rupt relațiile cu grupul de cartier;
- relații bune cu profesorii şi faptul că are rezultate bune şi foarte bune la învățătură;

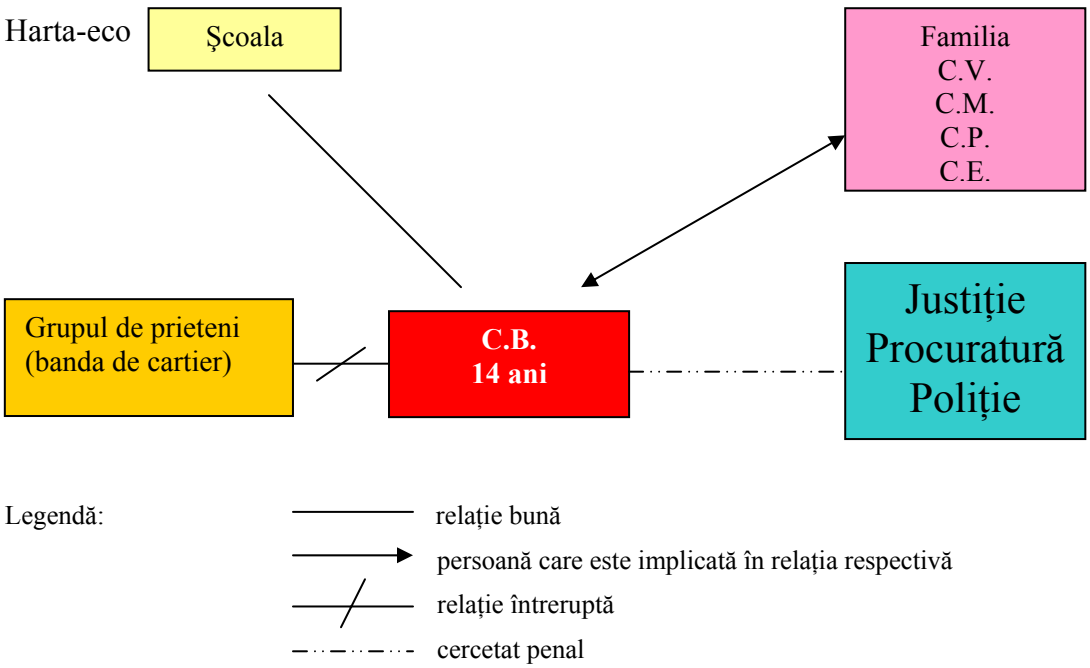

- conştientizarea gravității faptei sale şi a consecințelor acesteia;
- regretul pentru fapta sa şi dorința de a fi reabilitat.

Punctele "slabe" care sunt în acest caz ar fi :

- personalitate uşor influenţabilă ;
- condiţiile socio-economice precare ale familiei;
- faptul că locuieşte într-un cartier cu multe persoane cu comportament deviant şi delincvent.

4. Evaluarea

Deşi este minor, C.B. având 14 ani poate fi judecat şi condamnat pentru infracţiunea sa, la o pedeapsă privativă de libertate. Ţinând cont de vârsta sa, de faptul că personalitatea s este în formare nu este recomandabilă o pedeapsă privativă de libertate. In societate şi în mijlocul familiei adolescentul poate beneficia de o educaţie mult mai bună şi de o societate pozitivă. Fiind închis împreună cu alţi tineri care au săvârşit infracţiuni grave sau chiar foarte grave, ar putea fi influenţat negativ de mediu şi să dezvolte o socializare negativă.

C.B. a conştientizat gravitatea faptei sale, şi ştie care sunt repercusiunile acesteia. Regretă fapta şi doreşte să trăiască în continuare alături de familie şi să se comporte exemplar pentru a nu mai avea niciodată probleme cu legea.

Motivaţia faptei a fost lipsa banilor. B. Dorea să-şi ajute mama care nu avea suficienţi bani pentru a-şi vizita fiul, care în acea perioadă îşi satisfăcea stagiul militar. A dorit să facă o faptă bună, dar a ales o cale greşită, şi acest lucru s-a întâmplat deoarece a fost influenţat negativ de grupul de prieteni din acel cartier, care foarte des apelau la astfel de metode pentru a procura bani sau bunuri materiale. Pentru a rezolva problema C.B. trebuie să rupă legătura cu vechii prieteni şi să fie atent supravegheat de familie. De asemenea trebuie să-şi continue studiile

5. Roluri de intervenţie

Principalul scop al intervenţiei este reinserţia tânărului. În acest sens se impune:

- ruperea relaţiilor cu grupul de cartier
- supravegherea atentă a tânărului de către familie şi profesori
- continuarea studiilor

Obstacolele ar putea fi faptul că locuieşte într-un cartier rău famat şi e dificil să păstreze distanţa de grup, dar cu ajutorul familiei va putea trece peste acest impas.

6. Plan de intervenţie

Acţiunile care se impun în rezolvarea cazului sunt:

- acordarea de către Judecătoria Iaşi a unei pedepse privative de libertate (măsura educativă a libertăţii supravegheate)

- supravegherea atentă a tânărului de către familie (unde se duce?, pentru cât timp?, cu cine?, în ce scop?) şi să nu lipsească noaptea de acasă
- să-şi continue studiile terapie comportamentală pentru a învăța un comportament pozitiv
- consiliere în vederea conştientizării influenței negative a grupului de prieteni.

Pentru îndeplinirea acestor acțiuni se va apela la :

- membrii familiei (mama, tatăl, fratele, sora care trebuie să-l supravegheze şi să-l îndrume pentru a putea depăşi momentul dificil şi pentru a nu mai greşi);
- profesorii-pentru a continua studiile şi pentru a se simți valorizat în acest domeniu;
- asistent social/psiholog pentru terapie şi consiliere. Aceştia pot fi angajați ai Serviciului de Reintegrare Socială şi Supraveghere de pe lângă Tribunalul Iaşi sau ai O.N.G., de exemplu "Asociația Alternative Sociale".
- tânărul care doreşte reabilitarea şi este capabil de reabilitare.

***Surse utilizate în strângerea informațiilor legate de caz*:**

1. tatăl–C.V.
2. mama – C.M.
3. fratele – C.P.
   - sora
   - C.E.
   - profesor – R.A.

Studiul de caz nr.2

Cazul A

1. Informații despre minor

Minorul V.B. în vârstă de 13 ani, născut la data de 8 octombrie 1991, în oraşul Iaşi, județul Iaşi, a fost primit la Centrul pentru Primirea Minorilor Delincvenți Iaşi, la data de 5 februarie 2004, de către o patrulă a Secției 2 de poliție, ca urmare a vagabondajului şi a fugii de la domiciliu. Minorul a comis în urma cu doi ani un furt dintr-un magazin, este fumător şi consumă adesea băuturi alcoolice, dar nu şi aurolac.

2. Contextul familial

Minorul în cauză provine dintr-un cuplu restructurat, prin recăsătoria mamei, ca urmare a decesului tatălui. Mama (in vârstă de 35 de ani, fostă îngrijitoare, şomeră, având ca studii 6 clase primare) are o stare de sănătate bună, deşi consumă foarte des băuturi alcoolice.

Tatăl vitreg (în vârstă de 42 de ani, şomer, fost muncitor, având ca studii şcoala profesională şi ocupația de lăcătuş – mecanic) este, de asemenea, un consumator excesiv de alcool, având şi antecedente penale – a fost condamnat la 5 ani de închisoare pentru infracțiunea de furt din avutul public. Cuplul mai are 3 copii minori (7,8 şi 10 ani, toți elevi) din care ultimii doi sunt proveniți din actuala căsătorie.

Locuința familiei o constituie un apartament proprietatea personală a mamei, alcătuit din 2 camere modest mobilate (de fapt în una nu se află decât un dulap, iar in cea de-a doua 2 paturi, o masă şi un televizor alb-negru).

Amândoi părinți fiind şomeri, dificultățile financiare ale familiei sunt extrem de mari. Singurele venituri ale familiei sunt reprezentate de indemnizațiile de şomaj, alocațiile de sprijin pentru copii şi cele obținute din practicarea unor activități ocazionale.

Relațiile afective dintre membrii familiei aproape ca sunt absente. In acest sens, un aspect negativ îl reprezintă consumul de alcool al ambilor părinți, viciu care a condus de nenumărate ori la acte de violență intre ei, dar şi la maltratarea copiilor. Ambii soți au dat dovadă, aproape în permanență, de indiferență în ceea ce priveşte supravegherea, creşterea şi educarea copiilor lor.

De foarte multe ori, părinții copiilor au părăsit domiciliul zile întregi, lăsându-i pe aceştia să se descurce singuri, fără bani şi fără supraveghere. Niciodată părinții nu au dat dovadă de suficientă capacitate afectivă, educațională şi materială pentru creşterea copiilor lor. Atât tatăl vitreg, cât si mama îşi băteau copiii cu paleta de bătut covoarele, cu bețe special pregătite şi cu alte obiecte contondente. Intre cei 4 frați există relații de indiferență, doar intre cel mare, adică minorul în cauză, şi cel mic existând o oarecare relație protectoare.

In ceea ce priveşte relațiile familiei cu comunitatea, aceasta sa află în conflict cu majoritatea vecinilor, datorită minorului in cauză, care are un comportament deosebit de violent şi care este cunoscut ca un copil influențat de anturaj şi care consuma adesea băuturi alcoolice.

3. Informații despre infracțiunile comise

Minorul în cauză a practicat vagabondajul încă de la vârste foarte fragede (aproximativ 9 ani) când a fugit pentru prima dată de acasă, datorită unui conflict pe care l-a avut cu părinții, plecând la bunicii maternali din localitatea Bârnova, județul Iaşi. Aici, a stat câteva săptămâni, deoarece bunica sa s-a internat în spital, iar bunicul îl bătea pentru toate „toate şmecheriile" pe care le făcea.

Minorul are o experiență stradală foarte mare pentru vârsta lui, fiind internat de 2 ori în Centrul pentru Primire a Minorilor Delincvenți în Regim de Urgență Iaşi, unde a stat timp

de 15 zile de fiecare dată (perioada de supraveghere intr-un astfel de centru nu trebuie sa depăşească 15 zile), după care fiind luat înapoi în familie ajungea din nou pe stradă.

La data de 10 aprilie 2002, împreună cu nişte prieteni, a spart un magazin alimentar, de unde au sustras dulciuri şi fructe (din dorința de a-şi satisface poftele pe care în familie nu le putea satisface), dar şi câteva sticle cu băuturi alcoolice. Părinții minorului cu toate ca aflase despre fapta comisă de acesta, nu au intervenit în nici un fel, ba chiar mai mult au consumat şi ei din băuturile alcoolice furate.

La acea dată, pentru faptele comise s-a luat măsura, dovedită ulterior ca fiind absolut ineficientă, a „supravegherii deosebite" în familie de către părinți.

4. Nivelul şcolar

Minorul în cauză a absolvit 3 clase după care a abandonat şcoala, nivelul real de instrucție al său fiind însă foarte scăzut, el citind încă pe litere.

5. Informații de natură medicală – profilul psihologic

Copilul are o stare de sănătate bună şi parametri fizici normali pentru vârsta la care se află. Are o bună coordonare motorie, îşi coordonează şi îşi controlează mişcările şi posedă abilități normale. Se orientează bine în spațiul larg şi, de asemenea în timp. Execută cu precizie mişcări de fină motricitate, dar deseori prezintă instabilitate motrică.

În ceea ce priveşte comunicarea non-verbală, mimica şi gestica lui sunt exagerate, chiar teatrale ; mersul lui este „alintat", prin imitația diferitelor modele pe care le-a văzut la televizor („actori duri din filmele cu bătaie" după spusele sale).

În ceea ce priveşte limbajul oral, articulează şi pronunță corect sunetele. Exprimarea lui este corectă, in propoziții, vorbeşte mult, adesea precipitat, strident. Utilizează numeroase cuvinte vulgare, având un vocabular suburban.

Referitor la limbajul scris, acesta scrie dezordonat, necaligrafic, incorect gramatical, dovedind lipsa de exercițiu şi întreruperi lungi şi repetate ale procesului de instruire. Atenția sa este instabilă, prezintă capacitate redusă de concentrare pentru aproape orice tip de activitate. Are o memorie afectivă, poate reține pe o durată medie un volum mic de informații, dar reactualizarea se face selectiv, cu ajutor. Gândirea este corect – situațională, poate opera cu analiza şi comparația. Imaginația sa este foarte bogată, ceea ce îi permite să relateze cu uşurință tot felul de întâmplări, cu aspect de fabulație, despre sine, despre familia sa şi despre prietenii săi (anturajul).

Are un aspect fizic plăcut, este cochet şi drăgălaş ; dezvoltarea somatică este făcută armonios, are o ținută mândră, aspectul vestimentar îngrijit şi hainele curate.

În relațiile cu copiii, preferă compania băieților, cu care poate „glumi şi spune bancuri când beau", este încăpățânat şi adeseori răutăcios.

În relațiile cu adulții comentează permanent, nu respectă programul şi activitățile impuse ; este foarte obraznic şi prefăcut; conştientizarea intereselor reale si reprezentarea viitorului sunt foarte sărace.

6. Observații

S-a încercat in mai multe rânduri reintegrarea familială şi şcolară, dar fără a se obține rezultate favorabile. Pe măsura înaintării în vârstă se observă o creştere a nevoii sale de a comite acte antisociale şi o agravare a comportamentului delincvențional.

7. Plan de acțiune

Datorită dezinteresului manifestat de ambii părinți față de situația în care se află copilul lor şi nereuşita încercărilor anterioare de reintegrare a minorului în familie, dar şi a posibilei agravări a comportamentului delincvențional a băiatului, au început demersurile pentru instituționalizarea minorului în Centrul de Plasament şi Reabilitare „Sf. Spiridon" Tg. Frumos.

CAZUL B

1. Informații despre minor

Minorul T.I.E., în vârstă de 16 ani, născut la data de 23-01-1991, în Iaşi, a fost adus în Centrul de Primire Minorilor Delincvenți ca urmare a comiterii unui furt (a mai fost internat de 2 ori în acest centru – o dată pentru fuga de la domiciliu şi o dată pentru furt). Băiatul este de religie ortodoxă şi de etnie română.

2. Contextul familial

Mama minorului, T.M., născută la data de 30-01-1959, în comuna Deleni, județul Vaslui, ea fiind recăsătorită cu M.M. (tatăl vitreg). Aceasta are ca nivel de educație şcoala profesională, şi profesia de croitoreasă, dar momentan ea este casnică.

Tatăl vitreg al minorului, M.M., născut la data de 02-09-1937, tot în comuna Deleni, județul Vaslui, având studii gimnaziale, dar este pensionat pe caz de boală.

Familia minorului mai cuprinde încă 4 copii, din care 2 sunt majori şi 2 sunt minori. În familie se consumă mult alcool, atât de către soți, cât şi de către copii, iar copiii fumează chiar şi în fața părinților. Cei 7 membri ai familiei locuiesc într-o casă alcătuită din 3 camere, modest mobilată, cu, condiții de locuit modeste (condiții igienico-sanitare modeste).

Veniturile declarate ale familiei sunt extrem de modeste, ele însemnând alocațiile de sprijin ale minorilor, pensia tatălui vitreg (pensie de CAP în valoare de 600.000 lei), ei primind ajutoare şi de la o cantină a săracilor.

Conflictele (bătăile, certurile, insultele) între mamă şi noul soț, între acesta şi copii, sunt deosebit de frecvente, solicitând chiar de câteva ori intervenția poliției. Din declarația minorului, rezultă că tatăl vitreg l-a bătut de câteva ori, motiv pentru care a şi fugit de acasă, deoarece el nu doreşte să fie crescut de către tatăl vitreg.

Relațiile cu comunitatea pot fi caracterizate ca fiind conflictuale, ei fiind văzuți de către vecini ca o familie – problemă.

3. Informații despre infracțiunile comise

Minorul în cauză a mai fost internat în Centrul pentru Primirea Minorilor Delincvenți încă de 2 ori ca urmare a unui furt din maşina unei firme de pază şi protecție şi datorită vagabondajului (a fost găsit de către o patrulă de poliție în zona gării Nicolina, la ore târzii din noapte, împreună cu încă 3 prieteni). Ultima dată a fost internat în Centru pentru că a spart împreună cu un prieten, un atelier de confecții, de unde au sustras suma de 28 de milioane lei, cu care şi-au plătit câteva zile, costul orelor la o sală de internet, unde îşi petreceau majoritatea timpului.

Nu există mărturii care să confirme spusele băiatului că ar fi fost abuzat de către tatăl său vitreg, atunci când acesta se află sub influența băuturilor alcoolice. Nivelul de recidivă al minorului este foarte ridicat, fiind predispus, datorită lipsei de supraveghere parentală, la săvârşirea de noi furturi şi la fuga de la domiciliu.

4. Nivelul şcolar

Minorul a absolvit 2 clase primare după care a abandonat cursurile şcolare şi datorită neinteresului şi a mentalității pe care o au părinții săi (în special tatăl vitreg) care consideră că: „nu merită, astăzi, să mergi la şcoală, pentru că şcoala nu te învață cum să te descurci în viața, nu-ți asigură resursele de trai, ci, dimpotrivă, şcoala îți cere o grămadă de bani pentru tot felul de lucruri."

5. Informații de natură medicală – profilul psihologic

Starea de sănătate şi dezvoltarea fizică a minorului este aparent bună în raport cu caracteristicile vârstei pe care o are. Intelectul este sub limita normală, băiatul neştiind să scrie foarte bine, citeşte greoi, cu multe greşeli.

Coordonarea motorie este, totuşi, bună, mişcările minorului fiind rapide, eficiente şi precise. Orientarea spațio – temporală este, de asemenea, adecvată vârstei.

Memoria este mecanică, i se pare că volumul informațiilor este prea mare într-un timp relativ scurt, nu înțelege tot ceea ce i se cere şi, ca urmare, reactualizarea se face defectuos datorită dificultăților de exprimare şi a lipsei de antrenament. Gândirea este concret situațională şi imaginația săracă. Vocabularul lui este extrem de sărac, la fel ca şi conținutul semantic al comunicării.

Ca prezentare fizică, minorul are o înfățişare neplăcută, datorită unor trăsături neregulate ale feței, părului şi aspectului vestimentar neîngrijit şi dezordonat şi nu are deprinderi de igienă. Atât în relațiile cu copii, cât şi cu adulții se manifestă violent, având dificultăți de relaționare chiar cu personalul Centrului.

6. Observații

Datorită neputinței mamei de a-l supraveghea, aceasta a cerut personalului Centrului ca minorul să fie internat definit într-o instituție de ocrotire şi protecție.

7. Plan de acțiune

Momentan, în momentul realizării anchetei sociale şi a interviurilor, minorul este internat în Centru, dar deoarece perioada maximă de şedere poate fi doar 15 zile, se încearcă încă o dată reintegrarea sa în familia de origine. Cazul fiind monitorizat, se observă totodată şi evoluția comportamentului său delincvențional, iar dacă din nou acesta va comite noi fapte delictuale atunci vor începe demersurile pentru integrarea lui într-un centru special (în zona Moldovei, Centrul de Reabilitare din Tg.-Frumos fiind singurul care internează minori delincvenți).

CAZUL C

1. Informații despre minor

Minora C.F. în vârstă de 14 ani, născută la data de 15-07-1990, în comuna Popricani, județul Iaşi, a fost adusă la Centrul pentru Primire Minori Delincvenți în luna noiembrie 2003,

fiind surprinsă de poliție în timp ce practica prostituția în zona Gării Centrale din Iaşi, după ce fugise de acasă, în urmă cu 2 săptămâni. Este fumătoare de la vârsta de 10 ani (acest lucru reiese din declarațiile sale) şi consumatoare ocazională de băuturi alcoolice.

2. Contextul familial

Minora face parte dintr-o familie structurată, în care mama C.I, în vârstă de 41 de ani, casnică, având ca studii 7 clase, consumă frecvent alcool, ca de altfel şi tatăl minorei, C.M., în vârstă de 47 de ani, muncitor la o firmă de cherestea, având ca studii medii şcoala profesională şi meseria de tâmplar. Familia mai cuprinde încă 4 copii (2 băieți de 16 şi 17 ani, elevi, şi 2 fete de 19 şi 21 de ani, căsătorite, având gospodarii aparte. Starea de sănătate a tuturor membrilor familiei este aparent bună.

Familia minorei locuieşte într-o casă proprietate personală, alcătuită din 3 camere, mobilată şi dotată modest, dar curată. Nivelul veniturilor se situează sub minimul necesar, familia trebuind să se descurce doar din salariul tatălui şi alocația copiilor.

Relațiile partenerilor de cuplu şi ale copiilor cu părinții sunt caracterizate ca fiind tensionate. Între soți existau permanent neînțelegeri, care culminau, adeseori, cu acte de violență. Minora afirmă că ambii părinți o băteau, obligând-o să se ocupe de treburile casnice şi să aibă grijă de copilul surorii mai mari. Mama se ocupă foarte puțin de copii, fiind aproape zilnic la cunoştințele şi rudele sale, unde ajuta la diferite munci agricole.

3. Informații despre infracțiunile comise

La vârsta de 12 ani, minora în cauză a mai avut o tentativă de fugă de la domiciliul familiei sale, împreună cu o prietenă (de asemenea maltratată de părinți), dar a fost găsită de poliție şi readusă în familie.

Minora declară ca în urmă cu un an a fost agresată sexual de un bărbat (prieten de al tatălui său, cu care acesta obişnuia să consume alcool), ulterior ea începând să practice prostituția. Sumele pe care aceasta le primea în urma întrețineri de raporturi sexuale cu bărbați maturi, le dădea unei femei (minora nu a menționat niciodată numele ei) care avea grijă de mai multe fete; însă minora declară că a fugit de la acea femeie, după care a continuat să practice prostituția pe cont propriu.

4. Nivelul şcolar

Minora a absolvit doar două clase primare şi un semestru din clasa a-III-a.. Problemele dificile din familie, rezultatele slabe la învățătură şi incapacitatea de adaptare şcolară au determinat-o să abandoneze şcoala.

5. Informații de natură medicală – profilul psihologic

Starea de sănătate fizică este aparent bună, minora fiind dezvoltată suficient de bine pentru vârsta la care se află. Fetița se orientează bine în spațiu, mai puțin în timp şi are carențe informaționale.

În ceea ce priveşte procesele cognitive, atenția este instabilă memoria este mecanică, de scurtă durată, gândirea este concret situațională, imaginație săracă, iar din punct de vedere al dezvoltării intelectuale prezintă un deficit mediu superior. Referitor la limbajul oral, articulează şi pronunță corect sunetele. Exprimarea este însă una suburbană, caracterizată de abundența expresiilor vulgare şi a înjurăturilor.

Poate scrie numai prin copiere şi chiar şi aşa o face incorect, dezordonat. Aspectul fizic este unul puternic masculinizat, chiar şi mersul şi gesturile; expresia feței este una de absență, fie cu fixația privirii, fie cu priviri ostile.

Aspectul vestimentar este relativ îngrijit, nu atât prin păstrarea în bune condiții a hainelor, cât, mai ales, prin schimbarea lor periodică. Nu respectă regulile de igienă personală şi nici curățenia spațiului locuit din proprie inițiativă.

Relațiile cu copiii sunt extrem de violente, victimizează copiii mai mici, iar în cazul în care este „turnată" de aceştia, îi terorizează de-a dreptul: îi obligă, de exemplu, să execute diferite activități în locul ei, le ia desertul. Nu este capabilă sa accepte regulile jocului colectiv, nu acceptă să piardă.

Relațiile cu adulții sunt ostile, este încăpățânată, nu reacționează la aprecieri pozitive, ci doar la recompense materiale şi la autoritatea impusă cu fermitate. Alte trăsături ale personalității în devenire: instabilitatea afectivă, neîncrederea pronunțată în oameni şi în derularea firească a evenimentelor, violență, tendințe de auto – agresiune, frecvente accente de furie şi plâns isteric, rezistență scăzută la frustrare. Îi plac desenele animate şi desenează.

6. Observații

Aflând de faptul că fiica sa se prostituează, mama minorei nu doreşte să o mai primească pe aceasta în familie, deoarece crede ea că „ o face de ruşine în tot satul pentru că toată lumea o să afle ce a făcut ea".

La data realizării interviului şi întocmirii anchetei sociale minora se afla încă în Centru de Primire Minori Delincvenți.

7. Plan de acțiune

Având în vedere riscul ridicat al recidivei, s-a încercat cu minora un program de consiliere, prin care s-a urmărit îndreptarea comportamentală a acesteia, dar minora s-a

comportat în continuare ostil față de personalul specializat al Centrului, nedorind sa colaboreze cu aceştia.

Deoarece reintegrarea familială a acesteia nu este posibilă, s-au început demersurile pentru internarea acesteia într-un centru special pentru reeducarea minorilor delincvenți.

CAZUL D

1. Informații despre minor

Minorul, L.M., în vârstă de 13 ani, născut la data de 19- 02-1991, în satul Sauca, comuna Laza, județul Vaslui, a fost adus la Centru de Primire Minori Delincvenți, Iaşi, deoarece a fost găsit vagabondând împreună cu un prieten în zona parcului Copou, Iaşi, de către o patrulă a gardienilor publici.

2. Contextul familial

Minorul este copilul destructurat prin decesul tatălui, mama în vârstă de 37 de ani, muncitoare la o fabrică de confecții, 8 clase primare şi o stare de sănătate deficitară, s-a mutat din satul unde locuieşte minorul (la bunicii materni), în oraşul Vaslui, dar minorul nu ştie adresa actuală a mamei. Tatăl minorului a fost înjunghiat de nişte rromi, în urma unei partide de poker, şi a murit în spital, în urma unei operații, cu trei ani în urmă.

După decesul soțului, mama minorului s-a mutat împreună cu fratele mai mic al acestuia (elev, în vârstă de 8 ani), iar pe acesta l-a abandonat la bunicii materni.

3. Informații despre infracțiunile comise

În afară de faptul că a fost găsit vagabondând, din spusele minorului reiese faptul că în urmă cu trei ani a fost exmatriculat de la şcoala din satul natal, datorită comportamentului extrem de violent şi de inadecvat vârstei sale, în relațiile cu colegii de clasă, dar şi cu profesorii.

Neînțelegându-se nici cu bunicii materni din cauza comportamentului său, minorul a părăsit locuința acestora, şi împreună cu prietenul său cel mai bun au ajuns în oraşul Iaşi (unde s-au integrat amândoi foarte uşor într-un grup stradal).

4. Nivelul şcolar

Minorul în cauză a absolvit 2 clase primare, după care a fost exmatriculat la jumătatea clasei a treia, şi deci, fiind silit să abandoneze şcoala. În acest timp s-au evidențiat numeroase probleme de inadaptare şcolară.

5. Informații de natură medicală – profilul psihologic

Minorul este dezvoltat fizic normal, armonios, corespunzător vârstei pe care o are. Prezintă o foarte bună coordonare motorie, mişcări rapide, precise şi eficiente; o bună orientare spațio – temporală, utilizează corect noțiunile spațiului şi timpului.

Referitor la procesele cognitive, se caracterizează printr-o atenție relativ bună, capacitate de concentrare (mai puțin pentru activități intelectuale), memorie adecvată, reține şi redă un volum mare de informații, predomină memoria afectivă. Gândirea este concret situațională, interpretează şi rezolvă situații complexe.

Dezvoltarea intelectuală prezintă un deficit mediu superior, datorat nestimulării cognitive.

Referitor la comunicarea verbală, gestica şi mimica sunt bogate, subliniază conținuturile informaționale prin gesturi accentuate. În comunicarea verbală, utilizează expresii cu care ar dori să dea impresia de „şmecher" şi bun cunoscător al vieții. Prezentarea vestimentară are un aspect agreabil, minorul fiind preocupat, chiar în mod exagerat, de aspectul vestimentar (inclusiv, de pieptănătura sa).

Alte trăsături ale personalității în devenire: mincinos, ascuns, cu un comportament violent, doreşte să dea impresia de descurcăreț şi atotcunoscător. Cu adulții ajunge uneori la conflicte din cauza negativismului. Are preocupări față de sexul frumos, iar în relațiile cu copii formează legături preferențiale, determinate de talentul său sau de poziția pe care o ocupă copilul respectiv în grup.

6. Observații

Ținând cont de comportamentul său violent şi inadecvat vârstei sale, minorul are un grad foarte mare de recidivă, fiind posibilă chiar, odată cu înaintarea în vârstă comiterea unor infracțiuni mult mai grave contra persoanei sau proprietății publice.

7. Plan de acțiune

Datorită dezinteresului din partea mamei şi neputinței bunicilor materni de a-i oferi minorului o creştere şi educație potrivită în mediul familial, este necesară începerea demersurilor pentru internarea minorului într-un centru specializat în reeducare, pentru a se putea astfel elimina posibilitatea ancorării minorului în alte medii criminogene mai periculoase şi a agravării comportamentului său delictual.

CAZUL E

1. Informații despre minor

Minorul D.T., în vârstă de 12 ani, născut la data de 16-05-1992, în Iaşi, a fost internat în Centrul pentru Primire Minori Delincvenți ca urmare a practicării vagabondajului şi cerşetoriei.

2. Contextul familial

Minorul provine dintr-o familie structurată, mama, în vârstă de 30 de ani, fără ocupație, absolventă a 8 clase gimnaziale, consumă frecvent alcool şi nu are probleme de sănătate; tatăl, în vârstă de 36 de ani, de meserie sudor, este angajat la o firma privată, este şi el un consumator excesiv de alcool, neavând probleme grave de sănătate.

Familia locuieşte într-un apartament cu 2 camere, proprietate personală, dotată cu lucruri de strictă folosință.

Veniturile familiei sunt constituite din alocațiile copiilor (minorul în cauză mai are 2 frați mai mici, unul fiind elev) şi din salariul tatălui. Relațiile copilului cu părinții au fost, în general, lipsite de afectivitate şi de cele mai multe ori, conflictuale: „mă băteau amândoi, mai ales tata când se îmbăta… mi-era frică de el…”

3. Informații despre infracțiunile comise

Băiatul a fost internat în centru deoarece a fost prins în timp ce cerşea în zona pieții Unirea din Iaşi, dezvăluind apoi că avea nevoie de bani pentru a-şi plăti orele de distracție de la o sală de jocuri electronice.

Minorul în cauză a mai fost internat în centru ca urmare a vagabondajului împreună cu mai mulți prieteni, dar şi a consumului de băuturi alcoolice. Acesta a mai avut şi o tentativă de furt din automobile, dar a fost prins de proprietarul maşinii.

4. Nivelul şcolar

Minorul a absolvit clasele primare, iar momentan (în clasa a cincia) are foarte multe absențe nemotivate, fiind posibilă şi varianta exmatriculării. Din cauza dificultăților de adaptare şcolară (obținea note foarte slabe), citeşte cu mare greutate, scrie greoi, cu multe greşeli şi greu inteligibil. Cu profesorii se înțelegea destul de bine, dar nu şi cu colegii care râdeau de el.

5. Informații de natură medicală – profilul psihologic

Minorul are o stare de sănătate bună, iar caracteristicile sale somatice sunt corespunzătoare pentru vârsta pe care o are. Coordonarea motorie este, de asemenea bună, mişcările sale sunt rapide, eficiente şi precise, iar orientarea în spațiu şi timp este adecvată.

Memoria este mecanică, i se pare că volumul informațiilor este mare într-un timp relativ scurt şi ca urmare, reactualizarea se face defectuos datorită nerăbdării, precipitării şi a lipsei de antrenament. Din punct de vedere al dezvoltării intelectuale prezintă un deficit mediu superior.

Comunică şi articulează corect sunetele, exprimarea făcându-se prin regionalisme moldoveneşti. Prezintă un debit verbal mare, precipitare în vorbire, un vocabular şi un conținut semantic sărac.

Ca prezentare, băiatul are o înfățişare atrăgătoare datorită părului galben, a pistruilor şi a ochilor albaştrii rotunzi, vioi şi iscoditori, însă aspectul vestimentar este neîngrijit, dezordonat, fără deprinderi de autoigienă.

În relațiile cu copii este agitat, într-o continuă căutare, nu îi respectă pe ceilalți, intervine cu păreri despre tot, refuză să revină asupra unei atitudini, chiar dacă acest lucru îi afectează pe ceilalți. Este gata imediat de luptă, are ceva provocator în tot ceea ce face şi conflictul odată declanşat nu ştie să-l controleze.

Pe adulți îi tratează cu o mare indiferență şi nu se teme de părerea lor. Este foarte încăpățânat şi este nevoie de multă fermitate pentru a-l face să te asculte.

6. Observații

Nivelul de recidivă al minorului este oarecum stabil, deoarece situația în care se află şi faptele delictuale nu prea grave nu pot determina agravarea comportamentului său delincvent.

7. Plan de acțiune

Datorită faptului că părinții săi doresc reîntoarcerea acestuia în familie, minorul va fi trimis în mediul familial, încercându-se în acelaşi timp şi reintegrarea şcolară a acestuia.

Concluzii

Factorul cel mai important care influențează şi determină apariția fenomenului de predelincvență şi delincvență juvenilă este reprezentat, în acest moment, de extinderea inegalităților sociale, care nu se reduc numai la distribuția inechitabilă a resurselor, ci vizează numeroase aspecte, printre care absența unor mijloace sau oportunități, inegalitatea de şanse

în domeniul şcolar şi profesional, discriminarea la care sunt supuse anumite grupuri sociale, în special datorită criteriilor economice. Toți aceşti factori acționează într-o relație strânsă şi obligă numeroşi copii din familiile defavorizate să fugă din familie, să abandoneze şcoala şi să aleagă mijloacele ilegitime ca „soluții" adaptative de viață sau de reuşită.

Din acest punct de vedere, nu există o corelație obligatorie şi directă între sărăciei şi criminalitate în general, şi asupra delincvenței juvenile, în special, dar efectele unei anumite stări economice sunt, întotdeauna, potențate de un anume context social – politic şi cultural şi constituie substratul nevăzut al conduitelor ilegale..

Procesul de instituționalizare este un alt factor care poate explica amplificarea delincvenței juvenile ca problemă socială. Creşterea numărului de familii monoparentale cu mai mulți copii şi a tendințelor de abandon familial are o influență directă asupra procesului de instituționalizare a copiilor, şi, implicit, asupra creşterii ratelor de delincvență juvenilă. Procesul de instituționalizare nu vizează numai internarea acelor copii abandonați de părinți în instituțiile de ocrotire, ci şi sancționarea minorilor delicvenți, prin internarea lor în instituții corecționale.

Un alt factor care explică, în mare măsură, amploarea conduitelor delicvente ale minorilor, îl constituie scăderea rolului socializator al familiei şi şcolii şi creşterea influenței exercitate de grupul de prieteni, în condițiile unei largi proliferări a subculturilor juvenile şi a valorilor lor adiacente. Acest factor, constituie unul din factorii amplificatori ai fenomenului bandelor sau „găştilor de cartier" şi totodată, ai amplificării actelor de violență, delincvență şi vandalism. În România, în ultimul deceniu, în pofida schițării unor programe generoase de protecție socială în sprijinul familiilor defavorizate, acestea au fost prea puțin puse în practică, atât datorită lipsei de resurse, cât şi aplicării, cu prioritate, a unor măsuri de restructurare economică .

La nivel macrostructural trebuie menționate politicile sociale şi economice cu caracter guvernamental sau non-guvernamental, care au influențat politica de asistența şi protecție socială a familiilor defavorizate şi a copilului aflat în dificultate sau în situație de risc.

O soluție comună pentru reducerea fenomenului delincvenței juvenile, care pare cea mai la îndemână, o constituie întărirea ROLULUI COMUNITĂȚII şi implicarea sa directă în acțiunile de prevenire. În acțiunile de prevenire a delincvenței juvenile, atât organizațiile guvernamentale, conducerile locale şi organizațiile non-guvernamentale trebuie să-şi unească eforturile, pentru a pune în aplicare o strategie comună, a cărei eficiență nu va întârzia să-şi arate roadele în viitor.

Concluzii

Cauzalitatea complexă a fenomenului de delincvență juvenilă nu poate fi sintetizată într-o formulă magică, dar factorul cel mai important care influențează şi determină apariția acestor conduite este reprezentat, în acest moment, de extinderea inegalităților sociale, economice, profesionale şi culturale. Formele subtile sau evidente ale excluderii sociale vizează numeroase aspecte: limitarea accesului sau chiar absența unor mijloace sau oportunități, inegalitatea de şanse în domeniul şcolar şi profesional, discriminarea la care sunt supuse anumite grupuri sociale, în special datorită criteriilor economice. Toți aceşti factori acționează într-o relație strânsă şi determină la minori conduite de risc social: fuga de acasă, abandon şcolar, opțiunea pentru grupuri periferice ca „soluții" adaptative de viață sau de reuşită. Din acest punct de vedere, nu există o corelație obligatorie şi directă între sărăciei şi criminalitate în general şi asupra delincvenței juvenile, în special, dar efectele unei stări economice şi culturale precare constituie substratul nevăzut al conduitelor ilegale. Procesul de instituționalizare este un alt factor care poate explica amplificarea delincvenței juvenile ca problemă socială. Creşterea numărului de familii monoparentale cu mai mulți copii şi a tendințelor de abandon familial are o influență directă asupra procesului de instituționalizare a copiilor, şi, implicit, asupra creşterii ratelor de delincvență juvenilă. Procesul de instituționalizare nu vizează numai internarea acelor copii abandonați de părinți în instituțiile de ocrotire, ci şi sancționarea minorilor delicvenți, prin internarea lor în instituții corecționale.

Un factor care explică, în mare măsură, amploarea conduitelor delicvente ale minorilor îl constituie scăderea rolului socializator al familiei şi şcolii, şi creşterea influenței exercitate de grupurile informale de tip periferic şi marginal, în condițiile unor largi factorii amplificatori ai fenomenului bandelor sau „găştilor de cartier" şi totodată, ai amplificării actelor proliferării a subculturilor juvenile şi a valorilor lor adiacente. Această influență constituie unul din motivele actelor de violență, delincvență şi vandalism. În România, în ultimul deceniu, în pofida schițării unor programe generoase de protecție socială în sprijinul

familiilor defavorizate, măsurile de sprijin şi protecţie pentru populaţiile şi persoanele vulnerabile au fost prea puţine şi deseori fără caracter practic, atât datorită lipsei de resurse, dar şi utilizării defectuoase a celor existente, mai degrabă având prevalenţă interesele îndeplinirii unor standarde externe decât optimizarea şi îmbunătăţirea condiţiilor interne.

În limbaj comun, cauzele vizibile şi condiţiile ce pot fi puse în mod direct în relaţie cu delincvenţa juvenilă sunt:

- familii dezorganizate, carenţiale, disfuncţionale, socio-patice, cu istoric penal;
- creşterea abandonului şcolar;
- lipsa de îndrumare şi supraveghere permanentă din partea părinţilor sau educatorilor;
- discontinuitatea în educaţie şi formalizarea excesivă a procesului de învăţământ;
- transmiterea prin mass media a unor „false modele" şi a subculturii;
- influenţa crescândă a „grupurilor de socializare negativă" ;
- lipsa unei legături/comunicări eficiente între familie şi şcoală;
- influenţa unor factori accidentali dar semnificativi aflaţi în proximitatea minorilor;
- consumul ocazional sau repetat de substanţe de tip toxicoman;
- situaţie materială şi economică precară;
- diminuarea controlului social de tip tradiţional;
- multiplicarea oportunităţilor de delincvenţă (jocuri, localuri, activităţi peri-legale).

Pe baza cercetărilor practice prezentate în lucrare cu privire la ipotezele de lucru enunţate putem afirma următoarele.

- ipoteza cu privire la învăţarea conduitelor delincvente pe parcursul vieţii individuale se confirmă, datele obţinute în urma propriilor cercetări, au arătat că individul nu se naşte delincvent, această conduită fiind dobândită în urma unor experienţe personale şi de grup;
- ipoteza cu privire la rolul familiei disfuncţionale subliniază faptul că mediul familial are un rol capital în dezvoltarea normală a personalităţii individului, cu cât grupul familial este mai deficitar cu atât creşte riscul delincvenţional pentru minorii din familiile respective;
- cu privire la familiile monoparentale cercetările noastre nu au scos în evidenţă un risc mai înalt decât în familiile nucleare. Aceasta şi datorită faptului că subiecţii investigaţi nu au fost reprezentativi pentru familiile monoparentale;

- referitor la ipoteza de lucru care face trimitere la instituționalizarea minorilor, studiul practic realizat la Centrul de Reeducare Tg. Ocna, jud. Bacău, a pus în evidență creşterea riscului de recidivă pentru minorii aflați sub sancțiune penală cu instituționalizarea în astfel de centre; deficiențele grupului şcolar sunt direct proporționale cu riscul de delincvență, astfel încât minorii cu diferite forme de eşec şcolar sunt mai expuşi socializării negative în grupurile de semeni. Această ipoteză este confirmată prin studiile noastre la nivelul județului Iaşi.

Din interviurile efectuate cu o parte din subiecți, precum şi din analiza răspunsurilor date de aceştia în chestionarele aplicate, putem afirma că perceperea *VIOLENȚEI ÎN RELAȚIA EDUCAȚIONALĂ* este în funcție de variabilele prezentate, dar şi de forma concretă de violență. S-a demonstrat, de exemplu, sensibilitatea mai mare a elevilor (în special a băieților) față de violențele verbale. În majoritatea situațiilor, *in put*-ul violenței în relația didactică este profesorul, cel care are inițiativele şi puterea de decizie în clasă. Pentru profesor, caracteristicile elevului – mediul de proveniență, statutul ocupațional al părinților, sexul, atitudinea față de şcoală şi rezultatele şcolare – sunt principalii factori care moderează nivelul şi forma de violență din feed-back-ul oferit în diverse situații educaționale. Pe măsură ce se dezvoltă şi acumulează experiență, elevii devin capabili să decodifice acest mecanism. Fără să ajungă la elaborări complexe şi generale, elevii pot explica cu acuratețe violența profesorului. Mărturiile lor subiective sunt un barometru fidel al prejudecăților, limitelor şi intențiilor profesorilor față de ei.

RECOMANDĂRI

Dimensiunile principale de intervenţie, indiferent de instituţiile şi asociaţiile ce le iniţiază şi derulează, trebuie să fie determinate de specificul metodelor de lucru, în funcţie de natura clientului, scopul urmărit şi problema abordată. Astfel, trebuie să existe o triplă perspectivă de intervenţie: la nivel INDIVIDUAL, la nivel LOCAL (grupul familial sau grupul de apartenenţă) şi la nivel global sau al MEDIULUI SOCIAL. Nu se realizează întotdeauna delimitare netă între aceste perspective, întrucât orice acţiune de intervenţie, că este de asistenţa socială, recuperare psihologică, reinserţie micro-socială, vizează în prima sau în ultimă instanţă individul, chiar dacă are ca fundament principiul corect de respectare a drepturilor în orice împrejurare (chiar atunci când este vinovat faţă de ceilalţi sau faţă de societate). Specialistul intervenţiei este ineficace cel mai adesea deoarece acţiunea sa rămâne solitară şi izolată: la nivelul global măsurile şi acţiunile sunt mereu plasate în zona imprecisului, sporadicului, insuficienţei resurselor.

Problematica specifică devianţei şi delincvenţei în rândul minorilor impune o îngrijire specială a acestora şi, în consecinţă, pregătirea adecvată a specialiştilor care vor lucra în domeniu şi folosirea unui sistem de tehnici şi metode adaptat problematicii delincvenţei juvenile. Nucleul pregătirii de specialitate în zona intervenţiei non-represive trebuie să se refere şi să se bazeze la teoria îngrijirii, categorie generală a asistenţei integrate, cumulând strategii de intervenţie, ajutor în criză şi terapie.

În acest sens, ca rezultat aplicativ al acestei lucrări, înaintăm următoarele recomandări care să se afle în atenţia factorilor de decidenţă şi control social.

1. este necesară intervenţia concertată şi diferenţiată la nivelul familiei, care să nu se rezume la măsuri macro-sociale, ci să vizeze forme noi de asistenţă: în ultimul timp se vorbeşte foarte mult de *terapia familială*, care se adresează atât „copilului problemă” cât şi membrilor familiei cu care acesta conviețuieşte, se realizează cu scopul de a înţelege problema copilului prin prisma raporturilor sale cu ceilalţi membri ai familiei (fraţi, părinţi, bunici). În activitatea de terapie familială se merge pe baza sensibilizării părinţilor, aceasta este cu putinţă mai ales datorită universului profund al dragostei părinteşti ce

constituie garanția receptivității posibile pentru a determina retuşări sau schimbări radicale în atitudinea şi convingerile de educație a copiilor şi adolescenților. Se pot iniția programe naționale, cu actori locali care să sprijine cu specialişti şi resurse materiale proiecte de terapie familială, care să promoveze realizările unei familii „sănătoase": – comunicarea între membrii familiei; – tipul de relații intrafamiliale; – structurile puterii în grupul familial; – diferențieri între membrii familiei; – afectivitatea în cadrul grupului familial; – confruntarea cu evenimentele şi dificultățile sociale

2. concluzia tuturor specialiştilor – sociologi, asistenți sociali, pedagogi, psihologi, antropologi, jurişti etc. care se ocupă cu cercetarea şi diagnosticarea grupurilor şi comunităților umane şi a problemelor cu care se confruntă în dinamica lor – este că, şcoala este o instituție fundamentală de instrucție şi formare socio-profesională. Dar activitatea de tip şcolar trebuie să promoveze reforma nu doar la nivel curricular, ci se impune o *renovare la nivelul relațiilor inter-umane*, în primul rând pe verticală (profesor-elev). Multe forme ale violenței şcolare – factor generator de delincvență juvenilă – apar datorită unei comunicări inadecvate în contextul liberalizării instituționale. Ministerul de specialitate, împreună cu inspectoratele județene, trebuie să elaboreze un plan de lungă durată care să-şi propună actualizarea şi adecvarea stilurilor educative, în concordanță cu idealul educațional şi cu particularitățile formării inițiale.
3. întrucât grupurile periferice şi marginale, în care se înscriu aşa-numitele"grupuri de cartier" generează conduite sociopatice şi contribuie din plin la diluarea funcțiilor social-integratoare ale familiei şi şcolii, iar prezența adolescenților în astfel de grupuri de semeni este o condiție indubitabilă şi inevitabilă, se pot utiliza resursele informale ale acestora prin activități complexe de *pedagogie socială*. O modalitate pe care o recomand se referă la recunoaşterea oficială a grupurilor „de cartier" prin identificarea şi înscrierea lor în evidențe semi-oficiale şi atragerea acestora în activități de utilitate comunitară: concerte, concursuri, activități de *loissir*.
4. la nivelul administrației publice, centrale şi locale, există diverse departamente şi servicii care au ca scop principal protecția şi asistența minorilor aflați în criză sau în dificultate. Unele dintre acestea le-am amintit pe parcursul lucrării: Direcția Generale pentru Protecția Copilului, Centru pentru Primire Minori Delincvenți, Serviciul de Probațiune, Centre de Reeducare ş.a. În urma evaluărilor şi prin prisma rezultatelor „invizibile" (spre exemplu, creşterea permanentă numărului de minori delincvenți) se poate considera că activitatea

lor poate fi optimizată. O formă de eficientizare o poate constitui *evaluarea extra-instituțională*, permanentizată şi contractuală, realizată de asociații ne-guvernamentale de profil şi recunoscute în comunitate.

5. La nivel județean se pot organiza *programe* specializate pentru *reinserția* socială, şcolară şi profesională a adolescenților delincvenți. Atunci când un adolescent care a abandonat şcoala se confruntă cu perspectiva de a-şi găsi un loc de muncă, el descoperă, de regulă, că şi acest univers îi este la fel de ostil precum cel şcolar. În general, posturile disponibile cer un nivel al studiilor pe care devianții nu-l posedă. Meseriile la care aceştia au acces sunt cele foarte prost plătite, ceea ce-i determină să recurgă la acte infracționale. Programele de inserție şcolară, socială şi profesională vor fi destinate elevilor cu eşec şcolar şi vor formula sarcini concrete şi variate, capabile să-i motiveze pe aceştia, cum ar fi: activitățile practice, cu caracter ştiințific sau tehnologic, studiul mediului. Aceste programe trebuie să se desfăşoare în cadrul unor instituții şcolare special desemnate, cu ajutorul unor coordonatori care să medieze relația elevului cu mediul şcolar şi cel familial.

Şi încă o dată trebuie subliniat că întreaga evoluție a omului şi integrarea sa în viața socială sunt condiționate de calitatea şi (d)efectele educației – în familie, şcoală, grupuri de semeni. Dar datorită unei cauzalități complexe în ultimul timp instanțele socializării respectiv familia s-a transformat într-un factor generator de comportamente ineficiente social. Nu mai contează atât de mult în ce formă greşesc adulții (lipsa de afectivitate, nepăsarea, lipsa de interes pentru educația copilului, lipsa unui stil educativ, excesul de grijă, răsfățul din dragoste exagerată, lipsa autorității datorată unor vicii, deficiente caracteriale, severitatea excesivă, folosirea violenței ca mijloc punitiv, ş.a.m.d.), deşi cunoaşterea lor este utilă în activitatea de „corijare". Esențială devine problema acțiunii eficiente pentru a schimba traseul nedorit al multor adolescenți, care-şi caută un loc în societate. Nu există soluții magice şi nici „căi uşoare" aşa cum nimic nu este lesne de optimizat în viața socială, dar este o problemă care trebuie să constituie preocuparea majoră a tuturor actorilor sociali.

Referiţe bibliografice

1. ALBU, Emilia, *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenţi. Prevenire şi terapie*, Editura Aramis Print, Bucureşti, 2002.
2. BANCIU, Dan, RĂDULESCU, S.M., VOICU, Marian, *Introducere în sociologia delincvenţei juvenile*, Editura Medicală, Bucureşti, 1990.
3. BANCIU, Dan, RĂDULESCU, S.M., VOICU, Marian, *Introducere în sociologia devianţei*, Bucureşti, 1985.
4. BANCIU, Dan, RĂDULESCU, Sorin M., *Evoluţii ale delincvenţei juvenile în România. Cercetare şi prevenire socială*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2002.
5. BANCIU, Dan, SORIN RĂDULESCU, S.M., M. Voicu, *Adolescenţii şi familia*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987.
6. BARTOLLAS, Clemens, *Juvenile Delinquency,* Allyn and Bacon, Boston, 1997.
7. BATCU, Ion Gavril**,** *Factori sociali predominanţi in comportamentul delincvent juvenil***,** Teză doctorat, Academia De Ştiinţe, Chişinău 1984.
8. BESNARD, Phillipe, *L'anomie,* PUF, Paris, 1987.
9. BLOCH, Herbert, NIEDERHOFFER, Arthur, *The Gang,* New York, Philosophical Library,1978.
10. BOCANCEA, Cristian, NEAMŢU, George, *Elemente de asistenţă socială*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.
11. BOUDON, Raymond, *Tratat de sociologie,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.
12. BREZEANU, Ortansa, *Minorul şi legea penală*, Editura All Beck, Bucureşti, 1998.
13. BREZEANU, Ovidiu, *Integrarea socială postpenală a infractorilor între realitate şi perspectivă*, Editura Fundaţiei „România de Mâine", Bucureşti, 1999.
14. BUNECI, Petre, BUTOI, Tudorel, BUTOI, Ioana – Teodora, *Sociologie juridică şi devianţa specială*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2001.
15. CÂMPIANU, I, NEAMŢU, G, *Intervenţie şi prevenţie în delincvenţă,* Editura Fundaţiei Chemarea, Iaşi 1998.
16. CIOCLEI, Valerian, *Criminalitatea etiologică*, Editura Actami, Bucureşti, 1996.
17. COLEMAN, James, *Foundations of Social Theory,* Harvard University Press, Cambridge, 1990.
18. COLEMAN, James, *The adolescent society,* New York, The Free Press, 1961.
19. COOK, Phillip J., *Crime and justice,* University of Chicago Press, Chicago, 1986.
20. COOKE, David, Pamela Baldwin, Jacqueline Howison, *Psychology in Prison*, New Fetter Lane, London, 1990.
21. CUCU-CIUHAN, G, TROFIN S.D, *Educarea copilului cu devieri comportamentale,* Editura Sylvi, Bucureşti, 2003.

22. DE VISSCHES, Pierre, NECULAU, Adrian (Coord), *Dinamica grupurilor, Polirom,* Iaşi, 2001.
23. DRAGOMIRESCU, Virgil Tiberiu, *Determinism şi reactivitate umană,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990.
24. DURKHEIM, Émile*, Regulile metodei sociologice,* Editura Polirom, Iaşi, 2002.
25. ERIKÖ, Albert – Lorincz, *Adolescentul dezadaptat*, Editura Komp-Press, Cluj-Napoca, 1999.
26. ERIKÖ, Albert – Lorincz, CARCEA, Maria, *Prevenirea dezadaptării şcolare. Contribuţii metodologice la profilaxia şi terapia adolescenţilor cu probleme de adaptare*, Editura Cerni, Iaşi, 1998.
27. EMPEY T.L., *American Delinquuency. Its meaning and construction,* The Dorsey Press, Chicago,Illinois, 1982.
28. FERREOL, Gilles, *Adolescenţii şi toxicomania*, Editura Polirom, Iaşi, 2000.
29. FOUCAULT, Michel, *A supraveghea şi a pedepsi,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.
30. FRECHETTE, Marcel, LE BLANC, Marc, *Delinquance et delinquents*, Editura Gaetan Morin, Quebec, 1991.
31. GASSIN, R, apud BOCANCEA, Cristian, NEAMŢU, George, *Elemente de asistenţă socială*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.
32. GIDDENS*,* Anthony *Sociologie,* Editura All, Bucureşti, 2001.
33. GLASER, Daniel, *Handbook of Criminology,* Rand McNally, Chicago, 1994.
34. GOTTFREDSON, Michael R., HIRSCHI, Travis, *A General Theory of Crime***,** Standford University Press, Standford, 1990.
35. HUDIŢEANU, Alexandru, *Devianţa comportamentală la elevi. Cunoaşterea, prevenirea şi soluţionarea devierilor comportamentale ale elevilor*, Editura Psihomedia, Sibiu, 2001.
36. IBIŞ, A., *Influenţa agenţilor de socializare (familia, scoala, grupul de referinţă) asupra comportamentelor predelincvente ale elevilor*, Editura Pansofia, Bucureşti.
37. IONESCU, Ion, *Sociologia şcolii,* Polirom, Iaşi, 1997.
38. IRIMESCU,GABRIELA, „Violenţa în familie şi metodologia intervenţiei", în : Neamţu, George, Stan, Dumitru(coord), *Asistenţa socială. Studii şi aplicaţii,* Editura Polorom, Iaşi, 2005.
39. JURCANU, Georgeta, *Manualul lucrătorului social stradal*, Editura Unicef, Bucureşti, 2000.
40. KELLY, Deloss, *Deviant Behavior, A text-reader in the Sociology of Devinace,* St.Martin' Press, New York, 1989.
41. KILLEN, Kari, *Copilul maltratat,* Editura Eurobit, Timişoara, 1998.
42. LAROUSSE, *Dicţionar de psihologie,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996.
43. LEWIS, Dorothy Otnow, *Vinovaţi de demenţă,* Editura Allfa, Bucureşti, 2001.
44. MACAVEI, E, *Familia şi casa de copii,* Editura Litera, Bucureşti, 1989.
45. MALCOM, Klain, *Street gangs and street workers*, New Jersey, Cliffs Prentince Hall, 1971.

46. MITROFAN, Iolanda, Ciupercă, C., *Incursiuni în psihosociologia şi psihosexologia familiei*, Editura Press Mihaela., Bucureşti, 1998.
47. MITROFAN, Iolanda, Mitrofan, Nicolae, *Familia de la A ... la Z*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.
48. MITROFAN, Nicolae, ZDRENGHEA, Voicu, BUTOI, Tudorel, *Psihologie judiciară,* Casa de editură Şansa, bucureşti, 1994.
49. MONTANU, Maria, R., *Delincvenţa juvenilă. Aspecte teoretice şi practice*, Editura Polipress, Bucureşti, 2003.
50. MUNTEAN, Ana, *Violenţa domestică şi maltratarea copilului,*Editura Eurostampa, Timişoara, f.a.
51. NEAMŢU, Cristina, *Devianţa şcolară*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
52. NEAMŢU, George, CÎMPEANU, Ioan, *Intervenţie şi prevenţie în delincvenţă,* Editura Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1998.
53. NEAMŢU, George, STAN, Dumitru (coord), *Asistenţa socială. Studii şi aplicaţii,* Editura Polirom, Iaşi, 2005.
54. NEAMŢU, George, *Tratat de asistenţă socială,* Editura Polirom, Iaşi, 2003.
55. NEAMŢU, George, „Excuderea socială şi problema câmpurilor sociale"în: Bocancea,C, Neamţu G, *Elemente de asistenţă socială,* Editura Polirom, Iaşi, 1999.
56. NECULAU, Adrian, "Grupul social şi adolescentul", în: *Adolescenţii şi adaptarea*., Iaşi, Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului, 1974.
57. NECULAU, Adrian, *Grupurile de adolescenţi*, E.D.P., Bucureşti, 1986.
58. NECULAU, Adrian, Cozma,T, *Psihopedagogie* Editura Spiru Haret, Iaşi, 1994.
59. OANCEA, Ion, "Drept Penal – Partea Generală", Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1998.
60. OGIEN, Albert, *Sociologia devianţei*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
61. PETCU, Mărioara, *Delincvenţa – repere psihosociale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.
62. PITULESCU, Ion, *Criminalitatea juvenilă*, Editura Naţional, Bucureşti, 2000.
63. PITULESCU, Ion, *Delincvenţa juvenilă,* Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1995.
64.POP, Octavian, *Socializarea şi implicaţiile ei în apariţia şi formarea comportamentului predelincvent şi delincvent,* Editura Ando Tours, Timişoara, 1997.
65. POPESCU NEVEANU PAUL, *Dicţionar de psihologie, Editura Albatros, Bucureşti, 1978.*
66. PREDA, Vasile, *Delincvenţa juvenilă. O abordare multidisicplinară,* Presa Universitară, Cluj,1998.
67. PREDA, Vasile, *Profilaxia delincvenţei şi reintegrarea socială*, Editura Stiinţifică Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998. şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.
68. RĂDULESCU, Sorin M., *Sociologia vârstelor. Societatea şi ciclul uman de viaţă*, Editura Hyperion XXI, 1994.
69. RĂDULESCU, Sorin M., BANCIU, Dan, TEODORESCU, Vasile, *Criminalitatea în România în perioada de tranziţie,* Editura Lică, Piteşti, 2001.
70. RĂDULESCU, Sorin M *Homo Sociologicus,* Casa de editură şi presă „Sansa"- S.R.L. Bucureşti, 1994.

71. RĂDULESCU, Sorin, BANCIU, Dan, *Sociologia crimei şi criminalităţii*, Casa de Editură şi Presă "Şansa" SRL, Bucureşti, 1996.
72. RĂDULESCU, Sorin, BANCIU, Dan, VOICU,M, *Adolescenţii şi familia* Editura Academiei, Bucureşti, 1981.
73. RĂDULESCU, Sorin,, *Introducere în delincvenţa juvenilă*, Editura Medicală, Bucureşti, 1990.
74. RĂŞCANU, Ruxandra, *Psihologia comportamentului deviant,* Editura Universităţii, Bucureşti, 1994.
75. ROTH-SZAMOSKOZI, Maria, *Protecţia copilului. Dileme, concepţii şi metode,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999.
76. STĂNCIULESCU, Elisabeta, *Sociologia educaţiei familiale*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
77. STĂNCIULESCU, Elisabeta, *Teorii sociologice ale educaţiei,* Polirom, Iaşi, 1996.
78. STĂNOIU, Rodica, *Criminologie*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1998.
79. TOFFLER, A, *Al treilea val,* Editura Politică, Bucureşti, 1983.
80. TAYLOR, Ian, WALTON, Paul, YOUNG, Jock, *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance,* Harper and Row, New York, 1975.
81. UNICEF, C.N.P.C., *Situaţia copilului şi familiei în România*, Editura Alternative, Bucureşti, 1996, pag.16-46.
82. WACH, Joachim, *Sociologia Religiei*, Editura Polirom, laşi, 1997.
83. WALLSH, Anthony, *Understanding, Assesing and Counseling the Criminal Justice Client,* Wadsworth inc., Belmont, 1988.
84. WILSON, Edward O*, Sociobiologia,* Editura Trei, Bucureşti, 2003.
85. YABLONSKY, Lewis, *Juvenile Delinquency into 21-st Century*, Belmont California, Wadsworth, Thomas Learning, 2000.
86. ZAMFIR, Cătălin, VLASCEANU, Lazăr (coord.), *Dicţionar de sociologie*, Editura Babel, Bucureşti, 1993.
87. * Datele prezentate se referă la perioade destul de recente, fără să fie aduse „la zi", deoarece regula diversităţii metodologice ne obligă la o cercetare complexă, cu mai multe metode şi tehnici utilizate în demersul ştiinţific. Aspectele cele mai actuale ale fenomenului sunt analizate utilizând alte metode sociologice: ancheta, studiul de caz, analiza de conţinut. De altfel, datele statistice obţinute prin documentare şi consultarea documentelor oficiale au rol ilustrativ şi de diagnostic: validează faptul că într-adevăr delincvenţa juvenilă este un fenomen în România.
88. ** Datele au fost obţinute prin documentare folosind următoarele surse: Ministerul Justiţiei (prin analiza "Centralizatoarele pe ţară" pentru perioada 1985-1989), Seminarul Internaţional de la Buşteni (14-17 octombrie 1989) cu tema "Educaţia preventivă în comunităţile educative pentru copii şi adolescenţi", R.M.Stănoiu, O.Brezeanu, T.Dianu, *Tranziţia şi criminalitatea,* Editura Oscar Print, Bucureşti, 1994, Ovidius Păun, *Poliţia română 1990-1997,* datele puse la dispoziţie de Inspectoratul Poliţiei judeţului Iaşi, Biroul Cercetări Penale, Centrul de Primire Minori

Iaşi, Tribunalul şi Judecătoria mun. Iaşi, Poliția Județeană Iaşi, Departamentul de Prevenire.

89. *** Amintim doar câțiva specialişti dintre cei care sunt mai cunoscuți în literatura de specialitate din România, dar lista este lungă: Mitrofan N, Zdrenghea Voicu, Butoi Tudorel, *Psihologie judiciară,* Editura Şansa, Bucureşti, 1994, Petcu Mărioara, *Delincvența – repere psihosociale*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1999, Bocancea C, Neamțu G, *Elemente de asistență socială,* Polirom, Iaşi, 1999, Neamțu G, Cîmpeanu I, *Interveție şi prevenție în delincvență,* Editura Fundației Chemarea, Iaşi, 1998*,* Preda V, *Delincvența juvenilă,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998, Sorin M. Rădulescu Sorin M, *Sociologia devianței,* Editura Victor, Bucureşti, 1998, a se vedea Farrell R.A., Swigert V.Lynn, *Social deviance,* Lippincott J.B, Company, New York, 1975,Wallsh A, *Understanding, Assesing and Counseling the Criminal Justice Client,* Wadsworth inc., Belmont, 1988,pag.121, Kelly D.H, *Deviant Behavior, A text-reader in the Sociology of Devinace,* St.Martin' Press, New York, 1989,pag.165, Bartollas C, *Juvenile Delinquency,* Allyn and Bacon, Boston, 1997, pag.134.
90. **** Abordarea orizontală, ca modalitate de abordare a grupurilor de delincventă juvenilă, a fost aplicată în partea practica a acestui demers, în investigația sociologica pe baza de ancheta prin chestionar. A se vedea Capitolul III al prezentei teze de doctorat.
91. ***** Acest studiu a fost realizat în anul 2003, în cadrul unor activități de colaborare între Universitatea „Al.I.Cuza" din Iaşi, Departamentul de Psihopedagogie Specială. Inspectoratul Şcolar Județean Iaşi şi unii lucrători de la Inspectoratul Județean de Poliție Iaşi, cu o temă mai amplă care se referea la modalitățile de diminuare şi control ale devianței şcolare. În materialul prezentat aici se fac referiri şi la rezultate care au fost obținute în munca de echipă. În ANEXE sunt prezentate instrumentele de lucru şi o parte a datelor obținute.
92. # Rolul grupului de prieteni este unul complex, inclusiv acela de a direcționa agresivitatea care se manifestă la nivel individual. De aici, interesul pe care îl prezintă acest tip de grup pentru lucrarea noastră.
93. ## a se vedea şi capitolul I.
94. ### Anuarul Statistic al României, 2002, Institutul Național de Statistică, pag. 540.
95. #### *Oxford Dictionary Encycloopedia*, Oxford Universsity Press, 1997.
96. ##### Datele au fost obținute prin cooperarea cu conducerea celor două instituții din Tg. Ocna, prin mediere din partea conducerii Penitenciarului de Maximă Siguranță Iaşi. Informațiile se referă la anul 2003, după realizarea cercetării de teren din 2002.

Bibliografie generală

ALBU, Emilia, *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenţi. Prevenire şi terapie,* Editura Aramis Print, Bucureşti, 2002.

BANCIU, Dan, RĂDULESCU, S.M., VOICU, Marian, *Introducere în sociologia delincvenţei juvenile*, Editura Medicală, Bucureşti, 1990.

BANCIU, Dan, RĂDULESCU, S.M., VOICU, Marian, *Introducere în sociologia devianţei,* Bucureşti, 1985.

BANCIU, Dan, RĂDULESCU, Sorin M., *Evoluţii ale delincvenţei juvenile în România. Cercetare şi prevenire socială*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2002.

BANCIU, Dan, SORIN RĂDULESCU, S.M., M. Voicu, *Adolescenţii şi familia*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987.

BARTOLLAS, Clemens, *Juvenile Delinquency*, Allyn and Bacon, Boston, 1997.

BATCU, Ion Gavril**,** *Factori sociali predominanţi in comportamentul delincvent juvenil***,** Teză doctorat, Academia De Ştiinţe, Chişinău 1984.

BESNARD, Phillipe, *L'anomie,* PUF, Paris, 1987.

BLOCH, Herbert, NIEDERHOFFER, Arthur, *The Gang*, New York, Philosophical Library,1978.

BOCANCEA, Cristian, NEAMŢU, George, *Elemente de asistenţă socială*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

BONCU, Ştefan, *Devianţa tolerată,* Editura Universităţii "Al.I.Cuza", Iaşi, 2000.

BOUDON, Raymond, *Tratat de sociologie*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.

BREZEANU, Ortansa, *Minorul şi legea penală*, Editura All Beck, Bucureşti, 1998.

BREZEANU, Ovidiu, *Integrarea socială postpenală a infractorilor între realitate şi perspectivă*, Editura Fundaţiei „România de Mâine", Bucureşti, 1999.

BUNECI, Petre, BUTOI, Tudorel, BUTOI, Ioana – Teodora, *Sociologie juridică şi devianţa specială*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2001.

CÎMPEANU, I., NEAMŢU, G., *Intervenţie şi prevenţie în delincvenţă*, Editura Fundaţiei Chemarea, Iaşi 1998.

CIOCLEI, Valerian, *Criminalitatea etiologică*, Editura Actami, Bucureşti, 1996.

COLEMAN, James, *Foundations of Social Theory*, Harvard University Press, Cambridge, 1990.

COLEMAN, James, *The adolescent society*, New York, The Free Press, 1961.

COOK, Phillip J., *Crime and justice*, University of Chicago Press, Chicago, 1986.

COOKE, David, Pamela Baldwin, Jacqueline Howison, *Psychology in Prison*, New Fetter Lane, London, 1990.

COSTIN SIMA, Dana, CACE, Sorin, *Strada între fascinaţie şi servitute,* Unicef, Bucureşti, 2003.

CUCU-CIUHAN, G, TROFIN S.D, *Educarea copilului cu devieri comportamentale*, Editura Sylvia, Bucureşti, 2003.

DE VISSCHES, Pierre, NECULAU, Adrian (Coord), *Dinamica grupurilor*, Polirom, Iaşi, 2001.

DRAGOMIRESCU, Virgil Tiberiu, *Psihologia comportamentului deviant*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti,1976.

DRAGOMIRESCU, Virgil Tiberiu, *Determinism şi reactivitate umană*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990.

DUBLEA, Aurel, ş.a., *Ghid de practici instituţionale în instrumentarea cauzelor cu minori,* Alternative sociale, Iaşi, 2005.

DURKHEIM, Émile, *Regulile metodei sociologice*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

EIBL-EIBESFELDT, I., *Agresivitatea umană,* Editura Trei, Bucureşti, 1995.

ELLUL, Jacques, *Deviances et deviants,* Editions Eres, Toulouse, 1992.

ERIKÖ, Albert – Lorincz, *Adolescentul dezadaptat*, Editura Komp-Press, Cluj-Napoca, 1999.

ERIKÖ, Albert – Lorincz, CARCEA, Maria, *Prevenirea dezadaptării şcolare. Contribuţii metodologice la profilaxia şi terapia adolescenţilor cu probleme de adaptare*, Editura Cerni, Iaşi, 1998.

EMPEY T.L., *American Delinquuency. Its meaning and construction*, The Dorsey Press, Chicago,Illinois, 1982.

FARRELL R.A., SWIGERT V. Lynn, *Social deviance*, Lippincott J.B, Company, New York, 1975.

FERREOL, G., NECULAU, A., *Violenţa. Aspecte psihosociale*, Polirom, Iaşi, 2003.

FERREOL, Gilles, *Adolescenţii şi toxicomania*, Editura Polirom, Iaşi, 2000.

FLORIAN, Gheorghe, *Psihologie penitenciară,* editura Oscar Print, Bucureşti, 1996.

FOUCAULT, Michel, *A supraveghea şi a pedepsi*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.

FRECHETTE, Marcel, LE BLANC, Marc, *Delinquance et de*linquents, Editura Gaetan Morin, Quebec, 1991.

FURLONG, V., *The deviant pupil; sociological perspectives*, Open University Press, Philadelphia, 1985.

GIDDENS, Anthony, *Sociologie*, Editura All, Bucureşti, 2001.

GLASER, Daniel, *Handbook of Criminology*, Rand McNally, Chicago, 1994.

GOFFMAN, Ervin, *Aziluri. Eseuri despre situaţia socială a pacienţilor psihiatrici şi a altor categorii de personae instituţionalizate,* Polirom, Iaşi, 2004.

GORGOS, Constantin, *Dicţionar enciclopedic de psihiatrie,* Editura Medicală, Bucureşti, 1992.

GOTTFREDSON, Michael R., HIRSCHI, Travis, *A General Theory of Crime***,** Standford University Press, Standford, 1990.

HUDIŢEANU, Alexandru, *Devianţa comportamentală la elevi. Cunoaşterea, prevenirea şi soluţionarea devierilor comportamentale ale elevilor*, Editura Psihomedia, Sibiu, 2001.

IBIŞ, A., *Influenţa agenţilor de socializare (familia, scoala, grupul de referinţă) asupra comportamentelor predelincvente ale elevilor,* Editura Pansofia, Bucureşti, 2000.

IONESCU, Ion, *Sociologia şcolii*, Polirom, Iaşi, 1997.

IONESCU, Ion, STAN, Dumitru, *Elemente de sociologie*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza",1999, Iaşi;

IONESCU, S., *Copilul maltratat. Evaluare. Prevenire. Preventie*, Fundaţia Internaţională pentru Copil şi Familie, Bucureşti, 2001.

IRIMESCU,GABRIELA, „Violenţa în familie şi metodologia intervenţiei", în : Neamţu, George, Stan, Dumitru(coord), *Asistenţa socială. Studii şi aplicaţii*, Editura Polorom, Iaşi, 2005.

JURCANU, Georgeta, *Manualul lucrătorului social stradal*, Editura Unicef, Bucureşti, 2000.

KELLY, Deloss, *Deviant Behavior, A text-reader in the Sociology of Devinace*, St.Martin' Press, New York, 1989.

KILLEN, Kari, *Copilul maltratat*, Editura Eurobit, Timişoara, 1998.

LAROUSSE, *Dicţionar de psihologie*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996.

LEWIS, Dorothy Otnow, *Vinovaţi de demenţă*, Editura Allfa, Bucureşti, 2001.

MACAVEI, E, Familia şi casa de copii, Editura Litera, Bucureşti, 1989.

MALCOM, Klain, *Street gangs and street workers*, New Jersey, Cliffs Prentince Hall, 1971.

MIFTODE, Vasile (coord), *Populaţii vulnerabile şi fenomene de auto-marginalizare,* Editura Lumen, Iaşi, 2002.

MIFTODE, Vasile, *Metodologie sociologică,* Editura Porto-Franco*,* Galaţi, 1995.

MITROFAN, Iolanda, Ciupercă, C., *Incursiuni în psihosociologia şi psihosexologia familiei*, Editura Press Mihaela., Bucureşti, 1998.

MITROFAN, Iolanda, Mitrofan, Nicolae, *Familia de la A ... la Z*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.

MITROFAN, Nicolae, ZDRENGHEA, Voicu, BUTOI, Tudorel, *Psihologie judiciară*, Casa de editură Şansa, bucureşti, 1994.

MONTANU, Maria, R., *Delincvenţa juvenilă. Aspecte teoretice şi practice*, Editura Polipress, Bucureşti, 2003.

MOSCOVICI, Serge, – *L' home en interaction: machine a repondre ou machine a infere, in Introduction a la psychologie sociale*, Paris, Librairie Larousse, 1972.

MUNTEAN, Ana, *Violența domestică şi maltratarea copilului*,Editura Eurostampa, Timişoara, f.a.

NEAMȚU, Cristina, *Devianța şcolară*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.

NEAMȚU, George, CÎMPEANU, Ioan, *Intervenție şi prevenție în delincvență*, Editura Fundației Chemarea, Iaşi, 1998.

NEAMȚU, George, STAN, Dumitru (coord), *Asistența socială. Studii şi aplicații*, Editura Polirom, Iaşi, 2005.

NEAMȚU, George, *Tratat de asistență socială*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.

NEAMȚU, George, „Excluderea socială şi problema câmpurilor sociale"în: Bocancea,C, Neamțu G, *Elemente de asistență socială*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

NECULAU, Adrian, "Grupul social şi adolescentul", în: *Adolescenții şi adaptarea*, Iaşi, Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului, 1974.

NECULAU, Adrian, *Grupurile de adolescenți*, E.D.P., Bucureşti, 1986.

NECULAU, Adrian, Cozma,T, *Psihopedagogie* Editura Spiru Haret, Iaşi, 1994.

OANCEA, Ion, *Drept Penal – Partea Generală*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1998.

OGIEN, Albert, *Sociologia devianței*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

PAVEL, Abraham, NICOLĂESCU, Victor, IAŞNIC, Ştefăniță Bogdan, *Introducere în probațiune,* Editura Național, Bucureşti, 2001.

PĂUN, Ovidius, *Poliția română 1990-1997*, Inspectoratul Poliției județului Iaşi, Biroul Cercetări Penale,.

PETCU, Mărioara, *Delincvența – repere psihosociale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

PITULESCU, Ion*, Criminalitatea juvenilă*, Editura Național, Bucureşti, 2000.

PITULESCU, Ion, *Delincvența juvenilă*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1995.

POP, Octavian, *Socializarea şi implicațiile ei în apariția şi formarea comportamentului predelincvent şi delincvent*, Editura Ando Tours, Timişoara, 1997.

POPESCU NEVEANU PAUL, *Dicționar de psihologie*, Editura Albatros, Bucureşti, 1978.

PREDA, Vasile, *Delincvența juvenilă. O abordare multidisicplinară*, Presa Universitară, Cluj-Napoca, 1998.

PREDA, Vasile, *Profilaxia delincvenței şi reintegrarea socială*, Editura Stiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.

RĂDULESCU, Sorin M., *Sociologia vârstelor. Societatea şi ciclul uman de viață*, Editura Hyperion XXI, 1994.

RĂDULESCU, Sorin M., BANCIU, Dan, TEODORESCU, Vasile, *Criminalitatea în România în perioada de tranziție*, Editura Lică, Piteşti, 2001.

RĂDULESCU, Sorin M., *Homo Sociologicus*, Casa de editură şi presă „Sansa"- S.R.L. Bucureşti, 1994.

RĂDULESCU Sorin M, *Sociologia devianţei*, Editura Victor, Bucureşti, 1998.

RĂDULESCU, Sorin, BANCIU, Dan, *Sociologia crimei şi criminalităţii*, Casa de Editură şi Presă "Şansa" SRL, Bucureşti, 1996.

RĂDULESCU, Sorin, BANCIU, Dan, VOICU,M, *Adolescenţii şi familia,* Editura Academiei, Bucureşti, 1981.

RĂDULESCU, Sorin, *Introducere în delincvenţa juvenilă*, Editura Medicală, Bucureşti, 1990.

RĂŞCANU, Ruxandra, *Psihologia comportamentului deviant*, Editura Universităţii, Bucureşti, 1994.

ROTH-SZAMOSKOZI, Maria, *Protecţia copilului. Dileme, concepţii şi metode*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999.

STĂNCIULESCU, Elisabeta, *Sociologia educaţiei familiale*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 1997.

STĂNCIULESCU, Elisabeta, *Teorii sociologice ale educaţiei,* Polirom, Iaşi, 1996.

STĂNOIU, Rodica, *Criminologie,* Editura Oscar Print, Bucureşti, 1998.

ŞOITU, Laurenţiu, HAVÂRNEANU, Cornel, *Violenţa în şcoală,* Institutul European, Iaşi, 2001.

TOFFLER, A, *Al treilea val*, Editura Politică, Bucureşti, 1983.

TAYLOR, Ian, WALTON, Paul, YOUNG, Jock, *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*, Harper and Row, New York, 1975.

TUTTY, Leslie, ROTHERY, Michael, GRINNELL, Richard, *Cercetarea calitativă în asistenţa socială*, Polirom, 2005, Iaşi

UNICEF, C.N.P.C., *Situaţia copilului şi familiei în România*, Editura Alternative, Bucureşti, 1996, pag.16-46.

WACH, Joachim, *Sociologia religiei*, Editura Polirom, laşi, 1997.

WALLSH, Anthony, Client, Wadsworth inc., Belmont, 1988. *Understanding, Assesing and Counseling the Criminal Justice*

WILSON, Edward O, *Sociobiologia,* Editura Trei, Bucureşti, 2003.

YABLONSKY, Lewis, *Juvenile Delinquency into 21-st Century*, Belmont California, Wadsworth, Thomas Learning, 2000.

ZAMFIR, Elena, ZAMFIR,Cătălin,(coord.) *Politici sociale, România în context european*, Editura Alternative, Bucureşti, 1995.

ZAMFIR, Cătălin, VLASCEANU, Lazăr (coord.), *Dicţionar de sociologie*, Editura Babel, Bucureşti, 1993.

STĂNOIU, R.M., BREZEANU, O., DIANU, T., *Tranziţia şi criminalitatea*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1994.

***, Anuarul Statistic al României, 2000 - 2004, Institutul Naţional de Statistică.

***, *Oxford Dictionary Encycloopedia,* Oxford Universsity Press, 1997.

***, *Manualul consilierului de reintegrare socială şi supraveghere*, Editura Themis, Fundaţia Europeană "Nicolae Titulescu" Filiala Craiova, 2002.

***, Ministere de la Justice – *Le Travail d'Interet General a dix ans, le resultat en vaut la peine*, France, 1994.

***, PRI – *Alternative la detenţie: munca în folosul comunităţii în România*, 2002.

***, PRI, *Dezvoltarea muncii în folosul comunităţii – România în context European*, 2005.

***, PRI , *Dezvoltarea muncii în folosul comunităţii – Ghid practic,* 2005.

***, *Ordonanţa Guvernului nr. 92/2000* privind organizarea şi funcţionarea serviciilor de reintegrare sociala a infractorilor şi de supraveghere a executării sancţiunilor neprivative de libertate, 2000.

***, *Hotărârea Guvernului nr. 1239/2000* privind aprobarea Regulamentului de aplicare a dispoziţiilor Ordonanţei Guvernului nr. 92/2000;

***, *Legea nr 129/2002 pentru aprobarea Ordonanţei Guvernului nr. 92/2000 privind organizarea şi funcţionarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor şi de supraveghere a executării sancţiunilor neprivative de libertate*, 2002.

***, *Legea nr. 301 din 28 iunie 2004 privind Codul penal*, Monitorul Oficial nr. 575 din 29 iunie 2004;

***, *Legea nr. 294 din 28 iunie 2004 privind executarea pedepselor şi a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, Monitorul Oficial nr. 591 din 1 iulie 2004.

REZUMAT

al tezei de doctor în sociologie: "Probleme ale minimizării delincvenţei juvenile: aspecte sociale (în baza investigaţiei sociologice din judeţul Iaşi – România)", realizată de Ciornei – Donighian Constantin la specialitatea 22.00.04 – Structura socială, instituţii şi procese sociale.

Lucrarea prezintă o investigaţie sociologică complexă realizată de autor în decursul ultimilor cinci ani. Baza teoretico-metodologică are drept support realizările sociologice obţinute în domeniul dat. Baza empirică constituie rezultatele cercetărilor de teren la nivel local, regional şi naţional, cu participarea nemijlocită a autorului. Lucrarea conţine : introducrea, trei capitole, încheierea, referinţele bibliografice şi anexe.

În capitolul I – Cadrul teoretico–metodologic de cercetare a delincvenţei juvenile – se întemeiază modelul sociologic de studiere a dinamicii delincvenţei minorilor în vârstă de 11 – 16 ani din România. Se intreprinde o analiză a categoriilor principale a delincvenţei, menţionându-se creşterea gradului de pericol social prin agresivitate crescută şi asocierea în grupuri infracţionale. În continuare se fundamentează metodica înfăptuirii investigaţiei şi determinării eşantionului cercetării.

În capitolul II – Factorii sociali şi specificul delincvenţei juvenile în România, se examinează evoluţia stării infracţionale la nivelul judeţului Iaşi şi o comparaţie cu cea la nivel naţional, precum şi influienţa mediului familial asupra conduitelor juvenile, specificul socializării prin grupurile educaţionale, precum şi funcţiile de reglementare a relaţiilor interindividuale, procesele de comunicare şi influienţa grupurilor de cartier asupra fenimenului delincvenţei juvenile şi sporirii delictelor grave comise de tineri împotrive proprietăţii îndeosebi.

În capitolul III – Aspecte practice ale controlului social în delincvenţa juvenilă, este prezentată sinteza analitică a studiilor sociologice realizate în centre de reeducare a minorilor instituţionalizaţi. Se mai analizează de asemenea polimorfismul delincvenţional şi etiologia conduitelor la delincvenţii tineri, examinându-se şi măsurile de prevenire a cazurilor de devianţă juvenilă prin concentrarea acţiunilorasupra unor aspecte critice ale proceselor de socializare şi integrare socială.

În baza investigaţiei sociologice sunt elaborate recomandări concrete în vederea minimalizării delincvenţei juvenile.

Summary of the PhD paper in Sociology:

"Dimensions of juvenile delinquency: social aspects (in compliance with the sociologic investigation in Iasi Country – Romania), realized by Ciornei Donighian Constantin, for the specialty 22.00.04 – social structure, institutions and social processes.

The paper presents a complex sociologic investigation realized by the author during the past 5 years. The theoretic – methodological foundation is based on the sociologic accomplishments in this field. The empirical foundation represents the results of the field research al local, regional and national research with the immediate participation of the author. The paper comprises: an introduction, three chapters, conclusion, bibliographic references, and annexes.

In Chapter 1 – The theoretic – methodological frame of researching juvenile delinquency – it outlines the sociologic means of studying the dynamics of delinquency of underaged between 11-16 years from Romania, it carries out a an analysis of the main categories of delinquency and it mentions the increase of the degree of social menace through increased aggressiveness and association with delinquent groups. At the same time, the method of investigation and determination of the research pattern is settled.

In Chapter 2 – The social factors and the typology of juvenile delinquency in Romania. It is presented the evolution of juvenile delinquency from Iasi County and examined the influence of the family environment, above juvenile conducts, the typology of socialization through educational groups, as well as the settlement functions of the intra-individual relationships, communication processes and the influence of neighborhood groups over the phenomenon of juvenile delinquency and the increase of felony committed by young people particularly against the property.

In Chapter 3 – Practical aspects of social control in juvenile delinquency. It is presented the analytical synthesis of sociologic studies realized in educational centers for institutionalized underaged. It is at the same time analyzed the delinquency polymorphism and conducts' etiology of young delinquents, as well as the examination of prevention measures of the cases of juvenile deviance through the concentration of he actions upon certain critical aspects of the socialization and social integration processes.

Based on the sociologic investigation concrete recommendations are elaborated with regards to the minimization of juvenile delinquency.

Резюме

к докторской диссертации по социологии по теме **“Проблемы минимизации юношеской преступности: социальные аспекты (на базе социологического исследования в Ясском уезде – Румыния)”**, осуществленного Чорнеем Донигианом Константином по специальности 22.00.04 – социальная структура, институты, социальные процессы.

Работа представляет собой комплексное социологическое исследование, проведенное автором за последние 5 лет. Теоретико-методологическая основа опирается на социологических достижениях данной области. Эмпирической базой являются исследования на локальных, региональных и национальных уровнях с непосредственным участием автора. Работа состоит из введения, трех разделов, заключения, библиографии и приложений.

В первом разделе рассматриваются теоретико-методологические аспекты исследования юношеской преступности, обосновывается социологический подход изучения динамики преступлений несовершеннолетних в возрасте от 11 до 16 лет в Румынии, осуществляется анализ основных категорий девиантного поведения среди подростков. Отмечается рост уровня социальной опасности вследствие нарастающей агрессивности преступных групповых объединений, а также обосновывается методика проведения исследования и определения выборки исследования.

Во втором разделе освещаются социальные факторы и специфика юношеской преступности в Румынии, представлена эволюция юношеской преступности на уровне Ясского уезда и рассматривается влияние семейной среды на поведение подростков, специфика социализации посредством воспитательных групп, а также функции регламентации межиндивидуальных отношений, коммуникативных процессов. Отмечается влияние различных локальных групп на феномен юношеской преступности и рост тяжких преступлений, совершаемых подростками, особенно против собственности.

В третьем разделе представлены практические аспекты социального контроля над юношеской преступностью, результаты социологических исследований, проведенных в центрах перевоспитания несовершеннолетних преступников, а также анализируются асоциальный деликвентный полиморфизм и этиология поведения

подростков-преступников. Рассматриваются также меры по предотвращению случаев юношеской девиации посредством сосредоточения принимаемых действий на проблемные аспекты процессов социализации и социальной интеграции.

На основе социологического исследования разработаны конкретные рекомендации по минимализации подростковой преступности

.